

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

DENİZİN KANI

Tarık Dursun K.

TARIK DURSUN K.

DENİZİN KANI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ROMAN

T A R I K D U R S U N K.

DENİZİN KANI

ROMAN

C E M Y A Y I N E V İ
İstanbul, 1968

Bu romanın ilk baskısı Ocak 1968'de yapılmıştır.

**CEM YAYINEVİ : Tan Ap. Başmuhasıp Sokak, Cağaloğlu
Dizgi : ALTIN MATBAASI, Baskı : As Basımevi - İSTANBUL**

**«MİZAN TERAZİSİ KURULUR BİR GÜN
HERKESİN ETTİĞİ SORULUR BİR GÜN.»**
— MESLEKİ —

— Babam Muzaffer'e,
Oğlum Muzaffer'e —

Bir ala kuştı, gök kanatları ikişer kulaçtan uzundu; ağzından alev fışkırıyordu; Kara Adanın üzerinden kalkmış, döne dolana evlerin kırmızı kiremitlerine sürtünerekten; önce soluksuz, sonraları yırtınan bir sesle akıyor, kaşla göz arasında yine denizin mavi aklığına kaçıyordu.

Sesi kasabanın bir ucundan öbür ucuna erişiyordu. Acı, insanın tüylerini ayağa kaldıran, yürek kalkınlığı veren bir bağırıştı. Hiç durmuyordu; bir denize iniyor, bir denizden dönüp evlerin üzerinde kanat vuruyor, çarşıdan doğru alçac'ktan geçip Kara Adaya yöneliyordu. Denizden yağsı tuzsu dünyayı tutan bir koku ayaklanmış, yürümüştü: adamın ciğer dalına biniyordu. İçerde oturakoyuyor, can kafesinde delirgin oğul arısı gibi vız - vız dolanıp yüreğinden zehir iğnesiyle boğazına boğazına tırmanıyordu.

Kara Adanın bodur mersinlerinden, acı yarpuzlarından, dumrul makilerinden öbek öbek birikmiş yaşlık yelinin sürüyüp getirdiği o deniz kokusu, ayak altında biten mavru yabankeciklerinin kokularını bastırıyordu. Bastırıyor, yaşlık yelin yaşını emiyor, bir bölüğü harnuplarda, bir bölüğü yalabuk erguvanlarda pörçük pürçük kalıyor, kuruyup bildik bilmedik yüz bin çeşit çiçek kokulu yağmur gibi şehre yağıyordu.

Öğleye doğru ala kurşun sesi soluğu dindi: kasabanın üzerinde dolanmayı bıraktı, ağırdan kanat vurup Kara

Adaya çevrildi gitti. Evlerin kapılarına çıkan kadınlar konuşmadan birbirlerinin yüzlerine baktılar. Gözbebeklerinin tam ortalık yerine buruk, yeşil bir korku çöreklenmişti. Sus pustular, çocuklar ağlamıyorlardı; ala kuşun sesini duyan başı boş sokak köpeklerinin her biri bir kovuğa sinmişti.

Rıhtıma sıralanmış asma çardaklı kahvelerde oturan erkekler ufuk çizgisini gözlüyorlardı. Sıkıntılıydılar, içleri uçarı bir kuş olmuş, dalında duramıyordu.

Çarşı içinden hiç ses gelmiyordu. Kavaflar, Arastada çekiçlerini örsten uzak tutuyorlardı. Bıçkının vınlaması kesilmişti. Ala kuş çıkmış - çıkmamış; tersanenin büyük zift kazanının yeri göğü tutan dumanı da tütmez olmuştu.

Kasaba, sağır dilsiz bekliyordu.

— BİR —

Sakıp hoca uzandığı minderden doğruldu, tatlı tatlı gerindi; oyluk kemiklerini çatırdattı. Ağzında Hacı'nın gönderdiği o İzmir lokumlarının gül kokulu tadı, eğilip karnapenin altından mestlerini aldı, doğrulup kalktığında da o korkulu sessizliğin farkına vardı. Şehri sarmış, dağlara tepelere yürümüş, Kara Adan'ın orlardan gürül gürül gelip sofaya akmış ürkünç sessizliği bir süre dinledi; mestlerini giyemedi, kaldı. Evin içine doğru seslendi

— Hanım, hanım!...

Sesi sofada top gibi patladı, pencereden dışarı uğradı, sokağı döndü geldi

«Hanım, hanım!..»

Hasena'nın avluda acı suya çamaşır yuğuyordu: ellerini sudan çekti, kocasının sesine kulak verdi. Sakıp hoca elinde mestleri, çıplak ayakla merdivenleri inip avluya gelirken ayağa kalktı, iki eli belinde kocasına baktı.

Sakıp hoca sonuncu basamağa oturdu, karşılıklı ka-

rısıyla bakıştılar. Hasena'nım :

— Duydun mu efendi? dedi. Yine o uğursuz ala kuş geldi, tepemizde gıklayıp gıklayıp dolandı gitti.

Sakıp hoca duymamışa getirdi ama, yüzünün rengi o saat attı, yanaklarının allığı kirli bir sarıya çevrildi. Mestlerini bıraktı, dudakları kıpır kıpır tulumbanın başına vardı. Karısı hemen seğırtti, tulumbanın koluna yapıştı. Sakıp hoca, bir güzel aptes aldı, kurulandı; mestlerini ayağına geçirdi. Hiç konuşmadan kapıya vardığında, Hasena'nım, «Hayırdır inşallah, hayırdır inşallah! Rabbim, sen...» diye durmaksızın mırıldanıyordu.

Sakıp hoca kapıyı açtı :

— Ben camideyim hanım, dedi. Öğleyi kıldırır gelirim. Sen sofrayı kurarsın ben gelmeden.

Hasena'nım «Hayırdır inşallah» larının arasına bir solukluk «Olur» sıkıştırdı, kapıyı ardından örttü. Sakıp hoca, sokak boyunca hızlı hızlı yürüyerek camiin yolunu tuttu. Kazancıları geçti, Arastadan vurdu, camie erişti.

Sakıp hocanın hızlı hızlı geçişini gören esnaf işi bıraktı, ezanı beklemeye başladılar. Ortalıkta bütün bütüne ses kesildi. Yalnızca ince bir kıpırtıda denizin sesi geliyordu. Sakıp hoca kalın sesiyle ezana başladığında o ses de yitti gitti.

«— Tanrı uludur, Tanrı uludur! Şüphesiz bilirim bildiririm Tanrıdan başka yoktur...»

Ama arkası gelmedi. Sakıp hocanın kalın sesi bıçakla sırp diye kesilmişcesine durdu. Eski sessizliğin üstünde bir sessizlik güm dedi, kasabanın göbeğinde patladı, çepeçevre sarıverdi; vın vın ötmeye başladı. Sessizliği bozmadan kadınlar evlerin pencerelerine, erkekler dükkânların, kahvelerin, tersanenin önüne çıktılar. Çok sürmedi, Sakıp hocanın sesi yeniden duyuldu

— Geliyorlar, geliyorlar!...

Büyü, o anda bozuldu, sessizlik çemberi yarıldı, yeri göğü dolduran bir uğultudur koptu. Kadınlar pencerelerden kapılara koştular, sokakları doldurdular; çocuklar en öndeydiler.

Erkekler de koşar gibi hızla rıhtıma iniverdiler, rıhtım boyu bir anda biten insanlarla dolup taşı. Hepsinin yüzleri Kara Adadan yanaydı, bir damla kan yoktu; çe-

kilmiş, yerini uçuk bir aklığa bırakınıştı. O uçuk aklıkta göz çukurları yumruk gibi ortada duruyordu. Yumruğun ortasında da bir lokmacık canlı, koyul bir göz kocaman kocaman açılmış bakıyordu.

Kara Adanın arkalık yerindeki ufuk çizgisinde kara karacık noktalar vardı. Çok uzaklardan yelin getirdiği inceden, acardan bir pat pat motor sesi duyuluyordu.

Kara karacık noktalar gitgide belirdiler. Direk oldular, tekne oldular, motor oldular, alamana oldular, depo-zito oldular. Usul usul, hiç yürümüyormuş gibi Kale Ağzına girdiler, sonra rıhtıma sokuldular.

Kalabalık dalgalandı. Erkekler ileri çıktılar. Motorlar sırayla yanaştı, halatlar atıldı. Güverteyi dolduran erkek kalabalığıyla rıhtımdaki erkekli, kadınlı, çocuklu kalabalık, aynı anda bağırmaya, karşılıklı seslenmeye başladı. Gürültü göğe erdi.

Motorlardan çarçabuk rıhtıma indirilen kalaslar itişen, kakışan gemicilerle doldu taşı. Rıhtım boyu karıştı, inenler bekleyenlerle sarmaş dolaş oldular.

Sonra rıhtım ağır ağır boşalmaya başladı. Gelen, bekleyenini aldı götürdü, aldı götürdü. Kala kala bir tek, kucağında sümüklü bir oğlanı sımsıkı sarılmış tutan kara yeldirmeli bir genç kadın kaldı. Ağzını açmadan gözlerini motorlara dikmiş bekliyordu. Sümüklü yetme bebe oğlanı da öyle bekliyordu, baş parmağını ağzına sokmuştu. İnce ince somuruyordu.

Önlerindeki babaya bağlı motordan, elinde bir torba ile Şaban reis indi. Kara kazağı deniz lekeliydi, yol yol tuz yürümüşü; keten pantolonunun paçaları sıvalıydı, yalın ayaktı.

Geldi, sümüklü oğlanla anasının ayakları dibine elindeki torbayı yavaşcacık, usulcacık bıraktı, başını yerden kaldırmadı, öyle durdu. Kadın, kopmamak, çözülmemek için Şaban reisin gözlerini arandı. Şaban reisin başı çevrikti, hep Kara Adadan yana bakıyordu.

Kadın çocuğunu yere indirdi, torbanın başucuna çöktü, sarıldı, göğsüne bastı. Kalktı ardından, göğsünde torbasıyla çarşı içine doğru yürüdü. Sümüklü oğlan da ağzı ağıtlı, anasının ardından badi badi koşturdu. Rıhtımda bir Şaban reis kaldı yalnızca, bir de motordan onu seyrey-

leyen Kara Mustafa. Göz göze gelmekten domuzuna ikisi de kaçındılar. Kara, dolgu tütünden bir cigara sarmaya yattı, Şaban reise bakmadı bile. Şaban reis, bir göğü gözledi, bir denizi. İki adımda denize geldi, suratına doğru eğilip tükürdü, ardından da sesli sesli :

— Ülen orospu! dedi. Ülen imansız!...

Bir daha gırtlığının gücünce tükürdü, sonra ayağını sürüye sürüye o da çarşı yoluna vurdurdu; gölgesi bir önünde, bir yanı sıra, bir ardında kovalaşarak gitti.

Mustafa sigarasını yaktı. Ağzı acıydı ya, yine de canı sigarayı çekmişti. İyice bir soludu, boşaldı. Ökçelerine bastığı lastiklerini düzeltti; ağır ağır, kalası da yaylandı-
rarak motordan rıhtıma indi.

Gök ikircikliydi, Yarikkayadan bulutlar kopup geliyor, Velidağın tepesinde hiç konuklamadan kış ırmakları gibi akıp akıp gidiyordu. Her biri kalın, karamsı, yumulmuş yağmur bulutlarıydı. Bulutlarla bir otlar da dirilmişlerdi, sivri diken yaprakları dimdikti. Nerelere nasıl yağdığı sorulmaz yağmur sularının üst yüzünü şişirttiği toprak otlara karşı direnmiyordu. Alt yüzünden sular saklı saklı yürüyordu, toprak kıpırdanıyor, suyun gelişine karşıcı çıkıyor, kıvancı yüzüne vuruyordu.

Mahsül devrişirilip kaldırılmıştı. Tarlalar çevrenin her yanında yokuş yukarı, yokuş aşağı tarlalar— alabil-diğine bomboştı. Çıplaklığı, apansızın, zeytin ağaçları dağlara doğru örtmüş, karartmıştı. Akar suyun geçtiği yerlerde incecik kavaklar, tel saçlı salkım söğütler vardı. Daha aşağılarda, eteklerden sonra narenciye başlıyordu; çok uzaklardan, üç günlük yaya yolundaki deniz yakasından aralarda esen yel limonların, mandalinaların, portakalların baygın kokusunu aşağıdan yukarıya dağlara çıkarıyordu.

Gündöndüler de kocaman gözlerini puslu güneşe çevirmişlerdi. Köklerini toprağa, toprağın en derinlerine salmışlar, saklı saklı gelen suyun önünü kesmişlerdi. Karaya ak yollar çizmiş çekirdekleri şişinmişlerdi, karın karına birbirlerine yaslanıyorlar, halkalanmış sarılığı yaprağa, yaprağın yeşiline itiyorlardı.

Yalçın kayalar kahverengiliklerini bırakıp yosunlanıyorlardı. Ekim yağmurları eli kulağındaydı. Gelişi bulutlardan, toprağın yüzünden belliydi, kayalar bunu söylüyordu. Ter gibi belli belirsiz tüysü yosunlar kayalarda bitiveriyordu.

Kısır yerlerde, kumluklarda güz darıları ekiliydi. Darıların yanı sıra kara baklalar yer almışlardı. Dünyadan noktasız virgülsüz, kimselerin bilmediği, hatırlamadığı, görmediği bir kesitte, toprak, güze kendini hazırlıyordu.

Çocuklar dağlarda, ormanlıklarda odun topluyorlar, dikenli makileri köklüyorlardı. Ayakları yalın değildi, elleri geceden düşmüş çiğde ıslanıyor, toprakla inatlaşan pırnarların diplerini nacaklıyorlardı. Tırnak diplerinden parmak üstlerinde pembe kanlı çizikler birbirine karışıyordu. Kızışmaya her an hazır eşekleri yaşlı ağaçların bellerine bağlamışlardı.

Otlar görülmemiş bir çabuklukta boy atmışlardı; geceden çiği yiyorlar; sabahla, güneşe arınmış yağunmuş ışıklı boyunlarını uzatıyorlardı. Delice arsızlanmışlardı. Aşılansınların, yaban zeytinlerin sütleri çekilmişti; ete dönüyorlar, pırtladığında kan kırmızılıkları morarıveriyordu.

Toprak katı değildi, yumuşamış, asılığını koyvermişti.

— İKİ —

Zehra tahta sofradaki bulaşıkları aldı, dışarıya çıkardı. Mustafa el bezine ağzını sildi, pencere dibine geçti oturdu. Camın ardından upuzun, kara yüzlü tarlalar uzanıyordu. Yeni sürülmüşlerden göğe doğru bir buğulanma kendini koyvermişti. Taşlının hemen beri yakasında biri erkek biri kadın ıkmışlar, sürgüne durmuşlardı. Cansız öküzler toprağı tarmıyordu. Toprak diremiyor; demir, yırtmaya davrandığında gerisin geriye itiyordu. İki insanla iki cansız öküz, toprağın kör inadını kendi akıllı inatlarıyla yenmeğe savaşıyorlardı.

Zehra içeri girdi. Açık kapıdan gün odaya vuruktu.. Zehra sırtına güneşi almıştı. Bir süre oturmuş camdan öte-leri gözleyen Mustafaya baktı. Sezinlemeden sokuldu, ağ-
dasız bir sesle sözü aldı

— Sen sabah kahveye çıktığında Durdu bacı bize geldi. İneğı buzağısıyla satacak. Eninde razı olasıymış...

Mustafa hiç başını döndermedi. Öyle kaldı. Dışarda

erkek, sapanın kolunu kadına bırakmıştı. Toprağa hınçlı hınçlı basarak öküzlerin başına gitti, dikenli iğde sopasını kaldırıp vurdu hayvanlara. Öküzlerin ağzı köpürmüştü.

— Alalım mı ki? dedi Zehra.

Ellerini konuşurken hep saklayacak yerler aranıyordu; ağır, çekimsiz, engelci geliyorlardı.

Mustafa, Zehranın sorusunu yine başını döndürmeden karşıladi :

— İyi, alalım!...

Zehra kızın yüreği ılıdı. Mustafanın bungunluğu yitiyor muydu ne? Geldi geleli bir bungundu, bir bungun. Günnü gününü, saati saatini tutmuyordu. «Mustafa ağam, şu söyle bu böyle mi?» dediğinde; «ha... ha!» deyip işi kestirmeye veriyordu.

Yüz bulup pencere dibindeki sedire yanaştı, az açığına oturdu Mustafanın; ama ilişir gibi, eğretiden. Dedi :

— Dere boyundaki tarlamız da öyle durup durur. Gayrı geldiğine göre bir güzel sürer, eker biçeriz. Damımızı da aktarıversin kış basmadan..

Öküzlerle becelleşmekten yorgun düşen erkek, gerisin geri kadının yanına döndü geldi: kollara kendi yapıştı. Kadının yana geçti, erkeğin kızgınlıkla yere çaldığı dikenli iğde sopasını aldı, vurdu öküzlere, vurdu. Öküzler can acısıyla önce toprağa, sonra demire yüklendiler; demir, toprağı yırttı, öküzlerin ardından yürüdü.

— Bir çift güçlü kuvvetli öküz de gerek bize. O tarla, sen gittin gideli bir kez olsun sürülmedi. Taş bağladı hep.

Öküzler üç dört adımda bir tökezliyorlardı. Erkek küplere biniyordu, sapanın yanında yürüyen kadın, küçüldükçe küçülmüştü. Erkeğin sövgüsü dağda taşa yankılanıyordu.

— Hüseyin dayımların geçen yılda...

Durdu, Mustafaya baktı; dinlemiyordu hiç, oralarda bile değildi.

— Mustafa ağam!

Mustafa candan ayrıldı, bacısına baktı.

— Neler diyorum da duymuyorsun bile...

Açık kapıdan vuran güneşe gölgesini düşürmüş genç eşek ipini sürüye sürüye geçti, avlunun öteki başına gitti.

Zehra, Mustafadan bakışlarını kaçırdı, ellerine indirdi.

— Temelli gelmedin mi yoksa? diye sordu.

İkisi de konuşmadılar. Ne Mustafa soruyu karşıladi, ne Zehra yeniledi. Nice sonra :

— Gelmedin, öyle ya!... dedi Zehra.

Gün kavuştuğunda gündüze ikisi de dönmediler. Arada Mustafa kahveye çıktı, yatsıda yine eve geldi.

İdarenin fitili yanık bekliyordu. Zehra yatağını sermişti.

Mustafa lambayı üfledi, öyle karanlıkta soyundu, yatağına girdi. Tedirgindi, gözünü uyku almıyordu. O yanından bu yanına döndü bir iki. Zehranın uyumadığını biliyordu.

«Laflasam bacımla, açılır mıyım acep?» diye düşünmedi değil. Sonra caydı. Eksik eteği kendi işlerine karıştırmak hesabı değildi.

«Uyu bire Mustafa, uyu bire deli Kara» dedi kendi kendine. Sağ yanına çevrildi. Pencereden dağlı ayışığı ağarmış ağıyordu. Çevrede sinek vızıltısı yoktu, herşey kendi kovuğuna çekiliydi; gürültüsüz, hafiften bir geceydi. Mustafa için tek noksanı toprağın çekerliğiydi, başka değil.

«Besbelli kanımız alışmış meret denize. Bir inerliği bir çıkarlığını adamın deli gönlü çekiveriyor. Yattı mı çekiveriyor işte...»

Gerginliğinden kurtulsun diye vücudunu bıraktı ya, boşunaydı. Taş gibi kasılmış, katıya kesmişti her yanı.

Öylece uyudu.

Dağ köylükleri yokluktan toprağı sevmezler. Toprakla yıldızları barışık değildir. Toprak da onları sevmez, hayın durur. Ne kazmaya, ne çapaya, ne sabanın keskin bıçağına aman demez. Gelip geçici, deli âşık suların sürüdüğü taşları çakılları tutar, bağına toplar; bırakmaz. Çilenip bir mendillik yer açılrsa, yağmura suya yol verir, toprağı sürdürür, taşını ç'karıp kellendirir. Ak darıyı kusar, acı baklayı teper, gündöndüyü çevirir.

Hayınlık doruklardan başlar, evrilir, eteklere doğru soluğı durur; zeytini çağırır. Altlarda cömerttir. Ne ekilse, ne dikilse karşı durmaz, kabullenir. Eski denizin çekilmesinden kalma ova bereketi yerden gürültüyle fışkırmıştır.

Kasaba kıyıda, denizin ağzındadır. Sırtını ovaya yaslamıştır. Tek katlı, çift katlı badanalı duvarlı evlerin yan yana dizelendiğı sokakların hepsi denize varır. Çarşı da denizde biter. Bir ufacık çıkmada eski kale, altındaki karakolu gölgeler. Gelinkaya soluna düşer, Kara Ada batı kuzeyine. Bir yakasını martı kuşlarının, bir yakasını yaban güvercinlerinin teslim aldığı Kara Adada kimseler oturmaz. İnsansızdır. Karşıdan bakıldığında vıcır vıcır ada tavşanlarıyla kaynadığı görülür ya, bir Tanrı kulu tüfeğini alıp adaya tavşan vurmaya gitmez.

Bu kıyıları bilen motorcular geceleyin yollarını Kara Adadan uzak tutarlar. Derler ki; yüreklerine kötü cinle-

rin çöreklediği çırılçıplak deniz kızları; Kara Adanın açıklarında geceleyin dört dolanır, duymamış inanmamış motorcuları ışıncı edip tatlı türküler, öpücükli gülüşlerle sevişmeye çağırırlar. Derler ki; yılda iki kez, bir ilkyazda, bir de güzün ayın tam dolun olduğu günlerde, kötü cinli deniz kızları iyiden iyiye çıldırırlar, Kara Adadan açılabilirler kadar açılırlar; deli bir hızla denizin yüzünde koşarak motorla bir günde alınacak yolu bir saatte aşarlar, yabancı motorların önüne dururlar.

Derler ki; dolun ayda yel de durur. Hiç esmez. Yerine deniz kızlarının saçlarına sürdükleri hiç bir bildik kokuya benzemeyen bir kokudur çevreyi sarıverir. Baygınsı, delimsirek, kanı firdolayı eden bir kokudur. Derler ki: deniz kızlarının önce kokuları duyulur, kokuları gelir. Bu kokuyla motorcuların kanlarını köpürtüp yüreklerini bağlarlar, gözlerini perdelerlermiş. Bunu yaptılar mı yaptılar, o zaman suyun diblerinden, yeşilin durulduğu bir ağarmadan gökteki yıldızlar gibi ağıp çıkı-çıkıverirlermiş. El ele tutuşup motorun çevresinde horon teperlermiş. Ayışığında tomurmuş memelerinden sular süzülürmüş, ayıp yerleri bir kararır, bir ağarır. Kadınsız motorcuları en utanmaz şarkılar, türkülerle sevişmeye çağırırlarmış. Akıllı başlarından giden motorcular deniz kızlarının ardlarına düşüverirlermiş; bir çevirdin mi dümenin kolunu, deniz kızları önde, motor arkada...

İlkyazla güzün dolunaylı gecelerinin sabahlarında Kara Adanın yalçın, acımasız kayalarında parçalanmış motorleşlerine çok rastlanır. Adayı kuzeyden doğru dalında bastıran kötü akıntı, dökülenleri göz açıp kapayıncaya kadar yalamadan yutuverir. Dolunayla güneşin sabah yüzünden kavgalaştığı, sensin bensin diye çekişip savaştığı saatlerde Kara Adadan kasabaya adam bağırışmaları, kadın kahkahaları duyulur. Bir süre gider, sonra kadın kahkahaları kesilir, yerini acı adam bağırışmaları alır; sonra o da durur. Sessizlik, acılmış, yoğulmuş her yerde yürümeye başlar. Kasabalının kanı donar.

Dağ köylükleri geceleyin yollara düşer, kasaba fırınlarına pıncar, meşe ağacı, maki çekerler. Eşekler yüklerin altında görülmez. Ala karanlıkta yükü sürüyen eşeğin nalça sesleri bir, bir de sürünen köklerin toprakta izlenen se-

si iki, ince bir yankı koparır.

Kasabanın fırınları gece gündüz, yirmi dört saat açıktır. Köylüler yükleriyle kasaba sokaklarından geçerlerken Sakıp hoca da evinden çıkar, sabah ezanı için camiin yolunu tutar. Dükkânlarını ilk açanlar Arastacılarıdır. Gün doğdu mu, Arastadan küçük örslere vuran çekiçlerin sesi yükselir, kasaba bu seslere kulak verip ağır ağır uyanır. Dükkânların tahta katlanır kepenkleri toplanır. Karakolda nöbet değiştirilir. Saat dokuzda postane açılır, onda da süngerci ağası Hacı'nın yazıhanesi. Kâtip İsmail karşıdaki Çakırın kahvesinden kalkar, yazıhanenin camlı kapısını anahtarıyla açar, içeri girer. Çok önceden, Hacı'nın nargilesini Çakıra sıkı sıkı tembihlemiştir.

— ÜÇ —

Hacı, Etem reise —ilk bakışta— o kocaman kesme kristal hokka takımının ardına saklanmış; mahsustan kendini öyle kocaman, iri göstermeye savaşıyormuş gibi geldi: elindeki büyük taneli çekme kehlibar tesbihini bir-biri ardına şakırdatarak aktarıyor, konuşsun diye Etem Reise bakıyordu.

Etem reis, dediklerini toparlayıp noktalamak için az duraladı, gözlerini Hacı'nın yüzünden çekme kehlibar tesbihine aldı. Hacıda hiçbir değişme yoktu; dikili, ama sözsüz gözlerle Etem reisi süzüyordu. Etem reisin yanında-kiler; Şaban reis, Yaşa Gazi, Pırpır, Aferim Ali, Yusuf-çuk, bir de Uzun Ömer sanki hiç yoktular gözünde, başlarda da görmezliğe getirmişti, hâlâ onu sürdürüyordu.

Etem reis gırtlığını temizledi, kardıklarını yutkundu: — Parası her neyse... dedi. Biz aramızda denkleştireceğiz.

«He mi?» dercesine başını ardına aldı ki, Şaban reis-

le gözgöze geldiler. Şaban reisinkiler çizgi çizgiydi: «Ülen Etem, ben demedim mi bu Hacı godoşun ta kendisi. Ben demedim mi bu Hacı, ilikçi namussuzun biri, bu Hacı puştun tekesi! Ben demedim mi...»

Etem reis; «hele dur bire gâvurun Şabanı...» dedi, «dur ülen şimdi, dur başlatma demedim milerinden; dur hele, dingildama!»

Şaban reis sesli sesli bir «of!» çekti. Hacı, irkti, başını kaldırıp o yana doğru baktı, kehlibar tesbihin şakırdaması durdu, üstteki tane, alttakine düşmeyip kaldı.

— Evelallah.. dedi Etem reis, sözünü sürdürdü: Paradan yana hiç bir kederin, kaygın olmasın! Bunca yılın yılı biz...

Hacı, koltuğundan kaykılıp kalktı, tesbihini bileğine aktardı. Sarma cigarası ağızlıkta uzamış, küllenmişti; kalkarken onu aldı, masayı dolandı:

— Paranın sözünü ettim mi ki ben? dedi. İş, parada mı ki? Gerçi siz sefere çıkarken dönüşte bu iş olur dedimdi. Yine olmaz değildi, olurdu: İzmirden göndeririz dediler, göndermediler. Yoksa n'olacak, bir at bir deve mi istediğiniz? Alt tarafı bir kayık...

Uzun Ömer kapıdan doğru boynunu uzattı:

— Ha ya... dedi. Bir at bir deve mi bizimkisi? Alt tarafı bir kayık. Kayıksa Hacı aғamızda...

Hacı güldü, Uzun Ömer yanlışa aldı bunu, sevindi: «Ülen domuz Hacı geldin mi sonunda imana? Denizde kum sende kayık! Verdin gittin mi?»

Şaban reis, Hacıya hiç bakmıyordu. Hacı inadına üstüne üstüne gitti, Şaban reisin önüne vardı, durdu: Etem reise sözünü Şaban reisin ordan etti:

— Dediğim gibi, iş parada değil. Elde boş kayığım yok. Olsa... Hemen alın, gidin. Başım üstüne, gözüm üstüne... Ne zaman olsa ödersiniz. Dedin ya demin, bunca yıl-lık geçmişimiz, hukukumuz var arada. Olsa...

Etem reis, 'geçmiş, hukuk' sözlerini alındı, girdi :

— Fenerin orda bir eski kayık var ki aға... İznin olursa biz...

Hacının güleç yüzü dalgalandı, hemen kesti önledi:

— O kayığı geç bir kere Etem reis, lâzım. Bozup de-
pozitoda kullanacağız.

Sesi dikelmişti, sertti. Sonra çarçabuk anladı o da bu gereksiz dikliği, indi birden, dedi:

— Ne çektiydik depozitosuzluktan, sen biliyorsun, hep biliyorsunuz. Yakınır dururdunuz depozito depozito diye. Ben onu gözüme kestim, dönsünler seferden, alsınlar çeksınler depozitoya o kayığı dedim.

Masaya döndü, ama oturmadı; kıcını verdi bir yanına, bir baktı mı Etem reisten başlayarak Uzun Ömere kadar sıradan hepsini görüyordu.

— Hem kayık tutacaksınız da n'olacak? Bir yere bağlı olmak fenanıza mı gidiyor? Kötü mü yani? Çıkardıklarınızı yıllar yılı kim satın alır? Ben... Alt ay yan gelir yatarsınız, sefere çıkmazsınız; kim besler çoluk çocuğunuzu? Ben...

— Ağa, bizim dememiz...

Hacı burnundan bir «hıh...» dedi:

— Sizin demeniz, malûm! Bir kayığınız olacak, avladıklarınızı kendi başınıza satıp daha çok kazanacaksınız.. Peki, kime satacaksınız bunları, kime teslim edeceksiniz? Benden başka süngerci taciri mi var burlarda?

Sarma sigarasını bastıra bastıra tablada söndürdü:

— Şunun şurasında yıllardır kardeş gibi geçiniyoruz. Bir kuruşunuz bindi mi üzerime? Yukarda Allah var şimdi... Ben sizden, siz benden memnun, yüz bin şükürler olsun Allahımıza! Kayık mayık boş. Kuru sevda. Kardeş kardeş geçinmek varken... Değil mi? Varın, böyle şeylerle kafanızı yoracağınıza mevsime hazırlanın. Uğraşmanın kötüye gidecek işlerle. Biti kanlı adamın zoru bunlar. Sizin, benim harcımız değil.

Lâfın ucunu nereye dokundurduğunu hepsi de anlayıverdiler. Hacı, dişi az daha sivri olsa, açıktan açığa ısıracaktı Şaban reisi ya, pek gücü yetmiyordu; ya da gözüne daha iyiceden kesmemişti.

Şaban reis, deli - dolu saracakken Etem reis ayağının ucuyla dokundurunca durdu, keskin keskin soludu yalnızca.

Hacı masasını dolandı, yine eski yerine, o kocaman kesme kristal hokka takımının arkasına geçip oturdu, kâtibine seslendi :

— İsmail! İsmail!...

Yazıhanedekiler Hacı'nın sözü böylece burada kesip attığını o saat bildiler. Etem reis bir baş işaretiyle berikileri davrandırdı; askerler gibi en arkadaki Uzunun öne geçmesiyle birerle kolda, başka tek söz etmeden yazıhaneden çıktılar.

Onlar çıkarlarken kâtip İsmail, Hacı'nın çağrısına kapı önünden kopup gelmiş, yana durup yol açmıştı. Etem reisle boşalan kapıdan girdi, eşikte durdu, bekledi.

— Bir sandalya çıkar kapı önüne. Tenteyi de iyice indir.

— Başüstüne ağa!...

— Çakıra de benim için sıkı sarsın tömbekiyi..

— Başüstüne ağa!

Fırladı.

İsmail bir koşu Çakırın kahvesini tutarken Etem reisle öbürküler Çımaagzını döndüler, kumluğa indiler. Feneri doğru, Gelinkayanın altında bir yerlerde, birileri kara zift kaynatıyordu, kokusu kıyıyı tutmuştu.

Hiç biri konuşmadı. Ters yüz edilmiş bir sandalın yamacına geldiklerinde en önde sırayı bozmadan yürüyen Uzun durdu, bacaklarını bir büküşte çömeşip oturdu; sırtını da sandalın yeşermiş tahtalarına verdi.

Öbürleri Uzunı çiğneyip geçmediler, başını bağlayıp durdular; usul usul denizi, denizden yana eğilmiş katkılı göğü gözlediler. Sonra Etem reis oturdu, sonra Yusufçuk, sonra Pırpır, Aferim Ali, Yaşa Gazi. Burnundan kıl aldır-mış Şaban reis ayakta kaldı. Solugan at gibi kundurasının ucuyla kumları eşidi eşidi; yığıp bir küçük tepecik yaptı.

Aferim Ali tabakasını çıkardı, bir hazır aldı içinden; Uzun, iki elini ahtapot ağzı gibi yaptı, Aferim salladı, Uzun tabakayı havadan kapıp ahtapotun ağzına çekti.

Şaban reis yığıldığı küçük kum tepeciğini bir tekmede dört bir yana savurup saçtı:

— Dinine yanayım ülen Hacı senin, dedi. Yedi sülâlenin dinine yanayım! Ama size dedim, hiç gitmeyin bu ilikçiye. Sittin sene bu Hacı ilikçilik etmiştir milletimize. Değil kayık, adama günahını vermez. Koklatmaz bile. Çıkarına gelmez çünkü. Ama neden gelmez?

Aferim, sigarasını somurdu. Başını kesmiş, Şaban re-

ise bakıyordu :

— O ağa çünkü... dedi. Bizim de ağa olmamızı ister mi?

— Öyle ya.. dedi Yaşa Gazi. Onun ağalığı nerden? Kayıklarından elbet. Bizim de bir kayığımız olduğunda..

Şaban reis :

— Hele.. dedi. Hele bizim ağalığımızdan n'olaki be oğlum? Sen kendi kendinin ağası olabiliyor musun? Ona bak...

— Eh, işte gördün ya gözlerinle reis.. dedi Uzun. Olamıyormuşuz. Kırk yılda bir biz buna kalkıştık, Hacı ağa, benden başka bir adam; ne onun, ne senin, ne kendinin ağası olmaz dedi çıktı işin içinden.

— Onun demesiyle olaksa...

— Onun demesiyle oluyor ya.. dedi Etem reis. O 'he' deseydi, kayık bizim olurdu, biz de kendi kendimizin ağası... Demedi, yaya kaldık.

Şaban reis, ayakta hepsini de tepeden görüyordu.

— Peki, şimdi n'olacak? diye sordu.

Yusufçuk :

— Hiç herhalde.. dedi. El elde baş başta yine.

Şaban reis üsteledi :

— Yani?...

Yaşa Gazi sandalın gövdesinden bir kıymık kopardı:

— Hacı yine bizim ağamız, biz de yine Hacı'nın azapları.. dedi.

Uzun güldü, dudakları genişlediler, yayım yayım yayıldılar :

— İyi bildin ülen Gazi.. dedi. Biz yine Hacı'nın azapları kaldık, hem de gedikli azapları...

Etem reis, suskun, başı dönük denizi gözlüyordu. Şaban reis, Etemden yana baktı baktı. Konuşmayacağını aklı kesince o da varmadı üstüne. Aferime :

Nerde tabakan ülen? dedi.

— Aha!. dedi Aferim, salladı.

Mustafa kasabaya indiğinde vakit ikindiye geliyordu.

Sırtında torbası, Cumhuriyet alanından geçti, doğruca Çakırın kahvesinin yolunu tuttu.

Kahve kalabalık değildi, çoğunluk ikindiye çıkmıştı. Üç beş tanış Mustafayı selâmladılar, «hoşgeldin!» dediler. Mustafa fısıkiyeyi önüne aldı, havuza karşı oturdu.

Yolun karşı yakasındaki yazıhanesinin kapı önüne iki sandalye atmış, Hacı kurulmuştu; sandalyenin birinde nargilesi vardı. Kâtip İsmail yazıhaneden çıktı, güneşi kesen çekili tenteyi ağır ağır sardı; Hacı'nın yarı karanlığa düşmüşlüğüne aydınlığa aldı.

Çakır, acı kahvesini Mustafaya kendi getirdi, gitmedi de. Boş sandalyaya çöktü. Durmaksızın ter dökünüyor-du.

Mustafa, tabağın kenarındaki tek kesme şekeri ağzına attı, fincanı aldı. Çakır :

— Duramadın mı köyde? diye sordu.

Mustafa, ağzı şekerli, başını salladı.

— Duramadın ya.. dedi Çakır. Öyle ya, duramadın, neden duramadın?

— Bilmem.. dedi Mustafa.

— Ben biliyorum, dedi Çakır. Toprakçının yazısı budur, nekes bulur toprağı, ya kısmet der denize gelir. Toprakla deniz bir mi? Bir olur mu? Bil bakalım hangisi anaçtır?

Mustafa, Hacıya bakıyordu; kâtip İsmail elinde bir küçük maşa, Hacı'nın nargilesinin ateşini çevirdi.

— Senin gibileri deniz der hep. En anacı denizmiş! Bok! Topraktır asıl. Doğurgan ana topraktır, hep o verir. Denizse alır. Aç, oburdur, ne verirsene, ne bulursa alır. En çok adamı sever, adama doymaz. Canlı canlı, dip diri adam yemeye bayılır. İşvede, nazda orospu karılarını bastırır. Bir çağırğan karıdır ki, karının böylesini âdemoğlu bile görmemiştir. Görmüş müdür Mustafa?

— Doğrusun! dedi Mustafa.

— Elbette doğruyum. Sefer ertesi sordum da, 'Kara, barışınadı denizle vardı gitti köyüne kümesine..' dediler. 'Çift çiftleyecek, tohum tohumlayacak artık..' dediler. 'Denizden ona, ondan denize hayır yok..'

— Varmış ki...

— Sen hayrına mı geldim sanıyorsun? Hay benim

mangal yürekli çocuk oğlum! Sen böyle mi sanırsın?

— Değil mi ki Çakır emmi?

— Değil ya, elbette değil! Seni deniz çağırdı asıl. Deniz kanına tuz karıştırdı, sulandırdı. Şimdi koyul kanını tuzlu, kekre kana dönderdi kahpecik. İstesen de, istemersen de geri gelirsın artık. Deniz takmış sana kancasını, mimlemiş bir kere..

Mustafa, yumuşamış ikinci güneşini gözlerinin küçümenliğinde yankılandırarak Çakıra baktı:

— Yani?... dedi.

Çakır omuzuna attığı Denizli peşkirini yüzünden geçirdi, terlerini sildirdi, Mustafaya sokulup dedi:

— Keşkem dönmeyeydin köyden.. Dönmeyeydin de toprağa sımsıkı basıp bin elle sarılaydın. Katıdır, yalındır ya, toprak topraktır. Namert değildir. Kancık değildir. İp gibi dosdoğrudur toprak, üstüne üstlük bonkördür de. Bir ver ona, bin al ondan!...

— Besbelli biz gelince elini sıkılamış Çakır emmi, dedi Mustafa. Bizim köylük yerindeki ne bonkör, ne birşey. Taşlı, kısır, yozun biri!.. Bir ver, o biri zor geri alırsın.

— Senden o, o senden gelen! Ne demişler eskiler; bakarsan bağ olur, bakmazsan dağ..

— Dağın bağ olduğunu kim görmüş Çakır emmi?

Onu sen göreceksin ki...

— Dağı mı? dedi Mustafa.

Çakır ansızın kesti, uzatmadı.

Yolun bir başından Şaban reisle Etem reis göründüler: Çakır, Mustafanın son yudumu alıp fincanı ağzından indirmesine kadar bekledi, sonra boşu aldı, masadan kalktı, yürüdü. Gelen Şaban reisle Etem reisi karşıladı mandalının altında:

Gelmiş geri sizin Kara! dedi. Varın kına yakın kışkırlarınıza. Topraktan bir adam daha çaldınız denizinize..

Ne lâf edecekler diye beklemeden de geçti.

Mustafa ayağa kalktı, saygılı durdu. Şaban reis sağını aldı, Etem reis solunu :

— Geldin ha? dedi Şaban reis.

— Geldik işte! dedi Mustafa.

— İyi.. dedi Etem reis. İyi!.

Şaban reis :

— Giderkenden belliydi.. dedi. Tadını tattın mı tatmadın mı denizin; toprakla, köyle baş edemezdin..

— Besbelli, edemedim.

— Geri de gelecektin..

— İşte!. dedi Mustafa.

Etem reis gözleri Hacı'nın yazıhanesine dikili

— Öyle de bir bok zamana denk getirdin ki gelişini..

dedi.

Mustafa havadan sezinledi :

— Kayık işi olmadı mı?

Şaban reis :

— Olmadı anasını satayımı.. dedi.

— Olmaz mı dedi?

— Olmaz dedi..

— Hani biz sefere çıkarken..

— O zaman başkaydı, şimdi başka. Kurt ölünce geçit açılır..

— Parasından mı korkuyormuş?

— Belki de. Ama en çok korkusu biz elinden kayıp gideriz diyedir.

— Eski kayığı n'apacakmış peki?

— Depozito!.

Mustafa :

— Ya.. dedi bir, sustu.

Şaban reis aldı :

— Ben bunun böyle olacağını tâ baştan biliyordum.

Eteme de dedim; bu işe bel bağlamayın, bu Hacı itina yüz eğmeyin. Hacı hem he demez, hem altın adınız pula düşer dedim. İşte benim dediğim çıktı.

— Çıktı, evet! dedi Etem reis.

Mustafa bir sağına baktı, bir soluna:

— E, şimdi n'olacak, n'apacağız?

— Hiç!

Şaban reis

— Hiç ya!.. dedi. Ağamız yine Hacı ağa, biz de yine Hacı'nın azapları. Kör boğazımızı, karımızı, çoluk çocuğumuzu yine bu ağamız Hacı besleyecek.

Etem reis aşığdan aldı :

— Hele bakalım, gün doğmadan neler doğar daha..

Şaban reis hırsla tükürdü, tükürüğü fıskiye'nin üs-

tünden caddeye aştı :

— Ne doğacakmış ki? Hiç bir şey doğmaz. Bizde bu kafa, bu uyusukluk varken... Daha karanlık olur da gün doğmaz. Hacı'nın cayacağı baştan belliydi. Hacı gibileri hiç yaşa kuru der mi? Bugün Etemler bunu yaparlarsa, yarın Hasanlar Hüseyinler de kalkışirlar, bizim ticaret elden gider diye korktu, içine işledi herifçioğlunun. Öyle mi değil mi Etem?

Gözleri kızgınlığından beyaza durmuştu. Etem reis tam tersi, yılanmış, o eskidikçe güçlenen tortulu bir dostlukla baktı ona.

Mustafa aralarına girdi,sözü çevirmek için :

— Süt anam evde mi ki reis? dedi Şaban reise.

— Evdedir.. dedi beriki. Nerde olsun fıkara?

— Eh, dedi Mustafa, kalkındı. Ben gidiyorum eve.

— Git! De ki, reis akşam yemeğine gelmeyecek, hiç beklemesin!

Etem reis. Mustafa'ya 'varma üstüne, kızgın. Ben onu idare ederim' gibilerden bir işaret çaktı, Mustafa anladı: torbasını vurdu omuzuna, kahveden çıktı, Hacı'nın yazhanesini geçti, dar sokağı döndü.

Şaban reisin karısı Halime kadınla çeşme başında kavuştular.

— Hele.. dedi kadıncık. Bire Kara oğlum, döndün mü?

Mustafa, hiç sıkıntısız :

— Döndüm süt ana.. dedi. Baş edemedim köyde, sıkıldım.

— İyi ya, madem öyle, hoş geldin.. dedi Halime kadın; dolmuş taşan su helkesini çeşmeden çekerken Mustafa koptu, aldı.

İkisi birlik evin yolunu tuttular.

Şaban reisin evi, iki katlı bir evcikti. Şaban reise babasından, ona da babasından kalmıştı; adam boyunda taş örülü çepeçevre bir duvar, evi sokaktan, öbür yakasında da komşu evlerden hemence ayırıveriyordu. Şaban reisin babası bahçeye narenciye ağaçları dikmişti, eski, bellerindeki küspeleri kabuk bağlamış doğurgan portakallar, kız ağızlı mandalinalar, acı ekşi, tadı hiç yok turunçlar dalları bastırırdı. Ortadaki tulumbadan bilek kalınlığında gür

gür bir su akıyordu ya, kara suydı, içimsizdi. Anca bahçe sulanır, çamaşır işlenir, bulaşığa, yunmaya gelirdi. Kasabada, üç mahallede üç çeşmeden tatlı su akardı; gerisi hepsi acı kara suydı.

Halime kadın kapının ipini çekti açtı, Mustafa girsin diye de kanadını iyice dayadı ardına kadar. Mustafa, bir elinde herke, öbür elinde torbası avluya girdi, herkeyi taşla bıraktı.

— Yuğunacak mısın? diye sordu Halime kadın.

— İyi olur.. dedi Mustafa.

— Sen yuğun! İşte su, işte hamam sana.. Ben de komşuya geçeyim, erden gelirim.

— İyi.. dedi Mustafa.

— Reisi gördün mü geldiğinde?

— Çakırdıydı..

— Öfkesi dinmemiş miydi daha?

— Dinmemişti..

Dedi mi birşey?

— Dedi; ben akşama geçe kalırım, beni hiç yemeğe beklemesin dedi..

Halime kadın, kapının ağzında şöyle bir anlığına duraksadı. Birşey mi diyesiydi? Caydı, başörtüsünü çekti, di, boynunda atkılardı, sözsüz geçti.

Mustafa torbasını aşağıdan yukarıya savurdu, üst katın hayatlığına düşürdü. Tatlı su herkesini aldı, mutfığa girdi. Çevreye alacalı bir karanlık çöktüm çöküyordu.. Alışkanlıkla su küpünü buldu, herkeyi içine aktardı.

Mutfakta, dipte közüm közüm ince bir ateş vardı, sacayağındaki güveci dumanlıyordu. Kapağını kaldırdı, yemeği kokladı, yavaşça kapadı yine.

Sabun rafın en üstündeydi, aldı. Mutfaktan çıktı, bitişikteki hamamlığa girdi. Çamaşır kazanı iki ocak taşının üstüne oturmuştu, altı odun tıklıydı.

Parmağını suya soktu; soğuktu. Yeniden gitti mutfığa, iki köz ateşle geldi, kazanın altındaki odunları araladı, çalı çırpıyı gözleyip köz ateşleri içine attı. Çömdü, soluklu soluklu üförmeye başladı: çalı çırpı önce duman verdi, arkasından bir harlama oldu, derken kıvılcım sıçradı; tutuştu.

Mustafa doğrulup kalktı: «dumana boğdum her yanı

ya, neyse!»

Hamamın kapısı önüne durdu, bacağı kırık sandalyayı altına aldı, oturdu. Cebinden bir cigara çıkardı, yaktı.. Dumanı dolu dolu burnundan verdi :

«Acep iyi mi ettim ki dönmekle? Herkes bir lâftır ediyor. Bilen de, bilmeyen de... Köyde kalmak da bir bok mu yani? Hıhh! Bir avuçcuk bir toprak... Aldığını vermez, verdiğini almaz. Uğraş babam uğraş sonra..»

Kafasının bir yerinden deli-bozuk bir ikinci Kara Mustafa koptu :

«Deniz daha mı matah birşey yani?» dedi. «Hadi, de bakalım! Deniz ne bokum ki, topraktan yüz geri edip denize varıyorsun? Senin zorun Kör Harun ağa mı, değil mi? Sen o kör domuzun nârına inmedin mi denize? De bakalım hadi erkeksen...»

Mustafa gözlerini yumdu.

«He.» dedi ikinci Mustafaya. «Öyle olmasına öyle ya...»

İkinci parladı, set çekti:

«Ne yani?» diye girdi. «Öylesi ne, böylesi ne? Köyde Kör Harun ağa varsa, burda da işte Hacı ağa var. Süngerci başı Hacı ağa! Sen nereye gitsen bu Kör Harun ağa senin yakandadır oğlum... Nereye gitsen, n'apsan seni o Harun ağalar gelip gelip bulurlar, burnundan yakalarlar. Çingene Alinin topal ayısı gibi. Ne sandındı? Onların işi bu, senin işin de bu! Dünyanın çivisi ikidir Mustafacık, Çingene Aliler bir çivi, topal ayılar bir çivi. Alilerin çivisi, topal ayıların çivisini burnundan çakar durur...»

Mustafanın yumuk gözlerine doğru oyacakmış gibi parmağını uzattı:

«Sen bunu böyle bil hep! Bu yazı, bu denli yazı. Seninki böyle, onlarınki böyle. Yazan bile bozamaz bunu..»

Mustafa gözlerini açtı, sandalyedeki kaykılmışlığından doğruldu :

— He mi ülen? dedi sesli sesli. Yazımız he mi?

Kendi sesini duvarlardan duydu, yadırgadı.

Ala karanlık giderek koyuluyordu.

İlk lüküs, komşu değirmenci Tahsin ustaların taraçasında yandı. Işık, bir anda karanlığı yırttı, kaçırdı. Mustafa bakışlarını ışığa dikti. Işık taraçada çok kalma-

di, merdivenleri salınarak indi, avlunun duvarı ardında kayboldu.

«İraz mı ki? Duymuş mudur geldiğimi? Süt anam konuşurken avluda, sesimi almış mudur ki? Herhal! Kapıdan demıştır belki süt anam.»

Lüküs aşağıdan yukarıya, narencilerin yeşertilerine vuruyordu, avludaydı.

Mustafa hamamlığa geçti, alışkanlıkla idare lambasını elleriyle buldu, yanbaşındaki kibriti aldı, çaktı; alevi fitile değdirdi.

Su ılımayı aşmıştı.

Mustafa mintanını sıyırdı, çıplandı.

Yan avludan kadın-kız sesleri geldi. Kulak kaparttı, mintanı elinde hamamlığın kapısına vardı: Tahsin ustalarda kızlar toplaşmışlar, badem kırıyorlardı. İrazlı kıkır kıkır gülüşmeler, alttan alta söyleşiler onlarındı.

Mustafa öylece bir anlığına kaldı, avuçlarında topladığı mintanını sıktı; sonra hamamlıktan içeri girip suyu ateşten indirdi.

— Sen misin reis?

Gözleri kapalıca, çevreyi dinliyordu. Yanbaşındaki kerevette bir gürültü oldu. Şaban reisin sesi karanlıkta küçülmüş :

— Benim! dedi. Olmaz olayım.. Sen uyumadın mı daha?

— Yok. dedi Mustafa. Demin içim geçer gibiydi ya, uyandım.

Şaban reis içini çekti, ofladı.

— Uyumaların zamanı olsa.. Uyumaların zamanı değil ama.. Hiç değil aslında. Adam olanın gözüne uykunun damlası girmemeli halbuki, damlası! Girmemeli ya, cümle âlem osura osura uyuyor da kıcında pirelerini uçuruyor.

Yorganı tekmeledi, gürültüyle geçirdi:

— Estağfurullah! dedi.

— Lambayı yakayım mı, ister miydin reis?

— İstemem.. dedi. Ne bok olacak yakıp da, birbiri-

mizin suratında maymun mu oynatacağız?

— Yok, hanı demem..

— Sok sazına lambanın. Cigaran var mı yanında?

— Var!

— Ver bakalım!.

Mustafa yataktan çıktı, kerevete uzandı, Şaban reis bir cigara aldı paketten. Ay doğmuştu, yaşlı turunc ağacından hayatlığa vuruyordu.

Şaban reis kavlı çakmağıyla cigarasını yaktı, ateşi söndürmedi, isli uzun alevde gölgesi duvarda tüter oldu.

— Sen de yakacak mısın?

— Yakayım.. dedi Mustafa, ateşe ağzını uzattı. O da yaktıktan sonra Şaban reis parmaklarıyla kavrayıp alevi boğdu; ayın şavkına kaldılar.

— Bir canım sıkkın ki.. dedi Şaban reis.

— Kayığa mı?

Ona! Şu Etem delisine lâf geçiremedim ki.. Bir türlü sensin diyemedi. Baş ettik, bok ettik. Adam kocamalı ki.. Ah, kocamamalı ki!.

Mustafa :

— Hele reis.. diyecek oldu.

Şaban reis :

— Sakal gitti, iş bitti ey Kara! dedi. Şaban reis gibi kazma dişli, taşaklı reisleri zor bulur bu sürgerci milleti gari.. Sapı silik Etemlerden baş oldu mu, süngerciler koyun sürüsüne çevrilir, burnu boktan kurtulmaz. Bunu sen yaz bir kenara, gün olur okurum ben..

— Etem reis dayatsa mıydı?

— Tabii ya.. Hacı'nın karşısında sen demirden leblebi olacaksın. Çiğneyecek çiğneyecek, ama dişi hiç kesmeyecek. Bak o zaman n'oluyor..

Karanlıkta «hıh»ladı.

— O zaman işte.. dedi. O reise reis derim ben. Millette bakan, sürüyü kurttan koruyan çoban reis odur, ona derler reis diye.. Süngerci millete üfürükten reis olmaz.

— Hacı 'he' demeyince Etem reis n'apsındı?

— Çok şey, çok! Milletin sana bağlandı mı, sen artık hep onların yanında olacaksın. Ölmek var, karşıya geçmek yok. Karşıdaki hayır mı dedi; dayat! Sonuna kadar dayat! Nerden inceyse bırak ordan kopsun. Kalın, incelene

kadar incenin canı çıkar ya, yine de incelir. Sen ona bakacaksın. Onun için direneceksin, tartacaksın. Gırtlak dediğin dokuz boğum. Biz de çalışmıyoruz sana de... Neb'leyim, işte böyle de... Çalışmıyoruz ülen! Biz sana muhtaçsak, sen de bize muhtaçsın! Sen bizim köyümüze köpek soktun mu, biz de sopayı kaparız. Dişe dişse, göze de göz. İşte bu!...

Cigarasını ağzında durdurdu, Mustafanın kolunu karanlıktaki kavrayıp pençeledi

— Ülen! dedi. Gördün mü şu akşamın hayrını? Ülen, ne dedim ben şimdi? Ha, ne dedim? Biz sana muhtaçsak.. Tabii ya, öyle ya ırzı kırık, yüz kere, bin kere ırzı kırık, tabii öyle ya!... Sen bize, biz sana.. Kayığı vermiyor musun? Verme, verme bakalım n'olacaksa! Sen kayığı vermezsen biz de sana çalışmayız. Biz sana çalışmayınca da...

Kocaman elleri Mustafa'nın pazusundan omuzlarına çıktılar, durdular.

— Biz sana çalışmayınca da.. Ülen bu akıl ne akıl! İyilerin iyisi, en birinciyesi. Akılların akılı! Hay benim kötü kafam, nerdeydin şimdiye kadar, nerdeydin ülen? Öyle değil mi ey Kara?

Ellerini Mustafadan ayırdı, yatağa uzandı:

— Sabah olsun, hayrolsun.. dedi. Yat uyu şimdi, bir güzel uyuyalım. Pezevenk Etemin hakkı varmış. Gün doğmadan sahiden neler doğuyor be! Adamın gönlüne bir doğuyor ki... Vay benim kötü kafam vay!...

Mustafa parmakları arasındaki yanar cigarayı aldı, iki elinde iki yanık izmaritle hayatlığa yürüdü.

Ay turuncu aşıyordu.

Mustafa iki izmariti tulumbanın yalağına uçurdu, ayın yalazlı şavkında iki izmarit iki kedi gözü gibi yalağın içine düştüler. Keskin iki cızırtı geldi, ansızın da din-di. Bahçedeki narenciye ağaçlarının yaprakları hafiften hışırdadılar. Ay tam tepeye dikildi.

Mustafa içeriye girmede. Komşu Tahsin ustalarda bir tek ışık yanıyordu, üst kattaki sokağa bakan pence-redeydi o da.

Körlemeden saatin kaç olduğunu çıkarmaya çalıştı, beceremedi. Odaya kulak verdi, Şaban reis horlamaya başlamıştı bile. Halime kadın da reisi beklemekten erden

yatmış uyuyuştu.

Ayın şavkına sırtını verdi, el yordamıyla yatağının yanına biriktirdiği mintanıyla pantolonunu buldu; yeneden ayı yüzledi. Yalınayak merdivenleri indi.

Çevrede herşey uyuyordu: dağ, taş, evler, sokaklar, deniz, mandalinalar, portakallar, acı-ekşi turunçlar; kırmızı kanatlı karıncalar, gece gece delllenmiş saksı çiçekleri, küpeler, pembe arslanağızları, sırnaşık asmalar, gramafon çiçekleri, çekili kayıklar, yatık sandallar, tersane-nin küllenmiş ocağı, ağdalı zift kazanları hep uyuyordu.

Kapıyı gürültüsüzce çekti. Köşeden kulakları kırıste yavuz bir sokak köpeği fırladı, Mustafayı görür görmez hemen pıstı, kayboldu.

Mustafa komşu evin arkasını dolandı, idare lambası-nın yandığı pencerenin altına geldi, durdu. Alçaktan bir ıslık çaldı, bir daha... ıslıkların biri uzun, biri kısıklı ka-lındı.

Bekledi.

Pencereden görünen olmadı. ıslığını yeniledi: bir uzun, bir kısıklı kalın..

Yerden bir küçük taş parçası buldu, dikkatle salladı. Taş gitti, camda tık dedi. O zamandı, vuran idare lamba-sının ışığı alttan doğru gölgelendi, camda Iraz göründü.

Mustafanın yüreği güm güm etti, kulaklarını al bas-tı, gözlerini kırpmadan cama baktı, durdu.

Iraz camdan çekildi. Çekilmesiyle bir, idarenin ışığı önce kısıldı, sonra üflenip söndü, cam karardı.

Mustafa boş sokağı kolladı: çıt yoktu. Sokaktan doğ-ru baktın mı, aşağılarda par par yakomozlanan denizden öte birşeycikler görünmüyordu. Arada denizin çakışlı ka-ra mavisini bedavadan yüklenmiş bir bulanık yıldızcık, bir çırpıda Kara Adanın kuzeyine ağıverdi.

Tahsin ustaların eskilenmiş iki kanat tahta kapısı aralandı, Iraz dışarı süzüldü.

Mustafa kızı beklemedi, bir gören olur da... korku-suyla yana, kese yola saptı. Yolun iki yanı da nar ağaçla-rıydı, diplerinden yol sırasınca dikenli kör mazılar uzuyor-du.

İncirin altına gelince döndü, seğırtten sıpıtık ayak-seslerinin yetişmesini bekledi.

Iraz geldi, tam karşısına dikeldi.

Tepelerinde kara incirin deve tabanlı yaprakları ayın şavkını saklıyordu. Bütün kese yolu pırtlamış nar çiçeğiyle sütü kesik kara incir kokusu sarmıştı.

Irazın gözleri eğilmiş bulanık yıldızlı, kara kara bakıyordu. Mustafa mintanını giymemişti, elinden omuzuna aktardı. Boşalanla Irazın elini tuttu. Irazın eli mi terlemişti, yoksa kendi elinin terini mi aktarmıştı Irazınkine? Bilemedi. Islanmış, yumuşamış parmaklarını kavuşturdu, Irazınkiler karşı durmadan boyun eğdiler. Mustafa kıza çekti, yürüttü.

Iraz nereye diye sormadı.

Kese yolu sürüp tersanenin altına indiler. Ayaklarının altında çakıllar kıpraştı, nar çiçeklerinin kokusuyla kara incirin yapışkan kokusu geriledi.

Gelinkayanın tepesinde Tahsin ustanın değirmeni kollarını açmış, rüzgâr bekliyordu.

Tersaneyi geçip kumluğa çıktılar, Kalenin altına gelen kumlukta yanyana yürüdüler. Kumlar gündüzden kalma sıcaklığı, ılımanlığa yeni yeni çevirmişlerdi; yürüdükçe çitir çitir ediyorlardı.

Mustafa kumluğun koya dönüştüğü yere gelince Irazı durdurdu, böğürtlenlerin sakladığı kayalığın dibine çömeşti; Irazı da elinden çekti otursun diye. Uysal Iraz, Mustafanın yamacına çöktü. İkisi de birbirlerinin ellerini bırakmadılar. Aradaki ter soğudu, kurudu, tükendi; yerine elden ele bir yanarlık akmaya yöneldi.

Deniz, hemen yanbaşlarında kıpraşmaya başlamıştı. Gündüzün ölülüğü uyanıyor, dirileniyordu. Yüzü, binlerce milyon kırıksık içindeydi. O kırıksıklıklar bir anda toplaş-veriyor, büyüyor; hızlanıp atlaşıp çoğalıyor, kıyıya doğru, çok ötelere, Kara Adanın orlardan koparak ağarıp köpürüp geliyordu. Tam gel-gitin başlarıydı, gök çakılmış yıldızlardan geçilmiyordu, büyük ayının en alt ucu yangın gibi tutuşmuştu.

Iraz, bir koşu, aceleyle ayaklarına geçirdiği ince gön-den terliklerini çıkardı, çıplandı. Ayak parmakları birbirlerinden ayrıldılar, rahatlandılar.

Mustafa mintanını omuzundan kaydırды:

— Iraz... dedi.

Iraz ayaklarını salladı, birini ılıman kuma daldırdı, parmakları kumu eşiyip kabarttılar.

— Sana diyorum kız!.

Iraz başını kaldırmadı.

— Kulağın bende mi Iraz?

Kızın belli belirsiz sesi çıktı:

— Serde...

Mustafa o an, neler diyeceğini unutuverdi. Ay başlarının üstünde koskocamandı, deniz eteklerde köpürüyordu, kumlukta bir gündüz şavkı vardı. O şavkta kumların her bir taneciği ışık hırsızı olmuş, bütün sahili gündüze çevirmişti.

Geceli bir yel nicedir adam aranıyordu. Kara Adanın yaşlık yeli, ikindiyle dinmiş, gecelisi çıkmıştı; ama yine bodur mersinlerin, acı yarpuzların, dumrul makilerin burunç kokuları kasabayı tutuyordu.

Mustafa konuşmayınca, Iraz, ne var diye gözlerini Mustafanın yüzüne dikti:

— Birşey mi diyecektin ki? dedi.

Mustafa sustu.

— Ne diyecektin ki? dedi Iraz.

— İşte... dedi Mustafa, kaldı.

Denizden ince bir hışırdanda yükseldi, sonra çoğaldı, büyüdü; Gelinkayaya vurmaya başlayınca cam kırılanmasını andırır sesler kıyının öbür ucundan kopup geldiler.

— Diyecektim ki.. dedi Mustafa.

Irak yüreklendirmek için;

— Diyecektin ki.. dedi.

— İşte.. Duramadım köyde. Hiç duramadım. Sonra, bu iş böyle yürümez dedim kendi kendime, vurdum torbamı, atladım bir makinaya, kasabaya geldim..

— Bana mı geldin, yoksa?...

Mustafa şaşaladı. Kayalardaki cam kırılanması sustu.

— Kime geldin? Bana mı, denize mi?

— Sana elbet.. dedi Mustafa.

— Gerçek mi?

— Gerçek tabii..

— Niye bana geldin peki?

Mustafa yeniden sustu.

Kara Adadan cinssiz bir yaban kuşu bağırdı. Deniz geldi, Irazın ayaklarını dolandı, usulcacık sevip öptü, sonra köpürmeden gerisin geri çekildi.

Iraz daha çok sokuldu Mustafaya, çıplak kolunu elledi. Parmakları ateş gibi yanıyordu. Mustafa da duydu bu ateşi, içi bir hoşladı.

— Demedin.. dedi Iraz.

— Derim..

— Ne zaman ki?

— Günü gelince.. dedi Mustafa.

— Ben şimdi diyesin istiyorum..

— İlle mi?

— İlle..

Göstermelik parmağını Mustafanın kolundan yürüttü, gezindire gezindire pazusuna kadar getirdi.

— Hadi.. dedi.

Mustafa Irazı döndü, yüz yüze geldiler.

Iraz öyle bakıp bekledi.

Mustafa ansızın kollarını açıp kızı sarındı, kavrayıp kendine çekti. Iraz, hiç karşı koymadı, Mustafanın göğsüne üşümüş yağmur kuşları gibi sokuldu. Mustafa iri ellerinden birini Irazın tıkızlama örülü saçlarında gezdirdi. Durdu, örgünün birini avuçladı, çekti. Irazın başı göğsünden ayrıldı. Gözleri, Mustafanın gözlerine kesili bakıyordu.

Mustafa :

— Canın acıyor mu? diye sordu.

Irazın dudakları üstüstaydı, ayrıldılar, dişleri ortaya çıktı. Çevrelerinde esen yelle acı yarpuzların kokusu basınlamıştı, sarıyordu.

— Acıyor mu Iraz?

Iraz konuşmadı.

Mustafa saçlara daha çok asıldı, avucundakiler sıkıladılar.

— Acıyor mu kız?

Irazın gözlerinde değişme olmadı.

— Konuşsana, desene..

Iraz suskun, gözkapaklarını indirdi, ardında gözleri kayboldular.

Mustafa avucunu açıverdi, saçlar deniz yosunları kayganlığında parmaklarından kayıverdiler.

İki ciini birden kızın omuzlarına bastırdı:

— İraz!.

İraz gözlerini açmadı.

— İraz dedim..

Parmaklarını kızın esmer boynunda toplayıp bitiştir-di. Sarsmadan boynu kendine çekti, alnına eğildi, usuldan öptü. Sonra kızın kaşlarına indirdi; öptü, gözkapaklarına indirdi; öptü, ordan doğru da...

— İraz!

Kız, sıkılı dişleri arasından bir 'hıı...' dedi.

— Senin için geldimdi.. dedi Mustafa. Yalnız senin için.. Deniz meniz umurunda değil hiç. Benim için tek sen varsın. Bir sen.. Başka şey değil.. Yüreğime salınmış ateşin bir kere. Nereye gitsem beni kovalardı. Senin yanında olmayınca daha da kötüleyeceğimi anladım, geldim. Burada olunca ya sesini duyuyordum, ya seni görüyordum.. Görmezsem de, sesini.. Hiç olmadı sesini.. Köyde o da yoktu ya! Bir başımaydım. Yolsuz yolaksız.. Kurtlar kuşlarla kalmışım gibime geldi. Kara Adaya mahpusluğa koymuşlar gibi. Hiç kimseler yoktu köylük yerde..

Yüzünü kızın yüzüne yasladı.

— Duydun mu dediklerimi?

İraz :

— Duydum.. dedi.

— Gerçek miymiş işte?

— Gerçekmiş!...

Kendinden ayırdı.

İraz gözlerini açtı, baktı.

Mustafa yan yan güldü gözlerine.

İraz da güldü.

Ve Tanrı dünyayı altı günde yarattı ve altıncı günden sonra gelen o yedinci günde dinlenmeye durdu. Ve elleri dünyamızın çamurlarından vıcık vıcıktı, arınıp yağmak için su arandı ve ellerini koskocaman açıp gökyüzünden dünyaya uzattı: su olsun dedi, su oldu ve Tanrı kocaman ellerinin dünya çamurlarını Ege denizinde yıkadı ve uçsuz bucaksız su denizi tuza kesti ve yüzünde binlerce adacık oldu. Ve adacıkların üstünde yeşil otlar bitti, ağaçlar fışkırdı, toprağın karnı gebelendi.

Ve suların altında yeniden hayat oldu, başka sular-dan kollar geldi, Ege denizini başka denizlerle bitıştirdi ve kendi içlerindeki deniz hayvanlarını bu yeni sulara taşıdı. Ve Tanrının gözlerinden irak, eski suların hayvanları bu yeni sularda karargâh kurdular; kayalarda, kovuklarda yuvalandılar: bölündüler, birleştiler ve çoğaldılar. Egenin tuzunda gözleri yanıp kavrulan kaya balıkları, alabalıklar, sazanlar, turnalar, mersinler, kılıçkuyruklar, benekli alacalar, mavi guramiler, daniyolar, sakallı balıklar, rasborlar, neonlar, tetralar, melekler, süpürgeler denizi bıraktılar; akarsulara, derelere, ırmaklara, nehirlerle vurdular. Ve toprağın yüzüne gökyüzünden yağmurlar yağdı, bodur, köse ağaçları canlandırıp büyüttü ve kalın derili yapraklarının gölgesi altında zeytinler yemyeşil bitti ve her cinsten, her boydan kuşlar zeytin ağaçlarına konup o yemyeşilliğe gaga vurdular ve zeytinler acıydı.

Sonra dağlarda yemişler oldu: kara yaban mersini, kırmızı yaban mersini, kocayemişler, ahudutları, ayı üzüm­leri, böğürtlenler, çilekler, kırmızı frenk üzüm­leri, beктаşı üzüm­leri, çakal erikleri, fındıklar, sarı çiçekli kızılcıklar, alaman muşmulaları, ağaç memeleri ve adi ar­dıklar dağlardan ormanlara yürüdüler, hepsi de yaban kaldılar

Ve günlerden bir gün ağaçlar birbirlerine kavuştular ve ormanlar oldu ve nerden geldikleri, nasıl geldikleri bi­linmez yedi-uyuklayanlar, kaya sansarları, gelincikler, keme yılanları, sincaplar, porsuklar, kokarcalar, soreks­ler, sansarlar, dağ sıçanları, tilkiler, kurtlar, çakallar, sırtlanlar, hörgüçlü develer, benekli dağ kaplanları, pars­lar, çatal boynuzlu geyikler, kömür gözlü ceylanlar, kara­calar, baştankaralar, kirpiler, ağır kaplumbağalar, su kur­bağaları, tavşanlar, boz ayılar, domuzun her boyu orman­ları ev tuttular, barınak yaptılar. Ve ormanlara başka or­manlardan göçmen kuşlar geldi: boynu hilâlli kazlar, ak leylekler, yeşilbaş yaban ördekleri, koca kazlar, ak karın­lı sağanlar, kır kırlangıçları, sığırcıklar, turnalar, külren­gi balıkçılar, nar bülbülleri, çalıkuşları, su tavukları, yağ­mur kuşları, kara başlı yalı bülbülleri, büyük kervan çul­lukları, bildiricinlar geldiler. Orman ormanlığını bilip öğ­rendi ve orman, orman oldu.

Denizlerin sularında tuza dayanıklı, tuzu sever yeni­le balıklar türediler: sardalyalar, hamsiler, mersinler, çe­kiçler, torpiller, yılan balıkları, somlar, barlamalar, sinağ­ritler, turnalar, kirpiler, diller, mezgitler, denizatları, bar­bunyalar, gümüşler, tonlar, kılıçlar, yayınlar, testereler, kedi balıkları, mercanlar, ringalar, izmaritler, kolyoslar, köpekbalıkları, koca kaşolotlar, vatozlar, kızıl orkinozlar, kalkanlar, uskumrular, larvalar, platikalar. öksüzler, de­niz iğneleri, fahakalar oldu.

Ve Egeye adamoğlu geldi; iki ayak üstünde duran, sürünmeden yürüyen, ordan oraya giden, herşeye, her canlıya ilgi duyan, durmadan yiyen, ısırان, çiğneyen, ko­nuşan, düşünen, aç, obur adamoğlu ve adamoğulları gel­diler. Ama daha ateşi ve şavkı bilmiyorlardı, çiğ yiyorlar­dı ve bu yüzden öldürmeyi ve kan akıtmayı bilmiyorlardı. Dünyanın öbür yakalarında neler olup bittiği bilinmezken,

Egede barış vardı ve egemendi. Ağaçlar, otlar, sulara yaşayanlar, sürüngenler ve uçan kuşlar birbirlerinden hoşnuttular ve aralarında kavga yoktu. Adamoğulları önceleri bitkilere ve ağaçların yemişlerine dadandılar ve uçan kuşlarla, sürüngenlerle ve yırtıcı hayvanlarla kavgaya tutuştular.

Ve şeytanın cin tayfasını başına sardırıldığı bakmalara kıyılmaz bir babayiğit adamoğlu, melekler kabilesinin oturduğu dağa yolunu düşürdü ve onları bir ateşin başında oturmuş ısınır ve aydınlanırken buldu. Kötü cin tayfası ürkmüş, korkmuş adamoğlunun korkusunu yüreğinden sildi ve aklını çeldi ve adamoğlu, cin tayfasının fikrine uyup melekler kabilesinin uykuya vardığı bir sırada ateşe sokuldu ve kıyısından bir yanar aldı. Cin tayfası adamoğlunun kollarına girdiler ve göz açıp kapayıncaya kadar adamoğlunu öbür adamoğullarının yanına getirdiler, bıraktılar. Ve adamoğulları bu yeni şeye önce korkuyla baktılar ve pek sokulmadılar. Babayiğit adamoğlu öbür adamoğullarını alıstırdı, ateşten korkmamalarını söyledi ve ateşin yararını anlattı. Ama adamoğulları önceleri ona inanmadılar ve ateşten korktular. Adamoğlu nice diller döktü, ateşin geceleri şavk verdiğiinden, gündüzleri soğuklarda ısıtıp insanın derisini gönendirdiğinden söz etti ve yine de adamoğullarını ateşe yaklaştıramadı.

Adamoğlu baktı iş olacak gibilerden değil, yakınlarından başladı ve önce öz karısını, öz kızını, öz oğlunu, öz kardeşini, öz yeğenini ve öz yengesini ve öz yengesinin kocasını ve kardeşini inandırıp ateşe yaklaştırdı, öğretti. Ve ateşe inanmayanlar, ateşi bilmeyenler ateşten korkan bir yaşlı adamoğlunun çevresinde toplandılar ve ateşi öğrenmişlerin karşısına durdular. Ve ateşi bilenleri kötü cin tayfasının tutsağı sayıp onları kendilerinden uzak tuttular, kendileri de onlardan uzak kaldılar.

Ve adamoğullarının ateşin güzelliğini, yüceliğini, yararını öğrenmeleri için sayısız yüzyıllar, yüz bin yıllar geçti.

— DÖRT —

Şaban reis, Etem reisin en küçük kızı Gülsümün getirdiği kahvesinin bekleyip soğumasına bana mısın demedi. Gözleri büyük büyük ağzına ne geldiyse sıkılamadan söyledi, söyledi; bitirdi, bağladı.

— Senin aklın yatıyor mu? dedi Etem reis.

Şaban reis anlamadı :

— Neye aklım yatıyor mu?

— Biz gideceğiz, madem kayığı vermiyorsun, biz de sana çalışmıyoruz işte diyeceğiz, Hacı da aman ben ettim, siz etmeyin diyecek.. Öyle mi?

— Öyle.. Burnu bir sürtülecek ki..

— Peki, diyelim biz böyle böyle dedik, ya Hacı yine olmaz, vermiyorum derse?

— O sıkar işte, karanfil ister!.

Diyemez mi? Der pekâlâ..

— Ülen Etem.. dedi Şaban reis, sonra tuttu kendini. Der mi be, diyebilir mi? Burnundan yakaladık herifcioğ-

lunu bir kere, burnundan.

— Öyle ama..

— Hey koca Allah!. Hacı öyle bile dese.. Bizim ağ-
zımız torba mı, ipi çekilip büzülmüş mü? Bizim de bir çift
lâfımız olmayacak mı? Öyle mi öyle.. diyeceğiz. İyi ya Ha-
cı ağa, sen böyleysen bu süngerci milleti de böyle. Ya her-
rû, ya merrû...

— N'apacak o zaman?

— Hıh! Mevsimi gelince görüşürüz. Bakalım nerden
bulacak kayıklarına süngerci kısmısını? Bakalım kimi dal-
dıracak, sünger avlatacak? Görürüz..

Etem reis bir süre sustu, durdu, düşündü; aklı kesti.

— İyi be reis! dedi. Senin dediğin bir çıkarsa, mille-
timize gün doğdu, kayığı aldık gitti Hacıdan.

— Aldık gittik ki.. dedi Şaban reis. Hey, hey!.

— Ama bir de Hacı olmaz dedi mi..

Şaban reis kıpkırmızı kesildi :

— Diyemez.. dedi. Diyemez, petkосу sıkmaz. Göbeği
bizimle kesilmiş çünkü. Ağa kısmısının göbeğini kezen Al-
lah ebe, azap kısmısının göbeğini de aynı anda kesmiş, bir-
birine kör düğüm etmiştir. İskender yiğidi bile gelse çö-
zemez .Anca hazreti Hamza efendimizin gürzü olacak ki..
O da dünyamızda yok. O yüzden..

— Bunu bir de millete açalım, toptan evetleyelim, re-
is.. dedi Etem reis. Bakarsın, biri çıkıverir, siz benim ek-
meğimle, çoluk çocuğumun nafakasıyla.., ha, der mi, de-
mez mi?

Şaban reis :

— Eh, dedi. Aç bakalım, sor bakalım.. Sen zati eski
köye yeni huylar getirdin, töreyi nicedir bozdun attın. Bi-
zim zamanımızda reis dedin mi, milleti, çobandan korkan
sürüye benzerdi; reis nere, sürü de ora. Particiliğe dön-
derdiniz süngerci milletini.

— O devir geçti artık reis, şimdi bütün memlekette
demirkıratlık var. Herkes dilediğini söyleyecek, dilediği-
ni yapacak. Öyle kendi havanda, kendi başına iş çevirmek,
iş koşmak yok kimseye..

— Zıkkım.. dedi Şaban reis. Demirkıratlık öyle mi?
Demirkıratlık! Herkes gönlünün çektiğini işleyecek, çek-
mediğini de.. Öyle mi? Nerdeymiş o yoğun bolluğu, kim

kaybetmiş de siz bulmuşsunuz? İşine gelmedi mi, kıvrımadın mı, hemen basacaksın yaygarayı: demirkıratlık var, demirkıratlık var. Neymiş demirkıratlık? Gönlünün çekmediğini yapmamak, çektiğini yapmak.. Domuzuna bu işler ey Etem, domuzuna oğlum! Ben bunları çok gördüm bu memlekette, birinden biri sökmedi, söktüremediler.

— Olabilir. Velew ki öyle.. Gün gelir..

— Hiç birşey gelmez bu memlekete, sen bunu böyle bil.

Tartışma, dalaşa çevrilmesin diye Etem reis yine alta indi

— Biz bir kere danışalım, fikrini alalım milletin de.. dedi. Yoksa, ben senden yanayım, aklım kesiyor.

Şaban reis

— Aklı evvel olanın keser.. dedi. Yeter ki..

Yaşa Gazinin oğlu Aliş, süngercileri tek tek evlerinde dolaştı, haberi uçurdu: «Etem reis ağamla Şaban reis ağam, Çakırın kahvesinde dernek kuruluyor, bir ayak öncesi tezden geliversinler dedi..»

Çakır hazırlığını bitirdi, gümrükçüleri bahçeye sürdü, dışardan içeriye sandalya çektiirdi, ocağı da taze dem bindirdi.

Herkes geldi, töreye göre reisleri selâmladı, bir yere ilişti, sağdan başlayıp sıradan millete selâm verdi, selâm aldı.

Şaban reis sağına Etem reisi, soluna Kara Mustafayı almıştı. Çakır, geleni çaylıyordu. Kahvenin içi şangır şungur bardak kaşık sesleriyle doluydu.

Şaban reis öksürdü, gırtlığını karıdı; şangurtu şungurtu dindi :

— Şimdi.. dedi. Lâfa kendi milletimizden başlayalım. Şu kasabada kırk kişiyiz, kırk kişi de birbirinin hangi çamurdan yağrıldığını bilir. Bizim anamız da, babamız da denizdir. Süngerci doğduk, gözümüzü süngercilikte açtık, bu işte de telef olduk. Süngerci milleti karada doğarsa da, ölümü denizdendir. Diyeceğim, bizim tuttuğumuz iş, pek akıllı işi değil. Ama n'apacaksın, bir kere bulasmışs'n. Ekmeğin nerden çıkıyorsa, sen de ordansın, çatlasan da patlasan da kopamazsın.

Dinliyorlar mı diye bakındı

— Şimdi.. diye sözünü sürdürdü. Biz n'apmaya kalktık? Bir kayık alalım dedik, kendimizin olsun, kendimize çalışalım, kendimize kazanalım. Acı soğan kuru ekmek, olsun! Kimse kimsenin ağası değil, herkes kendinin beyi, herkes kendi başına buyruk. Yani herkes bir Hacı ağa olsun! Biz bunu kurduk ya, evdeki hesap çarşıya uymadı; kırk yılın başı hırsızlığa çıkalım dedik, ay erkenden doğdu hesabı.. Hacı ağa olmaz dedi, estek dedi köstek dedi. Anlayacağınız biz bu yolda tatar ağası olduk, yaya kaldık. Kaldık ama ne demişler, deveden büyük fil var. Herif deve mi, sen de fil olacaksın, bir yolunu bulup fil kesiyeceksin.

Şaşı Nurinin gözleri devrildi :

— Bizden de fil olursa, eh.. dedi.

Şaban reis, yüzünü döndü :

— Ne demek bizden de.. dedi. Herif deveyse, madem

devenin büyüğü fil, sen de fil olacaksın. Bok gibi kaldın mı, tabanını kaldırdığı gibi bastırıp oracıkta eziverir seni, yokediverir.

— Biz fil olursak.. dedi Uzun Ömer.

— Biz fil olduk mu olduk.. dedi Şaban reis. O zaman develerin çekeceği vardır.

— Yani?

— Şunu demelere getiriyorum ki.. Hacıya karşı diyeceklerimiz bitmemiştir. Bir çift sözümüz daha vardır.

— Neymiş ki?

— Sözümüz şudur ki.. Ey Hacı, sen bize kayığı vermiyor musun arkadaş? Vermiyorum. Vermiyorum dedi mi, demedi mi? Dedi. O zaman bizim sözümüz şu : sen bize kayığı vermiyorsan biz de sana çalışmıyoruz.. İşte o kadar, istersen. Ya herrû, ya merrû anasını satayım!

Şaban reis sustu, berikiler de durdular. Sinek uça koca kahvede gürlendi. Yoldan Milâsa giden damalı bir cip hırlayarak göbeği döndü, Cumhuriyet alanına saptı. Suskunluk geri geldi.

Aferim, dolma sigarasını yakmaya davrandı; kibriti çaktı, dernektekiler hemence kibrit harlamasına başlarını çevirdiler.

Aferimin yanında oturan Uzun Ömer, ilkti, konuştu:

— Yalnız.. dedi. Ya Hacı bu işe yatmazsa, ya yine

çamura dönderirse?

— Döndermez de, yatmaz da.. dedi Şaban reis. Neden derseniz, bu millet ona muhtaçsa, o da bu millete muhtaç! Sen, ben, o olmadı mı süngeri kim avlayacak, de nize kim açılacak, kim dalacak? Kimse! O zaman işte, ben ettim, siz etmeyin ey millet diyecek. Amanı bilecek bir güzel. Aman ey millet diyecek, aman ey millet!

Yaşa Gazi :

— Bir de demedi miydi.. dedi.

Şaban reis güldü

— Eşsek gibi diyecek.. dedi. Eşsekler gibi hem de. Yok başka çaresi çünkü. Bir tutunacak dalı var, o da bizim millet. Biz olmadık mı da...

— Etem reis ne diyor buna? dedi Şaş Nuri. O ne diyor bakalım hele?

Etem reis :

— Bana olmaz gibi gelmiyor.. dedi. Olmasına olur. Yeter ki Hacı, bizim aklımızdan daha iyi bir akıl bulmasın..

— Buldu mu da..?

— Buldu mu da çanımıza ot tıkar, gözümüzün yaşına bakmaz hiç artık. Yüz bin yokuş bulur, yorgun milleti sürer Allah sürer!.

— Bir bok bile yiyemez, ey millet! diye patladı Şaban reis. İşte ben buraya yazıyorum, kılınıza dokunamaz sizin. İlk defadır ipler sizin elinizde, klavuzluk sizin. Gık dese hava borusunu b'çaklarsınız, boğulur kalır. N'apacak yani, hayır diyecek n'apacak? Yatıracak mı onca kayığı, mevsimleri boş mu savacak? Av avlamayıp eli kolu bağlı mı oturacak? Para para diye geberen Hacı böyle yapınca kudurmayacak mı? Beş beter olmayacak mı? 'Canımız isterse, ben de boş tutarım mevsimi, bırakıp yosunlanmaya kayıklarımı..' mı diyecek? Hacı o Hacıysa hiç birini yapamaz bunların. Kem küm etse bile sonunda burnu sürtülecek, yüzünü eğecektir. Ben biliyorum ne diyeceğini onun: sonunda ben ettim, siz etmeyin, nalet olsun hepinize, varın alın kayığı, başınızda paralayın diyecek. Desin de.. Biz kayığı alalım da, ak göt kara göt o zaman belli olur.

Yaşa Gazi aldı, dedi :

— Şaban reis, bunca yılın reisi. Feleğin nice çembe-

rinden geçmiş bir reis. Elbet iyi düşünür. Bunu da iyi düşünmüştür. Ben evetlerim dediklerini..

Aferim :

— Ben de.. dedi.

Uzun Ömer :

— Madem öyle.. dedi.

Şaş Nuri

— Günahı da, sevabı da bizim olsun ülen! dedi.

Mustafa :

— Ben de.. dedi.

Pırpır :

— Bir ben miyim pilâvından dönecek be? dedi.

Yusufçuk :

— Bizim de adımız var okunsun.. dedi.

Bahtiyar :

— Elle gelen düğün bayram.. dedi.

Lapacı Halil :

— Nerden inceyse ordan kopsun anasını... dedi.

Aferimin tabakası elden ele gezindi, cigaralar sarıldı, Çakır çayları tazeledi; Şaban reisin omuz başında durdu :

— Şimdi n'olacak? diye sordu.

Şaban reis :

— Biz düşüneneğimiz kadar düşündük.. dedi. Şimdi de Hacı düşünecek. Mevsime kadar müsaade ona. İşte, düşünsün taşınsın, dolu da önünde, boş da..

Hacıya haberi dara dar gümrükçü Nihat yetiştirdi. bir solukta Çakırın kahvesinde olanı biteni, kim ne dedi, kim n'aptı bir bir anlattı.

— Demek öyle? dedi Hacı. Kayık verilmedi mi, çalışmayacaklar bana öyle mi? Ya ben, ya onlar yani? Pekâlâ, pek güzel! Bütün bunlar hep o Şaban reisin başının altından çıkıyor. Alacağı olsun onun! Ben de onu bu ettiğine bin pişman ettirmezsem, bana da Hacı demesinler. Bakalım kim kimden üstün, görürüz.

Karşı kahveden Şaban reisli, Etem reisli, Kara Mustafa'lı üçlünün geldiğini görünce yemyeşil oldu, gümrükçüye başıyla 'sen git, geliyorlar' dedi, gümrükçü Nihat kalkıştı.

Kapıda Şaban reisle burun buruna geldiler. Şaban reis :

— Yetiştirdin mi hemen? dedi. Aldın değil mi gümüş madalyanı Hacı ağandan?

Gümrükçü karşılık vermedi, kendini yana attı.

Hacı gelenleri görmüyormuş, duymuyormuş gibi defteri kebire kapanmıştı. Dudakları kıpır kıpır, rakamları diziliyordu.

Masanın karşısına üçü de dizildiler: Ortada Şaban reis, iki yanda da Etem reisle Kara Mustafa durdular. Şaban reis öksürdü, ses verdi. Hacı, bir anlığına durdu, tombul parmağını defterde bir yere bastırdı, sonra başını kaldırdı, baktı.

İki yaka da konuşmadılar. Odanın içi bulutlandı, karrardı. Hacı, gözlerini Etem reisten Şaban reise, Şaban reisten Mustafaya çevirdi.

— İsmail! diye seslendi kâtibine.

— Buyur ağa!

— Al oğlum şu defteri önümden...

İsmail, masayla üçlünün arasına girdi, koca defteri kbiri Hacı'nın önünden kaldırdı, çekildi.

Hacı, bileğine indirdiği kehlîbar tesbihini parmaklarına aktardı.

— Birşey mi gerekti Etem reis? dedi. Hayırlara tebdil?

Hayırlar ağa!. dedi Etem reis.

— Nedir?

— Ay başında geldiydik ya ağa.. dedi Etem reis. Kayık içindi..

— Evet?

— Yine o kayık için geldik..

— O gün bitirmemiş miydik bu işi, bağlamamış mıydık?

— Bağlamıştık ama, sana.. dedi Şaban reis, söze daldı. Bize değil.. Şimdi daha sağlama bağlamaya geldik.

Hacı'nın gözleri Etem reisteydi, çevrilmedi, yalnız göz ucuyla ortaya doğru baktı, kıpırtısız

— Yani..? dedi.

Şaban reis

— Yanisi şu.. dedi. Biz kayıgı istiyoruz arkadaş. Biz

kayığı istiyoruz ve dahi kendi başımıza buyruk olmak istiyoruz.

Hacı gözlerini masaya, kesme kristal hokka takımına eğdi.

— Bunun olmayacağını konuşmuştuk hep beraber. İzmirde ısmarladım, göndermediler. Eldeki teki de depozitoya çekeceğiz demiştik. Bu durumda...

— Bu durumda yine kayık bizim olmalı. Lâmi cimi yok. Bizim aklımız kayığa kesti..

— Yine olmaz dersem..?

Şaban reis masaya doğru büküldü :

— Sen zararlı çıkarsın Hacı.. dedi. Dernek kurduk, karar aldık. Kayığı verdin; verdin... Vermedin mi biz de sana çalışmayacağız. Herkesin yolu ayrılır. Sen yoluna, biz yolumuza..

Hacı gözlerini hiç eğmeden dosdoğru Şaban reisin gözlerine dikti. Ama Şaban reis yılıclılardan değildi.

— Gari bıçak kemikte ey Hacı.. dedi. Bıçak kemikte. Bu millet sana sünger çıkaracağım diye ne vurgunlar yedi, nelere katlanmadı. Denizin çekip aldıklarından başka karaya vuranları da maşrapa maşrapa kan kusuyorlar ciğerlerinden. Artık yağma yok, artık maymun gözünü açtı. Biz sana muhtaçsak, sen de bize muhtaçsın!

— Senin fikrin de bu mu Etem reis?

— Derneğin fikri bu ağa.. dedi Etem reis.

Hacı dudaklarını uzatıp büzdü, koltuğunda sallandı.

— Demek böyle? dedi. Demek dernek kurup karar aldınız: ya kayık, ya biz, öyle mi? İyi ya, pekâlâ bakalım. Yalnız benim için daha erken. Daha mevsime vakit var. Hele bir vakti zamanı gelsin, o zaman daha salim kafayla düşünürüz. Ben de hesabını kitabımı yaparım, bir güzel ölçer biçerim; kararımı veririm.

Şaban reis

— N'aparsan yap!.. dedi. Bizim diyeceklerimiz bundan ibarettir. Düşünmek, taşınmak senin işin gari.

— Bakalım.. dedi Hacı. Bir iyi düşünelim, bir güzel kuralım: ola ki ben haklıyım, ola ki siz.. Vakti zamanı gelince anlarız bunu. Siz haklıysanız...

— Biz haklıyız elbet.. dedi Şaban reis. Senin o ilikçi-

liğin yok mu, ilikçiliğin? Bizi haklı etmek için yetti de arttı bile.

— Bakalım.. Düşüneceğiz dedik, düşüneceğiz! Hem de bir güzel! Kafamızda dokuz tilki döndürüp dokuzunun da kuyruğunu birbirine değdirmeden düşüneceğiz, akıllardan akıl beyeneceğiz. Kiminki baskınmış, görürüz..

— Görürüz bakalım!. dedi Şaban reis de.

Akşam, bilindi bilineli kasabaya dağlardan iner, gelir. Karanlık eni konu bastığında da deniz aydınlıktır: gün, bir türlü kavuşmağa razı gelmez. Yarılıp çatlamış nar yemişinin ekşi kırmızılığını, zarın altına saklı o buğulu, donuk kırmızılığı denizden uzun bir süre kimseler söküp alamaz. Ufuk çizgisinde asılı öyle durur; şavklı akşam yıldızı çıkar, Velidağının yozluklarından doğru ince çakal sesleri gelir, Kara Adanın yaşlık yeli kesilir; o zaman gün, apansız kavuşur, kendi gider, kırmızılığı kalır.

Arasta kapanmıştır, tahta kepenkli dükkânların kapı önlerine esnaf gecedен el taslarında ekmek ıslayıp bırakır. Bütün gün dükkânların damlarında dem çeken güvercinler akşamı da iple çekerler. Kunduracı esnafı, Sakıp hocanın ikindiye başlamasıyla bir, çekiçlerini bırakırlar, örslerini sustururlar. Çıraklar dinlenmiş gönden kesilmiş kara boyalı yemenileri, kokulu lâstikten işlenme sarı demir tokalı, burnu kalkık çarıkları dışardan içeri taşırlar. Ustalar önden kalkar, kalfalar konuşkan ağızlı parlak falçatılarını tezgâhın gözlerine kaldırırlar, ellerindeki yarım işliğı ortaya koyarlar; taşıma işini bitiren çıraklar tene-kelerde bekleyen zifire kesmiş gön suyunu çarşının başında, ortasında, bir de sonundaki ızgaralardan aşağı boşaltırlar.

Çırakların bir başka işi de el taslarına öğlen aşından kalma artık ekmekleri ıslamaktır. Usta, dükkân içinde bü-

tün işlerin «birtamam» olmasını bekler; kalfa, çırağın gözü gözüne bakar, ıslanmış ekmeğe de kapı önüne çıkarılınca kalfa, ustayı buyur eder. Kepenkleri çırak sarar, kalfa kilidi geçirir, usta anahtarı alır.

Arasta boşaldı mı beton yola güvercinler üşüşür. Guruldaya guruldaya taslardaki ıslanmış ekmeğe mor gagalarını vururlar, bir tasa onbeşi yirmi beşi birden toplar. Bozalmış karanlıkta ekmeği görürler, suyunu sıçrata sıçrata taştan alırlar, didiklerler. Güvercinlerin ekmeğe yüzünden kavga ettiklerini kimseler görmemişlerdir. En açık gözleri en iri lokmayı kapıp iki adım öteye götürse bile, berikileri seğirtirler, lokmaya sokulurlar, araya gaga sokarlar.

Fenere yakın soğuk hava deposundan jenaratörün gümbürdeyen sesi duyulmaya başlar. Deniz susar, akşam yıldızının çevresi donar.

Rıhtım boyundaki kahvelerin lüküsleri yanar, şavk, kasabanın bütün pervanelerini, bütün delice kanatlı böceklerini çağırır.

Saz çardaklı, asma sarmaşıklı kahvelerin ötesinde Kocakafanın meyhanesinin sınırı gelip dayanır. Kocakafa, gün kavuşana kadar Çakırın kahvesinde eğleşir; gün, Kara Adayı aşır denizin ucuna indi mi de kalkar, meyhanesinin yolunu tutar.

Eski bir süngercidir o. İki vurgun yemiştir, iki yılda iki vurgun. İkisinde de ağzına verilen cigarayı somurmuş, ikisinde de Şaban reis durumu kavramış, Kocakafayı karga-tulumba gerisin geri denize salmıştır. Kocakafa ikisinde de kurtulmuştur ama bir üçüncüyü gözü kesmediğinden denize tövbe çekmiştir. Ama denizi bilir Kocakafa, deniz de Kocakafayı bilir. Üçüncü sefer vakti yaklaştığında Kocakafayı kim tutacak, kim önleyecek gitmekten? Yoksul karısı mı? Sümüklü bebeleri mi? Kör anacağı mı? Kıpır kıpır kanı oynar, düşlerinde dalmalar. soluyan süngerler, fosforlu balıklar, par parlı koyu, aydınlık sular görür: «Kocakafa, deniz seni çağırıyor. deniz seni istiyor ey oğlum!»

Gece yarısı, yorganı tekmeleyip kalkar Kocakafa. Yoksul karısını susturur, kadıncık, Kocakafayı ertesi gününü kayığa bindiği gibi sefere çıkacak beller, öyle sanır,

sözsüz bir ağıt tutar.

Kocakafa dellennmiş mutfağa iner, alır eline ağır et satırını; alır, kor sol elini tulumbanın yalağına, bir kaldırır ağır et satırını havaya, «ya Allah ülen!» der, sol bileğine indirir: bir küçük gık sesi bile duyulmaz. Karısı, yalnızca bir ağır vuruş, o ağır vuruşun ardından da çatırtılı bir yumuşama duyar. Kocakafa, iki tütün paketini yalnız kalmış sağ eliyle açar, fışkıran sıcak kanın üstüne basar; dişlerini kullanır, kolunun yukarlarından kanı ince poşuyla boğup sıkar. Sonra sağ elinde sol eli, evinden çıkar, yürüdükçe yol boyu şıp şıp kan izi bırakarak rıhtıma iner, denizi karşısına alır :

«— Al ülen!» der. «Al da örekene sok! İşte görüp göreceğin rahmet bu kadar benden.. Nah alırsın Kocakafanın tamamını artık...»

Devresi günü de gidenleri yolcu eder. Gidenler sefer dönüşü Kocakafayı Dutdutların kahvesini satın almış, meyhaneye çevirmiş bulurlar. Kocakafa sefere katılmasa bile n'olup ne bittiğini günler günü süngerci milletinden dinler, öğrenir; onlarla bir gitmiş, onlarla bir dalmış, av avlamış sayar kendini.

Arada da denize söver: «Oh olsun orospuya! Kendimi kendime sakladım ya!. Kocakafayı alamadı ya.. Oh olsun, canına değsin!...»

— REŞ —

Uzunun gözlerine kan yürümüştü, şarap bardağını büyücek yudumladı, bıyıkları şaraba girip çıktılar :

— Elli kulaca inilir mi be? Elli kulaç bu! Demesi bile zor meretin. Ama indi. İnsan aklını kaçırmalı ki.. Ben ben değilim demeli ki insin. İndi! Klavuzumuz da rahmetli Hüseyin Kaptan. İyi veriştirip durur, veriştirip durur: çık! Çık! Çık! Ama dinleyen kim? İnmiş ki.. Tir tir titredim Hüseyin Kaptan. 'Ülen Uzun, bu oğlan delirmiş, ülen aman!' dedi. 'Ülen hey Uzun herif!' Hep durduk, kaskatı ama, donmuş gibi. Beyaz beyaz oldu yüzlerimiz. Hüseyin Kaptan çıldırdı, çıldırırverdi: 'Ülen Allahın gazapları, bu oğlan aklını yitirmiş!' dedi, 'işte hep görüyorsunuz, aklını çelmiş denize..' dedi. Rahmetli, zivanadan çıktı çıkıyor; çıktı çıkacak. Bula bula bir beni buldu gözleri, hışımlandı: 'Ülen Uzun iti, bassana havayı ülen!' dedi. 'Bas ülen şu deli pezevenge havayı, denizden önce biz öldürmeyelim garibanı..' Hava vurmaktan kollarım nerdeyse omuzlarım-

dan ayrılacaktı, yine ses vermedim.

Kocakafa, masadaki boş şişeleri kaldırdı, yarı dolu-yu da alacakken Uzun daha atik davrandı, kavradı şişeyi. Gözleri devrik, Kocakafaya baktı:

— Höst ülen kesik elli canavar! dedi. Daha önümüz-den içi dolu şişeyi kaptıracak kadar kötülemedik, anladın mı? Höst bakalım!

Kocakafa :

— Vakit tamam boyu devrilesice! dedi. Gün indi, sen şarabın başına oturdun. Doymadın mı daha?

— Doymadık efendi! dedi Uzun. İşte doymadık, doymayacağız. Var mı bir lâfın?

Kocakafa güldü, yok elini havada salladı

— Ziftin peki.. dedi. Ne halin varsa gör, ben karışmıyorum!

Kucağında boşlarla tezgâhına geçti.

Uzun, sağındaki Tahsin ustaya döndü

— Elli kulaç derine inmek ne demek Tahsin usta? dedi. Ha, ne demek? Deniz, işte geliyorum, çağrına uy-dum, gayrı bana yaşamak haram demek! Deli Memet elli kulacı da aştı mı sana? Aştı! Bire herif elli kulacı da aş-tı. Aştı da gidiyor ha, gidiyor! Klavuzumuz da bizim rah-metli Hüseyin Kaptan. Bet beniz atmış ki Hüseyin Kap-tanda.. Deli, elli kulaçtan da derine inince başladı ağzı kö-pürmeye. Kızıışmış deve gibi köpük saçar oldu.

Bardağı bitirdi, yeniledi, onu da içti. Masadakiler hiç karışmadılar. Ne Şaban reis, ne Etem reis, ne Kara Mus-tafa, ne Aferim, ne Şaş Nuri, ne Lapacı Haîl, ne Pırpır, ne Yusufçuk, ne Bahtiyar hiç birşey demediler. Uzun, boş bardağa gözlerini dikti, gırtlığı hık hık inip kalktı, sesi ılıdı, yumuşadı, yavaş yavaş ağlamaya döndü:

— Çık ülen, çık ülen oğlum Deli! Gözül menevişli Me-met, denizlerin koç başlı yiğidi Memet! Delilerin delisi Me-met, çık be oğlum! Çık be, çık, çık!

Tahsin ustaya baktı, ama görmemiş gözlerdi.

— Çıkılmaz ki... Deniz bu! Göz göre göre deniz! Ölüm işte! Daha derine dal, daha derine gel. Hadi gel Memet, gel yavrum, gel kuzum, gel arslan yârim! Nicedir yolunu gözlerdim, seni beklerdim. Tabii seni beklerdim ya, senin geleceğini bilirdim de yolunu gözlerdim. Hadi gel, gel ha-

di! Bütün cümle güzelliğler, cümle oynaslar bende. Ne dilersen herşey bende Memet. Gel kuzum Memet, gel yavrum Memet, gel Memetlerin en Memedi! Nazsız gel, işvesiz gel!

Gözlerinden iki sıra kendiliğinden yaşlar iniyordu, Kocakafa da tezgâhın ardında durdu, hepsi durdular, susundular. Uzun :

— Anası, karısı çağırılmaz adamı öyle.. dedi. Dalma-yan bilmez. Sen de bilmezsin Tahsin usta. Ama bu herifler bilir, bu cümle süngerci milleti bilir bunu. Bir çağırır ki.. Gözünü bir güzel sürmeler, bağlar, türlü renge boyar. Dünyan değişir; bir allar, bir yeşiller, bir morlar, bir eflâ-tunlar fır fır döner de göynün hoşlanır, sinirlerin boşalır o an. Yuğunmuş bir kadını düşle: her yanı et, ama sıkı et. Parmaklarıyla kavradın mı katılığını duyuyorsun da sıktıkça sıkasın geliyor, sıktıkça sıkasın.. Yine doyamı-yorsun. Ülen bir daha.. diyorsun. Ah ülen bir daha.. Hadi bir daha!

Derken Tahsin ustayı gördü :

— Sen denizi bilmezsin ki Tahsin usta.. dedi. Ner-den bileceksin ki.. Bir kara toprak bellemişin. Bir ayağın toprakta, rahat döşegimde öleyim bellemişin sen..

Tahsin usta içini çekti :

— Ömer oğlum.. dedi.

Ömer oğluna üfüreyim.. dedi Uzun. Ben Ömer mi-yim ki? Hüseyin Kaptan, 'Ülen Ömer misin, Uzun musun ne boksun, dayan ülen havaya, dayan ülen!' dedi. Kol-larım koptu hava basmaktan. Hüseyin Kaptan ipi koparı-yordu az daha. İp bu, klavuz ipi bu! Deli Memet denizin çağrısına kaptırdı kendini, gitti. Bir güzel gitti, koyverdi bizi, koyverdi kendini, bastı gitti namussuzun oğlu.

Sönmüş sigarasını parmakları arasında ufaladı, toz etti

— Hüseyin Kaptan da kaldırdığı gibi attı kendini denize, vurdu kendini. Gitti. İkisi de gitti denize. Deniz aldı, vermedi.

Hepsine tek tek baktı, tek tek..

— Gitti!. dedi. İkisi de..

Burnunu çemkirdi :

— Ya.. Gitti!. Gitti!. dedi, masaya kapanıverdi.

Tahsin ustayla Kara Mustafanın arasında oturuyordu, Tahsin usta :

— Yardım et de bize götürelim şunu.. dedi Mustafa-ya. Yatsın bizde bu gece. Kayığa giderse, sapıtır mapıtır da başına iş açar.

Berikiler öyle kalmışlardı, zor soluk alıyorlardı. Tahsin usta bir koluna girdi, Mustafa bir koluna, yüklendiler Uzun, Kocakafadan çıktılar, rıhtıma düştüler.

Serin havayı yeyince Uzun ayılır oldu, ayakları yere bastı.

— Ya'u.. dedi. Ya'u..

— Sus! dedi Tahsin usta. Bir lâf et, bir lâf et denize savururum seni alimallah!.

— Ülen hey! Karacı Tahsin usta bizi denizle mi korkutur? Tereciye tere he mi?

— Yürü.. dedi Mustafa.

Uzun sesini çıkarmadı, üçü birlik yürüdüler, boş kasaba yollarında ayaksesleri güm güm gümledi. Tahsin ustaların evine sapan sokağa girdiler, soğuk hava deposunun jenaratörü sustu, aynı anda da sokak lambalarının şavkı azaldı, sonra söndü.

Tahsin usta kapıya vurdu

— İraz! İraz!.

Uzunun koltuk altından çıktı, Mustafaya bıraktı, Mustafa da uzun adamı duvara yaslandırdı, tuttu. Uzun iki elini Mustafanın omuzuna koydu:

— Sen bilirsin Kara, oğlum.. dedi. Bir kere deniz çağırdı mı, kurtuluş yoktur. Bu denizler deniz olalı beri ne Hüseyin Kaptan gibi klavuz kaptan, ne Memet gibi.. Ne Memet gibi.. Memet gibi.. Değil mi?

Hık hıkladı.

Kapıya İraz geldi, elinde idare lambası, açtı, üçü de içeri girdiler.

— Ömer çok içti de.. dedi Tahsin usta. Önünü alamadık. Bu halde koyversek başna bir iş miş gelir sonra..

Taşıktan merdivenlere doğru yürüttüler Uzun.

— Sen yukarki odaya bir yatak seriver, yatsın bu gece bizde.

İraz öne düştü, merdiven başına idareyi bıraktı. Tah- ta basamakları çıkarken Uzun domuzuna ağırlaştı, kendi-

ni bırakıverdi. Güç belâ sürüdüler. İrazın çarçabuk serdiği yer yatağına yatırdılar. Tahsin usta çekildi. Uzun kalkmaya davrandı ama Mustafa bırakmadı. Bastırdı. Uzunun ağzı seyiriyordu.

— Memet.. dedi. Koca Memet.. Koca..

Yatakta genişledi, kaldı.

Mustafa başını çevirdi, kapıda durmuş bakan İrazla göz göze geldiler. İraz gözlerini indirdi. Mustafa kalktı, yanına vardı.

— Sızdı.. dedi. Top patlasa uyanmaz artık. Tahsin usta nerde?

Tulumbada elini yüzünü yuğuyor!.

Mustafa da aşağıya indi. Tahsin usta tulumbanın kolunu bıraktı :

— N'aber, uyudu mu nihayet uzun gâvuru?

— Hemen.. dedi Mustafa.

— İraz bir acı kahve yapsın bize Mustafa, dur gitme hemencecik..

— Kalsın usta! Şaban reis meraklanır, zaten kurtlunun biri, gideyim ben de..

— Eh.. dedi Tahsin usta. Paşa göynün bilir..

İraz merdiven başındaki idareyi aldı, avludan geçirdi Mustafayı, kapıyı açacakken Mustafanın eli de uzandı, iki el üstüste bindi. Mustafa altındaki yumuşak eli yavaşça sıktı, bıraktı. Kızın saçlarının kokusunu duyuyordu, yenile biçilmiş taze çayır kokusunundaydı. Alnının ortalık yerine yürek gibi vuran zonklu bir ağrı oturdu o dakika, ayrıldı. Eve dönüp yatana kadar da ağrı dinmedi.

Devresi günlerde hiç bir olay olmadı. Hafta geçti, onbeşi buldu, Hacı sefer alacaklarından bir partiyi Etem reisi yazıhaneye çağırıp ödedi. Bir deste banknotu önemsemeden kasadan çıkarıp Etem reisin önüne attı:

— Öbür çocuklara dağıtırsın.. dedi. Her ne ihtiyaçları varsa, görürler. Ben hepinizin hesaplarından düşürürüm.

Etem reis aldı, koynuna soktu.

— Olur.. dedi.

Kapıda, Hacı seslendi

— Etem!.

Etem reis döndü, ne diyecek diye bekledi:

— Buyur ağa!

Hacı, yerini mi bulmadı, zamanını mı; bilinmez.

— Neyse.. Kalsın. dedi. Yok birşey!

Kapıda bekleyen Parpara, Lapacıya, Aferime, Şaş Nuriye, Yusufçuka bir miktar bölüştürdü:

— Uzunla Karayı göreniniz var mı bugün?

— Kumluktalardı.. dedi Yusufçuk. Şaban reisle birlik olmuşlardı, gördüm. Depozitonun başındaydılar üçü de..

Etem reis elinde kalan paraları saya saya kumluğun yolunu tuttu.

Deniz süt liman kesilmişti. Çanakta durgun bir suydı, maviye kesik bir göldü.

Şaban reis, Mustafa, Uzun çekili depozitonun gövde altına oturmuşlardı. Etem reis geldi, durdu:

— Hacı, çocuklara dağıtılsın diye avans verdi, dağıttım ötekilere. Size de getirdim.

Demetten aydıklarının bir bölümünü Şaban reise verdi, Şaban reis paraları saymadan pantolon cebine dürüp koydu. Etem reis

— Sana da vereyim mi biraz birşey? dedi Uzuna. Gerikir belki, ha..

Uzun paralara baktı, güldü:

— Ne gerekecekmiş? dedi. Dursun sende.. İstemem. Etem reis de güldü:

— Bire al uzun deli..

— İstemem! Kayık için olaydı alırdım ya, şimdi ne işime yarayacak? Sende dursun, ben isterim senden sonra..

— Sen Kara? dedi Etem reis.

Mustafa hiç konuşmadı, gövde altından kalktı, kayığı dolanıp başa geçti. Orda durdu. Etem reis, Şaban reise gözleriyle 'nesi var bunun?' diye sordu. Şaban reis başını çevirip Mustafadan yana baktı. 'Şimdi anlarız..' dedi Etem reise, yürüdü, o da başa, Mustafanın yanına vardı.

— Mustafa oğlum!

Mustafa sessiz durdu, Şaban reis:

— Neyin var senin? diye sordu.

— Yok birşeyim..!

— Hele.. dedi Şaban reis. Hele oğlum!.

Geriden Etem reis sokuluyordu, Şaban reis önledi, 'çekil çekil..' dedi.

— Var birseyler sende be oğlum! Kaç gündür bir bungunluk, bir durgunluk üstünde ki.. Hasta desem değil-sin. Kadın yengen bile farkına varmış da dedi; nedir Kara oğlundaki o tafra kaç gündür?

Kara Adaya yüzlerini döndermişlerdi. Dumrul maki-lerin kararmış ormanından beyaz beyaz noktacıklar kıp-raştılar. Mustafa 'yaban tavşanları her hal..' dedi için-den. 'Dişisi kaçıyor ,erkeği kovalıyor. Hay tavşanlar hay! İnsan kısmısı gibi. Kız kaçır, oğlan kovalar, kız kaçır, oğlan..'

Şaban reis, ensesine doğru konuştu:

— Kız dalgası mı yoksa ha?

Urperdi, tüyleri kalkındı.

— Ülen yoksa?...

Bir tutuşta Mustafayı kendine çevirdi, yüz yüze ge-tirdi :

— Öyle ya.. dedi. Bendeki akla bak ki.. Türkün aklı işte, hep en son gelir. N'olur başka, n'olur? Elbette. Kim-miş bakalım?

Mustafa bakamadı. Şaban reis bir baktı mı deler gi-bi bakıyordu adamın gözlerine.

— De ülen.. Kimmiş?

Sonra yumuşadı, sertliği geçti, güpgüzel oldu

— İraz mı ki? dedi.

Başı eğik Mustafa yemi yuttu, hemen ayıktı, Şaban reis anlayıverdi.

— Karının hakkı varmış! O da pirenlenmiş ki, İraz de-di. Oğlan Allah bilir ya İraza tutulandı, dolanır dururmuş hanidir etrafında, pervane böceği olasıymış. Yokla ağzını, bak İraz mı çıka.. dedi. Doğruymuş.

Mustafayı ateş bastı :

— Reis.. diye kekeledi.

— Sus! dedi Şaban reis. Ben senin atanım bugüne bugün. Bundan sonrası benim işim. Sana artık söz düş-mez.

Akşamına aynı «sana artık söz düşmez» i bu kez de Halime kadın kocası Şaban reise söyledi :

— Ne demek bana söz düşmez?

— Şundan ki... dedi kadın. Sen patavatsızın birisin-
dir, kaşım derken gözüm dersin, oğlanı da yakarsın, İrazı
da.. Onun için sen atalığını bil, ben de süt analığımı.

— Sen ne diyorsun be kadın?

— Yarın olsun hayrolsun! Çat kapı Tahsin ustalara
geçerim, Allahın emri, peygamber efendimizin kavli de-
rim; kızı oğlana isterim..

— Ülen kadın, bu Tahsin usta işlerden bir iş beyenir
mi bize?

— Kız babası.. Belli mi olur?

Şaban reisi gece uyku tutmadı. Kör karanlıkta kalk-
tı, alt kata indi, karısını uyandırdı:

— Ülen.. dedi. Niye biz şimdi gitmiyoruz da sabaha
bırakıyoruz bunu?

Halime kadın huysuz huysuz baktı, başını salladı:

— Delirmiş amanın!. dedi. Cümle dünya uykudayken
biz kalkıp kız istemeye gidecekmişiz! Var uyu adam, ha-
di.. Sabahı torbaya koymamışlar, kaygılanma.

— Şimdi..

Var uyu adam! dedi Halime kadın, yorganı başın-
dan aşağı devirdi.

— Bunlar bu kadar geniş olmasalar hiç kadın mil-
leti olurlar mıydı? dedi Şaban reis; tövbe olmazlardı..

Dedi ya, sabahleyin yine Halime kadın uyandırdı her
ikisini de.

— Çaydanlık ateşte. Dileyen kalkar içer. dedi. Ben
gidiyorum.

Şaban reis uyku sersemydi :

— Nereyeymiş gidişin bakalım? dedi.

— Velidağına oduna.. dedi Halime kadın, kapıyı
vurdu.

Değirmenci Tahsin usta, sabah seferinden dönmüştü.
İkinci kahvesinde Halime kadın bastırdı. Tahsin usta top-
landı, buyur etti:

— Hele Halime bacım.. dedi. Sabah sabah böyle, ha?
Kış kışlamadan acep bir iş mi işledik ki?

— Yok.. dedi Halime kadın. Hayıra yor gelişimi, ha-
yır çıksın!.

— Hayırdır inşallah!.

— Ben elçiyim, elçi Tahsin usta! Ne ki derim zeval olmaz, ne ki yaparım günah yazmaz koca yaradanım..

— Hele bir otur bakalım, görürüz de, dinleriz de..

Halime kadın oturdu, Iraz kahve yetiştirdi, yanakları alı al moru mor tepsi elinde eşikte durdu. Halime kadın:

— Var git de şu kızına Tahsin usta.. dedi. Diyeceklerimi onun yanında dememem gerek..

— Hele git bakalım Iraz! Bacımı kızdırmayalım, boşları sonra alırsın!

Iraz çekildi.

Hayatlığın bir kıyısına durdu, sokuldu, içeriye kulak kesildi.

— Benim diyeceğim şu Tahsin usta.. dedi Halime kadın. Lâfımı allayıp pullamadan diyorum: kızın Irazı bizim Mustafa oğlana isteyici geldim. Allahın emri ve dahi peygamber efendimizin kavliyle kızını oğlanımıza istiyoruz.

Iraz, 'babam ne diyecek?' diye öleyazdı. Bir suskunma oldu: bir yıl mı sürdü, bin yıl mı? Iraz bilemedi. Neden sonra Tahsin usta konuştu:

— Seni severim Halime bacı, Şaban reisi de severim, Mustafayı da severim. Velâkin Irazı hepinizden çok severim. Benim bir tek kızım, bir tek gözümün elifi..

Halime kadın :

— Mustafam da bir tek, ey Tahsin usta.. dedi. Ben onun süt anasıyım, mememden emzirdim, sütümden büyüttüm: ne sandın?

— Benim Mustafaya sözüm mü var Halime bacım? Onun gibi oğlu olanın sırtı kavidir, yere gelmez. Bir oğlum olmalı ki, Mustafa gibi olmalı derim. Bunu derim. Velâkin denizci Mustafan senin, işte denizci ki.. Senin de başında denizci kısmısı, bilirsin. Gülü, gül çiçeğini bildiğin gibi bilirsin.

— Denizciyse.. dedi Halime kadın. Ne ki denizciyse?

— Derler ki, denizde malın varsa yok bil, denizci kocan varsa kendini dul bil.

— Biz şimdi dul muyuz Tahsin usta? Dul mu kaldık bunca yıl? Aç, açık mı kaldık, namertlere, bir topan ekmeclere muhtaç mı olduk? Odumuz ocağımız tütmez mi oldu artık?

— Allah göstertmesin! Ben diyorum ki, Allah bana

bir tek kız evlât bağısladı, boyumca büyüttüm, ermelere erdirdim: şimdi onu göz göre göre nâra atamam, güzel başcığını yakamam.

— Sözüñ söz mü Tahsin usta? Dedin mi diyeceğini, yetti mi?

— Yetmedi daha. Ben topraktan yanayım Halime bacım. Topraktan gelmişim, toprağa gideceğim. Yaşadıkça bastığım yer sağlam olmalı, ikili birli kayıp kayıp gitmemeli. Oldum bittim denize güvenim yok. Toprak gibi değil çünkü. Toprağı görürsün; çiğnersin, kazmalarsın, çift çiftlersin, tohum serpersin, elini uzatırsın, tutarsın toprağı, sımsıkı tutarsın, adam elini tutar gibi. Tokalaşırsın toprakla. Yoruldum de otur toprağa, uykum var de, yat toprağa. Hangi birini yaparsın denizle bunların?

Iraz, usullacık taşlığa indi, kapının ipini çekti, sokağa koptu. Soluk soluğa bir koşu narenciye bahçelerine girdi, komşu karısı Emineyi kuyunun orda buldu. Emine bir baktı Iraz, gülüyordu, durdurdu gülmesini.

— Hayrola kız, neyin var ki? dedi.

Irazın iki gözünden iki sıra ipil ipil yaş dökünüyordu:

— Oh! dedi. N'olursa senden olur Emine a'bam, n'olursa sendendir..

— Hele deli! Dur bakalım, açıl bakalım.. De ki neymiş zorun hele?

— Koşuver bir solukcuk Halime kadıngile. Bul onu, Mustafaya söylesinler: babam beni ona vermiyorsa, ben de ona kaçarım. Bir güzel kaçarım.. Babam da şaşar, cümle âlem de. O zaman babam razı gelmez de n'eder? Mustafa beni nasıl kaçıracağını iğne iplik düşünsün; altın adımlı pul etmeden düşünsün, düşlerden düş kursun, bana bildirsin! Sana desin, sen de bana dersin. Yok Mustafa beni almaktan cayarsa, vallahi de tallahi de canıma kıyarım, kendimi iki iple kara incirlere asarım, boynuma da sebebim Mustafadır diye yazarım. Olmadı denize atarım.. Babam, denizciye vermem derken kendimi denize verdiğimi bir güzel görür.

Emine karının gözleri faltaşlarına döndü :

— Sus kız, deli! dedi. Ne konuştuğunu kulağın duyuyor mu ki?

Kulağım da duyuyor, gözüm de görüyor, aklım da

başında. Diyeceklerim bu kadar. Sen bul bulacaklarını ve dahi böyle böyle de. Hali keyfiyet bundan ibaret. Gayrısı onların bileceği, onların yapacağı şey.

Irazın durumu, gerçeği görmesine yetti de arttı Emine karının. Kaygılanıp :

— Hele sen dur şöyle.. dedi. Diyeceğini dedin, edeceğini ettin. Tamam, bir güzel anladık meramını. Emine a'ban n'apacağını bilir bundan öte. Hadi sen git evinize, kara kaş baban durumları anlamasın. Ben n'eder eder her bir kişiyi bulurum, sözünü iletirim. Öğle okundu mu da, kop gel yine bana. Bir plân kurarız kafa kafaya. Plân ki.. kasaba bugüne bugün böyle plân görmemiş olsun!

Iraz kuyunun başına çöktü, boşandı :

— A'bamsın.. dedi. İşte a'bamsın! Sen a'bamsan...

— Sus, ağlama gari! A'ban her ne ki işler, iyi işler kız!

Eve girdi, kara yeldirmesini kaptı, sarındı.

Iraz kuyunun başında oturuyordu. Emine karı :

— Var git eve sen! diye seslendi. Kara kaş baban kuşkulanasın!

Iraz çıkarken örter diye bahçe kapısını açık bıraktı..

Keşke, başım sular ve gözlerim yaş pınarı olsa da adamoğlunun o gözümün bebeği dediği kızının başına gelenlere gece gündüz ağlasam! Yüreğim bayılıyor: atların solumaları duyuluyor, zorlu atların kışnemelerinden bütün memleket titriyor. Adamoğlunun tek kızına adamoğlu kötülük etti ve hiç utanmadı. Hayır, hiç utanmadı! Yüzünü kızdırmanın ne olduğunu bilmiyor ve utanmıyordu. Bundan dolayı, işte asmalarda üzüm olamayacak ve incir ağacında ne kara ne ak incir bitmeyecek ve yaprak da solacak.

Çünkü adamoğlunun kızı boyunduruğunu eski zamandan kırdı ve bağlarını kopardı ve 'kulluk etmem' dedi; çünkü her yüksek tepenin üzerinde ve her yeşil ağacın altında bir kovuk vardı. Adamoğlunun kızıyla adamoğlunun oğluna kovuklar evlik etti.

Canı çektiği zaman havayı koklayan, çöle alışkın yabaneseğini, kızginken onu kim çevirebilir? Onu arıyanların hepsi de kendilerini yormazlar, kendi ayı gelince onu bulurlardı. Ey adamoğlunun biricik kızı, yalın ayak yürümekten ayağını, susuzluktan nar kırmızısı ağzını sakın! Ama sen dedin: Boş şey! Hayır, çünkü yabancı adamoğlunu sevdim ve ardından nereye giderse ben de gideceğim. Sevgilimin bağı için sevgilimin türküsünü çağıracağım. Toprağı yağlı bir tepede sevgilimin bağı vardı ve onu kirizme edip taşlarını aşkla ayıkladı ve ona elleriyle asma-

lar dikti, üzüm versin diye bekledi.

Adamoğlunun kızı kibirliydi, boynunu ileri uzatarak göz edip yürüdü; gezerken ayaklarındaki halkaları şıngırdatırdı. Küpeleri ve bilezikleri, ayak halkaları, bayram esvapları, hoş koku şişeleri, şalları ve alın çatkıları pek güzeldi. Bütün güzelliği yaban bir kır çiçeği gibiydi.

Adamoğlunun oğlu dedi: Hep güzelsin, sevgilim; Ve sende hiç kusur yoktur. Kaptın gönlümü yavuklum! Gözlerinin bir bakışıyla. Gerdanının tek zinciri ile gönlümü kaptın. Okşamaların ne güzel yavuklum! Şaraptan ne kadar hoş okşamaların. İtrinin güzel kokusu da her çeşit baharattan. Ey yavuklum, bal damlatır dudakların; Bal-la süt senin dilinin altındadır; esvabının kokusu da sanki Libnan kokusu. Yavuklum kapalı bir bahçedir; kapalı bir kaynaktır, mühürlenmiş bir pınardır. Senin fidanların bir nar cennetidir güzel meyvelerle, kına ve nardin fidanları ile, nardin ve safranla; kokulu kamış ve tarcınla, her çeşit günlük ağacıyla; Mür ve öd ağaçlarıyla her çeşit baharatla; sen bahçelerin pınarısın, diri suların kuyusu ve Libnandan akan sellersin.

Adamoğlunun oğlu dedi: Sevgilim, güzelim, yavuklum, kalk da gel. Çünkü işte, kış geçti; yağmurlar geçip gitti, yerde çiçekler göründü, türkü söyleme çağı geldi. Ve diyarımızda kumrunun sesi duyuldu: İncir ağacı ham incir yetiştirmede, asmalar da çiçeklenip filizleniyor; güzel kokular saçıyorlar. Sevgilim, güzelim, yavuklum; kalk da gel. Kayanın kovuklarında, uçurumun kenarlarındaki güvercinim! Endamını bana göster, sesini bana duyur. Sevgilimin teni beyaz ve kırmızı; on binlerin arasında seçkin olan odur. Gözleri akar sular kenarındaki güvercinler gibi; sütle yıkanmışlar, dolgun sular kenarında oturmakta. Yanakları sanki hoş kokulu çiçek tarhları. Dudakları zambaklardır, mür yağı damlatır. Elleri, üzerine gök zümrüt kakılmış altın lüleler; bacakları mermer direklerdir, saf altın ayaklıklar üzerine kurulmuş; görünüşü Libnan gibi, erz ağaçları gibi bâlâ; Ağzı çok tatlı ve onun herşeyi güzel. Sevgilim, güzelim, yavuklum! Gün serinlenince, ve gölgeler uzanınca, geri gel sevgilim! Yarılmış dağlar üzerinde, ceylan gibi, geyik yavrusu gibi ol..

Adamoğlunun kızı dedi: Ben uyuyordum, yüreğim ise

uyanıktı; kapıyı çalan sevgilimin sesi; Bana aç, sevgilim, eşsiz güvercinim dedi. Çünkü çiğle doldu başım, gecenin damlalarıyla kâküllerim. Entarimi çıkardım, onu nasıl giyeyim? Ayaklarımı yıkadım, onları nasıl kirleteyim? dedim. Delikten uzattı elini sevgilim ve içim oynadı onun için. Ben kalktım sevgilime kapıyı açayım diye ve sürgü tokmakları üzerinde kalan mür, benim ellerimden damladı. Ben sevgilime kapıyı açtım. Gel sevgilim, kıra çıkalım, köylerde geceleyelim; sabahleyin erken bağlara gidelim, bakalım asma tomurcuklarını verdi mi, çiçeği açıldı mı ve narlar çiçeklendi mi? Orada sana sevgimi bildireyim. Beni kendi yüreğinin üzerine bir mühür gibi, kolunun üzerine bir mühür gibi koy; çünkü sevgi ölüm gibi kuvvetlidir. Kıskaçlık ölümler diyarı gibi serttir; onun alevleri, ateşin alevleri, yakıp bitiren alevdir. Sevgiyi büyük sular söndüremez ve ırmaklar onu bastıramaz. Ben duvarım, memelerim de kuleler gibi. Selâmet bulmuş kadın nasılsa, o zaman onun gözündeki öyle oldum. Benim malım olan bağım önündedir; memelerim arasında yatan, safi mür çıkınıdır, bana sevgilim. En-gedi bağlarında, bir salkıma kına çiçeğidir, bana sevgilim. Ah, ne güzelsin sevgilim, sen ne güzelsin; gözlerin güversinler!

Adamoğlunun oğlu dedi: İşte, sen de güzelsin, sevgilim, hem ne şirinsin. Ve yeşilliktir yatağımız. Erz ağaçlarıdır evimizin direkleri, tavanımızın oymaları da serviler.

— ALTI —

Daha eteklerdeyken pisim pisim bir yağmura yakalandılar. Denizden gelme ılık, meltemli bir yağmurdu, toz toz gökten dökülüyordu. Yıldızlar yoktu, göğün karanlığı yere inmişti: yürüdükçe, ağaçlar cehennem ağaçlarına dönüyorlardı, yüzlerce kollarını zebaniler gibi dört bir yana açmışlardı.

Mustafa kızı yüreklendirmek için :

— Şimdi diner bu yağmur... dedi. Diner geçer şimdi.

İraz karşılık vermedi. Mustafayla el ele tutuşmuşlardı, birbirlerini çeke çeke gidiyorlardı. Kız nereye diye sormamıştı, Mustafa şuraya gidiyoruz dememişti; kararlaştırmadan vuradurmuşlardı.

— Yoruldun mu?

Aşağı yukarı üç saate yakındır yürüyorlardı.

— Yorulmadım.

— Duralım da az soluklanalım..

Öyle bir yer bakındı. Karanlık herşeyi saklamıştı, göstermiyordu.

Durdu, Irazı da durdurdu. Çevreyi dinledi. Dağdan hiç ses gelmiyordu. Yalnız ağaçlara, diz boyu arapsaçı olmuş makilere, dikenli mazılara yağmur şıp şıp yağıyordu. Uzaktan uzağa bir derenin sesi çağlıyordu; yavaştan yavaştan.

Dönüp arkasına kuşkuyla baktı. Kasaba çok uzaklarda kalmıştı, şavksızlıktaydı, alışkın gözleri denizin kıpraşan karanlığını hemencecik seçiverdi. Yağmur o kıpraşık karanlığı puslamıştı.

— Gel! dedi.

Iraz usluca ardından geldi.

Yağmur dinmedi, tersine çoğaldı, ıslatır oldu. Onlar da hızlandılar. Yol, giderek yokuşa sardı, kayalandı, sonra çamura kesti. Kırmızı toprak yağmuru yeyince yağlı çamurlaşıyordu. Vıcık vıcıktı. Bastıkça kundurayı da kavırıyor, yapışıyor, zor koyveriyordu.

— Ver torbanı bana..

— Zoru yok, taşıyorum..

— Sen ver. Ver dedim!

Irazın elinden aldı. Kızlık torbasıydı. Ağırdı, toprağı çekiyordu.

— Islandık eni konu be! dedi.

Kızdan ses gelmedi.

— Bir yer bulaydık.. Hiç olmazsa yağmur dinene kadar.. Değil mi?

— Bilmem ki.. dedi Iraz.

— Hele bir duralım bakalım..

Yeniden durdular. Göründüğü kadarı az ötelerinde kese yol da bitiyordu. Mustafa 'acep yanlış yoldanı mı getirdim kızı?' diye geçirdi. 'Ülen aman! Bunca cefadan sonra bir de rezillik çıkmasın başımıza..'

Karanlığı yırtıp sökeyim diye bakıyordu ya nafiyledi.

— Gel! dedi. Bir kovuk bulacağız..

Ağaçlara doğru saptılar. Yol yoktu, sıklaşma seyrelme, sıklaşma seyrelme gidiyordu. Karanlıkta ulu bir ağacın altında durdular. Mustafa Irazın torbasını elinden bıraktı, ağacı körler gibi elleriyle yokladı, çevreldi; koca

gövde yamrulmuş, içinden yenmişti.

Kızı aldı, kovuğun içine soktu, kendi dışarda kaldı.

Iraz :

— Sen ıslanacaksın ama.. dedi.

— Olsun! Sen ıslanma da..

— Ben seni düşünüyorum en çok..

— Bana bakma, ben alışığım!.

Iraz kovuğun içinde iki büküm oldu, tozalmış yumuşak gövdenin içine çöktü, oturdu. Mustafaya :

— Gel sen de.. dedi. İkimiz de sığırız, gel!

Mustafa diretmedi ,kovuğa gücün gücün girdi, oturdu o da. Diz dize oldular. Bir süre ikisi de hiç konuşmadı.

— Talihimizden işte.. dedi Mustafa, suskunluğu bozdu. Yağmur da durdu durdu tam yağacak geceyi buldu.. Değil mi?

— Evet!

— Yoksa... Biz şimdiye nereleri tuttuyduk kimbilir..

Ceketinin cebinden sigarasını arandı, buldu. Kibriti çaktı ama almadı.

— Ülen ıslanmış mı?

Sürttü, çöp kırılıverdi. İkinciye denedi; yandı. Cigarasını yaktıktan sonra kibriti söndürmedi, kovuğun içine tuttu, bakındı. Iraz da bakıyordu.

— Üşüyor musun?

— Hayır!.

— Yoruldun mu?

— Hayır!.

Kibrit söndü, karardılar.

— Sen hiç gece gece yol gitmemişsindir değil mi?

Iraz karşılık vermedi.

— Gitmemişsindir öyle ya.. Niye gidecekmışsin hem?

Sen kasabalı kızsın, köylük yerde işin ne!. Ben çok git-tim. Dağ köylüklerinde hep geceden yola düzülürler. Geceleyn yol serin olur, yol uzamaz, kısılır; gün yoktur, adamı kavurmaz. Yıldızları saya saya yürürsün. Yoldaşın varsa ne âlâ, yoksa türkü çağıra çağıra... Sen söylersin, dağ taş da senle söyler türkünü. Ses veren kuytuluklara geldin miydi ordu gibi bir olurlar gür gür söylerler.

Sustu. Yağmura kulak verdi. Şıp şıp yağıyordu.

— Gün doğmadan dinse bari.. dedi.

— Diner mi?

— Dinmeli. Dinmedi mi kötü olur bizim için..

Aklına fena şeyler geldi. Cigarasını attı, kovuktan iki büklüm çıktı, yağmurda doğruldu.

— Biz gidelim İrazcık! dedi. Durmaların sırası değil bizim için. Yağmur mağmur, ne kadar çok yol alırsak bizim için o kadar hayrımıza. Gün doğmadan izimizi kaybetmeliyiz ki, ardımıza düşerlerse hiç bulmasınlar.

Hızlanan yağmurda seke seke ilerlediler. Mustafa yönünü şaşırırmıştı, boyuna yokuş yukarı sarıyordu: 'Yokuş yukarı çıktın mı, Velidağı. Çık çıkabildiğince Velidağını. Yücelerde adam bir dudağı yerde bir dudağı gökte Arap-üzengi olsa yine saklanacak bir in bulur. Hele bir çıksak Velidağına. Ülen Velidağı, bir çıksak sana..'

Velidağının yolu bu yol muydu? Bu sardırdıkları yol muydu? Yağmurun bir ardı alınsaydı.. Ya da şavklı akşam yıldızı bir görünseydi Mustafanın gözüne, ötesi çocuk oyuncağıydı. Akşam yıldızına baktın mı bir, yönünü, yöreni kestirmek iş miydi?

— Ha gayret İraz kız!. dedi. Koçum benim, bir gayret daha! Çoğu gitti azı kaldı. Ne var şunun şurasında? Bu dağı bir tırmandık mı.. Belimizi büken bir o. Sık dişini, dayan!

Kız soluklansın diye yavaşlattı.

— Bir güzel de ıslandın.. Yoruldun mu?

İraz :

— Yorulmadım.. dedi.

— Sen yorulmazsın. Akıllı olan yorulmaz. Bizim işimiz şimdi hiç yorulmamak! Yorulalım dedik mi, halimiz bitiktir.

— Daha çok var mı? dedi İraz.

— Yok. Yağmur olmasaydı vardıydık ya, yağmur işte! Hızımızı kesti mübarek..

Yol kötüledi, yolluktan ayrıldı, dikenli mazılar geçit vermezliğe başladılar.

— Ülen aman! Hay senin dikenli gibi ben..

Mazılar bacaklarına iyice sardılar, daladılar.

— Her yan diken! Her yan.. Kolluyor musun kendini İraz?

— Kolluyorum.

Dedi ama bitmişti, yorulmuştu, bacaklarında bir ke-siklik duyuyordu. İçi bulanıyordu, içi üşüyordu. Hep ak-lına ağlamalar geliyordu. Kana kana, doya doya ağlaya-yım istiyordu. Elleri, bacakları yırtılmıştı, mantosu yağ-murdan şişmiş ağırlaşmıştı.

Tırmandıkça acı bir rüzgâr karşıladı onları. Soğuk soğuk kesiyordu. Mustafa karanlıkta görmelere çalışarak baktı:

— Allahıma doğru yoldayız.. Bir ara sapıttık sandım ama sonunda doğrusunu çıkarınısınız. Rüzgârı duyuyor mu-sun, rüzgârı?

— Duyuyorum.. dedi Iraz.

Mustafa sevinçli :

— Velidağının rüzgârı derler ona.. dedi. Koca Veli-dağının rüzgârı. Solu bak kokusunu, ne kokuyor?

— Ne kokuyor?

— Kekik! dedi Mustafa. Yabanî kekik. Velidağının kekiği. Yabanî kekik ormanının kokusu.

Iraz da duydu kekik kokusunu. Genzini yakıyordu. Titreyerek içini çekti: 'Şu koşu bir dinse!. Bittim tüken-dim. Gözlerim pır pır ediyor. Her bir yanımda sızım sızım. Elden ayaktan da oldum. Şu koşu bir dinse! Bir dınse! Başımızı sokacak bir dam altı bulsak.. Bir yercik olsa da uzansam.. Mustafacık da uzansa.'

Mustafa :

— Rüzgâr ayazladı.. diye söylendi.

Irazın ayağı sürçtü, düşeyazdı, Mustafa tuttu; kav-radı. Kız tükenik tükenik soludu.

— Bittin mi Irazcık? dedi Mustafa. Tükettin mi ken-dini koçum? Hele sakın.. hele sakın! Biz ki hiç durmaya-cağız, biz ki.. Değil mi?

Kıza baktı. Baş örtüsü ıslanmış kafasına yapışmıştı. İki tutamı yağmurda sıçan kuyruğuydu.. O iki kuyruğu yine baş örtüsünün içine sokuşturdu.

— Birazcık daha gayret! Birazcık daha.. Yoruldun ama, bir lokmacık gayret dedin mi... Tamam sonrası.

Iraz gülümsedi, Mustafa beyaz sıralı sabırlı dişlerini gördü.

— İstersen kucağıma vurayım seni, ha? dedi.

— İstemem.. dedi kız. Yürürüm.

— Çok yoruldunsa..

— Daha değil..

Ortalığı incecik bir yalaza almaya başladı. Dağın tepesinde küçücük parlamalar dönüştü: yoz, soğuksu, bıçak ağzı gibi çakıl çakıldı. Gün atmaya geliyordu.

Rüzgâr uğuldadı, ısıklandı; adam ayağı değmedik sivri keçi kayaları yol oldular. Yağmur savrulu savrulu-yordu. Rüzgârda hızı kesilmişti.

— Bir ayak daha Irazcık! İşte geldik, geliyoruz!

‘Çilem..’ dedi Iraz; ‘Vay benim garip başım, çileli başım! Bunu da mı görecektin gözlerim? Bunu da çekecektin ayaklarım? Kız alnının yazısı, ne yazın varmış ki okunmaz!’

Günün ala ışığını gördüler: doruktan bir bulutu sıyrıp şimşek gibi çekilmiş çıkıverdi. Beyaz, göz kamaştıran, kar vurukluğunda soğuksu bir ışıktı. Doruğun ucundan çıkıyor, yürüyor, bir duruyor, içten içe beyazlığını eksiltiyordu. Yürüdüğünde de karanlığı tepiyordu, ha bire tepiyordu.

O aydınlıkta Mustafa çevreye iyicene bakındı: dağı, yarı belinden yukarı tırmanmışlardı, narenciyeler en aşağıdaydı, sonra sonra zeytinlikler geliyordu.

— İşte artık geldik sayılır.. dedi. Bizi burlarda bulmak kimselerin aklına düşmez.

Iraz da bakındı: ‘Vay Velidağı vay! Kaderde bu da mı varmış?’

Göz görüyor, ayak bastığı kayayı biliyordu. Yol diye vurdukları acar keçilerin tozudukları yerlerdi. Birden bir dönemeci döndüler, kıvrıldılar, karşılarna adam boyu daladikenlerinin, arsız asmaların, boysuz delice zeytin çıldır-larının inceden araladığı bir mağara ağzına vardılar. Yağmuru arkalarına aldılar.

Mağaranın ağzından dışarı bir sıcak vuruyordu: sı-cakla kaçak keçilerin sığındıklarında bıraktıkları burun kıran fışkı kokusu da birlik olmuştu.

Mustafa bir kez derinden derine «oh» ladı

— Vardık sonunda.. dedi.

Kızın elini bıraktı, içeri girdi, Iraz dışarda kaldı. Karanlık mağara ağzı Mustafayı hüüüp dedi çekti.

— Gelsene Iraz!. diye seslendi, sesi boğuklandı, ka-

yadan duvarlara vurdu, çalındı.

Iraz da girdi, gözleri karanlıkta kısılmış :

— Nerdesin ki? dedi.

— Burda.. Yürü, yürü! Gel!.

Kararlamadan yürüdü. Mustafa yoktu, görülmüyordu.

— Nerdesin?

— Sen gel, yürü!.

Kolunu bir el kavradı, Iraz sıçradı.

— Korktun mu? dedi Mustafa. Hemen yanı başında bitivermişti. Korkma. Yeni evimiz bura bizim. Hele ortaklık bir yatışsın.. Bekleriz ikimiz de.

Iraz titriyordu. Sinirleri gevşeyivermişti.

— Mustafa.. dedi.

Sürdüremedi sözünü, boğazı yanıyordu, elinde olmak-sızın gözleri doldu, sarsıldı, omuzları kıprandılar.

— Ağlıyor musun?

— Hayır!. dedi, ama ağlıyordu.

Mustafa sarıldı, kavrandı.

— Irazcık!. dedi. Küçük Irazcık! Korkuyor musun yoksa?

Iraz burnunu çekti :

— Korkmuyorum.. dedi.

— Üzüldün de ondan. Yoruldun, tükendin.

Kızı bıraktı.

— Hele sen otur, ben yakacak toplayayım, ateş yakayım, ısınırız..

Iraz salmadı, bu kez o ona sarıldı

— Gitme, gitme!. dedi.

— Ama Iraz..

Korkuyorum. Bir korkuyorum ki..

Ağlaması hızlandı.

Mustafa kızı mağaranın ışıklı ağzına çevirdi, dışarı aydınlanmıştı, içeri vuruyordu. Yüzünü avuçladı, Irazın gözlerine baktı; yaş doluydu, pınarlarda birikiyor, kocaman damlalar oluyor sonra yanaklardan aşağıya süzülüyordu.

— Artık korkacak birşey kalmadı ki.. Ne var da ne korkuyorsun? Ben de yanımdayım işte! İkimiz beraberiz, hep beraber olacağız artık. Bir daha kimseler bizi ayırmayacaklar.

Iraz, sözleri zor bitirtirdi :

— İstemem.. dedi. İstemem! Bizi kimse ayırmasın artık..

— Ayırmaz, kaygılanma!

Ağlamış gözlerinden öptü, dudaklarını aç aç yanaklara indirdi; ıslaktı, tuzluydu.

— Yoruldun sen.. dedi. İyi yoruldun koçum, iyi yoruldun ki..

— Yoruldum, evet.. dedi Iraz

— Var bir dinlen.. dedi Mustafa.

— Sen ama..?

— Yanındayım..

— Gitme bir yerlere..

— Gitmem..

— Hiç ayrılma..

— Hiç ayrılmam..

Kıza sarınık yavaşça çöktürdü, gücünü verdi. Iraz, dizlerini büktü, çömdü, toprağa eğildi, önce oyluklarını verdi, ardından kalçaları toprağa erdiler. Iraz alta düştü, Mustafa üstüne abandı. Elini kızın göğüslerine attı, gezindirdi. Soluya soluya

— İrazım!. dedi. Koçum! Koç kızım benim!.

Ağzını ağzına eğdi: yumuşacıktı, kadifeden yumuşaktı, üstü ayvacık tüylüydü; altı etliydi, capcanlıydı, kıvrım kıvrım yarktı, konuşkandı, dilliydi.

Sol eli, bol yakadan göğüse girmişti: aradı, buldu da. Sol meme parmakları duyunca titredi, deri gerildi, kaskatılandı, et toplandı; yalnız başı karşılık verdi, uyandı.

— İraz!.. dedi.

Ağzını ağzından çekmişti.

— İraz!.

Iraz oralarda değildi.

Gözlerinden öptü. Bir sol gözünden, bir sağ gözünden.

— Koçum, koç kızım!

Iraz gözlerini açtı, baktı. Tanınır Irazlardan değildi. Kısık, yan, hayın hayın bakıyordu. Dişlerini gıcırdattı, çene kemikleri oynadı.

— Küçük kızım benim! İrazım, kara kumrum!

Kızın saçlarını seviyordu.

Yeni baştan ağzına eğildiğinde, İraz yana, toprağa düşürdüğü kollarını kaldırdı; Mustafanın omuzlarını pençe gibi kısıvrak kavradı, bastırdı. Mustafa kalkınmak istedi, kalkınamadı: dudaklarını çekecek oldu, İraz dişleyip ısırdı, bırakmadı.

Mustafa dişleri yediğinde ayıktı. Çarçabuk üzerinden kalktı, mağaranın öbür duvarına savurdu kendini, soluyarak kızdan doğru baktı.

İraz topraktan kalkmamıştı, yatıyordu: başını devirdi, Mustafaya baktı. Gözleri kor kordu. Kısık bir sesle:

— Mustafa.. dedi. Mustafa!.

Mustafa görmemek, bakmamak için başını çevirdi, taş duvara döndü.

İraz doğruldu, elleri üzerinde yürüdü, Mustafanın dizlerine vardı. Elleri ellerini buldu, sıktı. Mustafa taş duvardan yana dönük :

— İsteme benden bunu. dedi. Sakın, sakın İraz!.

İraz, elleri içindeki Mustafanın ellerine eğildi, yüzünü sürdü. Yanakları ateş gibi tutuşuk yanıyordu. Dudaklarını değdirdi, gezdirdi.

Mustafa korkuyla çekindi.

— İraz!. dedi.

İraz başını kaldırdı

— Yoksa.. dedi. Mustafa...

Kendiliğinden ağlıyordu, bilmeden ağlıyordu, ağlamadan ağlıyordu.

Mustafanın da içi gitti.

— Şimdi değil.. dedi. Sesi değişkendi, tanınmazdı. İrazcık! Şimdi değil, olmaz. Hiç olmaz!. Sonra ikimiz de pişman oluruz kuzucuk, ikimiz de!. Ah ederiz ikimiz de. Bildin mi ne dedim, anladın mı? Yoksa..

İslanmış saçlarını sıvazladı kızın, düşmüşlerini topladı.

— Daha kuzucuksun sen.. Küçücük bir kuzucuk! Yoksa benim için çocuk oynacağı istediğin. En az senin kadar.. Ama bugünün yarını var İrazım, yarının öbür günü, öbür günün ötey günü.. İnsan çiğ süt emmiştir, pişmanlığın ağusu gün gelir çöreklenir yüreciğine; netseydim de etmeseydim dersin. Netseydim de.. Ben de derim. Telli duvaklı olmak, öldürmek varken.. Cümle dünyaya

karşı ülen biz.. demek varken. Bildin mi dediğimi kuzucuk, duydun mu ne dedim?

— Duydum da.. Bildim de.. dedi Iraz.

— Şimdi kızıyorsun. Ama yarın, öbür gün, ötey gün kızmayacaksın. Daha çok seveceksin beni. Yoksa benim için.. Hiç! Çocuk oynucağı!. Seni sevmesem.. Şimdi..

Kızı kaldırdı dizlerinden, göğsüne çekti.

— Hadi.. dedi. Yorgunsun, bitiksin. Onca yol teptin. Şuracıkta kal, ben yakacak toplayım bir koşu, bir ateş yakayım sana: ısınırız bir güzel, aydınlanırız, birbirimizi görürüz. Hadi Irazım, hadi kuzucuk kızım! Hadi e mi!.

Yavaşça, kırmadan ayırdı kızı, kalktı.

Mağaranın ağzında koskocaman, dev irisi bir Mustafa oldu, sonra gitti.

Iraz gözlerini kuruladı, gerilmiş sinirleri yaylıklarını bıraktılar. Yüreğine bindirmiş korluk ağır ağır soğudu, bir gevşedi, uyku bastırdı. Tir tir titriyordu da.

«Hele bir uyuyayım da..» diye geçirdi. «Bir uyuyayım da aklım başıma devşirilsin. Bir uyuyayım dünyayı unuttayım.. En iyisi.. En.. En.. E...»

Mustafa nice sonra sıırsıklam ıslanmış döndüğünde Iraz toprağın yüzüne kirpiler gibi tostoparлак kıvrılmış uyuyor buldu. Ses etmedi, mağaranın ağzında, bir kıyıda getirdiklerini parçaladı, öyle içeri çekti. Iraz yakın bir yere yakacakları yığdı. Gücün gücüne yakıp tutuşturdu. Ağırlaşmış ceketini soyundu, çal çırpının üzerine arddı. Ateş mağaranın içinde tüttü, tüttü; derken harladı, sıcaklığı şavkıyla bir arada her yanı kapladı.

Ateşin ardında Irazı seyrediyordu: «Fırakam, bitti! Vah garibim, fıkaram, Irazım! Bittin ki.. Sen şehir kızı sayılırsın tabii. Ömrünce bu geceki kadar yol yürümüşlüğü yoktur. Bu gece kadar yürek kalkınlığının da. İyi çektin! İyi çektin ki Irazım..»

Alevler yaşlara değdikçe tıslıyordu. Meşelerden biri gürültüyle patladı, su bıraktı, fışladı.

Sese Iraz uyandı, kıvrıklığı çözüldü.

— Uyandın mı? dedi Mustafa.. Uyudun mu hiç?

— Azcık birşey galiba..

— Acıkmışındır da..

Küslük gitmişti, ikisi de unutkan, barışıklı.

— Acıktım.. dedi İraz.

— Senin torbanın içine bir azak çıkını sokuşturdudum..

— Sen mi aklettindi?

— Halime süt anam...

İraz kendi torbasına uzandı, çözdü, içinden bir küçük boyalı torba çıkardı.

— Ekmekle çökelek komuş.

— Yeşil zeytin de..

Ekmegi kırdı ortadan, beyaz çarşı ekmegiydi, yarısının içini çıkardı, göbeğine çökelek peynirinden koydu, kapattı, Mustafa uzattı.

— Sen?

— Kendime de yapacağım..

Karşılıklı yemeğe durdular.

— Yağmur kesildi mi acaba?

— Az önceydi, durdu.

— Gece ne çok yağdıydı değil mi?

— Çook!.

— Velidağında mıyız şimdi biz?

— Velidağında..

— Hiç gelmemiştim Velidağına. Sen?

— Dağın ardı bizim Kavacıklıya varır.

— Çok uzak mı?

— Uzak..

— Ne kadar?

— Epey..

Ekmegi elinden bıraktı, lokmasını ağzında döndürdü, zorun zorun yutundu.

— Mustafa.. dedi.

Mustafa baktı.

— Acaba? dedi.

— Ne?

— Şey..

Yeniden ekmeginden ısırıldı; dişleri lokmayı ekmekten koparamadılar. Mustafa da durdu, gözlerini ateşe dikti.

— Evini mi çekti canın?

İraz sustu.

— Çekti mi?

Ses yoktu.

— Çekti öyle ya.. Direnemedin. Hiç direnemedin.
Şuncacak bile!

Ekmegini indirdi.

— Ben de sanmıştım ki..

Iraz :

— Mustafa!. dedi.

— Mustafaymış! Emine geldi, dedi de..

Mustafa!...

— Her işin başı hesap demişler. Doğru! Hesabını bil-
medin mi... İşte böyle takılırsın bir eloğlunun ardına, dağ
demezsin, orman demezsin..

— Mustafa!.

— Sen köylük yerin kızı mısın? Değilsin. Hiç bile.
Kavi değilsin bir kere. Köylük yerin kızı olacak ki.. Acın
acım desin, gücün gücüm desin. Aşın aş..

Iraz katılır gibi iki kere :

— Mustafa! Mustafa!. dedi.

Mustafa şaşaladı.

Iraz delirgin ağlıyordu. Hıçkırıyor, zorlanıyor, yuta-
yım diyor yutamıyordu. Ellerini ağzına tutmuştu, dişleri-
ni geçirmiş ısıırıyordu.

— Iraz!.

Yanına vardı, ateşi dolandı.

— Iraz!.

Iraz akları devrik gözlerle baktı ona.

— Değme bana!. dedi. Değme bana!.

Mustafa ellerini uzatmıştı, Iraz duvara kaçtı:

— Değme bana!

— Iraz!.

Yüzünü tuttu, Iraz

— Çek elini benden.. dedi. Değme, değme!

— Iraz!.

Gözleri koskocamandı.

— Ben sana..

Yüzünden saçlarını ayırmaya kalktı, Iraz eline yapış-
tı, dişlerini geçirdi: Mustafa «hıh!» dedi, gerildi. Dişler
etin ötesinde gıcırdadı. Kan çıktı. Çekmedi. Irazın ağzı
tuzlandı. O zaman duraladı, dişler ayrıldı, Mustafa elini
çekti.

Iraz öyle bakakaldı. Sonra gördü, boşandı.

Mustafa sarıldı, kızın başının üzerinden elini geçirip emdi, emdi.

— Ağlama. dedi. Ağlama İrazcık! Herşey geçecek. Ağlama kuzucuğum benim! Suç sende değil. Ağlama!

Çocuk pıspışlar gibi sıkı sıkıya kızı sardı, salladı.

— Herşey geçecek, görürsün!. Ne ki bu, ne ki? Bizim için ne ki?

Daha sıkı sarındı, daha hızlı salladı.

— Bak görürsün, bak, Mustafa bildi de dediymi der-sin. Geçsin bir, geçsin hele.. Ne ki bu? Hiç! Hiç bile de-ğil..

İrazın boşanması yetti, hıçkırıklanmasının ardı alın-dı. Mustafanın göğsüne verdiği bir yanağının ateşi işledi. Soluması düzenlendi. Mustafa da sırtını yana alıp yasla-dı, gözlerini yumdu.

«... Muhtar emmi, dedim: sana bu yaptırılan da, senin bu yaptığın iş de düpedüz kanunsuzluk ve dahi kanuna karşı gelmek, onu hiçe saymak! Sen öyle bil Dul Şakibenin oğlu dedi. Benim bu köylük yerde yaptığım hiç bir iş kanunsuz değildir ve dahi olamaz.

Amma köylü gün gelir bunu nasıl ettindi? diye sor-gu sual açmaz mı? dedim: Ne açacak? dedi. Önce kendi kışını kapasın, sonra benim sorgumu suvalimi..

Öğretmen.. dedim. Kardaşım öğretmen, sen ki ne dense bilirsin, sen ki dağlar kadar, Velidağı kadar kitap-ları devirip okumuşun. Sen de bari, sen birşey de de..

Önceki öğretmeni bildin mi ey Kara Mustafa? dedi. Karşıcı çıktı da n'oldu o öğretmen? Kuyruğuna teneke bağlamadılar mı? Ankaralardan tezkeresi gelmedi mi? Anadolunun en doğusuna, kurtlar kuşlar diyarına uçurul-madı mı?

Amma öğretmen.. dedim.

Var git kendi yoluna, var git kendi işini işle ey Kara Mustafa.. dedi. Senin gücün Kör Haruna yetmez, yete-mez. Onun kolu seninkinden bin kere uzun, onun gözü se-ninkinden yüz bin kere keskin, onun sözü seninkinden bir milyon kere etkin! Anladın mı? Sen bir başına Kör Harunla baş edemezsin, perişan olursun..

Koca Murat dayı.. dedim. Köyümüzün ulusu, atası Koca Murat dayı, bu ne iştir? Bu Kör Harun dedikleri

kişi neyler, nasıl eyler böyle? Sen bunların soyunu sopunu, yedi kuşağını bilirsin. Bunun gibisi çıkmış mıdır? Çık-mışsa bunu bunu işlemiş midir?

Köylükte senin sözün geçer, dinlenir. Desen ki köy-lümüle.. Bire kocalar, er kişiler, bire yiğitler, koçlar.. Siz siz olun, siz siz olun ki..

Senin aklın evvel ey Dul Şekibenin oğlu.. dedi. Amma iyiye yorumlu değil bu aklın. Erken öten horozu n'aparlar, bildin mi? Gürk!

Kahveye adam salındı; 'seni Harun ağa beğ istiyor Kara Mustafa!..' dediler.

'N'apacak beni Harun ağa beğiniz?' dedim.

'Bizden suval olunmaz. O kadar meraklıysan kalkar-sın gelirsın, kendi ağzınla sorarsın..'

Vardım, gittim:

'Beni istetmişsin?' dedim.

'İstettim ya..' dedi.

'İşte geldim..' dedim.

'Askerlik dönüşü, Kara Mustafa başka bir Kara Mus-tafa oldu dediler. Doğru mu?'

'Nesi doğru mu?'

'Akıllanmışsın. Okuma yazma öğrenmişsin göynün gözün açılmasıymış..'

'İyi demişler; göynüm de açıldı, gözüm de..'

'Sonra muhtara, öğretmene, Koca Murat ataya fitne-ler sokmuşun..'

'Ne fitnesi sokmuşum?'

'Harun ağa bunları kanunsuz yapıyor, bütün ettikle-ri bir gün gelir kanunca sorulur, hakkında sorgu açılır diyesinmiş.'

'Bunlar fitneyse, ben fitneledim..'

'Demek doğru. Demek bizim işlerimiz hepten kanun-suz?'

'Tarladan bitmedik buğdayı borçlayıp köylü kısmısı-nın elinden almak kanunlu mu? Dükkâncılık yapıp köylü kısmısını borçla gırtlaklamak kanunlu mu? Allahın akar deresini benim arazimden çıkıyor, dileyene veririm, dileyene vermem demek kanunlu mu? Koca dereyi parayla satmak kanunlu mu? De bakalım hadi?'

'Senin dilin uzamış askerde Kara Mustafa yavrum..'

‘Gözüm de açılmış ayrıcana..’

‘Amma dili uzun olanın dilini koparırlar, kolu uzun olanın kolunu.. Bildin mi?’

‘Orası koparanla koparılanla bağlı artık..’

Kör Harun ağa bunları dedi, ben de bunları bunları dedim. Bir gece kahve dönüşü başıma birileri un çuvalı geçirdiler, değirmenliğe sürüdüler, yer misin, yemez misin? Kimdiler bilemedim. İki gün yattım kaldım dağda bayırda. Koca Murat dayı yetişmeseydi kurda kuşa yem olacaktım. Öğüt geçti; yazıktır dedi, bir gençliğin var ki, bulunmaz ve dahi bir daha ele geçmez, sen bunun değerini bil! Ah yavrum, vah yavrum.. dedi.

Belime bir rover astım. Hadi çıkın bakalım er kişiy-seniz karşıma yine.. dedim. Çıkmadılar. Beni bıraktılar, yoksul Zehra bacıma yüklendiler, inekçiğini uçurumdan ittiler de... süseyim derken.. İşte!. dediler. Bir gece de evimizi baskınladılar. Kasabaya kaymakama gittiydim. Katına çıktım, kaymakam.. dedim. Köylük yerimizde bir Kör Harun ağa var, cümlemizi somurur. Son defa kâğıtlar düzdü, kayıtlar düşürdü, köyün yarısı onundu, öbür yarısına da sahiplendi. Köyün kocaları ondan yana oldular, yemin bastılar, mahkemeye vardılar, evet, dediler. Ora ora ve ora Harun ağa beğin atalarınınındır ve dahi babasına atalarından kalmıştır. Bu yüzden ora ora ve ora şimdiki halde Harun ağa beğin olmak düşer.

‘N’apayım istersin?’ dedi kaymakam.

‘Gel gör köyümüzü. Dinle köylümüzü. Sor danış. Yalanı doğrudan, dolanı eğriden ayır. Bizim güvenecek dalımız hükûmetimizdir. Askerde bize hükûmetine güven.. dediler, öyle öğretiler. İşte ben de geldim..’ dedim.

Kaymakam helâl süt emmiş bir erdi. ‘Sen git ben salı günü sizin köydeyim..’ dedi. ‘Atlarım cipe, doğru sizin köydeyim..’

Sırtımı sıvazladı: ‘Askerlikte iyi demişler, iyi öğretmişler sana Kara Mustafa..’ dedi. ‘Sen bu yurdun vatan-dasınsın. Hükûmet de senin hükûmetin. Ona her bir daim güveneceksin, dahlımsın diyeceksin.. Kaygılanmadan geri dön köyüne. Ben gelirken yargıcı da al’r gelirim, bakalım nasıl işlermiş bunları o Harun ağa beğ?’

Kasabada kaymakam bunla da yetinmemiş. Koskoca

kaymakam ki.. Tapuyu karıştırmış, tapucuyu makamına çağırmış, bana aslını astarını öğren de gel bu işin.. demiş.

Evimizi gecesine yangına verdiler. Sabah karanlığında kurşunlar sıktılar üstümüze. Kurşunlardan kurtulduk ya, ateşten değil. Zehra ellerime sarıldı: Kara Mustafa ağam, biz bu ellerden gidelim ağam.. dedi. Seni yaşatmayacaklar besbelli. Varal'm gidelim..

Ateşin islediği taş yığınlarına karşı oturdum, sırtım sabah ayazında buz kesti. Hele bir gün daha bacım.. dedim. Bir gün daha güzel bacım. Bak bugün günlerden salı. Hele bugünün akşamı olsun.

Evin kara çukuru başından gün inene kadar ayrılmadım. Kaymakam, o koca kaymakam gelmedi. O zamanı sabahı bile beklemedim. Yürü dedim bacıma, el elde baş başta, yürü gidiyoruz.

Aldım bacımı, üç günlük yoldaki Sünbül halamın dağ köyüne geldik. Sünbül halama; evin evimiz olsun mu, tarlan tarlamız, ineğin ineğimiz, tavuğun tavuğumuz, çiçeğin çiçeğimiz olsun mu güzel Sünbül halam, babamın yarısı halam..? dedim.

İşte evim, işte eviniz; işte nem varsa sizin kardeşimin çocukları, gözümün nurları.. dedi Sünbül halam. Hoş gelmişsiniz, sefalar getirmişsiniz..

Zehrayı halama emanetleyip haftasına torbamı vurdum; dağdan aşırdım kendimi, döne dolana Velidağını indim; denize vardım..»

— YEDİ —

İraz bir kere olsun ne kasabanın, ne evin sözünü etmedi, anmadı da. Mustafa da oralı olmadı. Gün bitti, ikinci gece başladı. Mustafa yakacağı eksiltmedi, gidip gidip getirdi, yığdı. Mağaranın içlerinden yaz mevsimi için limonlara yataklık diye saklanmış kuru otları buldu, İraza puf yataklar yaptı.

Birinci sabahın ardından gelen ikinci sabah erden kalktı, İrazı da usulla uyandırdı :

— Kalkma sen.. dedi. Yalnız ben gidiyorum, çok sürdürmem gelirim. Kalabilir misin, korkmaz mısın yalnız?

— Nereye gidiyorsun ki?

— Uzağa değil..

— N'apacaksın?

— Azığımız tükendi...

— Eh, peki.. madem! dedi İraz.

Mustafa mağaradan indi, Velidağ'ının öbür yakasına tırmandı. Dağda çobanlar olmalıydı. Kese yollarında ka-

ra keçi fışkıları doluydu. İzleri süre süre gitti, çitlenbik-
lerin düzlüğünde büyük ağılı buldu.

Azman köpek ürüye ürüye üzerine saldı. Mustafa
köpeğin kopup geldiğini daha uzaktan gördüğünde iri bir
kayayı kaptı yerden :

— Hoş!.. Hoş ülen!..

Ağılı dönen bir koca, çoban köpeğini ünledi de köpek
durdu.

Mustafa geçti, koca çobanın yanına vardı, selâm ver-
di.

— Aleykümselâm!.. dedi koca çoban. Buyur, gel!

— Duruculardan değilim dayı! Yolcuyum!..

— Besbelli yolcusun. Gecedен mi gelirsin günden mi
bilmem. Ama acıktın Alla'lem! Sağ!lmış süt var, közleme
de. İstersen vereyim, azıklan!..

— Çokça istemeye geldim dayı!

— Kolay! Hele bekle..

Yeni sütü bir toprak destiye koydu. közlemeleri üs-
tüste dizeledi.

— Aralarına lor da koydum.. dedi. Epeyi bir gider
sana.. Sonrası Allah kerim..

— Sağ ol dayı!..

Geriye döndü, koşar gibi, uçar gibi.

Iraz mağarada oturmuş bekliyordu.

— Taze süt.. dedi Mustafa. Lor, yeni közleme..

Bölüştüler. Südü testiden sırayla ağız dayayıp içtiler.

— Açlığın geçti mi biraz?

— Geçti..

— Nerdeyse öğlen olacak. Akşama da..

— Gitme! Bunlarla yetiniriz...

Durdu. Mustafa da alttan aldı. Sözü çevirdi

— Ben yokken ates sönmemiş iyi.. dedi.

— Cılızlayınca bir iki yanar attım.

— İyi etmişin..

Söz yine bitti.

— Yağmur bugün hiç yağmadı.. dedi Iraz.

— Yağmadı ya..

— Belki gece yine yağar..

— Kimbilir!..

İkisi de susundular.

Nice sonra Mustafa :

— Bakalım n'olacak? dedi. Devran, bakalım ne gösterecek?

Ateşin başına geçti, kuru yanarların uzununu aldı, dizine vurup kırdı.

Neyi dedin demin? dedi Iraz.

— Elbet bir ses çıkacak. Onu dedim.

— Babamgilden mi?

— Babangilden.. Bugün değilse, yarın, yarın değilse..

Mutlaka bir ses çıkacak..

— Biz o sesi mi bekliyoruz?

— O sesi.. Şaban reisle Etem reis işi sonlayacaklar, bize haberliyecekler. Tamam dediler mi, tamam!

— Ya babamgiller..

— Tamam.. demez mi ki? dedi Mustafa.

Iraz, ateşten ayrılmadı.

— Der.. dedi. Dayanamaz, der..

Mustafa rahatladı, genişledi.

Akşam oldu, mağaranın ağzı karardı, kimselerden bir haber çıkmadı. Ateş ortada çatırtılarla yanıyordu. Tadariksiz Mustafanın tütününü bitti biterdi. Bir yandan da kulağı kırıste duruyordu.

Irazın canı yemek çekmedi.

— Ben de yemeyeyim.. dedi Mustafa.

— Ben acıkmadım. Sen ye..

— Ben de acıkmadım..

Kıza baktı, utanık gülümsemeye çalıştı.

— Sana ekmek içinde lor yapayım mı?

— Yok..

— Yapayım, yersin!.

— Sen de yersen yap!.

Iraz hazırladı, birini kendine aldı, birini Mustafaya verdi.

Onlar bir vakitten sonra mağarada mışıl mışıl uyurlarken kimbilir hangi saatte yola düşmüş küçük bir çeçen arabası, kör karanlıkta Velidağının eteklerinde durdu, içinden Şaban reisle Uzun Ömer indiler. Şaban reis

— Ülen bu zifir karanlıkta yolu izi nasıl bulacağız Uzun Ömer? diye sordu. Sesi hışımlıydı.

— Sen bana güven reis! dedi Uzun. Ben bu Velidağını avucumun içi gibi bilirim ki..

— Hoşt, Velidağını avucu gibi bilene bakındı! Ne zaman bilmişsin?

— Ya'u reis.. dedi Uzun. Ne zaman bildimse... Sen düş ardıma, şaşarsam o zaman de..

Arabacı İbrama 'sen burda kal, bizi bekle.. Ölmek var, biz gelmeden gitmek yok ha..' dediler. Velidağına sarıldılar.

Gökte yağmur bulutları geziniyordu, ay karanlıktı.

— Batsın! dedi Şaban reis. Ne zaman hayırsız bir iş işlenir, en erden doğar, dikilir de.. Bak şimdi bize ettiğine..

Uzun :

— Fener var ya reis.. dedi.

— Sen onu tavuk karası basmış gözlerine tut uzun deli!

Yol dikledikçe ikisinin de zoruna gitmeye başladı. Şaban reis durmaksızın söyleniyordu :

— Velidağıymış! Nerdeymiş bunun veliliği, ululuğu bakalım? Her bir yanı meret mazalık, makilik..

— Dayan reis, dayan!

— Ülen bu yaştan sonra yazımızda Velidağını zapt mı varmış nedir? Tüh ülen tüh!

Durup soludular.

Uzun iki parmağını ağzına götürdü, keskin keskin ıslık çaldı.

— O da ne demekler oluyor? dedi Şaban reis.

— E, kavlimiz öyle. Islık çalacağız ki, oğlancık duy-sun, yerini belirlesin bize..

Bir daha çaldı, bekledi, dinlediler.

— Ses var mı?

— Yok hiç..

— Daha gideceğiz demek ki.. Bu yakada değiller.

Ayaz çekiyordu.

Konuşmadan tırmandılar. Ansızın önde giden Uzun durdu.

— Ne durduk?

— Yol bitti. dedi.

— Yol biter mi be? Allahın yolu bu. Yürürsen yol olur, yürümezsen olmaz. Hadi yürü!

Uzun :

— Hele bir daha ısıklayalım da.. dedi.

Çaldı.

— Duydun mu birşey?

— Yok!

— Ya' u olacak! Olacak ülen! Bu çocuklar yer yarı-
lıp da içine girmediler ya..

— Öyle ama reis..

— Öylesi batsın! Sen çal hele şu fiyfiyını..

Uzun çaldı.

— Kurda kuşa yem mi oldular yoksa?

— Ağzını hayra aç!

— Nerdeler ya?

Şaban reis :

— Durmayalım.. dedi. Velidağında bir yerlerdeler
onlar. Burlarda bir yerlerdeler...

Tepelerinde bir yerden kısık bir ısıklık sesi geldi.

— Duydun mu?

Bağırmaya başladı :

— Mustafa! Mustafaaa!

— Buraya gelin! Burayaaa!..

Koşar gibi tırmandılar, yolun yarısında Mustafa kar-
şıladi. Şaban reis kendi kalmış da Mustafa gitmiş, sefer-
den dönmüş gibi sarıldı, kucaklayıp kavuştu.

— Oldu Kara domuz oğlum! dedi. Oldu! Gözün ay-
dın, gözümüz aydın olsun! Tahsin papazı direndi dayan-
dı, sonunda 'he' dedi. Duydun mu dediğimi? 'He' dedi pa-
paz, 'he' dedi..

Mustafa ikisini bıraktı, elleriyle emekleye emekleye,
düşe kalka mağaraya koştu. Uzun Ömerle Şaban reis
onun hıçkırıklı bir sesle :

— İraz, İraz!. diye yüreğini yırtarcasına bağırdığı-
nı duydu.

Sonra dördü birlik, göz döndüren dağ karanlığında
makilere, mazılara aldırmadan çeçenin durduğu ycla in-
diler.

Araba tıngır mıngır kasabaya girdiğinde gün denizin
üstünde beyaz beyaz ağarıyordu.

Günlerdir İrazla Mustafa diye çalkalanan kasaba bu çalkantısını bir süre daha sürdürdü durdu.

«— Tahsin usta papazlık etmiş, papazlık etmiş sonunda pes demiş..»

«— Demez mi? Herifçinin bir tek kızı var dar-ı dünyada..»

«— E, peki ne demelere önceleri tutunmuş..»

«— O karacının biri. Elbet denizciye kız vermeyecek..»

«— Ama sonunda nasıl..»

«— İraz kızın göynü varmış da ondan. Bir başına Tahsin ustaya kalsaydı, görürdü Mustafa..»

«— Pek güzel etmiş İraz kız..»

«— Suçun büyüğü Tahsin ustanın. İnsanın bir tek kız evlâdı olacak, onu da..»

Tahsin usta, Hacı'nın yazıhanesinin önünden geçerken önledi Hacı :

— Hayırlı olsun Tahsin usta!. dedi.

— Sağ olasın Hacı ağa!

— Sonunda 'he' dedin öyle ya.. dedi Hacı.

Tahsin usta yorgun, kırık; nargilenin yanındaki boş sandalyaya oturdu:

— Demeyip de n'apacaksın be Hacı ağam.. dedi. Demeyip de ne halt edeceksin. Atı alan üsküdarı geçmiş ki.. He desen n'olur, demesen n'olur? Allahıma bin şükür ki başka rezilliklere düşer olmadık. Yoksa..

— Allah acımuş da yüzüne bakmış..

— Artık Allah mı acımuş, yoksa Kara Mustafa mı, orası belli değil. Kız kısmının akıllı bir karış havadadır, İraznki de öyleydi. Bereket Kara Mustafaya.. Budur deyip bir namertlik etmedi bize. Bana da ders oldu bu.. Allahımın bir işi canım! Kulum dedi, yüzüme baktı yine. Ben İrazın tırnağını yaratamazken nasıl oldu da sanki papucum, mendilim, cigara tabakamış gibi vermem dedim? Nas'ıl dedim? Yazan yazmış yazılarını onların. Benimkisi karşı gelmekti, karşı gelmek!

— Önce vermem mi dedindi?

— Şabanların Halime kadın görücü geldi: Allahın emri peygamberin kavliyle dedi.. Vermem dedim ben de. Mustafa denizci. Denizde malın mı var, yok bil, denizci-

den kocan mı var kendini dul bil. Ben bunu bilir bunu söyledim.

Hacı, nargilesini püfledi :

— Mustafa gibi bir baldırı çıplağa.. Öyle mi? dedi.

— Vermem dedim, Allahımın kestğine karşı geldim. Sen vermem mi dedin değirmenci Tahsin? Peki, ben de sana oyunlardan bir oyun edeyim de gör.. dedi. Iraz gitti, aklım başımdan uçayazdı, delilere döndüm. Verdim dedim, Allahım, koca Allahım, verdim. Sen nasıl istersen öyledir, öyle olur. Madem sen onları birbirine kestir...

— Mustafa bir baldırı çıplak ki Tahsin usta.. Hem de denizci. Iraz kızının başını nara atacaksın Tahsin usta.. dedi Hacı.

— İki gönül uyuşmuş ki.. Dünyanın öbür ucuna gitmek var desen onlar en önde koşarlardı. Sonra da kodunsa bul, ara da bul artık. Dünyada bir başıma kalırdım ki.. Çoluksuz çomaksız. Bir başıma.. Zindan olurdu. Kasaba, kadını kız', çoluğu çomağı, yerlisi yabancıları birlik oldular: suç senin Tahsin usta.. İki genç uyuşunca.. Madem onlar uyuşmuşlar, gönüllerini düşürmüşler.. dediler. Sen kim oluyorsun da.. dediler.

Sandalyadan kalktı, yerinde duramıyordu. Yakınıyordu, öyle görünüyordu ya, memnundu bir yandan da, mutluydu.

— Düğün nikâh bir arada. Olsun bitsin, biz de başımızı alıp gideceğiz bacımın yanına. İzmirde gideceğiz. Hanidir çağırır durur. Değirmeni de icara vereceğim. İzmirde yerleşiriz, İzmirli oluruz. Yıldan yıla bir uğrarım, bana yeter. Bizden geçmiş ki. Yaş yetmiş, iş bitmiş.. Öyle mi değil mi Hacı ağa?

Hacı, gözleri kısık, bakmadan :

— Ha? Evet, evet.. Tabii! dedi.

Tahsin usta avara kesilmişti. Hacıdan ayrıldı, kalafata saptı, yol boyundaki Giritli Tahir ustanın marangoz dükkânıyla Karadağlı Niyazinin demirci dükkânı yan yanaydılar, iki dükkân arasındaki duvar boyuna tembel süngerciler oturmuşlar, güneşleniyorlardı. Karadağlı kepenksiz dükkân içinde örse yatırdığı bir demiri deli deli dövüyordu. Yüzü gözü yanıp tutuşmuştu. Demiri örsten çekti, ağır çekici elinden bırakmadan kartal gözleriyle sü-

ze süze demiri inceledi, sonra beğenmiş, yandaki kovaya soktu; koyul bir cazırtının ardından tavana buharlar yükseldi.

İşini bıraktı, dükkân önüne çıktı

— Ülen Nuri! dedi.

Şaş Nuri başını çevirip, yukarı baktı:

— Nerde bu Kara Mustafa olacak herif bakalım?

Hani, gûya çengellerin örneğini getirecekti de..

— Vall'a.. şimdi gelir usta. Şaban reisle birlik olduklar...

— Başlatma Şabanından da, Kara Mustafandan da..

Komşu marangoz dükkânından Giritli de çıktı:

— Hey millet! dedi. Bu Şaban reis dedikleri nerdedir? Bugün günlerden cuma, merdiven ölçüsü getirecekti sabahtan. Hangi cehenneme tıkıldı da gelmez..

Şaş Nuri sıkın :

— Şimdi geliyorum dedi usta.. Nerdeyse gelir. Eli kulağındadır.. dedi.

Giritli köpürdü :

— Domuz! Dalga mı geçiyorsun benlen?

— Yok. Vall'a usta..

Elinde ağır rende, Şaş Nurinin üzerine yürüyünce beriki sıçradı, uzağa kaçtı.

Uzun araya girdi :

— İkisi de muamele için hükûmete gittilerdi. Mustafanın kâğıtları iniyormuş bugün. Öyle dediler. Öğleden sonra da nikâh varmış..

O sıra Şaban reis de iki elinde testi çıkageldi.

— Canımız çıktı ya, nihayet bitirdik.. dedi. Oldu. Nikâh bugün öğleden sonra kıyılacak.

Testileri bırakmamıştı, yerinde sallanıyordu da. Karadağlı anladı.

— Bire Şaban, sen gündüz gündüz sarhoş musun yoksa? dedi.

Şaban reis güldü :

— İyi bildin Karadağlı. Sarhoşum.

— Biz burda durmuş ölçü, örnek beklerken.. dedi Tahir.

— Kızma! Hakkımız. Mustafayı da zorladım ya, o içmedi. İki testi şarap doldurttu, çocuklara yolladı.

İki testiyi de kaldırdı, gösterdi.

— Mustafanın şerefine, herkes içecek testilerden.. dedi.

Uzun birini aldı, kokladı, yeniyle ağzını sildi

— Bismillah ülen! dedi, başına dikti.

Testi sıraya Lapacı Halili, Aferimi, Bahtiyarı, Pırpır, Yusufçuğu, Karadağlıyı, Tahiri dolandı, en son Şaş Nuride kaldı. Tahsin usta içmedi.

Şaban reis dedi

— Nikâh öğleden sonra tam saat iki buçukta. O saatte belediyenin önünde hazır olacağız. Hepiniz de temiz yabanlıklarınızı giyinin, ben parasını peşin verdim; berber Hamzada bir güzel de traş olunun, paçalarınızı düzeltip, öyle gelin. Biriniz dediğimden şaştı mı, vay haline onun!..

Pırpır papağan gibi tekrarladı

— Vay haline onun ki... Ver ülen şu testiyi Lapacı!.

Şaban reis iki testi şarapla kalafat yerine yollandığında, Mustafa da eve dönmüştü. Avlu duvarına bir sandalya bitıştirdi, üstüne bindi, komşu evin avlusunu gözledi.

Iraz, hayatlığın merdivenlerini iniyordu, gördü.

— Gel gel!. dedi Mustafa kısıkça.

Iraz çevresini süzündü, sokuldu.

Mustafa, gözleri kızın gözlerinde güldü, sonra duvarın ardında saklı duran öbür elini çıkardı, uzattı: bir demet sarı nergis çiçeği.

— Bana mı? dedi Iraz.

— Sana..

Kokladı.

— Nerden buldun?

— Derenin ordan..

— Ne güzel.. dedi.

— Uğurdur.. dedi Mustafa. Sarı nergis çiçeği uğur çiçeğidir. Sana uğur getirsin diye gittim, topladım.

— Sahi getirir mi?

— Getirir. Ben topladım çünkü..

Üst kattan anasının sesi çağırdı :

— Iraz!

— Geliyorum! dedi Iraz.

— Saat kaç oldu, hadi, vaktimiz dar!.

— Geliyorum!

Mustafa :

— Hadi git! dedi. Durma artık kuzucuk!

Iraz çiçekleri göğsünde bastırdı, terliklerini şıpırdatıp koştu, Mustafa da duvardan indi.

Saat birbuçuktan başlayarak belediyenin önünü kasabalı doldurdu. Etem reisle tayfası ikiye doğru geldiler, en önde yerlerini aldılar, belediyeye çıkan merdivenlerin iki yanlarını tuttular. Her biri ayrı ayrı giyimliydı, yüzleri traşlıydı, Hamza traş sonrasında birer de kokulu pudra çekmişti. Gömleklerin yakaları örtük, boyunbağlıydı.. Alışkın olmadıklarından ikide bir parmaklarını gömlekten içeri sokuyorlar, boyunbağına dokunmadan gevşetmeye çalışıyorlardı. Gırtlaklarındaki horoz ibikleri fırlamış, kızarmıştı.

Etem reis tayfas'ını son bir kere daha denetledi, Uzunun yanaklarına baktı, sordu

— Sen Hamzaya gitmedin mi? Traş olmadın mı?

Uzun dimdikti, askerce hazırdaydı.

— Olmadım reis!

— Niye?

— En son ben kalmıştım, vakit tamam dedi Hamza, dükkânı kapadı.

— Dükkânı mı kapadı? Ne demelere kapadı dükkânı?

— Eve gidip o da giyinecekmiş. Ben de çağrıldım bu nikâha.. dedi.

— Sen n'aptın?

— Var sen kapa dükkânını, git giyin dedim. Ama bana usturan'ın birini bırak, ben kendi kendime traş olurum dedim..

— Hem de oldun, öyle mi?

— Eh!.

— Bir de damat tarafına şahit olacaksın.. dedi Etem reis, geçti.

Denetlemeyi bitirince gözden kayboldu.

Irazların evine üç fayton çekilmişti, birine —en öndekine— Irazla Mustafa bindi, ikinciye Şaban reis, Tahsin usta, Etem reis; en arkadakine de kadınlar: Halime kadın, Irazın anası, Emine kadın. Kadınların kurumların-

dan yanlarına varmak ne mümkündü.

Mustafa lâcivertler giymişti, Iraz maviler. Donuk, uçuk, denizsi mavilerdi.

Faytonlar hareket etti, sokakları dolandı, çarşı içine daldı, Hacı'nın yazıhanesinin önünden geçti, hükûmete vardı. Faytonların arkasında kasabada ne kadar çocuk varsa, kızlı erkekli koşuyordu. Hükûmet önünde durunca bağıra çağıra çevresini sardılar.

Birinci faytondan önce Mustafa indi, elini uzattı, Iraz aldı. Sonra Iraz Mustafanın koluna girdi, iki sıralıklı süngercilerin arasından merdivenleri çıktılar. Arkalarından Şaban reis, kız babası Tahsin usta, Etem reis, Halime kadın, kız anası, Emine kadın geliyorlardı. Etem reislere Uzun da katıldı, hep birlik girdiler, küçük nikâh salonunu göz açıp kapayıncaya kadar ağzı birlik doldurdular.

Atın alnı ak akıtmalıydı, ayak bilekleri genç kızların ayak bileklerine benziyordu; gergin terli derisinde seğirmeler vardı.

İrazı atın sırtına bindirdiler, elinin altına bir yastık koydular, terkiye bir oğlan çocuğu sıçrayıp oturdu, iki üzengiye de iki kız geçtiler. Atın başını değirmenin yeni icarcısı tuttu, bir ikinci kuyruğuna geçti. Kasabanın en yaşlı koca karısı Muhsine teyze, atın kuyruk tellerinden bir tel kopardı, yularla üzengilerin arasından birer taş geçirdi

— Güveyi geline işte böyle bağlansın, sımsıkı bağlansın.. dedi.

Atın başını çektiler, atı yürüttüler. Düğün alayı davulcuyla zurnacıyı başa geçirip aşağı mahalleye indi, çevrildi, yukarıya döndü. Yolun başında kasaba delikanlılarından bir tüysüz fırladı, İrazın eli altındaki yastığı kap-
tığı gibi güveyi Mustafadan bahşiş almaya koştu.

Mustafa bahşişi fazla verdi, yastığı sağdıçı Uzun Ömer aldı, Mustafa davul zurnayla gelen gelin İrazı karşılamak için dama ç'kti.

Alnı ak akıtmalı ata binmiş gelin İraz evlerinin kapısı önüne geldi, at durdu, alay durdu. Mustafa elini cebine attı, birikmiş doluyla bozuk paraları damdan aşağı saçıp savurdu. Davulcuyla zurnacının dışında, alay yerlere kapandılar.

Iraz attan inmedi, bekledi. Şaban reis geldi :

— Evim Mustafanın evidir, Mustafanın evi senin evindir ey kızım!. dedi.

Yüzü terden, yorgunluktan, mutluluktan kızarmıştı.

Elini upuzun uzattı, Iraz, Şaban reisinı uzattığı eline tutundu, direndi, atın sırtından indi. Şaban reis, Irazı avluya aldı. Taşlıkta gelinini Zehra önledi, koynundan tek bir altın çıkardı, Irazın boynuna astı, kıza sarıldı. Iraz da görümcesine sarıldı. Sonra görümce Zehra Iraz'ın elini Şaban reisten aldı, kadınlar odasına götürdü, bahçeyi erkekler teslim aldılar, duvar boylarına sandalya dizdiler.

Öbür evde berber Hamza, başına üşüşen kalabalıktan boğulmuş, güveyi Mustafayı traş ediyordu. Millet traşı sonuna kadar sabırla, suskun bekledi. Hamza yüzünü yıkadığı tası Mustafanın boynundan aldı, kolonyaladı, havluyla da yelpazeledi.

Mustafanın en eski elbisesini kasabanın apdal Süleymana verip gelen Yusufçuk avluya yetişince, kalabalık dalgalandı :

— Kutlu olsun, kutlu olsun!. diye bağırıştılar.

Mustafa traşta iken kadınlar da Irazı yan eve aldılar, büyük hamamlıkta toplastılar. Irazı ince ince soydular, kendileri de soyundular. Gelin hamamı başladı. Altı kızdılar, içlerinde bir tek kadın Emine kadındı.

Esma ilk suyu döktü, Cevriye ilk sabunu sürdü, birlik olup Irazı yıkamaya durdular. Öbür dört kızla Emine kadın üçünün çevresinde halka çevirdiler, Emine kadın iki yana sallana sallana yakı yaktı, berikiler de onun gibi iki yana sallana sallana ağıt tuttular. Emine kadının yaktığı yakının sesi mahallenin beri başından duyuluyordu :

**Şu dağın ardında bir kuşum kaldı
Gergefler üstünde nakışım kaldı
Bacısı güzelden bir eşim kaldı
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.**

**Elinin kınası çamurcan mı ola
Gözünün sürmesi kömürden mi ola
Ananın yüreği demirden mi ola
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.**

**Anan seni has dağında haslamış
Zülfünü gül dalında ıslamış
Anan seni eller için beslemiş
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.**

İrazın içi geçiverdi, yumuşadı, hıkladı. Esmâ çimcirdi, etini burdu :

— Kız deli, sus! dedi. Ağlamaların sırası mı deli?

Emine kadın yakıyı bitirdi, iki yana sallanmasını sürdürüp:

— Kızlar, deli kızlar, bahtınız açık olsun! Ak bahtlı olasınız e mi? dedi.

Kızlar birbirlerinin sırtına su döktüler :

— Âmin Emine a'bam! Âmin!. İnşallah!. dediler.

Erkekler çoktan düğün sofrasına oturmuşlardı. Rakı, şarap aktıkça ardı geliyordu. Pırpır elini kulağına atmış, Emine kadına nispet türkü atıyordu. Sesinin gerisinde bir ince keman, bir ud, bir deli dümbelek vardı:

**Bağa gittim üzüme
Çirpi değdi gözüme
Ben ne dedim o yare
Yar darıldı sözüme.**

Sonra İrazı aldılar, yine düğün evine götürdüler.

— SEKİZ —

Oda yarı karanlıktı. Mustafa kapıdan girdiğinde, ortalığı önce alaca bulaca gördü; sonra ayakları altındaki yumuşacık halıyı duydu.

Gözleri bir süre karanlığa alışamadı, pır pır eden o alacalı bulacalığın dağılmasını, koyuluğun çözülüp açılmasını bekledi. Sırtını yavaşçacık kapıya bırakınca gürültüsüzce kapanan kapının dili kilitte çıt etti, oyuğuna girdi.

Mustafa soluk almaktan çekindi. Dışardaki sesler, o soluğunu tuttukça hızla çoğalıyor; bıraktığında kulaklarındaki birikintisi uzun bir vınlama sürdürüyordu. Oda, dışla bütün bağlarını koparmış; değişik, yepyeni, apayrı bir dünyaydı. Sıcaktı, dalgasızdı, tek kıpırtı bile yoktu. Dinmeye yüz tutmuş türlü menevişinden ağırdan ağıra uzaklaşmış; o deminki alacalı bulacalık da denizin ağzına ayna verildiğinde suyun bereketli, değişken; hiç bir zaman doymayan, hep aç açık o göz ağartan dalgasız dalgalanmasını andırıyordu.

Mustafayla birlikte kapıya kadar gelmiş ayak sesleri çekildiler, sofrayı geçtiler, merdivene vardılar.

Avluda birileri bağırdı, sokaktan doğru bir başkası karşılık verdi ona. Çalgılar ansızın durdular, tek başına udun sesi kaldı: sonra o da kesildi. Durgunluk, yıldırım hızıyla geldi geçti. Millet gitmeye kalkışmıştı, düğün evinden dağılıyorlardı. Sesleri, avludan sokağa, sokaktan narenciye ağaçlarına doğru uzuyordu.

Odanın bir penceresi açıldı, denizden sardırmış yalabuk bir esinti perdelere asılmıştı: arada görüneni bir dilimlik bir gökyüzüydü. Akşamlı, mandalina çiçeği kokuluydu, için için rakıya şaraba dönmüştü. Küçük, avuç içini ya bulur ya bulmaz bir yıldızcık, pencereden bir görünüyor, bir görünmüyordu. O yıldızcıktan öte bir yerden belli belirsiz bir dinmişlik, bir susmuşluk çevreye indi: kırk kulacı aşınca insanın yüreğini nasıl onmaz bir suskunluk sarar, nasıl o suskunluk damarlardaki dolaşan gü-rültülü tedirgin kanı dindirir, dinlendirir, aklın içini serinletir; Mustafanın üzerine öyle bir kesiklik geldi kaldı.

Iraz akçıl bir gölge olmuş pencere dibinde oturuyordu. Ağaçlardaki güz çiçekleri anca bu kadar ağıraktı. Pencereden gecenin şavkı yüzüne iniyordu. Bir yanına vuruyor, küçük yıldızlarla denizden kopmuş esintinin yankılanması bir olmuş, gecenin ölü şavkını yeniyorlardı.

Kızın göğsü dalgalıydı, inip inip kalkıyordu. Belliydi, o da Mustafa gibi yürek kalkınlığındaydı.

Ansızın her şey duruverdi. İkisi de duydular bunu. İkisi de odayı doldurmuş esintinin getirdiği mandalina çiçeği kokusunun, ardı sıra gökyüzündeki akşamın, rakı, şarabın, onlardan sonra da küçük yalnız yıldızcığın bir anda hepsinin başlarını alıp başka evlere, başka evlerin pencerelerine gittiklerini duydular. Pencere de, oda da boşalıverdi, aynı anda boşalmışlığını ikisinin varoluşları doldurdu. Bunu görüyorlardı. Birinden biri iki adımı atıverse; aradaki kalın, örgüsüz duvar, yalnız onların duyacağı bir gü-rültüyle yıkılacak, elleri ellerine değecekti. İrazın yüzündeki seğirme duracaktı, gözlerinin uçarılığı dinecekti.

Kalafat yerinden uzun bir bağırma geldi, sonra havaya üç el ateş ettiler: odanın dünyası bölündü ama o bö-

lünme hızına eş bir çabuklukta yine bütünlendi.

Mustafa parmak uçlarının terini pantolonunun yenlerine sildi. Deniz üstünü değil, deniz dibini yaşıyordu sanki: süngere uzanıyor, savaşıyor, sünger kopmakta direniyor, sağ elindeki bıçağı köke sürttükçe sol eli daha da kayganlaşıyordu. Parmak uçları sünger gibi köpürüyordu.

Pantolonunun yenlerine sildiği parmak uçlarına yeniden sıvışık terler saldırdılar. Durduğu yerden sırtını aldı, sesli sesli soludu. Kesiklik, yorulmuşluk vücudunda firdolayı dönüyordu. Yalnız soluması vardı şimdi, odada yorgun yorgun soluması vardı.

Iraz, pencerenin dibinde daha çok ağardı: elbisesi hep beyazdı, yüzünün esmerliği, gölgelikliği görünmüyordu. Onca aklık içinde iki zeytin damlacığı gözleriydi: Mustafaya bakıyorlardı. Kırpışksız, aklığın çelişikliğinde ünü dünyayı sarmış iki damlacıktı: çağırğan, korkusuz. Durgun çağıltısını düğün odasından alıp götürdüklerinde oracıkta, o an bırakmıştı. Şimdi bütün vücudu ince ince dağılıyor, kopup ayrılıyor yeniden ayrı ayrı birleşiyor, yalnız gözleri aklın deli çağrısına uymuyordu; Mustafaya bakıyorlardı.

Mustafanın gözleri de Irazın gözlerindeki tutkuyu karşı konmaz bir güçte aktardılar, tutsağa aldılar.

O zaman Mustafa, elinde olmaksızın Iraza doğru yürüdü, Iraz da ayağa kalktı, öylece durdu, Mustafanın gelmesini bekledi. Gözlerini Mustafanın gözlerinden hiç ayırmadı. Şimdi duyulan yalnızca Mustafanın gürültülü soluğuydu. Başını indirmesiyle o erkeksi soluk Irazın yüzünden göğsüne indi, orda kaldı.

Artık hiç bir ses yoktu, duymuyorlardı.

Iraz yavaşça iki elini başına götürdü, ince tül duvağını yüzüne saldı. Duvağı iki yakasından kavrayan parmakları titriyorlardı: yüreğinin altında bir acıma başladı, göğüs kafesini gezindi, boğazına çıkarken yutkunduydu, keskin, yırtıcı, kan bırakan acıma ağlamaya döndü. Gergin, kaskatı iç yayı, alnının ortalık yerinde yalın bir kırılma kopardı, Iraz tepeden tırnağa sarsıldı.

Mustafa, Irazın duvağını iki yandan tutmuş yüzüne inen ellerini, elleriyle tuttu: Irazın ellerinin kadın sıcaklığı

ğı, Mustafanın ellerinin kaygan sıvışıklığını kuruttular. Mustafa, 'bunu yapamam..' diye düşünmüştü: 'Yapamam, dünyada yapamam, hiç yapamam!.'

Duvağı kaldırdı, tül duvak karşı koymadı, Iraz hiç ses etmedi. Yalnız gözlerinin yanar yıldız damlacığı, bir harlama sonu sönüverdi. Ama odada bir değişme olmadı, karanlık koyulmadı; ufacık bir yeşerti, kuşkusuz bir su yürüntüsü geldi. Mustafa, Irazın duvağını iyicene sıyırdı, sonra ayakları dibine bıraktı. Elleri yeniden yukarı yollandı, beceriksiz beceriksizdiler. Saçların ipek dokusunda kıpır kıpır yürüyorlar, deriyle ilk dokuntuda kısa bir duraksama sonu yine hızlanıyorlar; boyna doğru, boynun sıcak etine iniyorlardı.

Omuz başlarında ellerini durdurdu, Irazın soluklanmasını dinledi. Sonra parmaklar beceriklendiler, tedirginlik, giderek çoğaldı, çoğaldı: Mustafa, bilinçsiz bir kızgınlıkla Irazı kendine çekti, Iraz, ufak, memnunluğunu taşıran bir sızıltıyla ona sokuldu, sarıştılar.

Pencerenin, evin, avlunun, sokağın, narenciye ağaçlarının, kalafat yerinin, sıra sıra kumlukta dayaklı kayıkların, yapayalnız bırakılmış alamanaların, uçsuz bucaksız denizin; Kara Adadan kopup gelen acı yarpuzlardan, bodur mersinlerden, dumrul makilerden bir bölümü harnuplarda, bir bölümü erguvanlarda kalan yaşlık yelinin, yılanmış ala taşlı tapınağın çok ötesinde; geceye yenik, eskimiş dün; unutmaz, işini bilir yarınlara çevrildi.

— Irazım!. dedi Mustafa. Kuzucuğum, kadını!

Dağlardan yaylalara çıkan akar kumluklardaki yaşlı bağ kütükleri, yağmurların ardından kendi öz sularını eni konu tuttular; salkımların damarları katılandı, odunlanıp kayboldular, üzümlerde eti saran kabuk sertleşti. Tepelerden yağmur suları toprağın üst yüzündeki ince, yavaş kumu önüne kattığı gibi alıp alıp götürdü, akçadamlar tohur verdi, kargıları, ölü güz yüzlü, topraktan çakılı göğe doğru fıskırmış insan parmakları gibi yapayalnız kaldılar.

Sığırcıklar vıcırdaşarak öğultuyla asmaların üzerinde dolaşıyorlardı. Sürülmemiş darlıklarda kargalar mekân tutmuşlardı, kargılar arasından, ip doğrultusunda kara yollar çiziyorlar, alçaktan uçup bu çizili yola iniyorlar, birerle kolda akçadamları döküntüsü arıyorlardı.

Yağmurun aralanmasıyla dağ köylükleri bağ bozuyorlardı. Kuytulardakiler bağlarını ellememişlerdi, onlar için vakit daha erkendi; ekim ertesine yaklaşık, bıçkılarla bağlara girdiler mi, kış ortası büyük şehirlilerin üzümü devşiriliverirdi.

Daha aşağılarda, düzlüklerde güz, kışa çoktan yönelmişti. Narenciyelerde yediverenler hem çiçeğe, hem yemişe birarada durmuşlardı. Yeri göğü bayıltıcı bir kokudur sarıyordu. Köklerinde toprak karıklanarak birinci, ikinci gübre şerbetlenmişti. Ağaçların gövdeleri ilâhtan yapış yapıştı. Uç koku; karılmış toprağın, kötü ilâcın, bir de yediverenlerin çiçekli kokusu birbiriyleydi.

Yarıkkayanın hemen altına düşen menekşeli vadide güz karanfilleri soluk kül boyasındaki boyunlarının hemen üstünde her renkten patlayıvermişti. Hava ılımandı, soğuğu sevmeyen karanfiller, güz menekşeleri; küçük tarhlı bahçelerden çay boyuna kadar uzanıyordu.

İlk günlerde az yağmur yağdı ama sürekli yağdı. İkindileri, Velidağının doruğundan küçük, kararlı bir bulut kopup geliyor, yayılma giden köy davarı gibi rahvan, sıkıntılı gökyüzünde dolanıp duruyordu. Havanın inmesine yakın, Yarıkkayanın doğusu apansızın baskın veren bulut sürüsüyle kaplanıyordu. Deniz ayazlıyordu, kuşlar küme küme ordan oraya uçuyorlar, sinirli, tedirgin, kanat vuruşları yorgunca, tıkız çığlıklarla birbirlerini kovalıyorlardı. Kara Adadan yabanotlarının kokuları geliyordu, evlerin bahçelerinde, şerbetli teneke saksılara sıkışmış sarı kasımpatları, gelecek yağınura tel yapraklarını titreterek ayırıp açıyorlardı.

Yağmur her zaman haberli yağdı, bir günden bir güne hırsız bastırması yapmadı. Bu ellerde kara yağmuru-nun bu çeşitten kötü huyu yoktur, gelişi de, gidişi de, di-nişi de bellidir. Denizin gerginliği çözülüveren suratı, be-nekli yağmur kuşları, Kara Adadan çıkagelen yabanotları-nın alışkın kokusu, ordan oraya koşuşan tavşancıklar, dipleri şerbetli kasımpatları, Yarıkkayanın doğusu; hep yağmuru haberler.

Güzün ikindileri başlar, gece sürdürür, ertesi güne devreder. Ekim ortalarında kısa kısa duraklamalar verir. Dağda, bayırda, düzlükte toprağı aceleyle altüst eden köylü kısmını hiç bunaltmaz; işini bitirirsin diye bekler. Gündüzleri o arada güneş çıkar çokluk, ama ısıtmaz da, yakmaz da. Bulutlar ard arda zincirlenirler, telâşla biri ötekini sürer, sırnaşır, homurdaşırlar; daha enezleri göğü bir baştan öbür başa koşa koşa geçerler, yine geri dönerler. Eski bulutlar daha kararıktır, ayak altında dolaşmayı onurlarına yediremezler. Enezlerden yılğın, Yarıkkayanın doğusuna gidip toplaşırlar, gözlerini sürücülere dikerler, sessizce beklerler.

İkindiye kimse işini arttırmaz, gün kavuşmadan herşey bitmiş, dağ taş boşalmış olur; deniz kıyısından sınır-lanan ova, Velidağının çıplaklığından sonra batıya doğru

çam ormanına kavuşur, ormanla birlikte yeni incir ovasına kadar uzanır. Yağmuru ilkten çam ormanı çeker: Yarıkkayanın doğusunda pusuya yatmış eski bulutlar ağır ağır doğrulurlar, bekleşmenin verdiği yaylıkta önlerine enezlerini kattıkları gibi bir sürgün halinde ağır homurtularla Velidağının öbür yakasına koşuşurlar. Acelelerinden, giderayak geç kalmışları yarı yolda yakalayıp sıcak sıcak ıslatırlar.

Çam ormanı yağmura çoktan karşıcı çıkmıştır. Hop hop bir türküde yağmur yapraklarda şırıdamaya başlar; inceikten süzülüp ağaçların kabuklu gövdelerine akar, orlardan köke, kökten toprağın iğne yapraklarla bezenmiş göğsüne iner.

Gün, göz açıp kapayıncaya kadar kavuşuverir. Yalazlı, yağmurun tozladığı kül bir akşam oluşur. Orman köylerinden dağ köylerine, dağ köylerinden düz ayak ova köylerine, ova köylerinden kasabaya doğru bir şavk töreni başlar, evlerin görünür pencereleri kırmızılanır.

Yağmur bütün gece yumuşacık, ılık, gevşek, tek telli yağar. İnsanı yok, taşıyla toprağıyla, ağacıyla yaprağıyla, kürduyla kuşuyla, açtık açmadık bin çeşit çiçeğiyle, tanınan tanınmayan yüzbin otuyla; bölünmemiş bir dünyayı kendi bildiğinde yıkar, yuğar, arıtır, sabaha hazırlar.

— DOKUZ —

Kasıma geçerken güz sisi de kendini sıraya soktu. Sabahları denizden dağlara giden, dağlardan denize dönen iki rüzgâr ortalık yerde güz sisi ile karşılaşıyordu; iki rüzgârdan biri olsun sisi alıp götürmeye razılı değildi. Sis arada oyuncak ediliyordu, evlerin badanalı duvarlarında insan teri gibi tomuruyor, otlara takılıp boncuk boncuk çiğleşerek sabah güneşiyle parlıyordu.

İki rüzgârın ikisi de sahiplenmiyorlardı ama, güz sisi zaten kendi başına buyruktu; denizanalarına benziyordu, ağır ağır, güvenli, bir açılıp bir kapanarak kasabayı yukardan aşağı sarıyor, yorgan gibi sıcacık, yalnız biraz nemli, gözün gördüğü, elin erdiği ne varsa hepsini de örtüyordu.

Süngerci ağası Hacı uyandığında kasabaya yine sis inmişti. İki katlı evin ikincisinde, deniz gören odada yatıyordu. Sakıp hocanın sabah ezanıyla uyanmış bir daha da gözünü kırpmamıştı. Yataktan çıkmadan bekledi.

Aşağıdan körpe Çerkes Lütfiyenin —Kâtip İsmailin karısının— avluyla mutfak arasında mekik dokuyan ayak sesleri geliyordu.

Gerindi, esnedi, yataktan indi, çıplak ayak pencereye kadar gitti, perdeyi açtı. İlk baktığında denizle gökyüzü ters yüz olmuş geldi, her yan bir bulut deryasında yüzüyordu; beyaza yakın kirli pamuk çiğdi renginde kalın sis denizden kalkmış yürümüştü. Evin duvarlarına çarpar çarpmaz hemen ikiye bölünüyor, süzülüp iki yandan yine kendi yoluna gidiyordu.

— Lütfiye!.

Hemen karşılık geldi

— Efendim, buyur?

— Getir kahvaltıyı..

Lütfiye 'getiririm' demedi, mutfığa gitti. Hacı da kapıdan ayrıldı, yeniden yatağa girdi, yorganı çekindi: 'İyi-den iyiye kötüleşmişim. Sabah ayazı dokunuyor artık. Eh, gençlik mençlik mi kaldı?' Kırkdokuz yaşındaydı. On yıl öncesine kadar babası birinci ağayla işlerini ortaklaşa idare etmişler, sonra babası kalpten pattadak ölüverince Hacı bir başına birinci ağa olmuştu. Lutfullah ağa hayın bir adamdı, hem hayın hem de hesabî. Kuruşu sektirmezdi. B'yıkları yeni terlediğinde ova köylüğünden kalkmış, denize inmiş, kendinden önceki Küçük Ali ağanın yanına azaplanmıştı. Küçük Ali ağa, o günlerde sünger üzerine ağalığını yeni yeni kuruyordu. İzmirle bağlantı yapmış, sünger alış verişini ayarlamıştı. Genç Lutfullahı zamanla azaplıktan çıkardı, yardımcısı yaptı. Lutfullah da dal gibi uzun boylu, yakışıklı, çakırdan bir delikanlıymış. Ömrü boyunca hiç evlenmeyen, kadın-kıza yan gözle bile bakmayan Küçük Ali ağa için kasabada hiç de iyilikle söz edilmezdi. Derler ki, Küçük Ali ağa, daha ilk görüşünde fidan Lutfullahı ağzının suyu aktı:

«Azaplık mı? Ne münasebet! Sen gel hele..» dedi, evine çekti aldı derler. Çekti aldı, ondan sonra da birbirlerinden hiç kopmadılar, içtikleri su, yattıkları yatak ayrılmadı.

Küçük Ali ağanın ne karısı oldu, ne de çocuğu. Genç Lutfullahı kanat gerdi, askerliği geldiğinde de sarı liralari saydı, bedel verdi, alakoyup bir yerlere göndermedi:

«Ben nerde, sen orda. Ayrı gayrı yok..» dedi.

Geceleri şimdi Hacı'nın sahiplendiği Kordondaki iki katlı Küçük Ali ağanın evinde ne yaparlar, ne ederler; türlü dedikodulara konu edildi ya, gündüzleri süngerciliğe sımsıkı sarılıp para para üstüne eklediler. Genç Lutfullahın kötüye bir, paraya iki akli gereğinden de çok eriyordu. Önce bir kayık aldılar, sonra iki, sonra üç. Çit gide kayıkların sayısını arttırdılar. Bu, gerçi görüldüğü kadar kolay olmadı, ama genç Lutfullah, gündüz kurt, gece kurt bir adamdı. Önceden önceye süngerci milleti ni bahk yemler gibi yemledi parayla. Lâzım olsun olmasın dayadı parayı, dayadı parayı, cümleyi borçlandırdı. Sonra hiç beklemedikleri anda :

«Amanın, çok sıkışmışız. Para lâzım oldu, borçları almamız şart..» dedi, bastı süngerci milletin in gırtl ağına, bir çöküş çöktü, elde avuçta ne var ne yok çekti çekti aldı. Dımdızlak etti herkesi.

Günlerden bir gün Küçük Ali ağa evinde sabahına çıkmadı. Kaskatı morarmış, yatağında soğuk, ölü bulundu. Hekim geldi, «vakti saati itmam edilmiş..» dedi, «Allah geride kalanlara..»

Küçük Ali ağanın geri kalanları bir kişiydi, o da Lutfullah. Sevenleri, sevmeyenleri bir büyük kalabalıkta Küçük Ali ağayı Kalenin altındaki kasabanın mezarlığına götürdüler, bıraktılar. İlkyaz başlangıcıydı, yağmurlar göz açtırmıyordu, bir o gün hava açtı, pırıl pırıl oldu. Mezarlıktaki servilerde binlerce karga toplanmıştı, yukardan nokta gözlerle töreni izlediler, gak gaklarını kestiler.

Lutfullah, yine o günü kazanlarla lokma pişirtti, helva döktürttü Küçük Ali ağanın ruhuna, bütün kasabaya dağıttı. Bu, gizliden açıktan Lutfullahın ağalığının ilânıydı: «duyduk duymadık demeyin, Küçük Ali ağamızın ölümüne binaen.. Malına, mülküne, şunca kayığına ve dahi Kordondaki iki katlı evine, çarşı içindeki yazıhanesine ve dahi yanındaki süngerci milletine bundan kelli Lutfullah nam ağa, yeni ağa olup..»

Ama dedikodu durmuyordu: gûya Lutfullah, bir gece Küçük Ali ağa fazlaca yandığından, yaşlı, az kocamış Küçük Ali ağanın iktidarı da böyle değil ikiye, üçe; bire bile ayda bir dayanamazken bir gecede üçlemesi yağ bağ-

lamış o manda yüreğini çattadak ortasından...

Bir başka dedikodu da tam tersineydi: gûya yanaşan Lutfullah değildi de Küçük Ali ağaydı. Lutfullah dayatmış, direnmiş, birden ikiye, ikiden üçe, hatta üçten de. Küçük Ali ağayı delirttikçe delirtmiş, kudurtmuştu mayıs eşekleri gibi. Sonunda Küçük Ali ağanın başını yemişti. Gûya hekim geldiğinde Küçük Ali ağanın önü kan revan içindeymiş de Lutfullah, hekimi bir kenara çekesi, koy-nuna bir kese sarı altın salasıymış.

Lutfullah bütün bunları kulağına geldikçe dinledi dinledi, kurdu: sonunda kurtuluşu kadın milletinden biriyle başgöz olmakta buldu, Küçük Ali ağanın ölümünün birinci ayında hemen evleniverdi, dedikoducuların ağızlarını buruverdi. İlin batısına düşen bir ilçeden kimsenin bilmediği, tanımadığı bir öksüzü aldı, getirdi, evine oturttu. «hanımsın» dedi.

Dokuz ay on gün sonra da Hacı doğdu. Bolluk baylanlık içinde büyütüldü. Lutfullah oğlunu ilk mektepten öteye okutmadı, yanına aldı, işlerinde yardımcı yaptı. Küçük Hacı parayı öğrendi, tanıdı, ısındı. Babası onu da askere yollamadı, kendi gibi bedel verdi, kurtardı.

Lutfullah öldüğünde Hacı kırkına geliyordu. Bedel verişinin hemen arkasından zaten ağalığını açıktan açığa ilân etmişti, babası süstü, göstermelikti nicedir. Lutfullahın ölümüne yakın kasabada İzmirlerden gelme bir Kâtip İsmail peydahlandı. Geldiğinde kuru kara bir oğlancıktı. Git gide semirdi, palazlandı, yüzünün derisi gerildi, aydınlandı; ortaya güpgüzel bir delikanlı çıktı.

Kasaba yine çalkanmaya başladı: «bu İsmail oğlan, acaba kimin kimi? Babayla mı, yoksa oğulla mı? Yoksa babayla oğul bu İsmail oğlanla mı?»

İnatçı Hacı, babası gibi yapmadı, söylenenlere kulak tıkadı, geçti. Bu defa söylentiler gemi aزیya aldı, sürdü de sürdü: «baba ölünce İsmail oğlan Hacıya kaldı.»

Kâtip İsmail hayınlıkta, hesabılıkta sanki Lutfullahın sülbünden düşmüştü; Hacıyı da Allahı bellemiş, tapıyordu. Hesapta kitapta sağ koluydu. Hacı zevahiri kurtarmak için anasının memleketlisi bir Çerkes kızını, Lütfiyeyi buldu buluşturdu, İsmaille baş göz etti. Söylentilerin önü az da olsa alındı böylelikle. Tepeden topuğuna dip-

diri, capcanlı bir kadındı Lütfiye, eline ayağına çabuktu, becerikliydi, yaptığını yakıştırırdı: gözlerinin hemen altından başlayan kırmızı nokta çilleri, burnunun üstünden yanaklarına yayılıyordu, yemyeşildi gözleri, elleri erkek elleri gibiydi, kocaman ayakları vardı. Elleri ayakları kadın değildi ama geri kalan her yanından dişilik, mayışlı toprak gibi gür, bereketli fışkırıvermişti.

Yoksul İsmail, rakamlardan, ince hesaplardan, kalın defterlerden, redis uçlu kalemlerden, mavi mürekkep hokkalarından baş kaldırıp da Lütfiyenin hakkından gelebiliyor muydu? Söylentiler yeniden kasabayı sardı, dönmeye başladı: «Bu al yanak kâtip, çilli çerkes kızının hakkından gelebilir mi? Zinhar..! Hacı domuzunun ekmeğine çifte katlı yağ sürüldü. Canı neyi çekerse, neyi isterse.. Gel Lütfiye, gel İsmail!..»

Kapı bir itişte açıldı, elinde kalıvaltı tepsisiyle Lütfiye girdi.

— İsmail gitti mi?

— Gitti, çoktan...

Kızarmış ekmeklere yağ sürülmüş, reçel gezdirilmişti, su bardağında koyu bir çay şekerleniyordu.

— Masaya koy elindekileri..

— Çay soğumasın..

— Soğusun!.

Lütfiye gözlerini dikti Hacıya, Hacı eğmedi; yatakta az duvara doğru çekildi :

— Bırak gel hadi!.

— Sabah sabah olmaz..

— Niye? Ne varmış sabahta?

— Olmaz dedim ya..

— Akşam da dedim sana, gel dedim, bekledim bekledim gelmedin..

— Gelmedim..

— İsmail mi bırakmadı?

— Hayır. Erkenden uyumuştun o.

— İçin mi çekmedi?

— Canım ne bu her gece her gece...

— Ne demek? Hesap mı vereceğim sana yani? Sana gel dedim şimdi, uzatmadan gel, hadi!.

— Gelmem, gelemem..

— Len, ben sana ne diyorsam..

— Sen de amma uzattın! Gelemem diyorsam elbet bir sebebi vardır, akletsene hele. Üstüm kirli, ondan.

Hacı daha üstelemesin diye sertçe döndü, ikinci pencerenin perdesini çekti, aydınlığı odaya doldurdu.

— Getir o zaman şu kahvaltı tepsisini bana..

Lütfiye :

— Kalkmayacak mısın? diye sordu.

— Daha sonra..

Masaya bıraktığı tepsiyi aldı, yatağa götürdü.

— Dün mü başladı?

— Sabahleyin..

— Akşam da ondan gelmedin?

— Ondan gelmedim..

Çaydan bir yudum aldı

— Soğumuş bu be!.

— Çan çan çene çaldık tabii! Soğur dedim, soğusun dedin..

Burnunu büzdü, çilleri kırış kırış oldular

— Demedin mi öyle? Demedin mi?

— Dedim. Ben dedim diye de çay soğumuş işte!..

Beriki fıkırdadı.

Hacı kahvaltı işini daha fazla uzatmadı, bitirip kalktı.

Kasaba siste kaybolmuştu, on adım ötesi bulut içindeydi, göz gözü görmüyordu.

Arastadan geçerken esnafla selâmlaştı. Namık ustanın kapısı önünde oturan Uzun Ömer kaş altından baktı Hacıya, Hacı'nın zoruna gitti.

— N'oo len uzun gâvur, ne biçim bakışmış o öyle?

Alçacık hasır sandalyada bacak bacak üstüne atmış oturmuş Uzunun dizleri, çenesine değiyordu.

— Ne varmuş ki bakışında Hacı ağa? diye sordu.

— Daha n'olsun? Neredeyse yiyim yiyim yiyeceksin..

— Sana öyle gelmiş ağa..

«Acaba bana mı öyle geldi? Garibanın içinde bir kötülüğü yok muydu hiç?» diye düşündü. «Uzunun ne kötülüğü olacakmış bana karşı? Hiç bir kötülüğü olmaz. Allahın bir yoksulu o..»

Yazıhaneye girdiğinde Kâtip İsmail de Çakırın kah-

vesinden kalktı, geldi.

— Arayan soran var mı?

— Yok ağa..

— Telefon çektin mi İzmir'e?

Postaneye yazdırdım, bağlayacaklar..

— İyice bir konuşmak lâzım Mukbil beylerle. Ne istediklerini bilirsek biz de ona göre tedbirde kusur etmeyiz.

— Etmeyiz..

Aklına Uzun geldi.

— Ortalıkta dönen mönen birşey var mı?

— Süngerci kısmısında mı?

— Evet..

— Yok. Hepsi sus puslar, bekliyorlar. Hacı, mühlet istedi, verdik. Elbet bu mühlet de bitecektir, bakalım o zaman ayine-i devran ne gösterir? diyorlar. Kimseden çıt çıkmıyor.

— Şaban reis n'apıyor?

— Kös bekliyor o da.

Beklesin, beklesin. Bakalım sabreden derviş mi, ben mi? Göreceğiz.

Saat on sularında Kara Adadan doğru bir yel çıktı, kasabayı basmış sisi önüne kattığı gibi sürdü, Velidağı taraflarına yollandı. Sis dağılır dağılmaz Çakır, yaşıktır diye içeri çektiği masaları, sandalyaları dışarı taşıdı, havuzun çevresine sıraladı. Evleri mahpusluk damı sayan süngerci tayfası birerli ikiye kahveye düştüler, toplastılar.

Evlerden erkekler sokağa adımlarını atar atmaz kadınlar da başlarını örtüledikleri gibi ellerinde herkeler tatlı su çeşmelerinin başında mezarlıktaki servilerde kargaların meclis kurması gibi toplastılar, dernekleştiler.

Şehir tam olarak uyanmıştı. Evlerde, sokaklarda, kahvelerde, dükkânlarda hayat yürüyordu.

Sakıp hoca öğleyi okumaya evinden çıktığında kapıdan yol üzeri Şaban reisle karşılaştı.

— Uğurlar ola reis!. dedi Sakıp hoca.

— Sana da.

Sakıp hoca, Şaban reisin yüzüne güldü ya, içinden de 'dinsiz gâvur, n'olacak..' dedi, 'ne namaz ne niyaz herifçide. Bir de kasabanın beti bereketi bunların elinden geçecek...'

Şaban reis, Sakıp hocanın ne düşündüğünü bilirdi: 'desin bakalım..' dedi o da, 'bu dünya, öte dünya diye diye milletin gözüne sürmeyi çalsın bakalım. Onun dümeni de bu..'

Sırt çevirip uzaklaştılar.

Şaban reis, evine girmeden kapı duvar komşu değişmenci Tahsin ustaların evine vardı, çat kapı vurdu:

— Ülen kimse yok mu evde yoksa?

Iraz koştı, açtı.

— Kara evde mi?

— Evde reis, buyur..

— N'apıyor?

— Yukarki odada, oturuyor.

Reis merdivenleri gürültüyle çıktı, eşiğin ağzında Mustafa karşıladı:

— Hoş geldin reis!

— N'apıyordun?

— Hiç!.

— Güz geldi ya, tadını çıkarıyorsun. İş yok, kayıt yok, damatlık da bir yandan, oh artık!..

Minderin baş köşesine geçti kuruldu. Iraz, arkasına yastık yeddi.

— Ne var, ne yok dışarda?

— Herşey süt liman. Ama şimdilik. Fırtına öncesi gibi tıpkı. Ortalık sus pus. Kimselerin ağzını bıçaklar açmıyor.

— Mevsime kadar böyle bekleyeceğiz ki...

— Evet, o zaman kimin oyunu üstünmüş göreceğiz elbet.

Mustafa cigara sundu.

— Sen bilirsin bu Hacı domuzunu. Hayra alâmet mi tutumu?

— Gerçeği mi diyeyim istiyorsun?

Kalın kaşları gözlerine inmişti.

Mustafayla bakiştılar.

— Sen hepimizin atasısın, reis.. dedi Mustafa. Öyle

değil böyle dedin, bunca millet sana uydu. Hem de kestik attık. Artık..

— Kestik attık, evet. İyi de ettik Hacı pezevenğine. Başka türlü bizim milletimizin adam olacağı, adam sınıfına yükseleceği mi vardı? Yoktu. Amma Hacı pek yumuşak karşıladı bunu, dın demedi. Benim gönlümü bulandıran da o zaten. Hiç karşı çıkmadı, vay demedi; vay vay demedi. Hemen indi suyun altına, pıstı. Ahtapotu bildin mi? Avını gördü mü. n'apar canavar hayvan? Suyun dibine çökeler, pısar; sus pus bekler. Taa ki vakti sırası gelene kadar. Vadeyi tamamladı mı, ok gibi fırlar köşesinden, bir vınlayıp vınlar, avcık şaşkalaşır, apışırır. Kollarını açıp sarırır çevresini, vantuzlarını bindirir, solugunu durdurur; ondan sonra baskın basanın olur. Hacıdan ahtaptan korkar gibi korkarın ben, tanırım da ondan. Babası Lutfullahın zamanından bilirim amansızlığını. Gönülsüz gibi durur, birden ahtapot gibi vınlar, fırlayıp vurur adamı. Ahtaptan binde bir kurtulursun, Hacıdan..

— Hacıdan peki?

— Bu canavar başka canavar Kara oğlum! Bilinse, insan tedbirini de alır elbet.

Durdu, sigarasının uzamış külünü avucuna silkti:

— Biz ilk hücumu yaptık.. dedi. Gücümüzü gösterdik. Hataysa, hatamızı işledik. Şimdi karşı tarafın hücumuna kadar bekleyeceğiz ki, ne gücü varmış, bir görelim. Ya bize bakıp tedbirini alacak, ya da dediğimize ge'ecek, gücümüzü kabullenecek. Şimdilik ahtapot, Hacı değil.

Burnundan soludu, kızgın gözlerinde kalın kaşları değirmilendi.

— İlk defadır ki, ahtapot biz olduk.. dedi. Ahtapot biziz.

Yılbaşına bir kaç gün kala ilk kar yağdı. Kasabaya değil, dağlara. Velidağının kuzeye bakan üst doruğu bir gecede ağardı, bembeyaz oldu. İlk karın düşüşüne çok az kala, dağlarda başı boşluğun tadını çıkara çıkara yaşayan diken iğne yapraklı kokinalar, bereketli güz yağmurlarıyla birdenbire büyüyüverdiler. Alçacık boylarına tırmanmış o dikenli iğne yaprakların göz çalan yeşili, yamaçlardan öbek öbek dağı gölgeledi.

Dağ köylükleri kokinaların rüzgârla gelen acımuş kokusunu duyunca karın şu yakınlarda düşmeye hazırlandığını anladılar. Rüzgârın bile esişi başkalaşmıştı; ağzını inceltmiş, bilemiş, keskinlemişti, ısırgan esiyordu. Topraktan yeni katılma geliyor, oduna ormana inen, pırnara dağa çıkan cılız eşeklerin nallarında köylülerin yüklü eşeklerin önünde ardında seğirten kararmış gönden çarık-larının altında katılık çatırdıyordu. Dağlardan doğru ova-ya yönelmiş küçük küçük dereler türemiş, yazdan kalan kurumuş yatakları sular basmıştı. Sıcak yaz aylarında o yataklar geliş gidişlerde kullanılır, arsız böğürtlenler bir yanından taşar, diplerinde mavi boynuzlu çekirgeler yuva yapardı. Yaz bitip güz yaklaştı mı, böğürtlenlerin diplerine bu kez de karatavuklar konaklardı. Tembelce gelirler, çekirge ölülerinin, geçen mevsimden kalma dökük böğürtlenlerin, kurumuş yaprakların; kabarmış, sıcak toprağın üstüne yumurtlarlar; uykulu, kanı soğumuş diş

hemen gorka yatar, erkeğinin yiyecek bulup ağzına getirmesini beklerdi. Kötülemiş çoban köpekleri bile, karatavuk dışisinin kokusunu alır, tüyleri diken, diken av köpekliğine özenir; hele kırmaysa, çobanı deli divane ederdi.

Geceleyin, o ıssızlıkta dağın taşın tek sesi küçük derelerin sesiydi: doymuş toprağın kabul etmediği nazlı su, yağmurlarla rengini değiştirerek gecenin içinde önce usul usul yalvarıp sonra çakıllara, taşlara vura çarpa, dargın, yenilmiş ana suya koştururdu.

Ay, gecede yavaşçacık doğuyordu. Velidağın'n doruğundan apansız görünüyor. kurdu kuşu, otu, yaprağı gafil avlıyordu. Donuk yüzünde tek bir lekecek, alaca bir gölge bile yoktu. Doğan doğmaz da kayınağağaçlarının bekçisi puhu kuşu susuyor, canhıraş bağırان sırtlanlarla uluma yarışındaki çakalların sesini dinliyordu.

Karın habercisi kokinalar kendilerini hiç belli etmediler. Beklenmedik bir anda dikenli iğne yaprakları kınından sıyrılan bir eski zaman kıl'cı gibi dalların ucunda bitiverdiler. O zaman, geceleri Velidağın acı, nemli, burun kıran bir koku sarıverdi.

İlk kar düştü. Velidağının doruğuna üşüşmüş kararık eski bulutlar yağmuru eteklerde, düzlükle ovalarda bıraktılar, denize kapanık, soğuk esintiye açık yakada kar yağmaya başladı. Kokinalar bir güçlendiler. bir güçlendiler; yapraklarının yeşili gücünden karardı, koyuldu, diken uçları delicesine sivrildiler.

Şaşkınlık sığırcıklarda baş gösterdi: küme küme ağaçlara, ağaçlardan toprağa indiler, kalktılar, bir lokma yem diye durup dinlenmeden arandılar. Hava, gündüzleri cam gibi saydam parlıyordu. Kar, hiç acelesiz, aralıklı aralıklı yağarak toprağın akar yüzünü; bodur otları, karanlık ana karnına girmiş uyuyan papatyalı, kızıl gelincikleri, karagözlü laleleri, kuzukulaklarını, ebemgömeçlerini, radikaları, turpotlarını, yaban çileklerini, çingene hıyarlarını daha tohumken ilkyaz için örttü, saklayıp ısıtmaya koyuldu.

Sonra yine kar yağdı, geceden gündüze de çevirdi; toz gibi nokta nokta uçuşarak gökten inip ince örtüyü kalınladı; küçük derelerin sesleri dindi, sığırcıklar düzlükle-

re, ovaya doğru akın ettiler. Tepelerdeki inlerinden kurtlar birerli ikişerli ortaya çıktılar. Burunları havayı koklaya koklaya, gözleri kan çanağı, tüyleri boyunlarından kuyruklarına kadar kabarmış, sivri dişleri ağızlarında sıyrılmış, yumuşacık kurları pençe pençe çiğneyerek av aranıyorlardı. Dağ köylükleri ormana oduna, dağa pırnara gitmeye son verdiler. Güz sonlarından çektikleri pırnaraları kasabanın fırınlarına indirmek için üçü beşi bir araya gelip kollar yaptılar, öne de bir tüfekli düşürdüler.

Önce dereler buz bağladı, suların üstü mavi, yol yol çatlamalı buz tuttu. Buzun altından şırıltılı sesi dinik akıntı kendini sürdürüyordu ya akarlığı geçmişti. Aç yırtıcı kartallar, gözleri pörmüş atmacalar gökyüzünde uzun kanatları soğuktan gergin dört döneniyorlardı. İçlerinden biri, birden dolmadan fışkıran saçma tanelerinin ilki gibi sessizce çatlayarak süzülüyor, inip bir böğürtlen çalılığından şaşkın, sıcak kanlı bir tarla sıçanını kaptığı gibi yine göğe dikeliyordu. Berikiler avcıyla bir alçalıyorlar, avcıyla bir yine dikeliyorlar, ardından kanat çırpıyorlardı.

Yılbaşından sonra giren ayda, ocakta, kış iyiden iyie bastırdı. Ovada kırcı soğuklar oldu, narenciyeciler dondan baş alamadılar; soğuk, meyveyi daha ağaçta yakıtı kavurdu.

— ON —

Denize yakın yerler, ierlek ovalara karşılık kış pek o kadar duymadılar. Hava, gündüzleri ılımandı, yalnız dona çevrik gecelerde akşam yıldıza yaman bir ayazı da beraberinde getiriyor; sabahleyin güneş doğar doğmaz soğuk hemen kırılıveriyordu.

İerlek ovaların bahçeci milleti, ilk vurgununu atlatır atlatmaz narenciye ağaçları için tedbirlerini aldılar; okluk işsiz güçsüz tayfası durumundaki süngerci milleti de kahvelerde boş boş oturacaklarına dağılıp bahecilerin yardımına koştular, mahs l, zoru zoruna kurtarıldı. Soğukla savaş da bitince, herşey yine eskiye, eski yokluğuna döndü. akırın kahvesinde sabah akşam dernek tutuldu, bekleme dönemine girildi. Sabırlı, suskun, ama sinir bozucu bir beklemeydi. Süngerciler, Hacı'nın yazıhanesine karşı Çakırın kahvesinde oturuyorlar, çay kahve, bir de oyunla gün öldürüyorlar, kulakları kirişte, havadan nem kapmaya çalışıyorlardı.

Hacının da meselenin üstüne vardığı yoktu. İlk konuştukları gibi söz kesilmiş atılmış, düğümün çözümü mevsim başına bırakılmıştı. Her iki yan da sezdirmeden birbirlerini tartıyorlardı.

Önce Kâtip İsmaili aralarından silkip çıkarttılar. Ne zaman Çakıra gelse, hemen millet susuyor, gık demeden oturup Hacının çaşınının kendi kendine basıp kahveden gitmesini bekliyorlardı.

Bir keresinde Lapacı ile de kavgaya tutuştular. Berikiler ocağa yakın, Atatürkün karlar üstüne yatıp kaputunu gözlerine kadar çekerek uykuya vardığı resminin altında toplaşmışlar çene yarıştıyorlardı; İsmail, sigarasına ateş istemeye Uzunun yanına vardı. Uzun istemeye istemeye yanar sigarasını uzattı, İsmail yakındı ya gitmedi de. Aldığı sigarasını Uzuna geri verdi, öyle başuçlarında durdu.

Topluluk mırıl mırıl birşeyler konuşuyordu, birden susuldu, aradan usulla şeytan geçiverdi. Hepsi birlik başlarını kaldırıp İsmaille baktılar. İsmail gamsız gamsız gülümsedi, ama kimse karşılık göstermedi bu gülümsemesine.

Sözü Lapacı aldı

— Ne var? dedi.

Hiç.. dedi İsmail.

— Ne var da ne gülüyorsun, açıkta birşey mi gördün ki?

— Yok..

— Ateş istedin, verdik, aldın.. dedi Uzun. İşin bitti, var git artık yoluna..

İsmail sebepsiz diklendi

— Ne yani, kovuyor musun beni? Bunu mu diyorsun?

Lapacı ayağa kalktı :

— He.. dedi. Bunu diyor. Bir diyeceğin mi vardı?

— Kimi kimin yerinden kovuyorsunuz?

— İşte, seni burdan kendi köşene kovuyorum.

İsmailin rengi ağır ağır morardı. Güzel yüzünde, ağzına bitişik esmer bir ben seğirmeye başlamıştı.

— O sıkar biraz.. dedi. Kimse kimseyi kovamaz. Burası babanızın tapulu yeri değil. Gitmiyorum.

Şaş Nurinin gözleri devrildi. Kısık bir sesle:

Hadi yoluna len İsmâ! dedi. Aranma belânı, başka kapıya oğlum!

İsmail Şaşa döndü:

— Senden mi bulacakmışım belâmı? diye sordu. Sen mi gösterteceksin bana?

Lapacı, İsmaili göğsünden yana itti

— Geç ülen, hadî, geç! Bizden bulma hadî!

Hiç beklemediği bir anda İsmail, Lapacının suratına budur diye bir şamar indirip indirdi, sesi kahvede top gibi patladı. Ondan sonra da Lapacıyla İsmail birbirlerine gırıştiler sille tokat. Çakır araya girmeseydi süngerciler İsmaili daha oracıkta hınçtan çiğ çiğ yiyeceklerdi. Sokaktan gürültüye Kocakafa ile Etem reis de yetiştiler de kavgacılar güç belâ ayrıldılar.

İsmailin sağ gözü mormordu, ağzının kenarı yırtılmış kanıyordu. Lapacının yanağında ilk yediği tokadın beş parmak iii kıpkırmızı kalmıştı. İsmaili kahveden çıkardılar, yazıhaneye völadılar. Lapacıyı da daha dip bir köşeye oturtular. Uzun eline bir cigara yakıp tutuşturdu.

Etem reisin haber gönderttiği Şaban reis, yanında Kara Mustafayla kahveye geldi: hikâyeyi anlattılar. Kızdı.

— Ne demelere dalaşıyorsunuz elin iti köpeğiyle? Bırakın dilediği gibi ürüsün hayvan! Biz kendi işimize bakalım. Sırası değil böyle itişip kakışmaların. Size diyorum, duyduunuz mu ne dedim?

Uzun, zusan hepsi adına başı eğik

— Dıyduk, reis.. dedi.

— İşte o kadar. Uyuyan yılanın kuyruğuna basmakta mâna yok. Evli evinde, işli işinde olmalı. Bir iş yaptık, çomaklayıp bokunu çıkartmayın.

Çakır, Şaban reisin siniri dinsin diye çay bardağında koyu bir kahve getirdi, önüne dayadı.

Yazıhanede Hacı olanı biteni öğleden sonra öğrendi. Bir ara bankaya uğramıştı, İstanbullu müdür Rıfat beyle eve yemeğe gittiler; dönüşünde İsmaili yüzü gözü kan içinde camın önünde oturuyor buldu.

— Hayrola len? dedi.

— Yok birşey ağa..

— Ne demek yok birşey ağa? Bu yüzün gözün hali ne?

— Geçti, birşey değil..

— Kimle dalaştın ki?

İsmail bir bir söyledi. Hacı

— Ecellerine eyice susadılar gari.. dedi. Şeytan soy-ları! Ama dur sen, çoğu gitti azı kaldı, dünya kaç bucak-mış görecekle günün gelince. Benim adım Hacıysa, ben bunun da hesabını sorarım onlardan.

Ertesi günü para için gelen Etem reise yapmadığını yaptı :

— Para yok.. dedi. İzmir'e yolladım dün. Ancak haf-taya olur olursa.

— Çoluk çocuk n'apar o zamana? dedi Etem reis.

— Yapın yapındırın sağdan soldan. Yağd'racak de-ğilim ya..

Etem reis üstelemedi. İsmailin gözleri yanıyordu. An-ladı.

Böylece bir gerginliktir başladı, süngerci milleti Ha-cının para işini sırf domuzuna, inat olsun diye sallandırdı-ğını biliyordu. Şaban reisle Etem reis kuyumcu yahudi Haruna karılarının altınlarını götürdüler, rehine koyup para kaldırdılar, millete dağıttılar.

Hacı, bunun haberini yine İsmailden aldı.

— Peki.. dedi. Sen git, yazıhaneyi boş koyma. Ben gelince başka bir kumpas düşünüyoruz.

Hacının o günü İsmaille kafa kafaya verip ne kum-pas düşündüklerini kimse öğrenemedi. İki güne kalma-dan Hacı, Çakırın garsonuyla Etem reisi yazıhanesine ça-ğırtdı, iki pay alacağı birden tıkr tıkr saydı.

Gecesine millet Şaban reisin evinde toplastılar. Bi-rinci sözü Bahtiyar aldı :

— Bu Hacı domuzu delirdi eyicene.. dedi. Çifte para dağıtmasını adam olan şerre yorar.

— Kötülüğüne mi yani? dedi Uzun.

Yusufçuk :

— Yok, babasının iyiliğine.. dedi. Hacıyı bilmez mi-sin kaç yıldır? Var mı kitabında iki payı bir arada ver-diği?

— Üstelik bir pay alacağı da daha gününe gün var-

ken veriyor ki..

Şaban reis söze girdi :

— Bahtiyar doğru.. dedi. Hacı'nın bu yaptığını hayra yormamak gerek. Altında mutlak bir bit kırığı vardır. Hacı, bizim bldiğimiz Hacıysa durup dururken kuru fışkıya su serpmez.

Geriden Pırpır ağzını açtı

— E, ne yani? Verdiyse verdi! Hayrına verdi, şerrine verdi. Ağlayalım da gözden mi olalım o mu muradınız?

Şaş Nuri :

— Belki önümüz bayram ya.. dedi saf saf. Hacı bunu düşündü de..

— Git ülen zirto!. dedi Uzun, payladı.

— Etem reis ne diyor buna bakalım?

Etem reis hep durgundu.

— Ben de pek çıkaramadım doğrusunu. Kim ne derse desin bence de hayrına görünmüyor. Vardır bir kötü düşündüğü Hacı'nın elbet..

— Olmaz mı? dedi Şaban reis. Ne demişler, işkilli büzük dingiller. Ama bu dingilleyen kiminki, biz onu bilemiyoruz.

Lapacı Halil :

— Bizimki sıkık mı yani? diye sordu.

— Bizimki değilse, Hacı'ninki de değil. Papuç pahalıya, zırt zırt atıyor. Böyle böyle yapacak, iki payı birleştirecek, bizi paraya doyurup kendine bend edecek. Onun düşündüğü bu.

— Paraya boğacak ve dahi.. dedi Uzun.

— Ve dahi bizi kul köle edecek eskisi gibi. Nedir adama kul eden? Para! Paralı adam paralı adama azaplanır mı? Anca parasız, çul çıplak olacak da...

Şaş Nuri taşı gedğine koydu

— Bizim gibi olacak ki..

Yusufçuk gürültüyle güldü, ama öbürleri göz altından ona bakınca sustu, eliyle ağzını sildi geçirdi.

— Hacı'nın dalgası, vereyim parayı, vereyim parayı şunlara, gözlerini doyurdum mu, dediklerini unuturlar, kafalarına çaktıklarından dönerler diyedir. Bizim sıkıntımız ne üzerine asıl?

— Kayık üzerine.. diye karşıladı Bahtiyar.

— Niçin istiyoruz kayığımız olsun?

Uzun soluyup :

— Amma lâf ha? dedi. Biz de ağa olalım, kendi kendimize yetelim diye tabii. Hacı'nın ağız kokusunu çektiğimiz dinsin diye.

— Her ağa olacağım diyen ağa olur mu ülen? Öyle olsa memleket ağa kızmısından geçilmez. Ağa dürtsen bin yıl geçinirsin de yine arttırırsın. Ağa dediğin ana rahmin-den ağa doğar. Baba ağanın sülbünden bir pırladı mı, bitti. Yumurta ağa olur.

— Bizim yumurtamız azap yumurtası mı şimdi?

Hep birlikte Bahtiyarın sorusuna güldüler.

Şaban reis, ağzı dolu dolu :

— Eyi bildin ülen!. dedi. Bizim milletin yumurtası azap yumurtası. Ama bundan böyle yumurtaya mumurtaya paydosu çektik. Bir kayığın sahibi olduk mı, tamam! Sen senin ağa, ben benim ağam, o da kendi kendisinin ağası. Ayrısız gayrısız. Bunu da niçin yapıyoruz?

Herkes tek tek baktı, sorusunu yeniledi:

— Niçin yapıyoruz? Ben diyeyim: namerde muhtaç olmayacak parayı biz kazanalım diye. Biz kazanalım, biz yiyelim diye.

Uzun patlayıverdi

— Hacı bıraktı da, biz de yiyoruz öyle mi?

— Bunu zaman göstertecek deli Uzun! İşte biz kararımızı verdik, gittik Hacıya, adımız hıdır, yapacağımız budur dedik. Düşün taşın, işine gelirse.. dedik. O da düşünüyor şimdi.

— Kimbilir ne hayınlık düşünüyordur..

— Orasını bilmem gari.. Bana mevsime kadar izin.. dedi. Mevsime kadar izin aldı. Günü gelmeden, vadesi dolmadan ne desek boş...

Pırpır :

— Orası öyle.. dedi. Vadesi dolsun bir bakalım da, ne düşünmüş, ne kurmuş görelim.

— O güne kadar ses etmevin, hır gür çıkartmayın. Bir vukuata meydan vermeyin. Önce akıl şaşar, sonra beşer demişler. Aklınız başınızda olmalı ki...

Lapacı yavaş bir sesle konuştu:

— Suç bende oldu reis! Oğlana birden bozuluverdim.

— Bir daha sen sen olacaksın. Çirkefe taş atmayalım ki üstümüze başımıza sıçramasın!

— Doğru.. dedi Etem reis de.

— Evden kahveye, kahveden eve. Bir yandan da mevsimi ikmal edelim. N'olur n'olmaz, bakarsın..

Gece koyulurken evlerine dağıldılar. Şaban reis kapıya geçirdi hepsini, karısıyla yola şavk tuttu.

Mustafa kendi bitişik evlerine geçtiğinde İraz uyumamıştı, bekliyordu. Yatak seriliydi :

— Mangalı içeri aldım.. dedi.

Mustafa sevindi

— Hava yine dona çevirecek. Akşamdan ayazladıydı.. dedi.

Ağır ağır soyundu.

— Hiç uyumadın mı?

— Uyumadım, seni bekledim.

Mustafa girsin diye yorganı açtı, bekledi.

— Su istiyoi musun?

— Hayır..

Lambayı kıstı, sonra üfleyerek söndürdü. Mustafa karanlıkta onu görmeye çalıştı. Karanlığın içinden bez hışırtılarıyla soyunuyordu. Yal'n ayağıyla geldi, süzülür gibi yorganın altına girdi: sıcak eti etine değince Mustafa ürperdi hemen. Döndü, kollarını uzattı.

— Yapma!. dedi İraz sesi fısıltı halindeydi.

Mustafa, karanlıkta saçlarını parmaklarıyla yüzünden ayırıp taradı. Kulak memesini ağzıyla buldu, öptü.

— Yapma!

Mustafa durdu, soludu, yanağını yanağına yasladı İrazın, kör karanlığa gözlerini dikti. O karanlıkta belli belirsiz hayaller uçuşuyordu: sessizlikte kendi kendine şaklayan, bölünüp parçalanan, sonra yine birleşen neyi görmeyi diliyorsan o oluveren hayallerdi.

Düşünde çocukluğuna dönmüş gördü kendini. Karanlıklardan ansızın ağaran bir yeşilliklerde, köyünün saklı çayırılığındaydı, otlar dizlerine varıyordu. Çayırılıkta solugan kısraklar koşuyordu, başlarında süt beyazı damızlık Nedim vardı, kısrakları koşturup bir araya getiri-

yor, çevrelerinde alev yelesini dalgalandıra dalgalandıra dolanıyor; köşeye çekilip mayıs kızgınlığını dindirmeye çalışıyordu. Toprağı döğüyordu bir yandan. Havayı kok-luyordu, kısırakları kendi kokusuyla delirtiyordu. Gözleri ıslak, büyük, aşklıydı. Boynunda iri bir damar atıyordu. vücudu duman içindeydi.

Sonra göğse doğru baş kaldırıp kişnedi, burun delikle-rini kocaman açtı kapadı. Kısırakların kulakları dikildiler, huysuz huysuz Nedime baktılar. Nedim bir daha kişnedi, kısıraklardan en gencinin sırtı seğirdi, dişleri sıyrıldı, or-taya çıktı. Nedim durmadan ön ayaklarıyla toprağı döğü-yordu.

Döndü, ileriye atıldı, çayırılığın sonuna doğru koştur-du. Rüzgârda bembeyaz, ipil ipildi. Kayınların orda durdu, bekledi. Yeniden kişnedi. Sesi sabırsız, tedirgindi. Doru kısırak öbür kısırakların zoruyla öne çıktı, tecrübeli yaşlı bir kısırak doru kısırağı burnuyla dürttü, başını boynunun altına sokup hafifçe ısırdı. Doru kısırak kişnedi, acılı ses-ler çıkarttı. direndi. Öbür kısıraklar dorunun yanından ağır ağır uzaklaştılar.

Doru kısırak onları epeyi bir süzdü, bakındı arkala-rından. Sonra sevinçten uça uça Nedimin yanına koştur-du. Nedim, doru kısırağı yanına çekti, yüzünü gözünü kok-ladı, boynunu uzun uzun yaladı.

Mustafa uykusunda çevrildi, kolunun birini Iraza at-tı, sarıldı, sıkarak kendine doğru çekindi. Iraz, nazlı bir yakarı sesi verdi, sonra eşine sokulmuş göğsü kabarık, gurul gurul guruldayan güvercin gibi başını Mustafanın koltuk altına soktu, yavaşça iç geçirdi.

Önce kör köstebekler uyandılar: umulmadık, hiç beklenmedik bir anda ovadaki tarlalarda öbek öbek sıcak toprak kümelenmeleri görülmeye başlandı. Her kümeden yavaş bir buğulanma tütüyordu; tohum, gürültüsüzce baş kaldırmıştı.

Velidağının ardındaki ormanlığa denk gelen yüksek yerlerin tarlaları karla örtülüydü, o örtülülükte toprak ağır ağır ısınıyordu. Dolunay çıkınca ayazlama da durdu, donun ardı kesildi, birinci cemre düştü. Örtünün altındaki karı uzun günler geceler emip somurmuş toprak git gide şişkinledi. Dolunayın sürgünlediği şavklı, ıssız gecelerde tarlalardan çatlayan, yarılıp baş veren tohumun uğultulu, kütürdeyen sesi geliyordu. Milyarlarca mırıltı, usul, alçacıktan bir konuşmaydı, dünyadan saklanmıştı.

Kış tavşanlarının tüyleri kütleli, renkleri attı, ormandan tarlalara fırladılar, kar örtüsünün üzerinde sıcacık, kırmızı kanlı et ayaklarının açtığı hafif izler uzanıp gitti.

Göçmen kuşlar denizden doğru görünmeye başladılar. Bulut gibi binlercesi bir arada, bazan kocaman bir kuş olmuşlar denizden çıkıp kasabaya geliyorlar, çok kısa bir dönüşte yeniden içerlere doğru uzaklaşıyorlardı.

Yaşlı, koca ağaçlardan kış boyunca unutulmuş, güzden kalma tanış ardıç bülbülünün sesi geldi. Hıçkırıklı, tıkanık fakat coşkunluğu derinden derine ötüşünden belliy-

di. Sabahları gün doğumundan öncesi taze çimenler çiğ topladılar. Yapraksı uçlarında damlacıklar tomurdu. güneşle karşılaşınca da boyun kırıp toprağa düştüler. Karlar eridi, derelerin buzları çözüldü; o suya doyunlukta toprak kaymak tuttu, inceden çamurlandı.

Yukarlardan gelen erimiş kar suyunu dereler kendi kendilerine denize taşımaya koyuldular. Küçük, kırmızı, mor, beyaz çakıltaşlarını da gelişlerinde beraber sürüklüyorlar, kumlarını arıtıp temizliyorlar, denize kavuştukları yerde koyu sarı bir çamuru mavilikle karıştırıyorlardı.

Karı eritici, toprağı uyandırıcı yağmurlar da geldi. Güzün aksine ilkyaz'ın yağmur bulutları denizin karalara yolladıklarıydı. Sıcak, değdiği yeri okşayan, bereket taşıyan yağmurlardı. Aceleciydiler, ama işlerini bir düzende sürdürüyorlardı: denizden gelerek her yanı kaplıyorlar, göğün maviliğini silip o kararıklıkta birden bastırıyorlardı. Yağmurun ardından o saat güneş açıyordu. Bulutlar başka ovalara, başka Velidağlarına gidiyorlar, o arada güneş; ıslanmış, yıkanmış herşeyi kurutmaya başlıyordu.

Ağaçların köklerinden taa uçlarına özsu yürüdü. dağa, taşla, ovaya, dirilen, uyanan ağaçların kabuklarından çıkan yapışkan, gıcıklayıcı bir koku yayıldı; diplerde kara karınlı, kahverengi şapkalı deli mantarlar, sütleğenler, kokusuz güzelavratotları; ekini baş kaldırmış tarlalarda papatyalar, gelincikler; dere kenarlarında, küçük akarsu kıyılarında yabançilekleri bitti; güzün genç, kışın narince nergisleri silindi. kayboldu.

Kara Adanın tavşanları azdıkça azdılar, gece gündüz kasabaya adadan garip, vıyıklamaya benzer sesler geldi; yarpuzların, makilerin, harnupların kokusuna çıldırmış yabankekiklerinin kokuları karıştı.

Deniz de duruldu, burnun öbür dönemecindeki kıyıya balık akını yürüdü. Yukarlardan, akıntılı denizden sığılığı yuva edinmiş çeşit çeşit ana balıklar geldiler. Gözleri dönük, doğurmaktan başka hiçbirşey düşünmeyen, yuvalayacak bir kuytu kaya altı, karnını yaslayacak bir lokmacık ince kum diye baygın düşmüşlerdi. Deniz, sıvışık, çürümüş nişasta kokularına benzeyen o torbalı yumurta kokularını durmadan rüzgârladı, kasabaya getirdi. Sula-

rın rengi koyuldu.

Kış kıyametten, yolları kapamış kar yüzünden, yağmurdan çamurdan tutsaklanan ova köylükleri, dağ köylükleri, yaylahılar günü birlik kasabada iş kovalamaya, alış verişe indiler. Kasaba canlandı, şenlendi.

İlkyaz, her yanda vardı: denizin yüzündeki capcanlı, kalem bacaklı ceylanlar gibi koşuşan, birbiri üstünden atlayan beyaz köpüklerde, kulaç kulaç indikçe aydınlanıp renkten renge boyanan diplerinde, yeni konuk gelmiş doğurgan ana balıkların yuvalandığı kovukları düşman gözlerden saklamaya yönelmiş taze su yosunlarında; şiş karınlı tarlaların yeşermiş ekin filizlerinde; böğürtlenlere tırmanık pembecik açan beşyapraklı güllerde; coşkuyula akan dereciklerde, her gün biraz daha yükselip tahta köprüünün bacaklarını kemiren sarı çayda; kış yağmurlarıyla yuğunmuş kasabanın taşlı yollarında; kozaları pırtlamış mezarlığın servilerinde; eskimiş narenciyelerde; gün batımında uzayıp kızaran ufuk çizgisinde; gece gelmeder aceleyle hemen doğuveren tozsuz akşam yıldızında; Kara Adanın çevresinde dönenen büyük akıntının sularında hep ilkyaz vardı, ilkyaz gelmişti.

— ONBİR —

Etem reisi, dernek yaşı kemâle erdiğinden, bunca yıl dur durak nedir iyice öğrendiğinden reis seçmişti, sünger sularını da avucunun içi gibi bilirdi ayrıca. Tek kusuru farfaracı olmamasıydı. Kasabaca etliye sütlüye pek karışmayan, 'tavşan boku, ne kokar ne bulaşır..' biri bellenirdi. Değiştirildiği halde, yine her sıkıştığında Şaban reisten medet umar, gelsin yetişsin düğümü çözsün isterdi.

Hacıya karşı çıkmayı, kayık yüzünden dalaşıp işi kopmaya kadar götürmeyi bir günden bir güne aklının köşesinden bile geçirmemiştir. Nitekim iş o raddeye geldiğinde de ses etmedi, fakat içine bir korkudur salındı. Bunca tayfanın 'zeril zebil' olacağını, Hac'nın bir oyununa kurban gidilivereceğini düşündükçe tedirginliği arttı, geceleri uyku ırak oldu gözüne. Hincını cigaradan alıyordu; paket paket üstüne. Birini yakıyor, gerisinde kibritsiz uc uca yakıp sürdürüyordu.

Karısı, yetişkin kızı aradılar taradılar, bir çare on-

duramadılar: «Rabbim, sen yardım et, yol yolak ol şu adamımıza!»

Sinirli, hemen parlayıveren, ateş görmüş baruta döndü Etem reis. Herşeye kızıyor, herşeyden alınıyordu. Birşeyi arasın da bulamasın. O aradığı yerinde olmasın! Eve kıran koyuyordu.

Bir bütün kış Hacı'nın çevresinde kurt kapanına düşmüş zağar gibi dört döndü: Hacı ne düşünüyor, Hacı ne kuruyor? Kâtip İsmaille yeniden dostluğu tazelemeye kalktı, beceremedi. Hem tayfadan çekindi, hem de İsmail, Lapacı olayından sonra herkesle selâmı sabahı kesmişti.

İlkyazın girdiği günlerde göz altına düşürdüğü Hacı'nın apansızın yok olduğunu sezdi. Hacı, bir sabah yanına Lütfiyeyi kattığı gibi bir jip kiralanus, çekmiş gitmişti.

Haberi doğru Şaban reise koşturdu.

— Nereye gider ki pezevenk? dedi Şaban reis.

— Çekmiş gitmiş işte. Bilen yok hiç.

— İzmir gitmiştir kırıklarını toplamaya.

Oysa Hacı İzmir gitmemişti. Onbir Osmanın jipi sabah erkenden evin kapısına dayanmış, Lütfiye ile Hacı'yı almış, ile götürmüştü. İlde Hacı, Osmanı savdı, geri gönderdi. Lütfiyeyi de tanıdığı, pinpirik doktora teslim etti.

Doktorla Lütfiye muayene odasına girdiler, Hacı bekleme salonunda kaldı. Muayene kısa sürdü, pinpirik doktor Lütfiyeyi içerde giyinmeye bıraktı, kendi çıktı, Hacı'nın yanına geldi:

— Biraz zor bu seferki Hacı bey.. dedi.

— Ne kadar olmuş?

— Kendi ağzıyla demiyor ama, dört ayı geçmiş, belli kocaman çünkü.

— Çare?

— Karışmam, Allahtan korkarım.

Hacı güldü :

— Geç Allahı! Kaça patlayacak bana?

Doktor başını eğdi.

— Günah! Bırakın kalsın da doğsun..

— Sen cümle âleme teneke mi çaldırtacaksın? diye parladı Hacı. Delirdin mi? Benim adım var, sanım var. Herkesler ne demez?

— İstersen İzmir'e götür. Belki orda..

— Burda senin suyun mu çıktı ki İzmirli'ye taşına-
cakmışım! Hiç bile. Sen bunu yaparsın.

— Yapamam, korkarım.

— Ya'u... Sen... Hey Allahım, lâfa bakındı! Korkar-
mış! Şiddiye kadar korkunadın da şimdi mi korkuyorsun?

Doktor gözlüğünü beyaz patiska gömleğinin eteğine
siliyordu. Başını kaldırmadan :

— Eskileri sayma.. dedi. Onların en büyüğü bir bu-
çuk, iki aylıktı. Bu dört aylık. Belki de daha fazla..

— Ee, başımıza belâ mı kalacak yani? Bir yumruk
vurdum mu karının karnına, o dakika öldürürüm piçi, olur
biter..

— Ama anasını da öldürürsün sonra. Çifte cinayet
olur.

Hacı iskemlesinden kalktı, doktorun yanına sokuldu,
elini omuzuna koydu onun.

— Bu seferlik de hatırmı kırma benim. İşte, bir iş-
tir oldu. Erkek kısmısı nefesine sahip olabiliyor mu? Sen
doktorsun, benden iyi bilirsin. Üstelik erkeksin de. Karı
azgın, ben azgın. Çocuk dediğin de hemen ağzında bekli-
yor ki, vırt zırt oluveriyor. Bunda ne karının, ne benim
suçumuz yok. Allahın bir işi. İstedi mi oluyor. Kendi işini
kendi temizlese, neyse ne. Artık sana kaldı, görüyorsun..

Durdu, doktorun gözlüklerinin içine içine baktı :

— Paradan yana gam kasavet çekme. Artık diyeti
her neyse veririm.

— Çok kan kaybeder.. dedi doktor. Bir de ucunu ka-
cırdık mı, kadın tahtalı köyü boylar, sonra benim dalıma
binerler.

— Düşündüğüne bak, kimse dın diyemez. Kim, neyin
hesabını soracakmış? Allah sayıyla mı veriyor ki, hükû-
met sayıyla alsın. Sen o yanı da bana bırak. Savcı Niza-
mettin bey adamım, vali hakeza.

Kapı aralandı, Lütfiye başını uzattı. Hacı:

— Sen hele biraz daha dur içerde, oyalanmana bak.
Bizim doktorla konuşacaklarımız bitmedi. dedi, Lütfiye
sessizce kapıyı üzerlerine çekti.

— Çok kan kaybedecek.. dedi doktor. Çocuk bu ka-
dar büyüyünce ana rahminden koparıp kazımak zordur.

— Kolay olur mu? Elbet zordur. Ama senin alışkındır ellerin, işini bilirsin.

— Ya birşey olursa?

— Amma korkak adamsın. Olursaymış? Olursa olur, n'apalım! O zaman da suç benim derim, başını ateşten alırım senin.

Doktor masasına oturdu. Cigara yaktı. Tırnaklarının dipleri nikotinden kına yakılmış gibi sararıp kızarmıştı. Cigarasının ucundaki yanarı gözledi:

— İki bin liraya olur bu iş.. dedi. Kadın en aşağı iki gün de bizim evde yatacak, bakılıp beslenecek.

— Bin lira.. dedi Hacı, sesi buz kesmişti. Bin lira, iki yüz lira da iki günlük bakımı için. Her günü yüz liradan sayarsın.

Doktor gözlük camlarının altından başını kaldırarak Hacıyı süzdü:

— İki bin.. dedi. Öbürkiler gibi değil bu, tehlikeli. Sonunda adamı dama kadar götürürler.

— Birşey bile olmaz, meraklanma. Ben sana kâğıt da veririm. Bir bokluk olursa, hükûmet tabibinin kulağını büktü mü, sebeb-î ölüm başka diye yazılır.

Elini doktora uzattı. Doktor da ayağa kalktı, elini Hacı'nın tombul avuçlarına bıraktı.

— Öğle yemeğini yiyelim de bizim eve gidelim, hemen başlayalım..

Yemeği üçü birden çarşı lokantasında yediler. Saat ikide doktorun saat kulesinin arkasına düşen uzun mahalledeki kendi evine gittiler.

Lütfiye, ne yemekte, ne yemek sonrasında hiç konuşmadı. Yalnız ile geldiklerinden bu yana al al yanan yanaklarında bir soluma başladı, doktorun evinden içeri girdiklerinde kireç gibi oldu.

Doktor yaşını başını almış, erkek kılıklı, dudağının üstü kapkara kıl, askeri hastahane başhemsireliğinden ayrılma bir kadınla oturuyordu. Eline çabuk üstelik aklı da evveldi, doktorun hem kendisini, hem de işlerini bir güzel çekip çeviriyordu.

Lütfiyeyi erkeklerden ayırdı, yan odaya aldı. Konuşturup dinledi.

— Soyun! dedi kısaca.

Lütfiye odanın perdeleri kapalı penceresi dibine oturuyordu. Korku yılanı yüreğine doğru yürüyüverdi.

— Hemen şimdi mi olacak? diye sordu.

— Doktor öyle tembihlediğine göre.. Sen soyun..

Çevresinde bir tutamak arandı. Nerde?

Hemşire âlet edevat dolabını açtı, kaminotayı çıkardı, bir de çeliği par par yana bir yayvan kutu. Kutuya su koydu, kaminatoyu yaktı, mavi ispirto alev aldı.

— Elbise bohçan nerde?

— Yok..

— Gecelik mecelik getirirmediğiniz mi?

— Getirmedik..

— Hacıya diyelim de çarşıdan hazır birşey uydur-sun..

Lütfiye işliğıyle hemşireye yanaştı, odanın içi soğuk değildi ama tüyleri kalkınmıştı. Ellerıyla çıplamış omuzlarını kapatıyordu.

— Uzun mu işimiz bu defa?

Hemşire karı iğnenin kırk parçasını dolaptan aldığı gibi kaynayan çeliğin sıcak suyuna attı, su cazırdadı.

— İki üç gün yatıp dinlenmen gerek.

— Nerde yatacağım ki?

— Doktor burda yatacak dedi, burda. Üstkata bir somya koruz, yatarsın. Ben bakarım sana.

Kaminatoyu söndürdü, fokurdama durdu.

— Hadi sen soyun!

Lütfiye az açıldı. Duvar kenarında muşamba kaplı yatak gibi birşey duruyordu. Çıkardıklarını yanındaki sandalyada biriktirdi.

— Sütyenini de çözsene..

Ellerini tutamıyordu ki. Kopça girdiği yerden kurtulmadı bir türlü, Lütfiyeyi ter basındı, alını boncuklandı.

Hemşire geldi, sırtını döndürttü. kopçayı kurtardı. Sütyen sıyrıldı. Lütfiye kendi kokusunu keskin keskin duydu. Ellerini koltuk altlarından geçirdi, sucuk gibi olmuşlardı. Sütyenine silindi sezdirmeden. Yan gözle de hemşire karı n'apıyor diye baktı: iğneyi hazırlamıştı, ampulu kırdı, başını içeri soktu, ağır ağır ilâcı çekti, sonra havaya dikti, bir iki kere alttan bastırıp fışkırttı, odaya hastane kokusu gibi bir koku düştü.

— Gömleğinin altında ne var?

— İşliğim..

—  ıkart!.

Lütfiye titriyordu. Titremiyeyim diyordu, yine titriyordu.

— K lotunu da..

Uzandırdı, gömleğini sıyırpı karnını açtı. Lütfiye gözlerini yummuştu. Beriki avucunu karnın derisinde gezdirdi, deri bir kasıldı, bir seyirdi. Aradığı yeri buldu, parmakları alışkın göbeğin altında nazik noktayı tutup gerdiler, iğne bir girdi, keskin ucu hemen ete gömüldü, Lütfiye 'hıh' dedi, o kadar.

— Yat şimdi  yle. Hiç düşünme birşey, e mi?

Lütfiye dişleri sıkık, başını salladı: 'olur..' Karı görmesin diye de yana çevirdi, gözlerinden sıcak yaşlar akıyordu, burnu dolmuştu. Görmeden hemşire karının kaminotayı yeniden yaktığını, âlet edevat dolabından şakırdayan başka şeyleri çıkardığını, onları ısıtıp arıtmaya koyulduğunu duydu: «Allahım, yine mi bu, yine mi?»

Doktorun sesi geldi :

— Tamam mı  beyde?

— İğneyi yaptın.. dedi hemşire karı. Çok birşey kalmadı.

Doktor başı ucunda bitti birden. Eğilip sordu:

— Nasılsın bakalım?

Gözlerini açmadı, kirpiklerinde yaşlar birikmişti.

— Hiç acı  ekmeyeceksin, duymayacaksın bile. Bu defa iğne yaptık sana. Duysan duysan pire ısırığı gibi birşey duyarsın. Gerisi hava civa.

Terden yapış yapış olmuş saçlarını alnından sıyırdı : «Vah fıkaram, kadın olmanın belâsı işte! Topuz gibi de. Böyle karıya azmayıp da kime azacak Hacı deyyusu? Taşın taşı..»

Yutkundu.

— N'oldu?

— Hazır..

Gitti, öbür odaya geçti. Hacı hemen kalkındı.

— Başlıyor mu?

— Başlayacağız. İğne nerdeyse tesirini gösterir.

— Parayı dönüşümde vereceğim.. dedi Hacı. Kız sa-

na emanet artık.

— Önce Allaha, sonra bana. Allah istemedi mi..

— Allah bu işlere karışmaz sen boş ver! Eline sıkı durdun mu, sensin!

— Ne zaman dönüyorsun?

— Yarın akşama burdayım en geç. Sürmez ya, bakarsın uzayıverir.

El sıkıştılar. Kapıda Hacı :

Göreyim seni doktor.. dedi. Bunu yüzünün akıyla bir hallettin mi, yaza İzmirde sana rakılı karılı ayrıca-na bir büyük ziyafet..

Doktor ardından kapıyı kapadı, odaya döndü.

— Nedir vaziyeti?

— İyi..

Lütfiyenin indirdiği gömleğini yukarı çekti, toplaya toplaya göğüslerine kadar getirdi, büktü.

— Nasılsın?

Lütfiye boş boş baktı doktora.

Doktor karnına, karnının altına doğru bastırdı parmaklarını.

— Duyuyor musun?

Lütfiye başını salladı: 'Hayır..'

— Gel Übeyde! diye doktor hemşire karıyı çağırdı.

Hacı, doktorun evinden ayrıldıktan sonra doğruca garajlara gitti, boş bir jip bakındı, hemen de buldu. Şoförü askerden yeni dönmüş, daha saçları bile uzamamış biriydi.

— Beni Demrile kaç a götürürsün?

Şoför fiyat vermedi, istedi:

— Sen ne verirsin?

— Hakkın neyse, onu.. dedi Hacı.

— Atla bakalım!

Şoförün yanına yerleşti.

— Ne kadarda alırız?

— Allah bilir artık. Ne zamanda alırsak..

Başka hiç konuşmadılar. Şoför de konuşkan değildi. Biri direksiyon başında, öbürü köşesinde cıgara üstüne cıgara içtiler. Bir keresinde çay molasını ormanın başında verdiler; kısa süreli bir konaklamaydı, ancak bir çay içimi kadarlık.

Hacı çayların parasını ödedi. Kalktılar. Şoför :

— Ormanda yakalarsa halimiz dumandır.. dedi.

— Yağacak mı?

Gökyüzü kaynaşıyordu.

— Hiç belli olmaz.

Ortalık akşamüstü ayazına çevirdi virajlarını döne döne tepedeki ormanın yolunu tırmandılar. Uzaktan koyu orman görüldü; sık ağaçların başlarında bulutlar dolanıyorlardı. Yol vıcık vıcık çamurdu. Jip bir iki battı, bereket şoföre, arabasını zorlanıp zorlanıp çamurdan çekti sıyrıldı.

Gece, onlar ormandayken indi. Farların ışığında orman ağır ağır kayboldu, yalnız kocaman, yırtıcı, yabanıl iki uzamış ışık kaldı.

— Sen dönecek misin hemen?

— Gece yolu sevmem.. dedi şoför.

— Sabahı erken dönmezsen beni yine götür ile..

Kaçta dönüyorsunuz?

— On, onbir sularında falan..

Gözünü yoldan ayırmadan az düşündü

— Olur! dedi. Sizi alır öyle dönerim.

Yağmura yakalanmadan ormandan çıktılar, inişe girdiler. Düzlükteki orman işletmesinden gece kamyonları homur homur homurdanarak tomruk çekiyorlardı, kasabaya yakın daha da çoğaldılar. Gerilerden dizi dizi büyük farlarını yakmış görünüyorlar, deve kervanları gibi birbirlerinin burnundan ayrılmıyorlardı. Tepeleme tomruk yüklemişlerdi, motor o zorlanmadan inim inim inliyordu. Şoför mahallinde çocuk muavinler oturuyorlardı, sürücülerini bir kollarını camdan sarkıtmışlar, başları devrik uyuyorlardı hep.

Saat onikiyi buldu kasabaya girişleri. Hacı, tanış Eminlerin evinin kapısında durdurttu jipi, indi, kapıyı dövdü.

Eminin ortanca oğlu Kâzım yetişti:

— Baban evde mi?

— Sizi bekliyor. yatmadı.

Eminle o gece hiç uyumadılar dense yeridir. Hacı için ayrılmış odaya çekildiler, kafa kafaya verdiler, konuştular da konuştular. Tan yeri yarı ışıırken, Emin kendi oda-

sına çekildi, Hacıyı yalnız bıraktı. Sabahleyin de kimse ko-
nuğu uyandırmadı, taa saat dokuzu kadar. O saat da
Hacın'n kendi uyandı, kalktı, giyindi, önüne getirilen kah-
valtıyı âfiyetle yedi. Emin de karşısına geçti, oturdu.

— Sen uyurken ben işleri hallettim bile.

— Ne kadarlar?

— Yirmibeş.. Yeter herhalde..

— Çok bile. Hepsinle konuştun mu?

— Konuştum.

— Ehven mi?

— Ehven! Yalnız bir kısmısı çoluk çomak beraber
gelecekler.

— Hepsi de mi?

— Yok, hepsi değil, bir kısmısı. Sen onları yerleştiri-
rirsın artık.

— Olur, icabına bakarız. Ne zaman yola çıkacaklar-
mış?

— Biz ne zaman dersek. Hazırlar.

— Ben bu gece ilden kasabaya geçerim, onlar da ya-
rın yola çıksınlar. Sabah çıkarlarsa, ikindiye, gece çıkar-
larsa sabahına varırlar bize.

— Ben sabah erden yola düşürtürüm.

Hacı, Emine bir miktar para bıraktı:

— Yiyecek içecek, yatacak hep benden.. dedi. Akıllı
uslu giderlerse para da yaparlar.

— Yaparlar, doğru..

— Hiç biri dediğimden çıkmayacak..

— Ne kelime! Çıkmayacak..

Onbir oldu, sokaktan jipin korna sesi geldi. Hacı to-
parlandı. Emin uğurladı :

— Bir aksilik olursa telefon çekerim sana..

— Çek çek. Ben yoksam da İsmail vardır.

Jip hır hır ileri fırladı, kasabayı boydan boya geçti,
orman yoluna girdi.

Öğleden sonra ile vardılar.

Doktor evde yoktu, hemşire karşıladı Hacıyı.

— Nasıl oldu?

— İyidir.

— Atlattı yani?

— Allahın izniyle..

Lütfiye kısa soluklamalarla uyuyordu. Yüzü muma dönmüştü. Burnunun çevresindeki çiller, Hacıya kaybolmuş, eksilmişler gibi geldi. Yatağın kenarındaki sandalyaya ilişti, hemşire karı odadan ayrıldı, yalnız bıraktı onları.

Hacı, Lütfiyenin sallanmış elini tuttu, yavaşça sıktı, Lütfiye uyanmadı. Hacı, aynı elin üzerine kendi elini kapattı, gezdirip sevdi. üşümüş eli ısıttı.

Duvar da renkleri birbirinden keskince ayrılmış ipek bir halı asılmıştı. Başı sorguçu bir erkek, bir havuzun başına oturmuştu, her bir yanında iki seyirlik kadın vardı. Ayakuçlarındaki havuzun orda üç çengi saz çalıyorlardı. Önlerde koca bir tavuskuşu bütün tüylerini dikeltmiş çirkin ayaklarını göstermeden halıda rengârenk parlıyordu.

Lütfiye uyandı, tanımamış gözlerle duvardaki halıya baktı, kirpiklerini kırptırdı, arandı. Hacı kısık bir sesle:

— Lütfiye!. dedi.

Lütfiyenin başı yastıkta döndü

— İyi misin? dedi Hacı.

Kızın dudakları büyüyüp şişmişlerdi. Kabuk kabuktu.

— İyiyim, şükür.. dedi.

— Atlattın ya artık, üzülme, geçti.

Lütfiye gülümsemeye çalıştı, gözlerini açıp kapadı.

Hacı, yüreğinin kanına yol veren kapakçıkların bir anlığına damarların yolunu kestğini, kanı durdurduğunu sandı, büyük büyük soludu. Sonra aynı yüreği açık yoldan saldıran kan doldurup taşırdı, ılttı, harlattı.

Ağır, çözümsüz bir sevgiydi duyduğu. Yatılıp kalkmanın, teni tene yapıştırmanın uzağında, çaresiz, elleri kolları bağlı, herşeye karşılık yine de birliği isteyen; ayrısız gayrısız bir tutkuydu.

— Hemen dönecek miyiz?

— Doktorla konuşmadım. Gider derse ne âlâ!.

— Akşama kadar ayağa kalkarın ben, gideriz.

Doktor geldi :

— Başlarda korkuttu ya, iyi maşallah!. dedi. Bir ara ben bile korktum. Bir kan boşandı, dereler gibi. Dinmek bilmedi hiç. Güç belâ hakkından gelebildik.

Hacı iki beşyüzlük, iki de yüzlük saydı, masaya yaydı paraları. Doktor :

— Übeyde için de birşey bırak.. dedi. Kadının canı çıktı bu işte.

— Senin taht-ı tekelinde değil mi o?

— Olsun! Paraya gelince ayrılırız.

Hacı bir yüz lira daha koydu öbürlerinin yanına.

— Yola çıkabilir miyiz bu vaziyette?

— Geceye mi kalacaksınız?

— Öyle gösteriyor..

— Vazgeçin, sabaha kalın da gündüz gözüyle gidin.

N'olur n'olmaz..

— Olmaz diyorsun?

— Azıcık aş'm kaygısız başım..

Übeyde karı Hacıya da Lütfiyenin yanında bir yer yatağı serdi, Hacı o yatakta yattı.

Sabaha karşı bir inildemeyle uyandı. Hemen sıçradı yatakta. Lütfiyenin yattığı somyanın baş tarafında ölü kandili bir gece lambası yanıyordu, şavkından kuvvet alıp odanın elektriğini yaktı, sokuldu.

Lütfiye ter içindeydi, saçlarının diplerinden boşanmış, yastığı ıslanmıştı. Dudakları bembeyaz, kupkuruydu. Bunun delikleri açılıp kapanıyor, her solumasında iniliyordu.

— Lütfiye!..

Duymadı. Ya da duydu, gık diyemedi.

— Lütfiye!

Ses yoktu.

Alnının ıslaklığına elini koydu: kav gibi.

Odadan koptu :

— Ramiz, Ramiz!

Doktor pijamasıyla koştu.

— Bak bakalım şu kıza..

Hemşire de uyanmıştı. Doktor miyop gözlerini kıstı, Lütfiyenin üzerine eğildi.

— Gözlüklerimi getir Übeyde!

Hemşirenin getirdiği gözlüklerini silmeden taktı. Bir bakışta anladı. Oda taze insan kanı kokuyordu zaten.

— Nesi var?

— Kanama yaptı.. dedi doktor kısaca. Allah kahretsin!

Alışkın hemşire hemen odayı bırakmıştı. Doktor yorganı kaldırdı, Lütfiyenin belden yukarısına kan yürüyüp

garşı işi hazır geceliğini boydan boya bulamıştı.

— Tehlikeli mi doktor?

— Değil. Olmaması lâzımdı ama oldu. Hay Allah!

Übeyde geldi, elinde de şırınga.

— Şimdi önleriz. Gel Übeyde!

Kanı durdurdular ama Lütfiye bir türlü kendine gelemedi. Dişleri sıkık, gözleri kapalı; inildeye inildeye sabahı buldurdu. Hacı da bayağı korkmuştu. Aklına türlü türlü ihtimaller geldi. Cigaranın birini söndürdü, birini yaktı. Sabaha yakın üşüdü; uykusuzluktan, sıkıntısından, iki günlük yolların yorgunluğundan.

Doktor uyandırdı onu. Lütfiye uyuyordu hâlâ.

— Bugün de kalsın bu burda.. dedi doktor. Allah mahfaza yolda yine yakalanırsınız, başınıza gelmedik kalmaz. İyisi mi..

— Amma aksilik! Benim de mutlaka kasabaya gitmem lâzımdı.

— Sen git istersen ya, kim getirecek sonra?

— O da var işte! Gitsen bir türlü, gitmesen bir türlü.

— Gitmeden de oluyorsa, telefon çek istersen..

— En iyisi.. dedi Hacı.

Santral kıza yazdılar. Çok bekletmeden verdi, bağladı. İsmail çıktı karşısına.

— Ben Hacı, oğlum.. dedi. İşimiz uzadı burda, bu sabah geliyorduk ya, ben banka meselesini çözdürtemedim. Gelen giden oldu mu?

İsmailin sesi boğuk boğuk :

— Daha yoklar, görünmediler.. dedi.

— Eli kulağındadır, nerdeyse gelirler. N'apacağını biliyorsun..

— Biliyorum.

— Yarın öğleye geliriz, bizi merak etme..

— Olur..

İsmail, telefonu kapadıktan bir süre sonra da öyle durdu. Dışarda ilkyaz güneşi kasabanın bütün bir güzle kış yağmurunu yemiş damlalarının kiremitlerini kızdırmaya çalışıyordu.

Kapıda durup bakındı, yandaki Attar Hakkı efendiden Çakırın garsonu elinde askı çıktı, kahveye yöneldi.

— İsmet!

— Buyur İsmâil ağbi!

- Onbir kahvede mi?
- Kahvede İsmâîl ağbi..
- Yollasana bana onu..

Onbir Osman geldi.

- Bir yere mi gideceğiz?
- Jibi çekiver de...

Bindiler.

- Nereye?
- Sarı çayın başına gidelim hele..

Çayın suları hâlâ durulmamıştı, tahta köprünün altından atlaya zıplaya akıyordu.

Jipten inip birer cigara yakındılar.

- Birileri mi gelecek?
- Evet..
- Kim?
- Görürsün.. Bekle!

Cigaraları üçlediler. Üçüncüyü yarıladıklarında köprünün öbür başındaki dönemeçten arka arkaya iki külüstür kamyon belirdi. Karoserleri zangır zangır titreyerek geldiler, köprüyü geçtiler. İsmail yürüdü, yollarını kesti. Öndeki kamyon durunca arkadaki de durdu. Kamyonların ikisi de açtı, içleri kadınlı erkekli, çoluk çocuklu silme insan doluydu. İsmail

- Baş kim burda? diye sordu.

Öndeki eski Fordun şoför mahallinde oturan kırkılık biri başını uzattı :

- Benim.. dedi.
- Sen kimsin?
- Bana Boruzan Nafiz reis derler, öbürleri benden sorulur.

- Ben Hacı beyin kâtibiyim.
- İsmâîl mi? Dedilerdi. Bize bakarak olacakmışsın..
- Herkes tamam mı?
- Tamam. Çoluk çomak geldik işte. Nereye yıkılacağız, biliyor musun?

— Beş tane ev peyledik size. Altlı üstlü on ev eder. Önce evlilerini yerleştiririz, bekârları da, olmazsa değirmenin altında boş bir mandra var, orda kalırlar. Zaten vakit de geldi, haftaya hepsi de yolcu..

İsmail, Onbir Osmanın jipine bindi, yol gösterdi. İki

külüstür kamyon jibin ardına takıldılar. İsmail, Osmana yolu çevirtti, arkadan dolanıp kasabaya öyle girdiler, fener yolunun ordaki göçmen mahallesinde durdular.

Kamyonlardan önce erkekler indi, kadınlarla çocuklar yadırgayan bakışlarla evleri sokağı süzüyorlardı. Boruzan Nafiz reis erkekleri başına topladı, köşeye çekip birşeyler konuştu. Yan yana sıradan beş ev Hacının icarlık evleriydi, güz girdiğinde icarcıları çıkartmış, öyle boş tutup bekletmişti: 'tamir koyacağım da, evler yıkılır gider oldu.'

Nafiz reisin konuşması bitince erkekler dağıldılar, kadınlarla çocukları kamyon üstünden indirdiler, sonra hepsi elbirliğiyle birlikte getirdikleri eşyaları, yatakları, yorganları kamyonlardan evlere çektiler.

Mahallenin öbür evlerinde oturanlar sokaklara çıkmışlar bakıyorlardı, kadınlar kapılarda kaldılar, erkekler yavaşça çarşı içine yollandılar.

Haber çabucak duyuldu: Demrilden yeni süngerci tayfası gelmişti, Hacının evlerine yerleşiyorlardı.

Boruzan Nafiz reisle tayfasının yerleşme işleri akşama kadar sürdü. Hava karardığında yan yana sıradan beş evde lambalar yandı, değirmenin altındaki boş mandradan dolu dolu erkek sesleri, bağırıp çağırışmalar geldi.

Şaban reis, Etem reis, berikiler Çakırın kahvesinde oturuyorlardı. Sakıp hoca akşam ezanını okudu, kahvedekiler aralandılar. Azlık kaldılar. Ezandan sonra ayakçılardan biri, reislere Boruzan reisin karşı Bıyıksızın kahvesine tayfasını da yanına katıp indiği haberini getirdi.

Şaban reis, Etem reisle kalkıştı, Bıyıksızın kahveye geçti.

Kâtip İsmail, Boruzanın kulağını bükmüş, Çakırın kahvesi yerine Bıyıksızı sâlık vermişti: «Çatışırsınız sonra. Onlardan olduğu kadar uzak durun siz. Nenize lâzım..»

— Mer'aba Boruzan!

Boruzan Nafiz reis, Şaban reisle Etem reisin kapıdan girişlerini görmüştü, bekliyordu. Selâmı aldı:

— Hoşgeldiniz.. dedi Şaban reis.

— Hoş bulduk Şaban reis..

İki katı el birbirinin avucundan ayrıldı.

— Oturun bir kahve için..

— İçelim..

Kahveler geldi.

— Nasıl geçti yolculuğunuz?

— İyi.. dedi Boruzan reis. Ufacık tefecik, kırçıl, harbiyeli bıyıklı, gözünün biri hep kısık, ön alt dişlerinden de üçü kırık bir adamdı. Sakin görünüşlüydü.

— Yerleştiniz mi?

Eskiden tanışlırdı, ihtiyatlıkta Şaban reis onbaşydı, Boruzan da onun bölüğünde er. Aynı ilin kurrası olduklarından o dönemde bir araya düşmüşlerdi. İhtiyatlık uzun sürdü, normal askerlik gibi. Alamanlar oniki adalara asker çıkarmışlardı, Ege kaynıyordu. Geceleri kıyadaki garnizonda denizden kopan savaş seslerini hayal mayal duyuyorlardı. Savaşa ha girdik ha giriyorduk: 'İsmet paşa demiş ki.. Bana oniki adaları verirsiniz, Trakya'daki eski topraklarımı da, ondan sonra askerimi, milletimi ateşe sokarım.' Söylentinin bini bir paraydı, her gün bir başkası, bir yenisi çıkarılıyordu: 'İsmet paşa Alamana edeceğini etmiş. Rusu, Amerikayı, İngilizleri toplamış başına, Adanaya gitmiş, pazarlığını yapmış. Ben bir elimin tersiyle Alamana vurdum mu, Alaman bin parça olur, cam gibi.. demiş. Ama Alaman bizim çok eskiden dostumuz, gâvurdan kardeşimiz. Sizse yenisiniz, huyunuzu suyunuzu bilmiyorum. Dediğinizi yaparım, bir de bakarım ki, hesabımı ters çıkartmışsınız. Beni hiç katmayın bu işe, siz başladınız, siz bitirin... demiş.»

Bir keresinde de şehrin az ötesine bir gâvur uçağı düştü. Başlarında bir ihtiyat asteğmeni Şaban reis, Şaban reisin küçük takımı silâhlanıp yola düştüler, uçağı arayıp buldular. Onlar geldiklerinde köylüler olay yerine yetişmişler, uçağın pilotu ile makinelicisini yaralı yaralı tutsak almışlardı. Asteğmen gâvurca biliyordu, tutsaklarla konuştu, ikisinin de Alamanlardan olduğunu öğrendi. Oniki adaları bombardımana gelmişler, işlerini bitirip dönecekleri sırada yara almışlardı: 'Yolumuzu şaşırdık..' dedi Alaman pilotu, konuşkan, darı saçlı, tüysüz tebersiz bir delikanlıydı: 'Motor da yanmaya başlayınca atlamak zo-

runda kaldık. Paraşütlerimizi bağladığımız gibi..'

Boruzan Nafiz reis, sarma cigara sarıyordu, kâğıdını tükürükledi, kapattı:

— Yerleştik bir güzel.

Sustular. Boruzanın çevresinde kendi tayfası halkalanmıştı. Çoğu gençtiler, içlerinde yaşını başını almışlar da vardı: hiç biri reislerin konuşmasına katılmadı, öyle töreye uygun durup baktılar.

— Hacı mı tuttu sizleri?

— Evet!

— Pazarlığı da kestiniz Allah bilir?

— Kestik..

Şaban reis dişlerini sıktı.

— Bizim yerlerimizi aldınız. Bunu da dedi mi Hacı sizlere?

Boruzan, bakışlarını Şaban reise dikti :

— Çalışmayacağız, istemiyoruz artık diyeymişsiniz. Hacı, ben n'aparım, benim işim de bu, gücüm de.. dedi. Ben bunca para bağladım, kayıklara, takımlara.. dedi. İzmirle bağlantısı varmış. Teslimi yapmadım mı ben mahvoldum.. dedi bize. Siz de çalışmadığınıza göre..

— Nerden çıkarıyormuş bizim çalışmadığınızı?

Siz demişsiniz..

— Biz dedik ama.. dedi Şaban reis, sesi boğulur gibiydi. Biz dedik ama, böyle demedik o pezevenge.

— Ne dediniz peki?

— Bizim bir hesabımız vardı görülecek onlan. Uzun anlatması. Onu temizle çalışalım, dedik. Peki dedi bize, bana mevsime kadar izin dedi, biz de verdik. Bizlen hesaplaşacağına bak yaptığına şimdi? Kalktı sizi peyleyip getirdi karşımıza. Alın, öyle olmaz böyle olur hesaplaşma gibilerine. Gayesi birbirimize kırdıracak bizi. Çatıştırıp bir güzel kırdıracak. Arada da kendi kaymağını alacak, yiyecek.

— Bizim bunlardan haberimiz yok.. dedi Boruzan. Hem nerden olsun ki? Sizin bura nere, bizim orası nere? Şu kadara geliriz, şu payı alırız dedik, peki dedi, kabul etti, biz de toparlanıp geldik.

Şaban reis :

— Doğru.. dedi. Sizin bir suçunuz yok.

— Siz şimdi geri de dönmezsiniz.. dedi söze karıştı Etem reis.

Boruzan, Etem reisi tanımıyordu, şöyle bir süzüştüler karşılıklı.

— Sebep? diye sordu. Biz buraya babamızın hayrına gelmedik ki.. Çağırdılar, istediler. Ağzınızla dediniz, siz de çalışmak istemiyormuşsunuz. Biz gelmesek bir başkaları gelecek, onlar yerinizi alacaktı. Biz olmuşuz; ne çıkacak ki?

— Balık burdan kokmuyor.. dedi Şaban reis. En başından, Hacıdan kokuyor asıl.

Boruzanı sıkıntı basmıştı. Havayı da sevmedi hiç: 'Ben bu onbaşıyı iyi bilirim, taa askerlikten. Aksi, ters herifin biridir, hep dikine gider. Allah vere de bir maraza çıkartmasa, başımıza tebelleş olmasa..'

Şaban reis :

— Bizim sizlen bir zorumuz yok Boruzan oğlum.. dedi. Dediğin doğru, Hacı madem o kafada, siz gelmeseniz bir başka tayfa gelecekti. Yalnız buranın suları sizin sularınıza benzemez, siz siz olun onu kollayın. Bizden klavuz mulavuz gelmeyecek. Kendi pirincinizi kendiniz ayıklayacaksınız. Hesabınız kitabınız ona göre olsun.

— Önce Allah, sonra biz. Meraklanma!.

— Sonra demediler demeyin bize..

— Demeyiz.

Söz bitti. Etem reis 'gidelim mi?' gibilerden baktı Şaban reise; ikisi birlik kalkıştılar. El sıkışmadan çekip gittiler.

Arkalarından gençler sandalyalarını azdan yanaştırıp Boruzan reise sokuldular. Boruzan :

— Eninde sonunda biz bunlarla bir güzel çatışacağız ki.. dedi. İnşallah geldiğimize geleceğimize pişman olmayız.

— Zorları neymiş dayı? diye sordu bir sarı oğlan.

— Ağayla koz pay ediyorlar. Akıllarına şaşayım! Ağayla koz payı olur mu? Siz kim, ağa kim, koz payı kim? Sizin kitabınızda ağaya dın demek yazılı mıymış ki? Solucan gibi baş kırarsınız, hayır dersiniz. Bir topukta ezilecekler, haberleri yok.

Şaban reis de askerlik günlerini, ikinci ihtiyatlığını

hatırladı o gece. Boruzanın her gece alayın büyük koridoruna çıkarak vurduğu yat borusu aklına geldi. Boruzan yat borusu vurmaya durdu mu, kın karınca bile yürümesini durdurur, tıptısını keser, susup beklerdi. Erat koğuşlarında sus pus olurdu. Keskin, inlemeli, yalvaran, özlemli bir ses gelirdi Boruzanın borusundan. Uykuyu çağırırdı. Yüreği sıcaklar kendilerini tutamaz, ağarlardı. Şaban reisin bile gözleri dolardı, yattığı yerden boruyu sulu göz dinlerdi.

Devresi gün Hacı da ilden döndü. Öğleden sonra yazıhanesine çıktı. Masasına oturup nargilesini İsmaille söyletmişti ki, Şaban reis, yanında tayfasıyla sökün etti.

Hacı bekliyordu, hazırlıklıydı. Hiç bozuntuya getirmeden :

— Niye geldiğinizi biliyorum.. dedi.

— Biz de biliyoruz.. dedi Şaban reis.

Ben kendi başımın çaresine baktım. Gerisi sizin bileceğiniz şey. Baş da sizin, iş de. Hangisini işlerseniz..

— Yerimize adam peylemek ağalık değil. Bunu biliyor musun?

Hacının rengi döndü :

— Peki beni gafil avlamak mı adamlık? Ben bunca yıl sizinle kardeş gibi haşır neşir olayım, bir dediğinizi iki etmeyeyim; siz sonra kalkın bana.. Yok yok, benim defterim yazmaz böyle şeyi.

— Yaa! Bizi orospu karı gibi oynatmak, bu sefere, bu sefer olmadı gelecek sefere diye sallayıp suyumuzu çıkartmak mı adamlık diye bellediğin senin?

İsmail elinde nargile getirdi, Hacının ayakları dibine koydu. Hacı, marbucu aldı, avucunun içinde sildi.

— Mal benim, keyf benim. İstedğim adamı çalıştırır, istemediğimi çalıştırtmam. Kimseye de hesap vermem bu hususta.

— Son sözün mü?

— Son sözüm..

— Yürüyün.. dedi Şaban reis, tayfasını taktı ardına, götürdü.

Dernek hemen Çakırın kahvesinde toplandı, gelmeyenler geldi, sıralandılar. Çakır, yabancı müşterilerini kapı dışarı etti, bir tek tayfadan olmayan Kocakafa kaldı içerde.

Şaban reis :

— Olanı gördünüz, duydunuz.. dedi sinirli kızgın. Hacı ne bok yiyecek diye düşünüp duruyorduk, sonunda anladık. Ahtapot gibi pıstı, zamanını kolladı, kumpasını da kurdu, sonra vın diye atılıp vurdu bizi.

— Biz de onu vursak ya.. dedi Pirpir.

— Geçti. İlk vuran kazanır dedik, ilk biz vurduk. O son güldü, iyi güldü.

— Peki? dedi Kara Mustafa.

— Pekisi mekisi yok. Onun kafası çalışırsa bizimki de çalışır. Değirmen değil ya bu da. Bekleyelim bakalım, n'olur, nice olur..

— Birşey olacağı mı var?

— Çoook! Bir kere bulaştık. Hemen kaçacak mıyız?

Uzun yere tükürdü :

— Olsa bile nereye? dedi.

— Hiç bir yere. Görün bakın neler olacak. Bir kere Boruzanın tayfası bu suların tayfası değil. Bizden klavuz kimse gitmeyeceğine göre, n'olacak? Neyi nerde bulacaklar da dalacaklar?

— Onlar da kaç yılın süngercisi reis.. dedi Nuri.

— Ama her horoz kendi çöplüğünde. Sen kendi başına gitsen Boruzanın sularına iner misin?

— Klavuzum olursa..

— Gördün mü? Klavuzun olursa. Burda klavuz yok onlara. Kendi başlarının çaresine baksınlar.

Bahtiyar :

— Herifçioğulları telef olurlar be.. dedi.

— Ne bok olurlarsa.. Bize sorup da mı geldiler. Kıçı kırmızı balmumlu mektupla mı çağırdık?

Uzun :

— İçlerinde bizim Kötü Hasan var ya'u.. dedi. Ülen oğlanı yakacak mıyız göz göre göre? Yapar mıyız bunu?

Kötü Hasan dediği, kasabadan on yıl kadar önce Demrile göçmüş, ordan kız alıp içgüveyi girmiş, yoksul bir süngerciydi.

— O bize nasıl yapıyor? dedi Şaban reis. Milletine tek tek baktı. Kimse başını diklemedi ona karşı. Sözünü sürdürdü: Kıran kırana gidecek bu iş.. dedi. Ne onlar bize acıyacak, ne biz onlara. Yüreği katı olmayan çeksin gitsin Hacı ağasına. İşte kapı açık. İsteyen ordan olur, istemeyen burdan. Dernek kararını şuracıkta versin.

Uzun :

— Benim yerim bura.. dedi. Hacı'nın içine tüküreyim. Ben burdanım.

Berikiler de onu onayladılar. Şaban reis :

— Kararımız karar demek ki.. dedi. Çıt etmeden bekleyeceğiz. Gün ola demişler. Şimdi karanlık, gece. Ama elbet sabah da olacak.

Yapışkan, sıvışık, kaygansı bir hayvandır sünger. Denizlerden en çok Egeye tutkundur, Egeyi sever. Denizin kulaç kulaç diplerindeki binlerce yıl yaşlı kayaların aralarında, kovuklarda, git gide koyulan suların en köşe bucağında yaşar. Her bir deliği göz, her bir gözü ağızdır. Sular dalgalanır, o kıpır kıpır eder. Durgun suyu bile çilelendirir, delirtir. Göz ağızlarını açar açar kapar; baktın mı soluyan bir adam yüreği sanırsın. Onun gibi bir açılır, bir kapanır; su, gözlerinde adam kanı gibi dolanır, sünger temizler, pat pat da vurdurur, attırır.

Sular ısınmaya, derinlerdeki soğukluk dönüşmeye başladığında deniz çiçekleri bin bir kulaç derinlikte çeşit çeşit açar. Biri olsun toprağın yetme çiçeğine benzemez, en ufak bir yakınlamadan bucak bucak kaçar. Çiçeklerin dalları olur, çatal çatal iki yana yürürler. Ergen çiçekler renklenir. Deniz suyu anadır, çalkalana çalkalana onları emzirir, kim neyle büyür, serpilir, boğazlardan boğazlara geçmiş büyük kollarıyla toplar, getirir, kocaman göğüslerinden sağlar.

İlkyaz denizin diplerinde de kendini duyurur; balık akının yanı sıra sular açılır, göğün rengini çeker, alta indirirken de değiştirir, hiç görülmeyen, yedi rengin ayırmadığı, ebemkuşağının buğusundan ötelerde yeni renklere beler. Sünger aydınlıkla koyuluğun tam kesiştiği noktada kırılan rengi yansıtır. Onun rengi odur.

Güneş denizin taa içine işler. Denizden güçlüdür de ondan mı? Değil. Denizle güneş arasında daha adamoğlu Egeye gelmeden, beş parmaklı kocaman çıplak ayakların toprağa izleri yan yana çıkmadan bu barışıklık hep vardı.

Derler ki: Velidağının en tepesinde çok eskiden, eskiden de eski günlerde iyi cinler tayfası yaşarlardı. Velidağı da Velidağıydı o günler. Etekten doruğa göz alabilirdiğine yemiş ağaçları, bağlar, asmalar, narenciyeler... Ne adamoğlu, ne cin tayfası buğdayı da, ekmeği de bilmiyordu; o yüzden ekmeğe katık derdi, katık derdi yüzünden de birbirleriyle çekişme, birbirlerinin gözünü oymaca yoktu. Mevsimler de yoktu, yeryüzü hep ilkyazdı: çiçekler solmuyorlar, yemişler ağaçlarda kurumuyorlar, üzümlelerin kabukları hiç sertleşmiyordu. Asmalar durmadan çiçekteydi; sapsarı, dipdiri üzümler toprağı kokutuyordu. Cin tayfası ne eksiliyor, ne artıyordu, üremiyorlardı. Dişi cinler de vardı, erkek cinler de ya, hepsinin atası cinlerin en ulusu yüreklerine sevgiyi salmamıştı daha. Yattığı katı kayanın altındaki toprağı eşelemiş, kırk kilit vurduğu sevgiyi o kutuya saklamıştı. Bazı bazı canı çektiğinde, çevresinde hiç bir cin yokken toprağı eşeliyor, kırk kilitli kutuyu çıkarıp kıyısından köşesinden, açmadan sevgiyi göz-lüyordu. Bir doygunluk, bir yumuşaklık çöküyordu üstüne, tutkunlaşıyordu.

Ama saklı ne kalmış ki? Cin atası kırk kilit değil, bin kırk kilit de vursa, günü gelince sevgi bilinecekti. Ata cin, bir gün Velidağındaki konaklığından bir tanış cin atasını görmeye yeryüzünün öbür ucuna gittiğinde, kırk kilit vurduğu o saklı kutusunu taş yastığının altında unuttu. Civan bir er cin onu nasılsa ele geçirdi, kilitlerini bir bir çözdü, içindeki sevgiyi aldı. O sıra bir dişi cin geçiyordu, gördü de durdu. Er cin sevgiyi dişi cine verdi, dişi cin de bir başka cine, o bir başkasına, o başkası yine bir başkasına..

Derler ki: sevgi bir anda o ara pay edildi, bitti. Duayan cinlerin çoğu yetişemedi, işte o yetişemeyenler sevgisiz kaldılar, kötü cin oldular, böylece cinler iki tavra ayrıldılar. Sevgiyi alan, payını pay eden cinlerse değişiverdiler. Hiç yoktan er cinler, dişi cinleri tenhalarda kovalar oldu, sonra çalıların, büyümüş otların ardında dişi cinlerle er cinler el ele tutuşup kayboldular da uzun bir

süre hiç göze gözükmediler. Yeniden ortaya çıktıklarında da üzerlerinde bir hoş yorgunluk, tatlı bir gevşeme belli oluyordu. Gözlerinin altları morarmış, kara kara halkalanmıştı.

Paysız cinler sevgiyi hiç bir zaman tanımadılar, tadına ermediler. Kötülük işler oldular. Aksi, alingan, sinsi, kuyu kazıcı oldular. İçlerinden biri öcünden şaşırđı, otları yoldu bir bir, yoldu yoldu, elinde ufaladı, silkeledi Velidağından aşağıya. Erkek buğdayla dişi buğday o arada birbirlerini buldular, kaynaştılar, buğday oldular.

Cin atası sonunda konukluğunu bitirip döndü. Tayfası renk vermedi hiç. Ata cin önce sezinledi, sonra gerçeğine vardı. Kimin yaptığını biliyordu bunu, onu buldurdu: onu, bir de ilk sevgiyi verdiği dişi cini. Er cini Velidağından kovdu, kartal yaptı ovaya. Dişi cini de oracıkta yüreksiz bırakıverdi. Göğüs kafesinden aldı yüreğini, elinde kuş gibi çır çırpınmasına aldırmadan Velidağının en tepesinden Ege denizine fırlattı.

Yürek sulara düştü, dibe ağır ağır indi. İnerken yapışkan, sıvışık, kaygansı kanı tomuruyordu. En dipte der-top sünger oldu. İlkyazın ortalarında, her yıl deniz çiçekleri gibi açtı durdu.

— ONİKİ —

Geceleri samanyolu uzun bir altın tozu gibi gökyüzünden gün ışıyana kadar kaybolmadı hiç. Rüzgâr gündüzleri durdu, gece gece çıktı, ağaçlarda açan, topraktan göveren çiçeklerin tohumlarını ordan oraya taşıdı, toprağın tavını getirdi.

Yaşlılar tava baktılar, samanyolunu gözlediler, işaret parmaklarını ağızlarında ıslayıp rüzgâra tuttular, gücünü ölçtüler:

— Vakit geliyor.. dediler. Vakit tamam oluyor.

Hacının beşevlerinde evlileri, mandradaki bekâr süngercileri hazırlıklarını hızlandırdılar. Boruzan Nafiz reis, asker paşası gibi bir mandraya koştu, bir beşevlere. Kadınlar da heyecanlıydı, vargüçleriyle çalışıyorlar erkeklerine yardım ediyorlardı.

Pazar günü rıhtımdan ilk kayık, Hacının en yeni kayığı «Rüzgâr Gülü» hareket etti. Boruzan reis yanına kattığı bir avuç tayfasıyla rıhtıma atılmış kalası yürüdü, kayığa geçti.

Kasabalı hep toplaşmıştı, seyrediyorlardı. Boruzanın çalmasına en çok Pırpır bozuldu, lâf kodu :

— Peh! Şuna bakındı, sanki amiral paşa herif. Bahriyelisini almış fethe gidiyor..

Halat çözüldü, alındı, kayık ince patpatlarla çalıştırdığı motorun gücüne yaslanarak yan yan açıldı, burnunu çevirdi. Deniz hışırdadı, dalgalandı, yol verdi. Kayık dalgakıranı geçti, açığa çıktı, ordan sonra da motora eni konu yol verdiler, hızlandı.

— Allah selâmet versin.. dedi Şaban reis.

Kayık ertesi günü ikindin geri geldi. Boruzan reis, kimseyle konuşturmadan tayfasını indirdi yine önüne kattığı gibi aldı götürdü. Geri kalanlarını akşam mandranın avlusunda topladı. Bekârlar ortaya büyük bir ateş yakmışlardı, bir köşeye Boruzan reis oturdu, berikileri de çevresine sığıştılar.

— Deniz fena değil.. dedi Boruzan. Sular bizim suları andırıyor. Zorluk çekeceğimizi sanmam. Tarlalar belli kulaçlarda, belli derinlikte. Ona göre dalar, ona göre avlanırsınız.

Bıyıklı sakallı biri :

— Öbürlerinden bir klavuz olsaydı iyiydi.. dedi.

— İyiydi ama..

Yoksul Kötü Hasan :

— Ben tanırım onları.. dedi. Hiç biri gelmez. Ölüyorum deseniz yetişmezler.

— İnsanlık ölmüş mü hepsinde?

— Karıştırma insanlığı şimdi! Sen gel heriflerin ellerinden ekmeklerini çekip al, sonra da yardım etmediler mi, insanlık öldü mü hepsinde de..

— Bizim onlara n'aptığımız var? Biz mi gelelim dedik, biz mi talip olduk? Geldiler, aldılar hepimizi.

Boruzan :

— Olsun.. dedi. Öyle de olsa.. Yine haklılar. Biz olsak biz de öyle yaparız.

— Kim daldı?

— Murtaza ile Ali İhsan..

— Nasıldı acaba?

Ali İhsan :

— Tarlalar zengin, iyi.. dedi. Aydınlık da. Zor değil.

— O zaman korkmakta mâna yok.

— Kim korkuyor ki? dedi Murtaza.

Kimse karşılık vermedi. Boruzan toparlandı:

— Kimsenin korktuğu morktuğu yok şimdi. Nerden çıkardınız? Biz kendi işimize bakalım. Herşeyi yarın öbür gün elden geçirelim, çarşambaya tam tekmil sefere çıkarız.

— Tamam, olur! dediler.

Boruzan reis kalktı, evlilerle birlik gitti, bekârlar kaldılar.

Ilık bir geceydi, yıldızlar ağmışlardı. Bekârlar ateşin çevresinde bir süre daha oturdular, şakalar yaptılar, içlerinden biri açık saçık hikâyeler anlattı:

— Adamın adı Fettahmış. Kız da daha yeni mektepli. Memeleri gül başı gibi. Fettahı öyle iri kıyım görünce, kendi kendine demiş ki..

Çevrede mayıs kokuları dolanıyordu, gökyüzünde büyük ayı yedi yıldızlı ayağını germiş, açmıştı. Aralarından küçük bir yıldız sürünerek geçti, ordan oraya yer değiştirdi; ardı, kül savrulmuş gibi ufaktan tozudu.

Deniz, kıyıyı yavaşçacık köpürtüyordu; dalgacıklar, arkadakiler öndekileri itmeden el ele geliyorlar, kıyının kumluklarına şöyle bir dokunup hemen çekiliyorlardı.

Uzun, alamanada oturmuş, ayaklarını suya sarkıtmıştı. Su ayaklarına, ayakları suya değmiyordu daha, deniz büyüyüp kabarmamıştı.

Bir ses duydu, döndü baktı: fenerden doğru bir kartı geliyordu. Bekledi. Küçük bir bulut ayın şavkını yaladı geçti, o zaman tanıdı.

— Sen misin ülen Kötü Hasan?

— Benim Uzun.. dedi Kötü.

— N'oldu da koptun böyle?

— Yok birşey! Uykum kaçtı, çıkayım fenere dedim, sen aklıma geldin. Fena mı ettim?

— Yok, iyi ettin, gel! Cigaran var mı?

— Var..

— İyi. Benimki bitmişti.

Kötü de alamanaya tırmandı, Uzun el verip çekti onu. Yanına oturttu. Cigarasından aldı.

— N'apıyor sizinkiler?

— İyiler. Elimiz kolumuz bağlı bekliyoruz.

— Neyi bekliyorsunuz?

— Sizi..

— Bizi mi? Bizim neyimizi?

— E, bu böyle gidecek mi sanıyorsunuz? Elbet bir gün incele incele kopacak bir yerinden. O zaman da..

— O zaman da? N'olacakmış o zaman da?

— Bakalım n'olacak.. Yaşayan görür elbet.

Ben size birşey diyeyim mi Uzun? dedi Kötü Hasan. Hiç birşey olacağı yok sonunda. Her iş olacağına varacak. Biz Hacıya dilediği kadar sünger avlayacağız, siz de kendi kendinize ettiğinizle kalacaksınız. Kabak başını za patlayacak.

— Belli olmaz orası.. dedi Uzun da.

— Ayan beyan belli, ama..

— Aması ne?

— Hiç!

Uzun üstelemedi, Kötü de konuşmadı ötesini. İkinci bir yıldız başlarının üstünden kaya kaya geçti, Kara Adanın kuzeyinden batısına indi.

— Çocuklar küs mü benlen?

— Nerden çıkardın bunu da? diye sordu Uzun.

— Ne'bleyim, ne selâm, ne sabah kimsede. Ne çabuk düşman olduk?

— Herkes kendi derdinde be Kötü. Kimin kimi gördüğü var? Hacı bir kazık attı ki.. çıkabilene aşkolsun! Odur zorları. Yoksa..

— Bütün paylar bitti mi?

— Bitti gibi birşey. Bir sonuncusu kaldı galiba.

— Ondan sonra?

— Ondan sonra elde avuçta birşey arama.

Kötü Hasan durdu, düşündü epeyi

— Zor be.. dedi.

Uzun karşılık vermedi.

Yeni gelenlerin o çevre sularını kestirememeleri, çekinmeleri bekleniyordu. Gözleri korkarsa, belki cayarlar, 'biz tanımadığımız sularda av avlamayız, nemize lâzım..' derler de dönerler sanılıyordu. Gerçi kimse bu umudunu açık açık demiyordu ya, beklenen, umulan düpedüz oydu.

Boruzan tayfası gözüpek tayfa çıktı, tınmadılar: Ya

da öyle görünmek işlerine geldi. Ne de olsa onlar da yığitliğe bok sürdürmek istemiyor, kan kus kızılçık şerbeti içtim demesine gidiyorlardı. Şaban reisgillerin kuşkulu bakışları altında hazırlıklarını bitirdiler, bağlı dört kayığı doldurdular, alamanaları düğümlediler: rıhtıma doluşuk çoluk çocukla vedalaşıp 'seferimiz sefer ola' dediler, gittiler.

Çakırın kahvesine dönüşlerinde Kötü Hasanı yoksul yoksul ocağın dibinde oturur buldular şaşkınladılar. Şaban reis :

— Sen gitmedin mi ülen? diye sordu.

— Gitmedim reis..

— İçin mi elvermedi?

— Bilmem. Çözümsüz birşey işte. Dedim onlar gide dursunlar, ben buranın çocuğuyum. Çektim gittim diye dünya yıkılınadı ya.. O gün gittimse bugün döndüm işte, marifet mi? Geldim aranız.

— Çoluk çocuk n'olacak orda?

— Beklesinler biraz. Aç değiller açık değiller. Yetin-direcek paraları da var nasıl olsa. Kariya gına getirttim, aranmaz.

Uzun, eski arkadaşının yanına oturdu, kolunu omuzuna attı.

— Sen delisin Kötü.. dedi. Bana deli derler ya sen benden beş beter delisin.

— Boş ver he! Herkes deli bu dünyada. Akıllı olacaksın da n'olacak?

Hacının beşevlerinde kala kala bir kadınlarla bir çocuklar kaldılar. Boruzan giderken kocamış bir yaşlıyı başlarına er niyetine dikmişti, çarşıya pazara çocuklarla birlikte gidip geliyordu.

İlk bir hafta su gibi akıp geçti, gidenlerden hiç ses soluk çıkmadı. Kadınlar alışkın olduklarından aldırış etmediler, kendi işlerine, uğraşlarına baktılar: carşı ekmeğine avlularda odun ateşi yakarak aş pişirdiler, çamaşır yuğdular, aralarında komşuluk edin cene kaldılar. Mümkün olduğu kadar kasabalının yerlileriyle ilişki kurmama-

ya bakıyorlardı. Çocuklarını da çektiler, öbür çocuklarla oynatmadılar. Ama çocuk kısmısı küslük, düşmanlık biliyor muydu? Bir iki gün analarının dediklerinden çıkmadılar, sonra biri sokağa kaçtı, ardından biri daha. Köprüler kuruldu, «Güzel Ege Gazozu» kapaklarına meşe oynadılar, yavaş yavaş derken sonra sonra mezarlık yakınlarına çitlenbik toplamaya, menekşeli vadiye sapanla kuş vurmaya uzandılar.

Kadınlar çocuklarla baş edemeyince yaşlı koca Çalık Aliye yakındılar, bakarak olmasını istediler. Bir iki. Çalık Ali de üstesinden gelemedi, çocukları da severdi; bıraktı ne halleri varsa görsünler.

Onu çocuklar değil, kasabalılar ilgilendiriyordu zaten. Çocuklar çitlenbik toparlarken Fener dibine indi, denize karşı durdu, derin derin soludu, meltemi içine çekti. Yıllar önce, delişmen bir delikanlıyken bu deniz silme balık yatağıydı.. Ne balık istersen vardı, hava kışa çevrildiğinde bir başka balıklar, ilkyazda yenileri, yazın adamın iki avucu büyüklüğünde çipralar çıkardı. Sonra bombacılar, lokumcular türemişti, denizin altı üstüne gelmişti. Balıkların cümle soyu küsüp kaçtılar. O gün bugün ilaç için tek bir balık gelmedi bu denizlere. Hep yukarlarda kaldılar. Ya yukarlarda, ya da en diplerde. Bombacılardan, lokumculardan uzak. Geçmişe sıkı sıkıya bağlı anaçları gelmesine geldiler ama, doğurup doğurup kaçıyorlardı. Tenbihli yavrular yumurtayı çatlatıp çıktılar, her biri balıklaştı mı, sektirmeden onlar da yukarlara hem de dipten dipten kaçıyorlar, kimselere tutulmuyorlardı.

Çekik eski alamanada Kötü Hasanı gördü, el salladı. Hasan da elini salladı. Atladı alamanadan yanına vardı.

— Nas'sın Çalık dayı?

— İyiyim.. İşte ihtiyarlık, kocamışlık..

Kötü, şakaya vurdu :

— Maşallah birşeyin bile yok. Sen bizi bile gömersin de..

Çalık yüzünü buruşturdu

— Geçti, geçti Kötü Hasan.. Ben de biliyorum neme ne kocadığ'mı. Bir can borcum kaldı, onu ödeyim diye bekliyorum artık.

— Hadi canım sen de! Ben biliyorum elin işte değil

ama, gözün hâlâ kız oynasında. Şimdi bulsan şimdi ümü-
ğüne bir çökersin ki..

Çalık yaslı yaslı gülümsedi, dudakları aralandılar.

— Bizi terkettin ha, Kötü Hasan?

— Zaten sizlen değildim ki Çalık dayı..

— Doğru. Bunu Boruzanın bilmesi gerekti, sen bu
ellerde doğdun, büyüdün, bizden çok onlara yakınsın. Ka-
rını bizim kasabadan aldınsa, hemen karım köylü olmadın
ya.. Öyle mi, değil mi?

— Öyle.. dedi Kötü, isteksiz isteksiz.

Mezarlık yakasından çocuklar birbirlerine bağırıştı-
lar. Tüyleri yeni pa'azlamış bir sokak eniği uluya uluya
mezarlıktan fırladı, kuyruğuna bağlı yuvarlak bir teneke
kutuyu tangur tungur sürükledi. Çocuklar tepede görün-
düler. Eniğin ardından yağmur dolusu taş yağdı.

Çalık Ali :

— Hay alçaklar.. diye kalkıştı. Bak yedikleri boka
deyyusların.. Ulen ben şimdi size sormaz mıyım zavallı
hayvana ettiğinizi? Hey, ülen!

Çocuklar atmaca görmüş serçe sürüsü gibi bir anda
dağılıştılar. Çalık Ali tepeyi yorgun, tıkanık çıktı, inip kay-
boldu sonra da.

Kötü yine alamanaya döndü. Uzun ellerini başına
yastık yaparak uzanmıştı.

— Kimdi o konuştuğun?

— Öbürkülerden bir koca. Çalık Ali derler.

— Ses var mıymış?

— Bilmem. Demedi. Olsa söylerdi.

Alamanayı ite kaka bir ağacın gölgesine yatırmışlar-
dı. Diplerine tutunmuş yosunları kurumuştu, kara böcek-
leri, kırmızı karınca'lar vızır vızır işliyorlardı.

Kötü, Uzunun yanına çöktü.

— Acaba Hacı yine 'he' der mi?

— Neye?

— Düşündüm ki.. Meselâ diyorum, Hacıya gidilse de
dense, tamam arkadaş bizim değil, senin eşeğin kancık ol-
sun! Milleti yine alır mı?

— Bilmem.

— Bence alır.

— Niye alsınmış?

— Ya'ü hepimiz insanız. Herkes yanılır. Şaban reis-le Etem reis öyle dediler diye öyle mi olacak yani? Allah kelâmı mı onlarınki? Değil. Eh, Hacıya böyle dendi mi, o da bizim gibi bir adamoğlu, bakarsın yumuşar da.. Yumuşamaz mı?

— Yumuşamaz. O öyle domuzdur, bilmez misin?

Uzun böyle dedi, doğruldu, kığın üstü oturdu, gözle-rini kısarak Kötüye baktı.

Kaldığına pişman mı oldun yoksa?

— Ondan değil. Millete bakıyorum da..

— Millete bakma sen. Dernek dedi, böyle istendi der-nekte. Gerisi fos!

İkinci haftaya dönüşte kasabada kalanları bir şaş-kınlıktır aldı. Bir hafta anca dayanırlar diye umuyorlardı, boş çıktı. Gidenler dönmediler. Şaban reis, kahvede konu-ya girdi :

— Demek avlanıyorlar ki.. dedi. İşleri tıkırında an-laş'lan.

— Öğrendiler mi dersin reis?

— Boruzan yamandır, belli mi olur? Hiç belli olmaz. Demek ki bir yol yolak buldular.

Millet de böyle düşünüyordu, içleri kararıverdi. Fakat dın demediler yine.

— Hele biraz daha bekleyelim de.. dedi Şaban reis. Boruzanın boruzanlığı nereye kadar gelecekmiş, onu gö-relim.

Dernekte soğuk bir hava esiyordu. Millet çok kalma-dı, kıyı kenardan çekilip dağıldılar. Bir kısmı evlerine, bir kısmı da Kocakafaya gittiler. İki alamanacı Uzunla Kötü, Kara Mustafayı aralarına kattılar, Kocakafada dinine imanına içip sarhoşladılar.

Gece yarısına doğru jenaratör susunca ışıklar da söndü, kocakafa lüküsü yakmadı :

— Hadin evlerinize.. dedi. Kapıyorum. Vakit tamam!

Evlerinize olur mu? Ne güzel oturuyoruz, bırak dedi Uzun.

— Olmaz be! Hadin..

Kötü

— Geç! dedi. Biz kalıyoruz, gitmiyoruz. Canın istiyor-sa bas git, bizi de rahat bırak.

— Kırarım ülen o çöp boynunu namussuz! Dün cin olmaynan bugün adam mı çarpacaksın yani?

Uzun gürültüyle yellendi. Ağzıyla da bir «carrrt!» çekti.

— Hadi boyun kıran Kocakafa.. Yuuuh! Boyun kırana bakın!

Kocakafa yine de kızmadı. Kara Mustafaya döndü:

— Sen git bari.. dedi. İraz kızı bekletme bu kadar saatlara. Sen gidince de bu namussuzların gagaları kapanır, giderler.

Uzun ayağa kalktı, sallanıyor, duramıyordu yerinde.

— Sen çok oldun be! Bir bok meyhanem var diye, başımıza... Başımıza..

Kelimeyi arandı :

— Başımıza, ha, şey mi kesildin? Hacı ağa mı kesildin?

— Sıçayım Hacı ağanın şarap çanağına.. dedi Kötü.

— Ben de.

Kocakafa omuzunu okşadı onun, tek elini indirmede. Uzun huysuzlandı:

— Peki ülen.. dedi. İşte biz gidiyoruz. Gidiyoruz, sen de yüz gram kına al yak kıçına gittik diye, e mi!..

Mustafayı eve kadar getirip kapıyı açan İraza teslim ettiler. Alamananın yarı yolunda Uzun, Kötüyü durdurttu:

— Ne kadar oldu sen evden ayrılalı?

— Yirmi gün anca..

— Ülen o kadar zamandır canın hiç çekmedi mi?

— Evi mi?

— Evin Allah belâsını versin! Ev ne ki? Karıyı ülen, karıyı..

— Çekse n'olur, çekmese n'olur?

— Çook! Hadi gidelim, yürü!

— Nereye be gece gece?

— Elinin körüne, sen yürü.

— Şurdan şuraya adım atmam. Bileyim, söyle!

— Damsız'a gidiyoruz, yürü..

— Bu saatte mi? Sabaha tutamayız köyü yayanlıkla.

— Sabaha tutsak n'olurmuş ki? Günümüzü öldürürüz.

Kötünün koluna girdi, sürüdü.

— Seninkinin de parası benden...

Bütün kasaba uyuyordu, gece örtüsünü germiştı, yalnız ağaçlar, sular, bitkiler, çiçekler, tırtıl böcekleri, yarasarlar uyanıktılar.

Kasabaya giren ana yola çıktılar, suskunluk yerini derin bir uğuldamaya bıraktı. Yolun iki yanında onlarla bir giden ağaçlardan bir puhu kuşu öttü, ayakseslerine beş on gece kırlangıcı fırlayıp önlerinden uçu.

Küçük çam korusuna girdiler, ağır bir reçine kokusu, kabuklarını dökmüş kozalardan çevreye saçılıyordu. Sabaha yönelmiş, geceyi geçmiş meltem çamların yapraklarında sallandı, yerlerde dökük, hasta, eski yapraklarda gezindi.

Taşpınarda konak yaptılar. Uzun elini yüzünü yıka-
dı, Kötü de yangınını söndürdü, ama suyla şarap iç içe durmadılar; şarap itti, su itti, sonunda Kötü, bir arığın başına çömeşti, kusmaya başladı.

Ahladı, pufladı :

— Daha çok var mı yolumuz?

— Çok yok..

— Hay ülen! İçim dışıma çıktı.

Gökyüzünde yıldızlar birer birer söndüler, bir saman-yolu pırıl pırıl öbür yıldızları kışkırtıran o altın tozu kuyruğuyla kaldı. Ötelerden horozlar ötüştü.

Uzun hızlandı

— Aç ayaklarını biraz, davar çıkımından önce varalım köye..

Yine de geç kaldılar, ilk davarlar çocuk çobanın önünden yayılıma çıkarken köye girdiler. Kocabaş çoban köpeği ürüdü, uzaktan bet bet baktı.

Erkekleri Aydına gurbetçiliğe çıkmış Damsız köyündeki erkeksiz kadınlardan ikisi o günü sabah ışıklarıyla bu iki kızgın süngerciyi evlerine konuk ettiler; sarhoşlukları dinsin diye acı biberli kıpkırmızı bir tarhana çorbası çıkardılar önlerine. Uzunla Kötü çorbalarını üfleye üfleye içerlerken kadınlar içerdeki odalarda daha kaldırılmamış yatakları şöyle bir düzelttiler, yeri gelince silinmek için küçük, el gibi ufak, yaralamayan çiftkat mermerşahi bezlerinden bir desteyi yastık altlarına soktular.

Çorbanın yakılı ateşine de herkeyle su bindi.

Yakın illerde kopan gürültü yuvarlandıkça büyüyen çığ gibi gelip ili sardı; hızını alamadı, köylere, köylerden atlaya atlaya kasabaya kadar da geldi. Millet «siyasetçi» kesildi, gazete getiren otobüsü erkenden alanda toplaşıp beklemeye, geleni de kapış kapış almaya başladı. Ön sayfalarda gözlüklü, çatık kaşlı biri ile uzun burunlu, kadınsı yanaklı, beyaz kolalı gömleğinin yakasından boynu içeri kaybolmuş bir başkasının, onun yanından hiç ayrılmayan köylü yüzlü, badem bıyıklı bir üçüncünün sıra sıra resimleri çıkıyordu. «Demirkıratlık» lâflarını, «demukrasi» onu da «parti» lafları izledi. Herkeste gözle görülür bir değişme oldu; şimdiye kadar hiç duyulmadık okul kitaplarında bile yer almamış bilinmedik sözler de ortaya çıktılar: «hürriyet», «eşitlik», «istibdat», «insan hakları» kelimelerini bilen de kullandı, bilmeyen de.

Bir öğle sonrasında gazete getiren otobüsten yakasında terazi rozeti taşıyan, gençten, öğrenci kılıklı, İstanbul giyimli bir adam indi. Elinde kara deriden bir çanta da taşıyordu. Önüne çıkan avare süngercilerden birine Hacı'nın yazıhanesini sordu; öğrenince koşar gibi bir hızlı ayak alanı geçip yazıhaneye girdi.

Ondan sonra Hacı, İsmaili Bıyıksızın kahveye yolladı, içerde ikisi başbaşa kaldılar. Fıs fıs akşama kadar konuştu durdular. Hacı, gece misafirini Yaşamaklının otele bırakmadı gitsin. Aldı, yanına katıp kendi evine ge-

tirdi, üst kattaki konuk odasına yeni yatak serdirdi, kar gibi ak çarşaf lar yaydırdı; konuğunu ağırladı bir güzel.

Ertesi sabah yine yazıhaneye geldiler, yine kafa kafa, İsmailden bile ırak hep konuştular. Millet bayağı pirlendi. Hele süngerci tayfası türlü türlü yorumladı bunu.

«Emniyet adamı o..» dedi kimi. «Hacı Ankaraya yazmış, getirtmiş.»

«Ne demiye yazmışmış?» diye kimi de karşı çıktılar.

«Süngerci tayfası bana baş kaldırdı, kanun nizam çiğnedi, gelsin biriniz, baksın icabına bu milletin.. dedi.»

Şaban reise söylediler; hemen küplere bindi: «Ne demek?» dedi. «Hacı kim oluyor ki bizi Ankaralara şikâyet edecek, bir de emniyet adamı getirtcek?»

«Şimdi serbestlik var ya..» dedi kahveden biri, ulu orta konuştu: «Demukrasiye güvenmiştir Hacı da..»

«Sen sus ülen!» dedi Şaban reis, konuşanı haşladı. «Bilmediğin boka burun eyme. Amma osuruğumuz cinlendi bizim de, her ne görsək, ne duyşak yarıp bize mi, değil mi diye içine bakıyoruz. Birşey değildir. Kimbilir kim! Kasabaya hiç mi yabancı gelmeyecek, hiç mi Hacıya gitmeyecek, konuşmayacak? Amma ha sizin ki de..»

Etem reis :

«Gelen herif bir dakika bile kıcından ayrılmadı Hacımn. Buna ne demeli peki?» dedi, sordu.

«Siz delirmişsiniz! Ya'u, herifin gelişi dün bir, bugün iki.. Ne aceleniz, öğreniriz; durun hele..»

Onlar 'öğreniriz, öğrenmeyiz' diye tartışırken Hacı, konuğunu Onbir Osmanın jipine bindirdi, ikindiden önce yolcu etti. Gitmeden de ikisi birlikte kaymakamlığa uğramış, bir süre kaymakamın odasında kalmışlardı.

İşin kokusu da o zaman çıktı zaten. Gelen, partiden biriymiş. «Demirkırat Partisi» nden. Hacıya 'kasabada ki bu partiyi bir sen kurarsın, başkası değil.. Ben ona geldim. Kur, bak 'ondan sonra başına konacak devlet kuşuna..' demiş. 'Bu bizim milletimizin İnönü paşasından çektiğini bir kendi bilir, bir de Allahı. Hepimizin çanına ot tıkadı yıllardır. Ama devir değişti, devran değişti. Şimdi köprülerin altından başka sular akıyor. Can'mızı dışimize taktık, bu fıkara milletin dediği olacak dedik. Yeterin gari! Söz ne İsmet paşanın, ne onun altı oklu partisnin!

Yeterin! Sözsze artık bu fıkara milletin, konuşacaksa o konuşacak. Hep siz konuştunuz, millet dinledi. Dinledi de n'oldu? Hiç! El elde baş başta her bir vakit. Giden ağam, gelen paşam. Artık siz durun; yeterin!" demiş: 'Milletin bunu demesi gerekli, ve dahi şartın şartı. Yoksa bu altı oklu parti daha sittin sene anamızı beller, ensemizden inmek bilmez. Demirkırat partisini kur bu kasabada Hacı bey. Ben bunun için taa Ankaralardan kalktım sana geldim. Ümidimiz bu kasabada sensin. Kur, topla çevrene demirkıratçıları, topla serbestçileri, eşitçileri, hürriyetçileri kur. Başlarında sen olursan vali bile çekinir, birşey yapamaz. Dayanın, yılmayın, yarın sizin!" demiş.

Çakırın kahvesinde kaymakamın has odacısı Milaşı Ahmet anlattı :

«Gözlerimle gördüm, n'aptı biliyor musun o herif? Cebinden kibrit kutusunu çıkarttı, içinden bir çöp aldı, iki parmağı arasına koyup çit diye kırıverdi. 'Gördün mü?' dedi Hacıya, 'bak ne kolay kırıverdim çöpü..' Sonra kuttudan bir sürü kibriti aldı, parmakları arasında kırmaya uğraştı ya, nafi! Beceremedi. 'Gördün mü?' dedi yine Hacıya. 'İşte böyle olacaksınız ki, kırılmayasınız, telef olmayasınız. Parti işte bu birliği sağlayacak size, kenetletecek sizi, kırdırmayacak.' dedi.»

Şaban reisin aklına hep bu kibrit meselesi geldi. Bir kuytuda kendi başına da denedi: tek çöpü kırdı, ikiyi, üçü, dördü birleştirtince kıramadı, bıraktı.

«Vay köpeğin Ankaralı! Okumuş aklı işte. Biz bin yıl düşünsek bu kadar hinliği bulamayız da, şu herifçiye bak!»

Hacı, devresi günlerde yazıhanesine eşraftan kişileri de tek tek, topluca çağırdı, görüştü, akıl aldı. akıl verdi. Halk Partili zahireci Apti ağa ise, telâşından ölüyordu öte yanda. Etekleri tutuşmuştu. Görenler, evinden ölü çıkmış ya da o yıl müthiş bir kurak olmuş da Apti ağanın tarlalardaki ekinleri dökülmüş, yanmış sandılar. Kasabanın erlerinin ikinci ihtiyatlığa gittikleri bir yıl, mevsim kurak yapmış, bir damla yağmur düşmemişti de ekinler hep kavrulmuştu; o zaman Apti ağayı bir görmeliydi.. Yataklara düşmüş, altı ay kimseye ne selâm vermiş, ne kimsenin mer'abasını almıştı. İyileştikten sonra, dükkânının izbeli-

gine iyice gömülmüş günlerle gözlerden kaçmıştı.

Hacı yapmazın bunu diye ayağına gitti, parti kurmadan vazgeçirmeye çalıştı; Boş! Cuma günü, öğle namazının hemen ardından çıkan cemaat Bıyıksızın kahvesinin alnına kırmızı üstüne yazılı yeni parti levhasını asılmış gördüler. Tören mören yapılmadı. Niçin yapılmadı, onu da pazar günü öğrendiler.

O pazar kasabanın bir başından çingen davulcu ile zurnacı bir tutturdular, öbür başına kadar. Zurnacının avurtları patlayacak gibiydi, yoksul davulcunun da boy-nunu kaytan yara edecekti nerdeyse. Çocuklar bağırırdı, sokak köpekleri bir oraya, bir buraya koştular, neşeyle havayı kokladılar.

Az bir sürede koca bir kalabalık Bıyıksızın kahvesinin önünü doldurup taşırdı. Duyan duymayan koştı, geldi. Son bir haftada adı «demirkırat» a çıkanların çoğuysa ortalarda yoktular.

Kasabanın girişi de bir başka cümbüştü. Pazar gününde izin yapan il belediyesinin bandosunu çalgılarıyla birlikte bir açık kamyon taşıyıp çeşmenin başına dökmüştü. Bulutsuz gökten vuran güneşin yalazasında sarı çalgılar deniz çalgısı gibi parlıyordu.

Çam korusunun tepesine dikiltilmiş bir oğlan yuvarlana yuvarlana indi. Hem koşuyor, hem de kısık bir sesle bağırıyordu :

«Göründüler, göründüler!»

Belediye bandosu hemen kendine bir çeki düzen verdi, çalgıların omuzlardan geçen kayışları düzeltildi, ağızlar ağızlara verildi. Kalabalık, meltem görmüş, olgun başakları yere doğru eğik ekinler gibi bir o yana, bir bu yana dalgalandı. Mırıltılar dindi.

İşareti alan şef çomağını salladı, bando gürledi: «Selâm sana ey şanlı bayrağım!» Ses, parça parça tepelere doğru gitti, çıldırınış bir mavi saksâğan sürüsü parr diye fırlayıp sağa sola kaçıştılar.

Korudan inen yoldan önde açık bir jip göründü, ardından dört beş jip daha... Jipleri altı tane kamyon izliyordu. Kamyondakiler salkım saçaktılar, ellerinde kocaman bayrakları başlarının üzerine açmışlar, uçuruyorlardı.

Hacı, en öndeki açık jipte birileriyle oturuyordu. Esmer, kıvrıkcık saçlı, çizgili kahverengi elbise giymiş biriydi. gözlerinin içi gülüyordu, kıpır kıpır jipten elini sallıyor, çeşme başında ırıkmiş kalabalığı selâmlıyordu. Kasabanın «demirkırat» ları adamı görür görmez alkış tuttular, «yaşa, varol!» diye bağırıyorlar; bando, soluğunun bütün gücüyle dayandı, gürlledi: «Senin için al kanlara boyandım!..»

Kasabanın girişine gelince kervan ağırlaştı, yanları sıra yayan giden halkla uygun adımdan yürüdü. Bando en arkaya kaldı, fakat çalgılar susmadılar. Bayrak marşı ayrıca kalabalığın gidişini düzenledi de. Daha toplu, daha askerler gibi bir arada, bağıra çağıra Bıyksızın kahvesine kadar geldiler. Kahve önünde kalabalık az az derken sıkıştı, birbirine girdi. Hacı, jipten atladı, yanındaki konuğun inmesine yardım etti, iki katlı kahvenin içine girdiler. Sonra ikinci katın küçük balkonundan yine ortaya çıktılar.

Millet işareti aldı, alkışa başladı. Bando kenara çekildi, sustu.

Konuk elini kaldırdı, «susun, susun!» gibilerden bir işaret yaptı herkes sustu. Bıyksızın iki yetişkin oğlu, aceleyle balkon demirlerinden aşağıya bir bayrak sarkıttılar.

Konuk :

«Arkadaşlar!..» diye başladı, sesi kısıktı, derinden çıkıyordu. «Arkadaşlar! Hepinize Ankaradan selâm ve sevgiler getirdim...»

Kalabalıktan biri :

«Ses!..» diye bağırıyor.

Bir başkası :

«Duymuyoruz!» dedi. «Bağır, bağır!..»

Konuk, boyunbağını düzeltti; Hacı, yetiştirilen bir bardak suyu uzattı ona, dikip içti. Kalabalığa döndü :

«Başımızda bir fena idare var. Arkadaşlar, vatan-
daşlar! Bu fena idare beş altı senedir devam ediyor. Bizim kanaatimiz bugünkü idarenin yarın da işleri düzeltmeyeceği merkezindedir. Başkaları seçilmelidir. Başka parti iktidara gelmelidir...»

Aşağıda toplanmış kalabalık el çırpıyor, alkış tuttu.

«Halk bu fena idareden çok zarar görmüştür arkadaşlar! Cumhuriyet Halk Partisi bu milleti inletmiştir..»

Bir ses yankı verdi :

«İnletmiştir!»

«Arkadaşlar, vatandaşlarım! Reylerinizle bu fena idarenin devamına artık çalışmayınız. Reylerinizin hakiki kıymetini biliniz. Siz isterseniz Cumhuriyet Halk Partisini alaşağı edersiniz. Bu, sizin elinizdedir. Daha önce de sizin elinizdeydi, kimse sizi uyandırmadı.»

«Uyuttular, uyuttular!»

«Diyorlar ki, Cumhuriyet Halk Partisinden ayrılan Atatürkten de ayrılır, diyorlar. Yalan arkadaşlar! Bu, büyük bir safsatadır. Atatürk, hiç bir partinin değil, milletindir, milletinindir. Demokrat Partiyi kuranlar, Atatürkün en yakın arkadaşlarıdır, arkadaşlar! Atatürkün Celâl Bayar nasıl sevdiğini ben bilirim, sizler de bilirsiniz. Tarihler yazmıştır. Yusuf Kemal Tengirşek de Atatürkün yakını idi. Kars, Ardahan muahedelerini imzalayan odur. Refik Şevket bey, Atatürkün bakanlığını yaptı. Refik Koraltan malûm. Daha sayayım mı? Bu idare, memleketi iyi idare ediyoruz, bize rey verin diyemez arkadaşlar! Çünkü mal meydandadır. Yalnız millet bu işi yürütemez, diyorlar. Onlara Atatürkün şu sözlerini tekrar edeyim: «Size kim, millet bu işi yapamaz derse ondan sakınınız ve ona deyiniz ki, sen bu işi yapamazsın asıl..»

Yeniden bir alkış koptu, dinmek bilmedi. Hacı, yukardan bando şefine başını salladı; şef deyneğini kaldırdı, indirdi, bando ses verdi: «Çıktık açık alınla on yılda onbeş milyon genç..»

Kalabalık «Dağ başını duman almış» marşına başlayınca, bando çabuk çabuk «Çıktık açık alınla» dan «Dağ başını duman almış» a döndü:

«... Bu ağaçlar güzel kuşlar

Yürüyelim arkadaşlarrr!...»

Marş bitti. Biri, nağrayı bastı :

«Yaşasın Atatürk! Babamız!»

Konuğun gözleri parlıyordu. Parmaklıklardan aşağı doğru eğildi, konuştu :

«Bu millet herşeyi yapar arkadaşlar! Herşeyi. Yeter ki istesin. Aksi düşünenler yanıldıklarını bir gün gelecek

anlayacaklardır. Millet olgun değildir, diyorlar onlar. Bu memlekette ne zaman bir istibdat kurulmak istenmişse, millet yetişmemiştir, dış tehlike vardır, denilmiştir. Abdülhamit de istibdadını devam ettirmek için böyle konuşurdu. Onun için arkadaşlar, biz ve partimiz bu gibi...»

Sözünün arkasını getiremedi, durdu, sustu. İleriye, rıhtıma doğru bakıyordu. Kalabalık da durdu, ne olduğunu anlamak için yüzünü rıhtımdan yana döndü.

Rıhtıma dört kayık, depozitoları, alamanalarıyla gelip yanaşmış, kalas atmıştı. Adam boşaltıyordu. Tayfanın bir bölümü iki battaniyede iki adam taşıyordu, bir bölümü de yelken bezine sarılmış bir ölüyü. Bez, ölüyü sarmamıştı, başının uzun kara saçlarıyla bir eli dışarı sarkıktı, el balmumu sarılığındaydı, sallanıyordu. Yeldirmeli kadının biri çığlık çığlığa ölüye saldırdı. Boruzan, sakalları iki karış, yüzü kararık, şapkası tuzdan bembeyaz; ç'ngır çingır öten kadını engelledi. Kadın yırtındı, çabaladı, Boruzan reis, ölüyü taşıvanlar geçip gidene kadar kadını kerpeten gibi sardığı kollarından koparmadı.

İki vurgunluyla kefenli ölüyü Cumhuriyet Alanında toplaşmış kalabalığın kapadığı yoldan ağır ağır geçirdiler. Kalabalık açılıp yol verdi taşıyıcılara. Kasketliler başlarını açtılar, köpekler korkuyla pısırp kahvenin arkasına dolandılar.

Ürküp damların saçaklarına sığınmış Arastanın güvercinleri, iki kanatta, donmuş kalmış kalabalığın ayakları dibine süzüldü, gurul guruldadı, yem arandı.

— ONÜÇ —

Gece mandranın avlusunda büyük ateşler yakıldı, şavkı kasabanın her yerinden göründü. Hacı'nın beşevle-
rinde hiç ses soluk yoktu, bütün herkes mandrada topla-
nmıştı.

Vurgunluları o günün akşamüstü bir açık kamyonu-
ya yan yana yatırmışlar, ilin memleket hastanesine gönder-
mişlerdi. Ölen, Musa adlı delikanlıdan bir tayfaydı, bekâr-
dı, bir anasıyla kalkmış gelmişti. Ana seferden önce man-
draya toplaşmış bekârları çekip çekip çeviriyor, yemek
pişiriyor, çamaşırlarını yuğuyordu, eski bir süngerci ka-
rısıydı, kocası karada ölmüştü.

Vurgunlularla birlikte karıları da gittiler. Umut yok-
tu ya, bir de memleket hastanesinde baksınlar diye dü-
şündülerdi.

Bıyiksızın kahvesinden getirilme üç tahta masayı av-
luda yan yana dizdiler, ölüyü sağdıciyla en has arkadaşı
başından kollarından tutup yatırdılar, beyaz bir çarşafı

üzerini örttüler. Ortadaki büyük ateşi de sağdıçla has arkadaşları yakmışlardı. Öbür tayfa yalnızca odun taşıdı, ateşin yanına yığıldı. Üç günlük genç ölü yavaş yavaş kokuyordu. Yaşlı kadınlar ateşe taze defne yapraklarından atıltılar, koyu bir duman türedi, çevreyi geniz tıkayan yankı bir tütsü kokusu sardı kasabaya uzandı.

Şaban reisle öbürleri akşam ölü yemeğine gelmediler. Kimse onları çağırmadı. Ölünün yatırıldığı masayı halkalayan kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu Demril tayfası sessiz sessiz ölü yemeğini yediler. Bitince, kadınlar sofraları devşirdiler, artıkları duvar diplerinde köpeklere döktüler, sonra lüküs yanan büyük ağıt odasında bir araya geldiler: en yaşlı bir kocakarı titrek, yavaş seziyle sallana sallana bir ağıt tutturdu, berideki kadınlar da ona ağız uydurdular.

Avludaki erkekler iki guruba ayrılmışlardı, gençler bir yanda, yaşlılar Boruzan reisin yanında. Kimse konuşmuyordu.

Yıldızlar ağıdılar, gökyüzünde en önce akşam yıldızı çıktı, sonra büyük ayının yedi tırnağı. Sissiz süssüz bir geceydi. Yalnız denizden taraf soluk bir pus, rüzgârı kovalıyordu. Pus, rüzgârla ordan oraya sürüklendi ama yıldızları solgunlayamadı. Mandraya yakın dere boyundaki kavaklık ağırdan ağıra fışırıyordu, kumluktaki deniz gibi; yavaş ürkek, korkulu.

Şaban reis, sağında solunda Etem reisle öz tayfası avluya çıkageldi. Boruzan reisle yaşlıları ayağa kalktılar, konuk karşıladılar. Ölünün delikanlı arkadaşları yerlerinden kıpırdamadılar, yalnızca başlarını çevirip gelenlere baktılar, o kadar.

Boruzan, Şaban reisi yanına buyur etti, bir başkası altına sandalya sürdü, Şaban reisle Etem reis oturdular, tayfa da araya sıkıştı.

— Başınız sağolsun! dedi Şaban reis.

— Siz sağolun reis!

Kadınlardan biri ağıdı kesti, soluklandı. Bir başkası aldı.

— Kurtaramadınız ha?

— Yok.. dedi Boruzan. Çok uğraştık ya, nafile! İyi yedi herhal. Üç defa geri saldı, kabullenmedi. İçi parça-

lanmıştı, kurtaramadık.

— Genç miydi?

— Gençti, evet!.

— Yazık!

Boruzan karşılık vermedi, sustu. Konuklara tütün tabakası gezdirildi, herkes cigara yakındı. Çalık Ali bir haytuda yavaş sesle Kur'an okuyordu.

Geceyarısından sonra evlilerle yaşlılar dağıldılar, delikanlılar kaldı. Ölüyü sabaha kadar ayakları dibinde yanan ateşi söndürmeden beklediler. Sabah, erden yine toplastılar. Ateş yine sönmemişti, yalnız iki taş üstüne kara bir kazan binmiş kaynıyordu. Tahir usta rende izleri kapanmamış taze salı gönderdi, duvara dayadılar.

Kadınlar ağıt odasından hiç çıkmadı; sesleri kısılmış. dünküne göre daha ince perdeye inmişti.

Delikanlılar ölüyü gusülhaneye taşıdılar, başlarına Sakıp hoca geçti, içeri girdiler; arkalarından iki kişi kaynar kazanı yetiştirdiler. Sakıp hoca bekçi Nusretin yardımıyla ölüyü yıkadı, pakladı, pamukladı. Sonra taze sala koydular.

Ölü çarşıdan geçmedi, doğrudan doğruya arka mahalleden mezarlığa vurdu. Salın altına sırayla herkes giriyordu. Mezarlığa kadar girenler çıkanlarla sayı arttıkça arttı, mezarlıkta daha da büyüdü.

Mezarlıkta yeni bitmiş yabanothları aralarından yetme sarı danagözlerini boğmuşlardı, toprak yediği bunca yağmurlardan yumuşacıktı, ölüye kazılan mezarın iki yanına yığılı birikintiden sıcak bir buğu tütüyordu.

Açık mezara ağır ağır salı bıraktılar, toprağı atmadılar. İki kazıcı kürekleri ellerinde kenarda bekliyordu. Kalabalık çepeçevre mezarı halkaladı.

Kadınlar mezarlığa gelmemişler, beşevlerde kalmışlardı.

Şaban reis, Etem reis, Kara Mustafa, Kötü Hasan, Uzun Ömer, Pırpır, Bahtiyar, Lapacı, Şaş Nuri; Boruzan tayfasından uzak durdular, pek sokulmadılar. Hacı ile kâtip İsmail de gelmişlerdi, suratları sarkık, hiç konuşmadan bir kıydan bakıyorlardı.

Mezarlıkta ilkyazla büyümüş dizboyu otlar ayak altında ezilmişler, şurda burda delik ağızlı karınca yuvala-

rından ordu gibi karıncalar güneşe üşüşmüşlerdi. İki sırada gidip gidip geliyorlardı. Yağmur sularıyla yıkanmış taşlar yeşerip taze yosun tutarak renk atmışlardı.

— E'hamdü lillâhi Rabbil'âlemin... errahmânirrahim. mâliki yevmiddin. iyyâke na'büdü ve iyyâke nastain. İhdinassıratalmüstakim... Hamd, âlemlerin Rabbi Allaha, merhamet ve rahmet buyurucu; din gününün malikidir. Yalnız sana kulluk ederiz; yalnız senden yardım dileriz. Bizi doğru yola ilet, senin nimetini bulmuş olanların yoluna, gazaba uğramamış, yolunu sapıtmamış olanların yoluna..

Sakıp hoca yanaklarını şişire şişire duasını okuyordu. Mezar başındakiler bir ağız «âmin!» dediler. Sakıp hoca geriye çekildi, önce yaşlılar kazıcıların küreklerini aldılar, buğulu, yeni toprağı açık mezara kürediler; ilk toprak sahn tahta gövdesine çarptı, boğuk boğuk ses verdi. Yaşlılardan delikanlılar kürekleri devraldılar, giriştiler. Kısa sürede mezar örtüldü, tümseklendi.

Delikanlılar mezarlıktan ağır adım çıktılar. yaşlılar onları izledi: yalnız Şaban Reis, Boruzan reis, bir de ölünnün başında Yasin-i Şerif okuyacak Sakıp hoca kaldılar.

Sakıp hoca diz üstü çöktü, ellerini dizlerinde kavuşturdu, iki yana sallanarak gözleri yumuk okumaya başladı:

Kul hüvallâhü ahad.. allahüsamed. lem yelid ve lem yüled.. De ki: Allah birdir. Allah, bütün varlıkların ihtiyaçları zamanında başvurduğudur. Ne doğdu, ne doğurdu. Ne şekilde olursa olsun hiç bir eşi de yoktur..

Şaban reis, Boruzana sokuldu, cigara uzattı, Boruzan aldı.

— Gidelim mi biz de?

— Gidelim.. dedi Boruzan.

Çiğnenmiş ilkyaz otlarının, sarı danagözlerine, yeşil ebemgömeçlerine basa basa mezarlığın yıkık duvarlarına vardılar, durdular. Ayakları dibinden yavru bir Süleymancık kuyruğunu titreterek hızla kaçtı gitti.

Çarşının üstünden deniz görünüyordu: mavi, köpüksüz, pussuz. Rıhtımda çekili kayıklar vardı. Kara Adadan koca bir yabankazı sürüsü fırladı, değirmene doğru bağıra bağıra kanat vurdular, döndüler. kasabanın üzerine geldiler. turu çevirip güneye indiler, kayboldular.

Sakıp hocanın sesi o arada gitti, yine geldi :

«— ... Biz, onların boyunlarına çenelerine kadar dayanan lâleler vurduk; onun için başlarını dimdik tutarlar. Onların bir önlerine, bir altlarına set çektik. Gözlerini bağladık, hiç birşey görmezler. Ölülerini diriltiriz, onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi yazarız. Biz herşeyi apaçık Kitapta hesaba almışızdır.»

Şaban reis :

— Hastaneye yatanlar n'oldu? diye sordu.

— Pek birşey olacakları yok.. dedi Boruzan. İş olsun diye gönderdik zaten. N'apabilirler ki?

— Doğru. Hastane n'apabilir?

Sakıp hoca sesini yükseltti, kendini kaptırıp bırakıvermişti iyice :

«— Dediler ki: Hayır, siz bizim gibi insansınız, Rahman da hiç birşey indirmemiştir; sizler yalancıdan başka birşey değilsiniz. Dediler ki: Siz bize uğursuzluk getirdiniz, bundan vazgeçmezseniz sizi taşlarız, acıklı bir azaba da uğratarız.»

— Devam edecek misiniz daha?

Çocuklar durdular. İstiyorlar mı istemiyorlar mı.. bilmiyorum henüz. Klavuzsuz dalmaktan korkuyorlar, farkındayım. Hele Musanın ölümü tuz biber ekti. Bir yandan ekmek parası diyorlar, bir yandan da...

Sustu. Öteden Sakıp hoca karıştı

«— Bir tek haykırış oldu. hepsi de sönüp gitti. Görmüyorlar mı ki, onlardan önce nice soyları helâk etti? Onlara bir daha dönmeyeceklerdir. Muhakkak ki hepsi de toplanıp önümüze çıkarılacaklardır. Onlar için bir delil de şu ölü topraklardır. Biz onu canlandırırız, türlü taneler çıkartırız, bunları yerler. Biz hurma ve üzüm bağları yarattık, orada kaynaklar akıttık. Yine bir delildir ki, gecede gündüzü çekeriz, karanlık içinde kalırlar..»

— Bizi kötü kişi belleme, Boruzan.. dedi Şaban reis. Bizim sizlerle bir alıp veremediğimiz yok. Davamız sizlen değil. Size el veremiyorsak kendi ekmeğimizi düşündüğümüzden. Bir kere hayır dedik, hiç bir vakit evet diyemeyiz gari. Dönemeyiz dediğimizden. Bunu bir dedik mi, Hacı ağzımıza sığar. Sallangaçla hem.

O kadar uzaktan Kara Adanın tavşanlarının beyaz beyaz hop hop zıpladıkları yine görülüyordu. Güneş, dö-

nüp doğrudan doğruya Kara Adaya çökmüştü.

«— ... Sûr'a üfürülecek ve onlar mezarlarından çıkıp doğru Rablerine koşacaklar. Diyecekler ki: Yazık bizlere, bizi mezarımızdan kim kaldırdı? İşte bu Rahmanın vaadi, peygamberler de doğru söylemişler. Bu, sadece bir haykırıştır; onların hepsi toparlanıp huzurumuza gelecekler. Bugün muhakkak ki, hiç kimseye zulüm edilmeyecek; ne işledinizse onun karşılığını göreceksiniz.»

Boruzan :

— Çocuklarla bir konuşacağım.. dedi. Karar vermemeli. Ya bu işi sürdürürüz, zayıat veririz; ya da rızkımızı başka yerde aramaya gideriz. Ölen öldü kalan sağlar bizimdir deriz.

— Bizi kötü bellemiyorsunuz ya?

Boruzan burnundan bir «hıh» dedi, dudaklarını büzüp Şaban reise baktı.

— Ben de tayfamı korumak, kanat germek zorundayım onlara.. dedi Şaban reis. Sen nasıl seninkileri düşünüyorsan...

Uzun boylu servilerde ilkyazla kozalar küçük çıtırtılarla pathıyordu, yaprakları gövermişler, kınlanmışlardı.

— İnsan görmüyor mu ki, biz onu bir damla belsuyundan yarattık, tutup bize apaçık düşman kesiliyor. Size yeşil ağaçtan ateş çıkarmıştır ki onunla ateşlerinizi yakarsınız; Gökleri ve yeryüzünü yaradanın, benzerleri yaratmaya gücü yetmez mi? Evet; her şeyi yaradan, her şeyi bilen Odur. O, birşeyin olmasını dilediği zaman ona: Ol, der, hemen olur.

Boruzan, kocaman elini Şaban reisin omuzuna koydu, sıktı. Şaban reis de bir elini omuzuna koydu onun, birlikte birbirlerinden güçlenerek bir çırpıda ayaklandılar kalktılar ikisi de.

Onlar mezarlıktan çıkınca Sakıp hoca bir başına kaldı:

«— Allah insanları kazandıkları yüzünden kavrayardı yeryüzünde bir tek yürür yaratık bırakmazdı; fakat onları belli bir zamana kadar bırakır. O zaman da erişince...»

Dereden çağlıyan suyun sesini bir kayabülbülünün hımmım ötüşü bastırdı; vıcır vıcır sığırcıklar bir serviden bir serviye serçelerle yer değiştirdiler, arada kısacık bir parlama oldu sonra sönüp gitti. Kayabülbülü de sustu.

Adamoğlu n'aptı n'ettiyse yakınlarının dışında kimseleri ateşe yaklaştıramadı, çoğunlukla geri durdular. Güzel ateş yalnız adamoğlunun kovuğu önünde yanıyordu. Öz karısı, öz kızı, öz oğlu, öz kardeşi, öz yeğeni, öz yengesi ve öz yengesinin kocası ile kardeşi adamoğlunun yaktığı ateşin önünde oturuyorlardı. İnce kış geçmişti, ateşi hiç söndürmüyorlar, hep harlı tutuyorlardı. Av avlanmaya gittiklerinde biri mutlaka başında kalıyor, ateşi bekliyordu.

Adamoğlu usta bir avcıydı, öz oğlu da, öz yeğeni de, öz kardeşi de, öz yengesinin kocası da usta avcıydılar; her gün bir av avlıyorlardı. Erkekler vurulmuş alageyiğin boynuzlarını burup derisini yüzüyorlar, sıcak yüreğini kadınlara sunuyorlar kanlı etini seğutmadan yiyorlardı.

Güzel ateş; sızan yağları, sıcak kanlı çizgisine yol yapıp alageyiğe yürüdüğünde adamoğluyla berikiler kovukta uykuya varmışlardı. Önce adamoğlu duydu burun kanatları oynadılar. Tatlı, gıcıklayıcı, çağırğan bir kuydu. N'olduğunu anlamadan uyandı. Parçalanmış yarım alageyik ateşle yanıyordu. Tuttu, eti ateşten ayırdı, iyi de etti. Ama kızgın etin ateşi elini yaktı, ağzına götürdü, yaban yaban yaladı parmaklarını. O zaman tadı duydu, yeni bir tada erdi. Sonra ete uzandı, çiğinden değil, pişmişinden kopardı, ağzına attı, dişlerini sıkı sıkı bastırdı ete, hiç zorluk çekmedi. Şaşkınladı. Et, yumuşamış,

ağzın içinde dilin bir küçük döndürüşüyle liflerinden, sı-
kılığından ayrılır olmuştı.

«Ateş!..» dedi. Güzel ateşin işiydi bu.

Adamoğlu, öbür adamoğullarına da söyledi bunu, ça-
ğırdı, gösterdi, ateşin pişirdiği, tadlandırduğu yumuşacık
alageyik etinden buyur etti. Öbür adamoğulları pişmiş
alageyik etinden taddılar, ağızlarına koyup çiğnediler, piş-
mişi çiğden kolaycacık ayırdılar.

«Ateşin marifeti mi bu?» diye sordular.

Adamoğlu :

«Evet!» dedi, başını salladı.

Yaşlı, kocamış o adamoğlu, adamoğlunun işlerini
uzaktan gözlüyordu. Öbür adamoğulları ona gittiler, akıl
danıştılar, sorgu sual açtılar. O yine olanlara akıl yatır-
madı :

«Sakın!..» dedi. «Siz siz olun, sakın oyuna gelmeyin.
Ateş kötüdür, sizi yakar, dertsiz başınızı dertlere sokar,
kovuğunuza felâket getirir.»

Adamoğlunun çağrısına gelip ateşin pişirdiği alage-
yik etinden yiyenler azlıktılar. Adamoğlu, her birini ça-
ğırdı, buyur etti kimse sokulmadı. Ateşten korkuyorlar-
dı. Aydınlığı güzeldi, çekiciydi, pişirgenliğine diyecek yok-
tu ya, kocamış adamoğlunun dediklerini de akıldan ayır-
mamak gerekti. Ya başlarına bir iş açarsa, ya bir uğur-
suzluk getirirse? Ya... Adamoğlu yine yılmadı bunlardan.
Tanış çıkmayanlara, uzaktaki kovuklarda oturanlara du-
yurmak için oturdu, koca bir kayaya günlerce şekiller,
resimler kazıdı, işaretler koydu; ateşi, ateşin yararını an-
lattı. Sonra işlediği koca kayayı aldı, en geçit yolun en
başına koydu.

Yaşlı, kocamış adamoğlu bunu da gördü, duydu.

«Birliğimizi bozacak bu, bizi darmadağın edecek..»
dedi. Geceleyin kendi öz oğlunu, öz kardeşini, öz kızını ya-
nına kattı, gitti: geçit yolundaki koca kayayı taş baltala-
rıyla bin parçaya böldü, sağa sola savurup attı.

Genç adamoğulları saklı saklı adamoğlunu izliyorlar,
yaşlı kocamış adamoğluna saygılarından korkularından ne
adamoğluna, ne ateşine yaklaşıyorlardı. Ama adamoğ-
lunun geçit yoluna diktiği koca kayayı görmüşler, uzun
uzun bakmışlar; yine saygılarından korkularından pek

birşey yapamamışlardı.

Sabah geçit yolunda koca kayayı bulamayınca adam-oğlu çok şaşkınladı, genç adamoğulları da şaşkınladılar. Aradılar, taradılar; bin parçanın binini de ayrı yerlerde ayrı buldular. Her biri birini aldı gitti, sakladı. Aradan yüzyıllar geçti. Yeryüzü soğumaya başladı, toprakta ufalanmalar oldu. Genç dağlar zamanla yaşlanıp doruklarını eğiyorlar, delirmiş yağın güzle ilkyaz yağmurları bu eğilen dorukları ufalıyor, önlerine kattıkları gibi düzlüklere, çukurlara indiriyorlar, yayıyorlardı.

Sonra adamoğulları soğuğu tanıdılar. Karanlık artık koyulmuştu, gece eni konu geceydi. Sabah gün ısıdı mı, otların üzerinde, binlerce taçyapraklarda tomurmuş su tanecikleri birikiyor, gün yükselene kadar duruyor, sonra yavaşca yapraklardan kayıp toprağa düşüyordu.

Gökten bulutlar yere iniyorlardı. Bembeyaz her yanı sarıyorlar, göz gözü gördürmüyorlardı. Adamoğullarının sesleri güç duyuluyordu, birbirlerini seçemez olunca, bağırarak aranıyorlardı. Bastıkları toprak ıslanmıştı, tabanlarından soğuk işliyordu.

Kovukları da soğuk basmıştı. Geceleri eskiden olduğu gibi düzenli uyuyamıyorlar, hep birbirlerine sokulup birbirlerinin sıcaklığını arıyorlardı.

Adamoğlu, o zaman yine ortaya çıktı :

«Ateşe gelin!» diye çağırdı. «Ateşe gelin! Hepiniz gelin!...»

Yaşlı, kocamış o adamoğlu ile çevresine toplanmış adamoğulları başlarını iki yana salladılar:

«Yok..» dediler. «Nemize gerek ateş mates! İstemeyiz.»

Yalnız genç adamoğulları; bir adamoğluna, bir yaşlı, kocamış o adamoğluyla çevresindeki adamoğullarına bakıyorlardı. Kafalarından belli belirsiz birşeyler geçiyordu.

O yaşlı, kocamış adamoğluyla çevresindeki adamoğulları bunu çarçabuk sezinlediler.

«Sakin!» dediler. «Başınıza gelmedik kalmaz sonra. Onca uğursuzluğu çeker, üstünüze alırsınız. Sakın!»

Eski cin tayfası yukardan olanları gözlüyordu. Baktilar, adamoğlunun çektikleri bir türlü yetmiyor, vardılar ata cine :

«Bu böyle daha ne kadar sürecek?» dediler, sordular. Ata cin herşeyi, hepsini hepsini biliyordu.

«İçinizden biri adamoğluna ateşi verdi kötülük etti..» dedi. «Hepsi birlik olup kullansalar ne iyi! Demek ki akılları yok. Akıllarını kendi yararlarına kullanmıyorlar. Bırakın, n'aparlarsa yapsınlar!»

«Peki, n'olacak bu işin sonu?» diye sordular.

«Bu böyle sürüp gidecek..» dedi ata cin. «Taa akıllarını başlarına devşirene, burunları sürtülene kadar. Bu oldu mu oldu, o zaman çektikleri tamamlanacak, acıları son bulacak.»

«Bu ne kadar sürer?»

«Adamoğlu dediğin ürkektir, birlik nedir bilmez. Kendi gücünün gücünü bir öğrensin, yeter!»

Cin tayfası gittikten sonra, ata cin, adamoğullarına gerçekten acıdı. Kuşku cinini çağırdı :

«Git..» dedi. «Genç bir adamoğlunun yüreğine üflen!»

Kuşku cini, ata cinin dediğini ikiletmeden yerine getirdi. O yaşlı, kocamış adamoğlunun çevresine toplamışlardan bir genç adamoğlu, günlerden bir gün o yaşlı, kocamış adamoğluna :

«O adamoğlu hem ateşi kullanıyor, hem başına birşey gelmiyor. Üstelik ondaki rahat bizde yok. Niçin?» diye sordu.

— ONDÖRT —

Boruzan tayfası kasabada iki gün daha eğlendi, sonra bir sabah denizin yüzünden pus kalkmadan kayıklara binip yeniden denize çıktı.

Kara Mustafa uyanmış yatakta cigara içiyordu; Iraz, gusülhanede su dökünmeye girmişti, kurnaya dalıp çıkan tasın sesi durdu. ikisi birden rıhtımdan gelen pat pat motor seslerine kulak kabarttılar. Mustafa yataktan fırladı, pencereyi açtı, dinledi.

Şaban reis hayatlığa vardı, durdu. Etem reis tulumbanın başında kaskatı kesildi. Alamanada Kötü Hasanla Uzun pat patlara uyandılar. Kocakafa, düşünde, yok eliyle deniz dibindeki süngerleri boğuyordu, o da hayal mayal duydu, gözlerini açtı. Lapacı Halil, Bahtiyar, Pırpır, Şaş Nuri, Aferim, Yusufçuk da duydular, irkildiler: uyuyanlar hep uyandılar, ayaklandılar.

Hacı, ikinci kattaki odasının denize bakan penceresinden giden kayıkları izledi. En önden «Rüzgâr Gülü» başı

çekmişti. Burnu, kırıkmamış suyu hıştırtısız yarıyor, ar-
dındaki öbür üç kayığa klavuzluk ediyordu. Motor sesleri
uykulu kasabada yankılar koparıyordu; deniz ölüydü, Ka-
ra Adadan çapaklı bir yel Tahsin ustanın zahireci Apti
ağaya icara verdiği değirmenleri sessiz soluksuz döndürü-
yordu. Denizin üstü pus yüklüydü daha, Kara Adan'ın ça-
paklı yeli pusu sürüp götürememişti, suyun yüzü bembeyaz:
gün Velidâğının doruğunu ağır ağır çevreliyordu.

Dört motor kasabayı pat patlarıyla gürültüye boğup
dalgalıranaya çıktılar, feneri geçtiler, güneye dümen kır-
dılar. Kara Adanın tavşanlıburnuna varır varmaz, pus
birer birer hepsini çekip aldı, koynuna bastı, gözlerde yok
etti.

Berikiler erden derneği topladılar, Çakırın kahvesin-
de sabah sabah afyonları patladı. Yapılacak işi konuştul-
lar: Boruzan tayfası iki vurgunluyla bir ölüye karşılık
hâlâ yılmamıştı. Yılar, bırakırlar, cayarlar, çekip gider-
ler kendi yurtlarına diye beklemeleri boşunaydı. İnâtçı-
lık tayfadan da geliyordu, reisleri Boruzandan da. Ke-
netlenmişler, gözlerine kesmişler, ekmek bu deyip sefere
çıkışlardı.

Dernek yalnızca olanı biteni konuştu, pek bir karara
varamadı. Ortada karara varılacak birşey de yoktu za-
ten. Ne vardı da neye karar basacaklardı? Hiç!

Kimse belli etmek istemiyordu ama herkesin içinde
gönülsüzlük, yavaş bir pişmanlıkla baş vermişti. Çıban
başı gibi. Önce içerden kara kanı toplamış, temizinden
ayrılmış o döngüde sezdirmeden birikmişti. Kara kan
giderek kendi kendine kurtlanmaya durmuştu. Ak kurt-
lar kuyruklarını titrete titrete ürüyorlar, bölünüp bö-
lünüp çoğalıyor, kara kanı içip besiye çekiliyorlardı. Ci-
rahat toplanıyordu, dışarı uğramak, fışkırmak için baş
veriyordu. Çevresi kızarmıştı, zonkluyordu. İşletmek için
yalnızca fitili noksandı.

Dernek dağıldıktan sonra Şaban reis, Etem reisle
başbaşa kaldı.

— Para durumu ne merkezde? diye sordu.

— Kötü..

Bitti mi bütün paylar?

— Hazıra hazne mi dayanır reis?

— N'olacak bunca tayfanın hali?

— Bir çare düşünmezsek...

— Bekle.. dedi Şaban reis, kalktı, eve yollandı, sandığın bir köşesinde kırk çıkıya sarılı karısının beşibir-yerdelerini alıp geldi kahveye.

— Kuyumcu Harun yahudisine götürelim, rehine koyalım bakalım.. dedi.

Geçende de aynı yolu tutmuşlardı.

Yahudi iki reisi kapılardan karşıladı, buyur etti, kahve ısmarladı.

— Oturuculardan değiliz Harun çelebi.. dedi Şaban reis. İşimizi gör, hemen gideceğiz.

— Nedir ki işiniz reis?

— Yine başımız dara düştü. N'olursa zenden olacak. Mendile sarılı beşibiryardeleri yahudinin önüne koydu. Kuyumcunun kaşları indiler.

— Başım üstüne gözüm üstüne reis ama.. dedi.

Şaban reisle Etem reis bakıştılar.

— Aması da neymiş? dedi Şaban reis.

— Şimdi işler.. Valla'i.. Hiç! Öylesine kesat ki.. Nakit para dediğin canavar bir kuş oldu sanki. Ne konuyor, ne tutuluyor.

— Ne demek kuş oldu? dedi Şaban reis, kızgınlamıştı. Babanın hayrına mı, kara gözlerimizin aşkına mı? Para vereceksen karşılığında sana altın beşibiryerde getiriyoruz. Ayrıcana faizi her kaç kuruşsa onu da alıyorsun daha ne yani? Aması ne?

Yahudi ezilip büzüldü.

— Nakit param yok reisler.. dedi. Vardı, cuma günü birilerine kapattım hepsini. Tükettim gitti. Elimde avucumda birşey kalmadı. Nerden bileyim sizin de ihtiyacınız olduğunuzu?

Şaban reis bıyıklarını kemiriyordu.

— Peki, rehin yerine satmaya kalksak.. Ha? dedi.

— Hepsi bir be reisler.. dedi yahudi, güldü. Nakit olmayınca bedavas'na verseniz n'olacak?

Şaban reis üstelemedi. Beşibiryardeleri sardı, sarmaladı.

Çakırda havuzdan uzakça bir yere çekildiler. Şaban reis :

— Bu işte bir iş var Etem.. dedi. Sezdin mi sen de?

— Hacı'nın yeni oyunu başka n'olacak!

İyi bildin. Hacı'nın oyunu, evet! Yok yere sıkıştıracak, öcünü komayacak akıllı sıra. Dara düşürmeye bakıyor bizi. Gûya burnumuzu sürttürecek öyle mi?

— Öyle.. dedi Etem reis.

— Ama pes edeceğimizi sanıyorsa aldanır Hacı. Hem de çok aldanır. Dayanacağız. Sonuna kadar. Ahtapot dediğin hemencecik pes etmez. Bir kolunu kes, on kolu kalır, iki kolunu kes, dokuz. Bütün kollarını kesmeye ise, adamın gücü kuvveti yetmez.

Öğleye varmadan Şaban reis kasabadan kaptıkaçıya bindi, beşibiryerdeleri bozdurmaya ile yollandı.

Kâtip İsmail, haberi sıcağı sıcağına Hacıya yetiştirdi.

— Yahudi Harun dediğimizi harfiyen yapmış, geri çevirmiş. Şaban reis fena bozulmuş. Az önce de kaptıkaçıya bindi ile gitti.

Hacı'nın nargilesi gürültüyle tokurdadı.

— Beter olsunlar! dedi. Dur sen, bu daha birşey değil. O Şaban maymununa neler yapacağım daha. İnim inim inleteceğim. Ayaklarıma kapandırıp 'aman Hacı, ben ettim sen etme' dedirteceğim. Görecek dünyanın kaç bucak olduğunu köpek herif!

Şaban reis, ikinci otobüsüyle kasabaya döndü. İlde beşibiryerdelerin hepsini satmıştı. Paraları Etem reise teslim etti:

— Herkese ihtiyacı kadar dağıtırsın.. dedi.

Etem reis bir paralara baktı bir Şaban reise.

— Sattın mı? diye sordu.

— Mühim değil orası.. dedi Şaban reis, başını çevirdi.

— Halime kadına ne diyeceksin?

Şaban reis yok yere parlayıverdi:

Bir eksik eteğe hesap mı vereceğim?

Etem reis fazla üstelemedi.

Akşamına süngerci tayfasının karıları kocalarından gıcır gıcır şehir paraları aldılar. Ertesi günü de çarşı pazarda şehir paraları kasaba esnafıyla el değiştirdi.

Etem reis tayfadan değil ama tayfa karısından başlayacak sızıldanmayı önceden sezinlemişti. Para dağıttı-

ğının ertesi günü çardak altından tayfa karısını kolladı, alış verişleri gördü, içine su serpildi.

Üç dört gün Boruzanlardan hiç haber gelmedi. İşleri tıkırında herhalde diye düşünüldü. Haftasına pazar gününün akşam üstü iki motor alamanalarla depozitoları yederek çıkageldi. Avlanmış süngerleri karaya aktardılar. Geceleyin motorlar kumanya ile içecek tatlı su aldı. tıkabasa yüklendi, gün ışıırken de yola koyuldu, gitti.

Sonra herşey kendiliğinden tavsayıverdi. Süngerci tayfası ipe un sermeye başladı. Gündüzleri Çakırın kahvesinde yan gelip yatıyorlar, geceleri Kocakafanın meyhanesinde toplaşıp kafayı çekiyorlardı. Madem Boruzan suları öğrenmişti, madem Hacı'nın istediğini yerine getirebiliyordu, mesele yoktu. Varsın dilediğince avlansın, varsın Hacıya peşkeş çeksın tayfasını. Kendi bileceği birşeydi onun. Kime ne demek düşerdi?

Fakat böyle düşünmelerine karşılık, yine de içergen bir kurt sinsi sinsi yüreklerinde geziniyordu. Hiç birinde belli değildi, hiç biri renk vermiyor, dışarıya sezdirmiyordu ya, bu, birbirlerinden çekindikleri içindi. Kocakafada alabildiklerine içiyorlar, havadan sudan konuşuyorlardı. Sözü hiç biri asıl konuya getirmiyor, çekiniyordu. Belliydi bu. İlle de biri, yürekli, dobracı biri çıksın da o sözü açsın, onlar da açılsınlar diye bekliyorlardı. Derneğe bağlıydılar. Kararı kim vermişti? Dernek. Onayda herkesin eve'i vardı. Bunu da düşünüyorlardı. Kimi suçlayabileceklerdi sonra? Şaban reisi akıllarına bile getirmek istemiyorlardı. O, yıllar yılı tayfasına baş olmuş, özü sözü doğru; yaman bir adam, yamanın yamanı bir reisti.

Yazın gelişini cırcır böcekleri haberler. Cırcır böceği kendini bellendirene kadar çayır çimen, dağ bayır, cümle otlar suskundur. Su boylarındaki kavaklar yapraklarını tellendirirler, bir küçük yelde hışır hışır deniz gibi ses verirler. Çam kozalakları yarılr, balı köpürüp damarlarından fışkırır. Radikalar, turpotları, ebemgümeçleri kök verirler, budaklanır, yenmez olurlar. Cırtatanlar yumruk kadar olur, üzerlerinden ürkek bir süleymancık geçse cırt cırt patlar, çekirdeklerini dört bir yana atarlar.

Daladikenleri mayıs sonlarına doğru göverirler. Kılcal damarları kalınlaşır, yeşilimsi diken uçları önce kızarır, sonra altın sarısı kesilir. Top gibi kocaman, ortası sapsarı gülleri açar.

Toprak tozur. Sabah rüzgârında bir, ikindi rüzgârında iki yavaşça yoldan kalkar, rüzgârın önünde yolsuz yordamsız koşar gider. Ama rüzgâr ne güz rüzgârdır, ne ilkyaz. Tozu dilediği yere götürmeye hiç bir zaman gücü yetmez. Yolun yarısına gelmeden bırakıverir. O zaman toz kendi kendine savrulur, havada uçar, o hızla yükselir: rüzgârın şerrinden kopar kopmaz da yavaş yavaş, yağmur gibi yağmaya başlar. Her yanı bulayıp beler, enez kar gibi örtüp saklamaya uğraşır.

Sular suskunlaşır. Yataklar daralır, çekildikçe çekilir. Koruluktaki pınar inadına soğur. Bahçeleri sula-

yan dönme dolapların yaşlı, kör total beygirleri uzun, sonu gelmeyen bir yola çıkarlar. Gözlerini bağlayan kara bez dünyalarını alır götürür. Toprağa sımsıkı basarlar, yürürler. Yanları sıra tanış bir gıcırtıyı da birlikte götürürler. Sonra bir su akarının sesi de vardır. Bir serinlik getirir hep.

Otlar dönüşür, göz çelen yeşillikleri sararır, solgunlar. Boydan düşerler. Ansızın tarlalarda gündöndüler belirir: kocaman boylu, dik başlıdırlar. Gözleri daha karalanmamış, çevreleri sarıya boyanmamıştır. Çiçeğin çevresinde yaprakları tütün yapraklarına benzer.

Bostanlarda küçücük karpuzlar geceleri çıtır çıtır çıtırdar. Ayın batımına yakın tam sabah ayazının çıktım çıkıyorum dediği bir sırada, bostanlardan kulaklarda uğuldayan bir gürültü yükselir.

Değirmenler bir sabah çalışır, bir de ikindine doğru. Sabah rüzgârını Velidağından alır, ikindini de Kara Adadan. Koca kollar ağır ağır döner, içerde milli ağır aktaş yeri sarsan bir güçle sallanır, çevrilir: altın buğday tanelerini acımadan çiğner, döndürür, un edip büyük havuza akıtır. Havada taze unlar bulutlar gibi uçuşurlar. Geniz tıkar, mis gibi kokarlar. Yarı günde değirmen durur. Kanatların gölgesinde bağlı eşekler yüklenmeyi beklerler.

Deniz artık masmavidir, çivididir. Çok uzaklardan, ufuk çizgisinden doğru bir ağarma kopup kıyılara doğru sürüklenir ama gelene kadar yine mavilenir, aklığını tüketir. Değirmenlerin ordan bakıldı mı, Kara Adayı çevreleyen deli akıntı hemencecik görülür. Tıpası çıkarılmış sandala su alttan nasıl döne dolana saldırırsa ayını açgözlülüğü, aynı saldırganlığı o deli akıntıda da görürsünüz.

Dumrul makiler, yalabuk erguvanlar, bodur mersinler, harnuplar, acı yabankekikleri yemyeşildir. İkinci rüzgârında yabankekiklerinin kokusu vardır. Acılmış, burulmuş bir kokudur.

Kın kanatlı kırmızı karıncalar, mavili, ebemkuşağı renkli koca sinekler çıkarlar. Kın kanatlı kırmızı karıncalar arsızdır, ısırgandır. Ebemkuşağı renkli koca sinekler de. Her yere, herşeye konarlar, kalkarlar. Eşekarıla-

rıyla yıldızları barışık değildir. Eşekarıları da onları sevmeyizler, nerde görseler üstlerine üstlerine giderler.

Su boylarında, ağaçların diplerinde, eğreltiotlarının yamacına sığınmış yabancılekleri kırmızı kırmızı baş verir.

Denizin yedi kat diplerinde aktinyalar denizyosunlarının arasından karaların küpeçiçekleri, aslanağızları, gramafon çiçekleri gibi salkım saçak açarlar, çiçekler gibi dokunaçlarıyla ordan oraya gezinirler. Kayalara yapışık mercancıklar pembecik çizgilenir. Sarhoş denizyıldızları, denizkirpileriyle çatışırlar. Suyosunları deniz dibini ormanlar, sığlar.

Havaya bir durgunluk çöker. Ağaçlarda ilkyazın aceleciliği ağır bir yorgunlukla yer değişir. Özsu köklerden gürül gürül dallara, dallardan en uçlara döllenip üremeye yarar meyveye ulaşır. Aç meyve, büyümek için hep köklere hep özsu diye buyurur.

Güneş dikine dikine vurmakta özsu yiyen obur meyveyi dışardan büyütüp öldürmektedir. İlkyazın kokusu uzaklaşır, kurumaya yüz tutmuş sasılı bir ot, bir yaprak, erginliğe yönelen sıvışık bir meyve kokusu tozlu tozlu gelir, yerleşir.

Cırcır böceği işte o zaman ortaya çıkar. Gündüz demeden gece demeden cırcır öter, çevresini cınlatır.

— ONBEŞ —

Bahtiyar, kaynanasıyla birlikte oturuyordu. Hanife kadın altınışına gelmiş, eski bir süngerci karısıydı. Kocası, zamanında Şaban reisin en gözde adamlarındanmış, öyle derler. Gözüpek, usta bir avcıymış. Yine zamanında onun üstüne bu denizlerde bir ikinci süngerci yoktu, derler. Deniz, kendini seveni sever, karadan kıskanır onu. Çekip kendine yâr eder. Hanifenin kocasını da bir seferde şarkılar türkülerle çağırmış: gel.. demiş, bana gel, bırak karaları.. Sen bana gel, benim ol! Kanmış o da. Denizin çağrısına kim kanmaz? Koparmış klavuz ipini, çekmiş yürümüş yedi kat denizin dibine. Çok uğraşmışlar, aramışlar, taramışlar, en ufak bir izine rastlamamışlar. Hanife iki küçücük kıızıyla dul yetim kalakalmış. Çapa-ya gitmiş, narenciye bahçelerinde tohurculuk yapmış, saçını süpürge edip boyunca yetiştirmiş kızlarını. İlkokulu bitirenini kasabanın postane müdürü Ziya beye verdi. Küçüğünü de en az büyüğü gibi o denli bir kişiyle baş göz

etmek amacını güdüyordu, olmadı. Kaytan bıyıklı, bıçkın Bahtiyar, kızın gönlünü çeliverdi. Hanifeye kalsa denizciye kız vermeye yeminliydi, değil kız, evinden bir tüy çıksın denizci kısmına gitsin istemezdi. «N'apacaksın, namus belâsı! Körolası Bahtiyar iti, kızın aklına fikrine girmiş. Kız da tırnak kadar birşey. Eğriyi doğruyu ne bilirsin? Zaten o yaşlarda kızların başında ne kavak yelleri eser, ne kavak yelleri! Memeler tomurmuş, erkek dedin mi Bekir ağanın eşiği olsa yan bakıyorlar. Kalçalar taşınmaz olmuş, leğen genişlemiş. Az yaşlıları, evlenip baş göz olmuş akranlarıyla bir araya geliyorlar, fıs kos fıs kos ediyorlar. Geceleri lüküs altında sözüm ona badem kırıyorlar. Bir gece komşuya badem kırmaya diye gitti, gidiş o gidiş. Üç gün sonra kokusu çıktı. Candarma polis, mahkeme mahkeme para etmedi. Kız, 'ben Bahtiyara varıyorum gönlüm onda..' dedi, Bahtiyar iti de 'bir iştir oldu, suçum neyse çekmeye razıyım. Boynum kıldan incedir. Nuriyeyi seviyorum, nikâhıma alırım..' dedi, bize söziüm meclisten dışarı, bok yemek düştü. 'Al hayrını gör oğlum..' dedim. Kızı da bir kenara çektim, güzelce kulağını büktüm: 'Bak kızım bu herif denizcinin teki..' dedim. 'Denizciden kimse insana yâr olmaz. Kadın kısmına da koca olmaz. Baban olacak herif beni sevseydi, denizin çağrısına uymazdı. Sen sen ol, kocana sahip çık, denizden caydır. Sen onu denizden caydırmazsan, o kocanı senden caydırır.' Böyle böyle dedim. Anlatabildim mi lâfımı? Ne gezer! Erkek, kadının sürücüsüdür. Yededen kadınmış görünürse de ne yalan! Erkek çeker, dilediği yere sürür kadını. Onda o kulp, onda da o sap oldukça kadın milleti her zaman rüzgâr görmüş zambak gibi erkek karşısında yaprak döker, boyun kırar.»

Hanifenin içinde denizciye kız vermiş olmak hep bir ukde kaldı. Kızını Bahtiyardan ayırmak namusuna dokunuyordu: «Daha o gece sabahı beklemeden Apti ağanın bir tarlasında ekine yatmışlar, şıllık sıyrırverdiği gibi entarisini, oğlanı üzerine çekmiş teslim olmuş!»

Bahtiyar öksüzdü, kimi kimsesi yoktu, Hanife içgüveyi aldı onu. Çaresizlikten evin bayı yaptı, sedir başına oturttu. Kayık meselesi çıktığında Hanife, damadı seferden geri duracak diye eni konu sevinmişti. Bahtiyarlar

vakta ki Hacıyla çatıştılar, git gide eve bir koyultu da çöktü. Para az az derken büsbütün bitti. Sonra payın ardından Şaban reis in dağıttıkları geldi ama o da ne kadar dayandı sanki?

«Mum dibine ışık vermez. Hazıra hazne mi dayanırmış? İşte, ne elde kaldı şimdi, ne avuçta. Hadi görelim n'apacaksa yapsın sizin koca Şaban reisiniz?»

Şaban reis yapacağı kadarını zaten yapmıştı. Bir umudu Boruzan tayfasının sürçmesindeydi. İki vurgun bir ölü.. Başka tayfa bozguna uğrar, iş bırakır, yurduna geri dönerdi.

«Bekleyelim bakalım. İnşallah onun dediği çıkar. Rızk-el talallah! Allah madem bir delik açmış, adına gırtlak demiş, elbet ordan geçeceği de gönderecektir..»

Ama Allah göndermedi, hiç birşey göndermedi. Durum daha da karıştı, kötüye doğru gitti.

Paranın yeniden bittiği günlerde Şaban reis, Etem reisle kafa kafaya verdi, bir yol, bir yordam arandılar. Sonunda ikisi birlik kasabanın tanıdık bakkallarını dolaştılar, veresiye istediler.

«Tayfaya dilediğini verin, fayızını de katın, öyle yazın deftere. Biz kefiliz. Her kaç kuruşsa gün gelir öderiz. Bizi tanırırsınız..»

Bakkal veresiyesi iki gün sürdü. Üçüncü günü, ellerinde defterlerle dükkâna gelen kadınları, tayfa çocuklarını bakkallar «veresiye yok, tamam!» diye geri çevirtiler.

Eşraftan Yusuf efendi sıkıştırıldığında baklayı ağzından çıkardı :

— Siz bu sevdadan vazgeçseniz iyi olacak! dedi Şaban reisle Etem reise. Çünkü, sizinkisi iyi bir iş değil. Sonu hüsrân. Benden bu kadar söylemesi.

Şaban reis de anladı, Etem reis de. Hacı, boşa kurşun atmıyordu.

— Hele biraz daha dişimizi sıkalım, dedi Şaban reis. Biraz daha dişlerini sıktılar.

Hiç beklemedikleri bir anda Boruzan tayfası, en önde «Rüzgâr Gülü» kasabaya denizden döndü geldi. Gündüzdü. Av getirdi sandılar. Değilmiş. İnenlerden anladılar: Boruzanlar bir ölü daha vermişlerdi.

Kasaba geceye kadar bu haberle çalkandı:

— «Boruzanlar beş kişi telefata vermiş ama öbür dördünü saklamışlar, mahsustan meydana çıkarmamışlar..»

— «Atmışlar ölülerini denize, getirmemişler..»

— «Tayfa korkmuş iyice. Satarız Hacının anasını, biz gidiyoruz reis.. demişler Boruzana, resti çekmişler..»

— «Boruzan da onlara demiş ki..»

Çalık Ali gece geç vakit Şaban reisin kapısını çaldı; hayatlığa çıkan Şaban reise :

— Girmeyeceğim reis.. dedi. Seni çağırmağa geldim. Boruzan Nafiz seni istiyor. Gelsin, dernek kuralım, konuşalım bir, dedi. Beni elçi gönderdi.

Şaban reisin içine bir sevinç düştü: «Ülen aman, pes mi dediler yoksa? İster misin biz ettik, siz etmeyin Şaban reis desinler? Aman ne iyi, aman ne güzel!»

Çarçabuk giyindi, Mustafayı kadınların başında bıraktı, bir fener alıp Çalık Alinin önüne düştü.

— Hele şurdan bir yol Etemlere uğrayalım da onu da alalım.

Etem reisi de yanlarına kattılar.

Boruzan derneğini değirmenin altındaki mandrada kurmuştu. Reisleri görünce tayfa ayağa kalktı. Boruzan sağına buyur etti ikisini de. Cigara sundu.

— Geçmiş olsun, başınız sağ olsun! dedi Şaban reis. Tayfa :

— Sen sağ ol! dediler.

Boruzan hiç uzatmadı. hiç dolambaca girmede :

— Dernek kararını verdi, biz gidiyoruz.. dedi.

Şaban reis sarsıldı, içi doldu.

— Nereye?

— Geriye.. dedi Boruzan. Geldiğimiz yere, memleketimize.

— O niye?

— Siz de biliyorsunuz, bu suların yabancısıyız. N'ap-sak n'etsek kavlimizce olmuyor. İyisi mi dedik..

Boruzanın ikincisi Şopar Hüseyin:

— İki vurgun, iki ölü yetmez mi Şaban reis? dedi.

— Valla'a.. dedi Şaban reis. Bu dünyada herkes kendi yolunu kendi çiziyor. Siz istediniz, siz geldiniz. siz

çıktınız. Bizim bu işte bir taksiratımız varsa, deyin!.

Boruzan of çekti.

— İyi dedin, bu dünyada herkes kendi yolunu kendi çiziyor. Ama bunda başların hiç mi suçu yok? Bu tayfa beni adamdan saydı, sürüsüne baş tuttu. Benim onları aklımın suyunca gütnem gerekirdi. Aldım getirdim. Tehlikeyi görmedim. Gösteremedim. Birincisinde dank etseydi ya, basiretimiz bağlanmış demek ki..

— Yani? dedi Etem reis.

— Derneği topladık, sorduk: karar aldık, dönüyoruz. Bu eller bize göre değilmiş. Sonra da size haber verelim dedik. Artık başınızın çaresine bakarsınız.

Şopar Hüseyin :

— Belki Hacı yine sizi alır.. dedi.

— Sanmam. Hiç sanmam.

— Neden?

Kozumuz pay edilmedi ki..

— Dediğiniz dedik mi yine?

— Evet!

— İnşallah başarırınız.. dedi Boruzan.

— Bakalım artık.. dedi Şaban reis, sustu.

Boruzan ayağa kalktı, bütün tayfa da kalktı. Üç reis sıkı sıkı tokalaştılar.

— Yolunuz açık olsun! dedi Şaban reis.

— Sizin de bahtınız açık olsun reis! dediler.

Böylece Hacı ilk yarayı aldı. Boruzan tayfası kasabada bir gün daha kaldı, sonra ölüyü de birlikte alıp üç kaptıkaçtı ile gittiler. Kasabalıdan hiç kimse onları uğurlamaya gelmedi. Sessiz soluksuz denklerini yaptılar; üç parça eşyalarını bir araya getirdiler: kaptıkaçtıları gece-den peylenmişti. gün atarken ikisi beşevlere, biri de mandranın kapısına dayandı, yüklendi. Sokaklar ıssızdı. Evlerin kafesli pencerelerinden uyanmış kasabalı onları göz-lüyordu tabii.

Kasabayı öylece uyur bıraktılar, ayrıldılar. Yalnız mezarlıktan geçerken üç kaptıkaçtı durdu, bir an sonra yine hareket etti. Koruluğu çıktılar, çamların yeşili bir-biri arkasına kaptıkaçtıları yuttu.

Hacıyı o gece uyku tutmadı. Lütfiyeyi üstkattaki odasına çağırdı. Işığı da söndürmediler. oturdular. Koca

bir şişe rakı içti Hacı, yanında meze yoktu, tuzlu taze leblebiyi azık ediyordu.

Lütfiye ne sordu, ne konuştu. Yalnızca dizi dibinde bulurdu Hacı'nın, hiç ayrılmadı. Geceyarısını buldurduğunda, Hacı :

— İsmail yattı mı? diye sordu.

— Bilmem. Bir bakayım.. dedi Lütfiye, kalkıştı.

Uyandır, gelsin!

İsmail geldi.

— Otur.. dedi Hacı.

İsmail oturdu.

— Bu herifler gittiler, şimdi n'apacağız?

— Bilmem.. dedi İsmail. Elbet sizin bir düşündüğünüz vardır.

— Bunlar olmadı mı, bizim işimiz Allaha kalır. Allah da böyle kul işlerine hiç burnunu murnunu sokmaz.

— Sokmaz, evet!.

— İzmir de bizden mal bekler. N'apalım dersin?

— Boruzan tayfasının eline yüzüne bulaştıracağı baştan belliydi. Yiğitliğe bok sürdürmeyelim diye dayandılar. Sonunda tak dedi heriflerin canına, çekip gittiler.

— Klavuzları olsaydı böyle olmazdı.

— Olmazdı ya, bizimkiler nuh dediler peygamber demediler ki..

— Onları yeniden çağırsak mı ki?

— Bunca rezillikten sonra mı? Gelmezler.

— Niye gelmezler?

— Onların dertleri iman'ları kayık. Kayığı verecek-sin, kendi başlarına buyruk olacaklar, dirsek çevirecek-ler sonra. Yağma mı var?

— Peki kayığı vermeden yapamaz mıyız?

— Geçti. Ok yaydan çıktı bir kere. Her iki taraf için de öyle.

— Veresiyeyi kaldırttık, söktü mü?

— Öyle bir söktü ki hem.. Bugün yarın açlıktan nefesleri kokar.

— İyi. O zaman iyi. Baktık zora geliyorlar, daha yokuşa süreriz. Ne bir akar buldular, başndan keseriz. Taa aman diyene kadar. Açlık iman tahtalarına çöktü mü, burunları kırılır, başları sızlanmaya. Aman biz et-

tik sen etme, amanı bilin mi.. derler o zaman.

— Biraz zor.. dedi İsmail.

— Nesi zormuş?

— Şaban reisin dediğinden çıkmazlar. Anca Şaban reis pes edecek; aman diyecek ki..

— Bana Hacı demişler, ona da Şaban reis. Ben kuvvetliyim, o değil. Ben dayanırım, o dayanamaz. Sünger dediğin denizin yedi kat derininde uyur, bekler. Bugün değilse yarın, yarın değilse öbür gün avlansın. Kaçmıyor ya.. Ama açlık ne bugün geçsini bekler, ne yarın geçsini. Eninde sonunda pes edecekler görürsün. Hem de o Şaban iti kapıma gelecek. hazırola geçecek, başından kasketini ç'kartıp 'ben ettim sen etme Hacı. Amanı bilin mi amanı, işte aman sana!' diyecek. O zaman 'varın gidin, işte motorlar sizi bekliyor. İşte deniz, işte sünger..' derim ben de. Başka türlü aman yok hiç birine. Ne bok yerlerse yesinler. Beni düşünmeyi ben hiç düşünmemi..

Şaban reisten sonra Etem reis karısının altın bileziklerini topladı ile götürdü, bozdurup paraya çevirdi. Para azdı, tayfa çok. Her birine birer diş kovuğu payı anca düştü. Çarçabuk da eriyiverdi.

Kasabadakiler, Hacı ile Şaban reis tayfası arasında süren sessiz savaşı kuşkuyla izliyorlardı. Kocakafa eski yoldaşlarından para pul aramamaya başladı. Kara kaplı defterine ne içiliyor, ne yeniliyor sıradan aktar p sormuyor, istemiyordu. Yoksul'arının evlerine çırakla bazı bazı sıcak aş da gönderdi. Süngerci tayfasına komşu eşraf araya girelim, sulh olsun şunlar.. dedilerse de Hacı, yazıhanesine gelenlere bu konuda tek söz ettirtmedi.

«Herkesin kendince bir yolu, bir hesabı vardır. Kim-seden sual olunmaz. Onlar n'apacaklarını biliyorlar, ben de n'apacağımı biliyorum.» dedi, kestirdi.

O zaman kasabalıdan hali vakti yerinde olanların karıları koca'larından haberli tayfa karılarına yiyecek öteberi yollmaya başladılar. Bu, kendi içlerine dönük, ağ'zları var dilleri yok tayfa karılarına fena işledi. Yollananları geri çevirmedi ama, sofrada çocukların önleri-

ne koduklarında boğazlarına bir görünmez topak durdu. bir türlü gelene yol vermedi.

Çocuklarını gündüz oyuna saldıklarında evde yalnız kalıyorlar, yenile görüyorlarmış gibi duvarlara, tavana pencerelere, pencerelerin çilli basma perdelerine gözlerini dikeyiyorlar, bir türlü çözümüyorlardı. Yürekləri havah. kıpırdanıktı. İstemeden, kendi kendilerine ağlıyorlardı. Sı-cacık, ip gibi gözyaşı döküyorlar, ilenecek kimse bulama-dıklarından, yazılarına, kendi dertli başlarına ileniyor-lardı.

Tayfa kocalarıyla da bütün bütüne konuşmaz oldu-lar. Erkekler sabah erden kapıyı vurup çıkıyorlar, ne öğ-le, ne akşam, yemeklere gelmiyorlardı. Ağızlarına bir lok-ma bir yiyecek bulabiliyorlar mıydı? Günleri Çakırın kah-vesinde, orası olmazsa kalafat yerinde öldürüyorlar, gece oldu mu Kocakafanın meyhanesinde toplaşıyorlardı. Je-neratörün sesi keşildiği, sokak lambalarının kendiliğın-den söndüğü saatlerde eve geliyorlardı. Leş gibi şarap kokuyordu üstleri başları. Her biri birer dilsizdi. taşlar gibi. Karanlıkta soyunuyorlar, yataktaki karılarının yan-larına günlerle deniz dibinde kalmış gibi yorgun, bitik uzanıveriyorlardı. Elleri kıpırtısızdı, karılarını canları çekmiyordu. çocukları görmüyorlardı.

Suskunluk bir çöküş çöktü, kasabayı da yedi iklim dört bucaktan sara kodu.

Hanife kadın Kara Mustafanın evde olmadığı bir sa-ati kolladı, Irazlara geçti.

— Nas'sın bakayım kadın k'zım, Iraz gelinim?

— Sağ ol Hanife teyze.. dedi Iraz. İyiyim.

— N'apıyorsun?

— Çamaşır yuğuyum mu diye kuruyordum. Bir tür-lü elim ermedi sabahtan beri..

Hanife kadın bir oturak buldu, altına çekti:

— Kimin eli neye varıyor ki a kızım? dedi. Bir kara bulut geldi tepemize, Kara Adanın alakuşu gibi. Bir tür-lü gitmek bilmiyor. Bütün millet zeril zebil oldu, peri-şanladı.

— Yazan böyle yazmış yazımızı ki..

— Yazan böyle yazmaz, böyle yazmaz! Yazıcının kul işine karıştığını hangi kitap yazıyor? Hiç biri. Böyle isteyin, böyle olsun der. Demek ki, biz öyle olsun istemişiz, böyle olmuş.

Iraz, savuşturmak istedi.

— Erkekler buna karar vermişler Hanife teyze.. dedi. Biz kadın başımızla ne edelim, ne diyelim?

— Erkekler.. dedi Hanife kadın, burnundan hınçla soludu. Boyunları altında kalsın hepsinin. Hele denizci kısmısının, hele onların! Benden pay biçsene. Memedimi deniz alalı beri iki yakam bir araya mı geldi? Hıh! Ne demişler? Denizci kocan mı var, kendini dul bil, denizde malın mı var, yok bil. Bu böyle gelmiş, böyle gider.

Iraz göğüs geçirdi.

— Çilemiz.. dedi. N'apacaksın Hanife teyze?

Gözlerini Hanife kadının burnuna yakın et benine, kara et beninin üstündeki uzun kara tek kıla taktı.

Hanife kadın Irazlarda durmadı, ayaklandı, Lapacı-lara geçti. Lapacı Halilin karısı eli maşalının biriydi; pisliği, pasaklılığı da cabasına. Daha yatakları ortalıktaydı. Avluya, tulumbanın başına oturmuş, kille bakır tencereyi ovuyordu. Uzun uzun konuştular.

Hanife kadın :

— Bu zamanda bu dert çekilir mi hiç? dedi. Erkeği yaradan eli ekmek tutsun diye yaratmış. Kadının işi başka, erkeğin işi başka. Böyle boş boş oturmakla Allahı da gücendiriyorlar. Allah boş oturanı sevmez. Hiç sevmez.

Hanife kadın kıcı kırık tavuk gibi ordan oraya sekti, her kapının ipini çekti, onla bunla hep konuştu:

Ben size birşey diyeyim mi? Bütün bunlar hep Şaban reis domuzunun başından çıkıyor. Erkeklerimizi hep o yolundan etti. Kendi kocamışlığına, koca papazlığına bakmaz, bin taşın altından kalkmaya çabalar. Boynu altında kalsın koca papazın. Kelin merhemi olsa kendi başına çalar. Sende o kadar çok akıl varsa kendini yed herif! İşte n'aptı gördünüz komşular. Erkeklerin ellerini, kollarını bağladı, kahve pinekleyicisi, meyhane kuşu yaptı her birini. Bu böyle mi gitmeli? Erkekler de koca papazın aklına uydular, yaydılar taşaklarını, yan geldiler.

Evde karı, çoluk çocuk aç mı, susuz mu? Hiç düşünen yok. Varsa yoksa Hacı! Hacı kadar taş düşsün de altında kalın hepiniz e mi!

Dili, her evde biraz daha uzuyor, biraz daha keskinleşiyordu:

— Hacıysa n'olmuş Hacılığına? Kimin tavuğuna kıst demiş elin adamı? Tayfasıyken bir günden bir güne aç mı kodu birimizi? Söyleyin komşular! Yedi kat yabandan adamlar geldiler, her biri telef oldu zavallıların. Bir ölü de buraya bıraktılar. Sırf inadı yüzünden papazın. İnadım inat dedi, başka demedi. Tabii, o der. Niye demesin? Evinde herşey bol. Yediği önünde, yemediği ardında. Bizim gibi tayfa yoksulunu düşünür mü? Umurunda bile değildir. Onun kafasında Hacıya pes ettirmek varken seni beni mi düşünür? Hıh! Şaşarım.

Yorulmuyordu da. Konuştukça açılıyor muydu ne?

— Hiç aç kaldı mı, bilir mi bakalım? Sabî sübyan ekmek diye beklesir mi onun evinde? Kısır karısı çocuk mu gunnamış ki bilsinler! Ne demişler: atlar tepişir, arada eşekler ezilir. Hacı bir küheylân, Şaban papazı bir uyuz araba beygiri. Kalkmışlar, ha bire tepişiyorlar, ha bire! Nedir zorları? Lokma meselesi. Büyük lokmayı sen alacaksın, ben a'acağım kavgası. Sonra n'oluyor? Olan biz yoksullara, vay biz yoksullara, vay biz garibanlara!

Kadınlar başları eğik Hanife kadını dinliyorlar, karşılık vermiyorlardı. Çocuklar anlamadan, yalnızca büyümüş gözlerle Hanife kadının ağzına bakıyorlardı. Kelimeler makinalıtüfek gibi patır patır, birbirinin ardından birbirini kova'ayarak çıkıyordu.

— Yok, yok, geçti borun pazarı artık! Yetsin! Erkekler erkekliklerini bilsinler, karılarına sabî sübyanlarına sahip çıksınlar, bakarak olsunlar! Bizi kadın başımızla ite köpeğe, kurda kuşa muhtaç etmesinler. Bunca gün gördükten sonra bir tas un, bir tas erişte için namert kapısına gidemeyiz. Yüzümüzü kızartıp dilencilik edemeyiz. Bugüne kadar gıkımız çıkmadı, acı soğan kuru ekmek dedik, oturduk. Nerden bilirsin gün gelip acı soğanı, kuru ekmeği arayacağını, bir topanına muhtaç düşeceğini?

Kadınlar hep susuyorlardı.

Uzun yaz günlerinin sonunda güneş Kara Adanın tavşanlıburnunun en ucunda kıpkırmızı batınca, yerine değirmenlerin kanatları arasında bembeyaz bir ay doğar. Derler ki, Ay tanrıça kıl pranga iki ak atın çektiği arabasıyla doğudan yükselerek geceye gömülmüş göğü bir baştan öbürüne gezmeye çıkar. Karalarda kurdun kuşun, dalın yaprağın; denizlerde aktinyaların, esmer yosunların, lapinaların, medüzlerin, denizkızlarının suskunladığı bir sırada sevdalısına usul usul sokulup, yavaşır. Derler ki, Ay tanrıçanın vurgunu Velidağındaki bir mağarada uyanılmaz uykularda yatmaktadır.

Önce karanlıklaşan hava Ay tanrıçanın altın tacının aydınlığında göz kamaştıran bir yangınla tutuşur, ansızın ateşlenir. Derler ki, parlak Ay tanrıça, güzel, o süt karı vücudunu Egenin sularında yıkar; sonra ağır ağır sulardan çıkarken şavkının saçtığı oklar yeryüzüne parıldar. Süt karı vücudunu kimselerden kaçırmaz, yumuşacık güvercin ayaklarından Egenin suları şırıdayarak süzülür. Saçlarından belinin ortalık yerine, süt karı kalçalarından, ak mermer bacaklarına yol yol masmavi Ege iner. Ay tanrıça çok uzaktan gümüşler gibi parıldayan elbiselerini giyinir, ayağına çabuk atlarını arabasına koşup yolculuğu tez elden bitireyim diye hayvanlarını sürer: o yolculukta atların uzun yeleleri gökyüzünde yıldızlara sürtünerek samanyolu gibi dalgalanır.

Derler ki, Ay tanrıça o uzun yolculuğunun sonunda Velidağına varır. Sevdalısı uyanmaz uykudadır. Tanrıça ay mağaranın kapısı önünde bekler, şavkını içeri salar, haber gönderir; uykudaki sevdalısını okşar, sevip öper, kulağına yumuşacık, tatlı, övücü, uyandırıcı sözler eder.

Tan yerinin sabah öncesi kızarıklığı, Ay tanrıçasının kızkardeşidir. İki yağız atı; parıltı ile kıvılcım gecenin bitimine yakın kızgın arabasına kendiliğinden koşurlar, Velidağının ardından yola çıkarlar. Tan yerinin sabah öncesi kızarıklığı, iki atlı arabasıyla Velidağının çevresini bin kez dolaşır. Bininci dönmenin sonunda Velidağının başından doğru ince bir yangın başlar; altın sarısı tutuşma, sonra sonra dönüşür, pembe olur, morlaşır, yeşerir, en sonunda azgın bir kızarıklığa çevrilir.

Akşam yıldızıyla Çolpan karşılıklı çekişirler. Akşam yıldızı, öbür yıldızların birerli ikişerli göğün çarşısından geçip gitmelerine hiç aldırmaz. En önce o gelir, tezgâhını açar, en sonra yine o gider. Çolpan deli fişek bir yıldızdır, bütün gece Velidağının eteklerinde orman perileriyle oynaş tutar, canı sıkıldı mı, bir adımda Egeye atlar, deniz kızlarını yedi kat denizin dibinden oyuna çağırıp te-dirgin eder.

Çolpan, tan yerindeki sabah öncesi kızarıklığının sevdalısıdır. Kışın görevcidir, hiç yerinden kıpırdamaz, uslu uslu oturur. Yaz geldi mi, delirir; orman perilerini, deniz kızlarını kendine oyuncak eder. Yaz sabahlarında altın kemerli beline kadar Egeye girmiş gökte durur. Günü'nün sıcaklığın haberleyen ayağı dibindeki ikinci yıldız, Çolpanın evcil köpeğidir. Bir avuçuk güvercin kümesi yıldızlar Çolpanın azılı köpeğinden pek korkarlar. Büyük ayı yedi tırnaklı ayaklarını göğe geçirir, gözlerini kırpmadan Çolpanın köpeğine bakar, bir yandan da kutup çevresinde döner.

Derler ki, Ay tanrıça o kadar uğraşmasına karşılık, Velidağındaki mağarada uyanmaz uykulara yatmış sevdalısını bir türlü uyandıramaz. Yash, yenik, üzüntülü, bu güçsüzlüğüne gözyaşı döker. Geceleyin otlar üzerinde biriken, sabahla inci taneleri gibi parlayıp tüylü ot yapraklardan sessizce toprağa süzülüveren çiğ, Ay tanrıçanın gözyaşlarıdır.

Çolpanın sevdalandırıldığı tan yerinin sabah öncesi kızarıklığının iki delişmen oğlu; kuzey rüzgârıyla güney rüzgârı o saat ayaklanırlar, evleri çok uzaklarda, Ege denizinden çok ötelededir. Tam geceyarısında yola düşerler, sabahla bir Egeye ulaşırlar. Evlerinde mahpusturlar. Yalnız sabahtan sabaha yeryüzüne inmelerine izin verilir.

Derler ki; tam sabah vakti, tan yeri ağır ağır atarken o iki delişmen rüzgâr çok kısa bir an durulur, ebem kuşağına geç derler. Ebem kuşağı yerle gök arasında ulaklık eder. Yedi renk halısını denizin yedi kat dibinden göğe kadar serer, cümle yaratıkların dileklerini yerden alıp göğe ulaştırır.

Yaz gecelerinde gökyüzü yıldızlarla kum gibi kaynar. Çoğu konukçudur, ordan oraya gezerler, bir yıldızdan bir yıldıza konuk inerler. İki kızkardeş, yağmurla deniz fırtınası yıldızlarına yazın izin verirlermiş. O yüzden yaz göğünde yağmur yıldızıyla kardeşi deniz fırtınası yıldızı görülmez; yerlerine avcı yıldızı, arabacı yıldızı, dişi ayı yıldızı, ikiz kardeşler yıldızı, sucu yıldızı çıkar.

Ay tanrıça bunların biriyle olsun ilgilenmez. O yalnızca Velidağındaki mağarada tutsak uykulardan uyanmaz sevdahısını düşünür. Bir uyandırsam, bir bağrıma sarıp sarmalasam, tatlı soluğunu yüzüme duysam, her yanımdaki sarı şeftali tüylerimi huylandırsam; ağzımı ağzına verip dişlerinin ak buğusunu emsem, dilimin kayganlığını dilinin kayganlığında gezdirsem.. diye düşürür.

Sevdalı, kırk düğümlü uyku ipleriyle kırk boğumlu kemiklerinden mağaranın duvarlarına bağlıdır. Cinler atasının buyruğu böyledir. Başında, her bir düğümü bekleyen kırk cin tayfası bekler.

Tanrıça ay, ağlar, gözyaşı döker, yalvar yakar olur; yine de kimselere sözünü geçiremez. Cin tayfası cin atasından korkar, Ay tanrıçanın ağlayan sesini duymamak için kulaklarına balmumu akıtırlar. Ayın kadınlarıyla en kızgınladığı, sevdalım sevdalım diye dört döndüğü geceler, gökyüzünde kimseleri uyku tutmaz. Yıldızlar kırşırlar, rüzgârlar söylenirler, Çolpanın yıldız köpeği diş gösterir, acı acı ulur. O zaman iyi yürekli yeraltı cinleri Ay tanrıçanın gönlünü hoş etmek için denizaltı cinlerini toplarlar, sözleşirler; el ele verip hem denizin altından,

hem yerin altından dünyayı sarsarlar. Bütün çabaları, Ay tanrıçanın sevdalısını uyandırmak, uyku yolundan döndürmek, gücünü toplattırıp iplerinden kurtulmasını sağlamaktır.

Derler ki; iki cin tayfası birlik olup dünyayı öylesine tutup sarsarlar ki, toprak yarılr, evler yıkılır, ağaçlar köklerinden sökülür; insanlar ölür, havada uçan kuş pat diye yere baygın düşer, ormanlar tutuşur, hayvanlar çil yavrusu gibi dağılr; deniz köpürür, yanardağlar yeni başta; ateşlenir, kızgın lavlar fışkırtır; karalar denizlere doğru akar, denizlerin ortasında yeni karalar biter. En çok da Egeye kötülüğü dokunur. Çünkü sevdalı Velidağındaki bir mağarada tutsak uykusunu uyumaktadır; çünkü Velidağı, Egededir.

— ONALTI —

Gün yüceldikçe gök bir hoş göverdi, açıldı, aynalandı, camgöbeğine dönüp göz buran bir ala mavi oldu.

Çakal sıcağı sabahtan ince ince bastırıyordu: deniz kıpırtısızdı, zeytinyağı gibi koyul, çöküktü. Kıyıda doğru burun kıran yosun kokuları kasaba evlerini tutmuştu.

Çarşı pazarda in cin top oynuyordu. Alış veriş yoktu, çarşı yolundaki dükkânlar kapalıydılar. Dükkâncılar evlerine çekilmişler, ala sıcağın dinmesini, denizin titreyip fışkırmaya başlamasını, ortalığı yapışkan serinliğin sarmasını bekliyorlardı. Yalnız karakol açıktı, bir de postane. İkisi de Kalenin altına düşen denize çevrik kan kayanın üzerindeydiler. Kasabaya tepeden bakıyorlardı; açık denizden kopup gelen yaşlık yeli, Kara Adanın bodur mersinlerinde, acı yarpuzlarında, dumrul makilerinde öbek öbek toplanıyordu; ayak altında biten mavru yabankekiklerinin kokusu hepsini bastırıyordu. Yaşlık yeli yanında yüzbin çeşit çiçek kokularını da, harnupları, ya-

bankekiklerini, mersinleri birbirine katıştırarak birlikte getiriyordu.

İlk karşıcılar karakolla postaneydi. Her ikisi de Kara Adaya bakan bütün pencereler ardına kadar açıktı. Yaşlık yelinden önce içerleri cehennem gibi kavruluyordu.

Karakolda komiser Tefvik beyle iki polisi —Kovacıoğlu Halille Camgöz— her biri bir odada, don gömlek serilmiş yatıyorlardı. Yediveren asmanın altında bekçi Nusret de ufaktan ufaktan şekerlemeye geçmişti. Gözleri kıynaşık, yarı tavşan uykusunda, alttan alta çarşı yolunu gözlüyordu. Çeketinin demir düğmeleri çözükü, altına giydiği atlet fanilas ter kokuyordu. Postallarının içinde ayakları vıcık vıcık suydı. Kara Adadan esen yaşlık yelinde gönlü ezilmiş, kolu kanadı kırılmıştı, ağzı tükürüleniyordu.

Davrandı, ayaklarının ucundaki denize ağzını dolduran tükürüğünü savurdu. Tükürük gitti, düştü, suyun yüzünde kaldı; inmedi. Deniz kan suuydu, kıpırtısızdı, sallanmıyordu. Motorlar, kayıklar, alamanalar, depozitolar çekili, sıra sıra duruyorlar, çakılıymışlar gibi yekinmiyorlardı. Havada kuş dolanmıyordu.

Öyle durup suskunluğu dinledi: «Tek kuş sesi bile yok. Amma baskın hava ha!... İster misin geçen günkü zelzele burda da olsun! Hava o hava çünkü..»

Ayaklarını yaylandırdı, sandalyasını duvara yatırdı; çevreye bakmaktan kamaşp yorgunlamış gözlerini yine yarı yumdu, av bekleyen şahin gibi öylece durdu. Başka zamanda, sabah serinliğinde, ya da ikindide top patlasa anca duyulurdu. Şimdinin ala sıcağında karınca yürüse kıpırtısı, çiçek açma kütürdüsü duyulacaktı.

Kulaklarını açtı, birileri geliyordu: adımlarını sürüye sürüye. Gözlerini çevirdi: çarşı yolundan çıkageleni sıcağın tütsüsünden ilkin kestiremedi, gözleri alışınca tanıdı Kötü Hasanı. Sıcağı gözüne gönlüne yedirmiş, postaneye sardırmıştı. Nusretin uyanıp doğrulduğunu görünce dişlerini göstererek gülümsedi, el salladı. Bekçi gerilmiş vücudunu bıraktı, yeniden sandalyasını yatırdı, gözlerini araladı.

Kötü Hasan kaşlarını kesen terle postaneden içeri girdi.

Hanife kadının damadı müdür Ziya bey, sarı file gömleğinin kollarını pazularına kadar sıvamış, önündeki kâğıtlara kapanık çalışıyordu. Memur İzzetin başında dolanan azgın karasinekle Ziya beyin cızık cızık cızıktırdığı redis uçlu kaleminden öte koca postanede tek ses yoktu. İzzet de havalelere, telgraflara kendini vermişti. Kötünün gelişyle ikisi de işlerini durdurdular, başlarını kaldırdılar.

Önce Ziya bey bozuldu, kaçamak bir bakışla İzzete baktı: gözleriyle konuştular ama, ikisi de birbirlerinin ne dediğini anlamadılar. İzzetin rengi uçukladı. Kötüyle bir mahallenin çocuklarıydılar. İlkokula beraber gitmişler, sonra Kötü işi süngerciliğe vermiş, İzzet ortadan sonra liseye ile gitmişti.

Kötü olanın bitenin farkına varmadı hiç, gülerek geldi, terbiyeli terbiyeli Ziya beyi selâmladı:

— Mer'aba müdür bey!

İzzete döndü, bankoya sokulup alçaktan

— N'aber len gâvur İzzet? dedi.

İzzet yan yan Ziya beye baktı, az güldü. Ama nasıl? Ezik büyük, yarısı sana, yarısı bana. Gülmesini bir uzat-sa dudaklarının seyirmesini durduramayacaktı, ondan korktu.

— Mer'aba Kötü!.. dedi.

Gırtlığını sesli sesli temizledi.

— Ne sıcak be, üff! dedi Kötü. Yaprak kımıldamıyor. Kumluktan nasıl geldim, bir ben biliyorum.

İzzet başını kaldırmadı, parmaklarındaki kopyakalemi bulaşıklarını eme eme temizlemeye çalıştı.

— Var bir bokluğun ki, geldin.. dedi.

— Yok be! İki gündür geleceğim geleceğim, bir türlü elim ayağım ermedi. Şaban reis, yazık, zahireci Apti ağadan borç harç para bulmuş, tayfaya pay etti. Sen de bizdensin Kötü dedi, bize de düşürdü. Kariya göndereyim dedim: Demrile. Epeyi oldu, bir haber çıkmadı. Bir tel de çekiverelim. N'apıyorlar, ne'diyorlar fıkara kimbilir! Hacının namussuzluğu dinmedi ki, herkes işine gücüne baksın! Bu kadar adam ziftin pekini mi yiyecek? Umurunda bile değil.

İzzet, elini ağzından aldı, başını kaldırmadan havale kâğıtlarını karıştırıp dizeledi.

— Pekâlâ, teli çekelim ama, bugün cumartesi hava-
le kapalı, para gitmez.

Bunları dedi, başı eğik Ziya beye baktı. O sıra kara-
sinek tavandan sarkan sarı ampulün çevresinde vız vız
dönüyordu. Ziya bey gözlerini dikti, sinek ne yapacak di-
ye baktı kaldı.

İzzet, Ziya beyden hayır gelmeyeceğini anladı: «Gön-
lü götürmüyor herhal..» dedi.

— Bugün cumartesi Kötü oğlum, unuttun mu?

— De gidi de! dedi Kötü. Günleri de şaşırır olduk
oturmaklardan. Cumartesi olunca para gitmez mi?

— Gitmez. Anca pazartesine!.

Kötü şöyle bir düşündü.

— Demek gitmez?

Sonra yüzü ışıldadı.

— Ben yine unuturum pazartesine. N'aparız o za-
man? En iyisi ben parayı sana bırakayım, üstümde dur-
masın, sen bir zahmet pazartesi gönderirsin Demrile.

İzzet önlemeye kalkıştı

— Yok, aman, Kötü...

— Ben pazartesi bir uğrar kâğıdını alırım.. dedi Kö-
tü. Olmazsa bir başka gün. Süngerci kısmısına para taşı-
mak gerekmez. Ya kumara yatırır, ya Kocakafaya. Ne
gerek, çoluk çomağın rızkı.. Neliklerle kazanıyoruz! Pa-
zartesi oldu oldu, gönderirsiniz, koyun kasanıza, sizde
dursun en iyisi. Ha banka, ha postane..

Aydın aydın güldü. Ellerini ceplerine daldırdı, ban-
koya boşalttı. Bir çakı çıktı, sedefi dökülmüş.. Uzun bir
sicim, deniz kabukları, irili ufaklı zar, bir kırık tebeşir..
sümüklü bir de mendil. En arkaya paraları döktü, par-
mağını tükrükleyip bankoya saydı.

— Tastamam yetmişbeş lira.. dedi. Bir de sen say
bakalım..

Elinde bir bütün onlukla bir beş liralık kaldı. Onluğu
sekize katladı, saat cebine soktu. Beşliği İzzete uzattı:

— Bu da tel için. Gitme parası da, tel parası da bun-
dan çıkacak. Yeter mi?

— Yeter, yeter! dedi İzzet.

Kötü yine güldü. Çukur yanaklı, şavk gözlü bir adam
oldu.

— Yaz teli o halde. Ben söyleyeyim, sen yaz sevabına..

İzzet, Ziya beye hiç bakmadı artık. Bir ak kâğıt çekti, kopyakaleminin ucunu diline değdirdi, bekledi. Kötü bankodan sarktı :

— Yaz.. dedi. Fatma Ergül.. Cami sokağı, numara onyedi, Demril. Meraktayım. Sıhhatinizin iş'arı. Hasan! Şunu da yaz; yetmişbeş lira gönderdim, selâmlar. Hasan! Yazdın mı?

— Yazdım.. dedi İzzet.

— Eline sağlık, gâvur!

İzzetten Ziya beye döndü. Zira bey hiç bakmıyordu. İzzet, sözde telgrafın kelimelerini saymaya başlamıştı: Fatma Ergül, iki; Cami, üç; sokağı, dört; numara, beş; onyedi, altı...

Kötü yayıntılarını topladı.

— Ben gidiyorum.. dedi. Eyvallahın müdür bey, eyvallah İzzet!

Ziya bey yarım ağız bir «güle güle» dedi; izzet yüreği cızım cızım «acaba birşeyler sezdi mi ki..» diye geçirdi içinden. «Benim yüzüm de yüz değil ki.. Köpek gibi baktım herifçioğluna. Hey oğlum Kötü hey! Sen kime ne telgraflar çekiyorsun, kime ne paralar gönderiyorsun? Kim kaldı bunları alacak ki Kötü deyyûs?»

Kötü gitti.

Postanede bir Ziya bey, bir İzzet, bir karasinek kalakaldılar. İzzet sucuk gibi terlemiş ellerini pantolonun yenlerine sildi, cigara arandı, bulamadı. Yutkundu.

— N'apacağız? diye sordu Ziya beye.

Ziya bey evraka imzasını attı.

— Neyi n'apacağız?

— Kötünün işini..

Kızgın ala sıcak kasabayı bırakmış İzzetin başına birikmiş yağıyordu sanki.

— Nas'ıl vereceğiz telgrafını? Birşeyden haberi yok baksanız'a. Geldi geleli vermiyoruz, burda tutuyoruz. Ne kadar tutarız daha? Kaç gün geçti..

— Biri vermeli telgrafını ona. Demin niye vermedin, hazır gelmişti de?

İzzet sıçradı, kalemi attı elinden.

— Yok.. dedi. Yok! Ben yapamam, ben veremem. Benim arkadaşım Kötü. Diyemem. Nasıl derim?

Ziya beye bel bel bakıyordu.

— Diyebilir miyim? Kötü, oğlum Kötü, senin çocuğun çocuğun da.. Senin karın da.. Yok, yok, ben yapamam!

İkisi de sustular.

— Ben götürürüm.. dedi Ziya bey sonunda. N'apalım, çare yok madem. Ben götürürüm. Ver bana teli..

İzzet verdi, o aldı. Yürüdü. Doğru kumluğa indi, kimseyi bulamadı. Döndü, Karadağlı Niyazinin demirci dükkânında Şaban reisi buldu, sevindi. Giritlinin marangoz dükkânının gölgesinde öbürleri de serilmişlerdi. Selâmla girdi, hepsi sıcaktan aygın baygın selâmı aldılar.

— Hele buyur müdür oğlum.. dedi Şaban reis. Sen pek gelmezsin buralara ya, nasılsa tenezzül etmişsin işte! Buyur, otur!

Yer gösterdi. Ziya bey oturmadı.

— Postane yalnız.. Hemen kaçacağım.

Şaban reise kaş göz etti. Şaban reisin kaşları çatıldılar, anladı, gözleriyle sordu: «Ne var, birşey mi oldu, ki-me n'oldu?»

Ziya bey de karşıladi: «Hele biraz dışarı da gel de..»

İkisi birden demirci dükkânının önüne çıktılar, tentenin çarpık gölgesine omuz omuza sıkıştılar.

— Kötü Hasana bir telgraf var.. dedi Ziya bey. Neredeyse beş gün olacak geleli. Bir türlü elimiz varmadı vermeye. İzzet de veremedi, n'apsın oğlan!

Şaban reis kocaman baktı :

— Ailesine birşey mi olmuş? dedi.

Ziya bey denize döndü

— O zelzelede biri bile kurtulamamış..

Pantolon cebinden buruşmuş telgraf kâğıdını çıkardı, Şaban reise uzattı. Sonra konuşmadan yürüdü gitti.

Şaban reis telgrafın kâğıdına bakıyordu. İçeri de girmede. Kara Mustafa geldi, sonra Aferim, sonra Lapacı, sonra Kötü Hasan; Bahtiyar, Uzun, Yusufçuk, Yaşa Gazi, Pırpır, Şaş Nuri, sonra demirci Karadağlı Nivazi, sonra marangoz ustası Giritli.. Şaban reisi çevrelediler. Sormadılar da. Şaban reis konuşsun diye beklediler. O da

ağzını açıp tek lâf etmedi. Uzun yoruldu, yere çöküp oturdu. Niyazi

— Hayırdır inşallah! dedi.

Şaban reis, gözlerini hiç indirmeden Kötüye baktı:

— Hasan.. dedi. Senin çocuklar geçenki zelzelede, oğlum..

Telgrafı eline verdi. Kötü, hiç birşey demedi. açtı, kargacık burgacık harfler dizisine baktı bulanıkça.

Okuyun şunu be! dedi. Biriniz okuyun be!

Kimse ne elinden aldı telgrafı, ne okudu ona.

Kötü, sonunda yavaşça Uzunun dizlerine doğru çöktü.

— Duydun mu Uzun? diye sordu. Duydun mu len? Hepsi ölmüşlermiş. Hepsi! Karı da, oğlanlar da.. Kız da.. Ölmüşler!

Bakındı hepsine de. Tek tek.

— Kimim kaldı şimdi benim? Neyim kaldı şimdi benim? Nem var bu dünyada şimdi?

Uzun, kocaman ellerini omuzlarına koydu onun, bastırdı: korkunç bir sesle :

— Sen varsın ya len! dedi. Biz varız ya! Hepimiz varız ya!..

Ve yüce Tanrı adamoğluna dedi: «Ve bir koçu alacaksın ve adamoğulları ellerini koçun başı üzerine koyacaklar. Ve koçu boğazlayacaksın ve onun kanını alıp mezbahın üzerine çepeçevre serpeceksin ve koçu parçalarına göre böleceksin ve içini ve parçalarını yıkayacaksın ve onları parçaları ile ve başı ile beraber koyacaksın ve bütün koçu mezbah üzerinde yakacaksın: bu, bana yakılan sunudur, hoş kokudur.

Ve koçu alacaksın ve onun kanından alacaksın ve adamoğlunun sağ kulak memesine ve oğullarının sağ kulak memesi üzerine ve sağ ellerinin baş parmağı üzerine ve sağ ayaklarının baş parmağı üzerine koyacaksın. Ve kanı çepeçevre mezbah üzerine serpeceksin. Ve mezbah üzerindeki kandan ve mesh yağından alacaksın ve adamoğlunun üzerine ve giyim kuşamı üzerine ve kendisiyle birlikte oğulları üzerine ve oğullarının giyim kuşamları üzerine serpeceksin; ve o, giyim kuşamı ve kendisiyle birlikte oğulları ve oğullarının giyim kuşamı kutlu olacak ve koçtan yağı ve yağlı kuyruğu ve içi kaplayan yağı ve karaciğer zarını ve iki böbrekleri ve onlar üzerindeki yağı ve sağ budu (çünkü kutlu koçtur) ve benim önümdeki mayasızlar sepetinden bir somun ekmek ve bir yağlı pide ve bir yufka alacaksın. Ve hepsini adamoğullarının avuçları üzerine koyacaksın.

Ve koçun döşünü alacaksın ve adamoğlu ve oğulları

için bu koçun döşünü ve kaldırma budunu kutlayacaksın. Ve adamoğullarınca adamoğulları ve oğulları için ebediyen pay olacaktır.

Ve pay koçunu alacaksın ve onun etini kutsal bir yerde haşlayacaksın ve adamoğulları koçun etini ve sepetteki ekmeği, toplanma çadırının kapısında yiyecekler ve kendilerini ayırmak ve kendilerini kutlamak için onlarla kefaretilen bu şeyleri yiyecekler, fakat bir yabancı onlardan yemiyecek, çünkü onlar kutsaldır. Ve eğer pay etinden ve ekmekten sabaha kadar kalırsa, o zaman kalanı ateşte yakacaksın: yenilmeyecek, çünkü kutsaldır.

Ve adamoğullarına sana buyurduğum gibi bütün dediklerimi böyle yapacaksın, yedi gün onları pay edeceksin. Ve her gün kefaretil kurbanı koçu onlara sunacaksın.

Ve üzerinde buhur yakmak için bir mezbah yapacaksın, onu akasya ağacından yapacaksın. Uzunluğu bir arşın, murabba olacak; yüksekliği iki arşın ve boynuzları kendisinden olacak. Ve onu, üstünü ve çepeçevre yanlarını ve boynuzlarını halis altınla kaplayacaksın ve onun çevresine altın pervazlar yapacaksın ve pervazın altında ona iki altın halka yapacaksın: onları iki yanlarında, iki tarafında yapacaksın ve kollarla taşımak için onlara yerler olacaklar. Ve kolları akasya ağacından yapacaksın ve onları altınla kaplayacaksın.

Ve onu şehadet sandığı yanındaki perdenin önüne, şehadetin üzerindeki kefaretil örtüsünün, seninle buluşacağım o yerin önüne koyacaksın ve adamoğlu onun üzerinde hoş kokulu buhur yakacak; her sabah kandilleri düzelttiği zaman, onu yakacak.

Onun üzerinde yabancı buhur, ya da yakılan sunuya, ya da ekmek sunması vermeyeceksiniz. Ve adamoğlu onun boynuzları üzerinde yılda bir kere kefaretil edecek; yılda bir kere kefaretilerin suç kurbanı kanı ile nesillerinizce kefaretil edecektir.

Ve sen kendine, başlıca kokulu baharat, beş yüz şekel seyyal mür ve onun yarısı iki yüz elli şekel hoş kokulu tarçın ve iki yüz elli şekel hoş kokulu kamyş ve makdis şekeline göre beş yüz şekel hıyarsenber ve bir hin zevtin yağı al; ve onu attar işiyle tertip olunmuş hoş kokulu kutsal mesh yağı yapacaksın; kutsal mesh yağı olacak.

Ve toplanma çadırını ve şehadet sandığını ve sofrayı ve onun bütün takımlarını ve şamdanı ve onun takımlarını ve buhur mezbahını ve yakılan sunu mezbahını ve onun bütün takımlarını ve kazanı ve ayağını, onunla meshedeceksin ve onları kutlu kılacaksın ve ziyadesiyle kutlanacaklar; onlara her dokunan şey kutlu olacaktır.

Kendine hoş kokulu baharat, kara günnük ve hoş kokulu ezfar ve kasnı zamkı ve hoş kokulu baharat ve sâfi günnük al; tartıları bir olacak; ondan buhur, attar işi üzere tuzlanmış, temiz ve kutsal hoş koku yapacaksın.

Artık :

«O gün karanlık olsun;

Ve onun üzerine ışık parlamasın.. dedi adamoğlu yüce Tanrıya :

Karanlık ile ölüm gölgesi ona sahip çıksınlar.

Üzerine bulut çöksün;

Hele o gece, onu koyu karanlık kapsın;

Yılın günleri arasında yüzler gülmesin;

Ayların sayısına girmesin.

İşte o gece kısır olsun.

Akşamın yıldızları kararsın; ışık beklensin de olmasın. Suç ettimse, sana ne ettim, ey insan gözcüsü? Niçin beni kendine hedef tuttun?

Çünkü biz dünya adamlarıyız ve birşey bilmeyiz, çünkü günlerimiz yeryüzünde bir gölgedir.

Bataklık olmayan yerde kamış biter mi? Su olmayan yerde saz büyür mü? Her biri, henüz yeşilken, daha kesilmeden, her ottan önce kurur.

Ben kendime yük oldum. Çünkü şimdi toprakta yatacağım ve beni çok arayacaksın, fakat ben olmayacağım.

Çünkü bir ağaç için ümit vardır; kesilse yine sürer, kökü yerlerde kocasa ve kütüğü toprakta ölse de su kokusunu alınca filizlenir ve bir fidan gibi dal salar.

Ama insanoğlu ölür ve çöker: tıpkı gölden akıp giden su'arda ırmağın çöl olup kuruması gibi insan da öyle yatar da kalkmaz. Uykularından uyanmaz.

Ve sen dağın yıkılıp harap olması, kayaların yerinden taşınması gibi insanın ümidini yok ediyorsun: daima onu yeniyorsun ve o, geçip gidiyor..» dedi.

— ONYEDİ —

Çeşme har har aktı, ağzına verili bakır herkeyi doldurup bir güzel taşırdı. Kadınların hiç biri oralı bile olmadılar. Lapacının Huri :

— Eteğime dolduracağım dağdan bayırdan taşı, geçip evinin karşısına al alçak papaz, al namussuz papaz.. diye yağdıracağım yağmuru.. dedi. Saçı başı darmadağındı, kızgınlık gözlerinden dışarı uğramıştı.

— Bir de erkeklerimizi doğru yolundan eder, hayın! dedi Bahtiyarınki. Kozunsa kozunu bil, bizi ne demelere katıyorsun kendi kavgana? Hiç! N'apacaksan kendin yap, düş bizim yakamızdan; düş ey geberesice!

Anası Hanife kadın hınçla :

— Pezevenk! dedi. Boynuzlu papaz! Kendini hep reisim belliyor. Götünün kılı ağardı, apak oldu; ben ben'im diyor hâlâ.. Yaşına başına hürmeten gık demiyor erkeklerimiz.. O da bir bokum sanıyor, horoz horoz dolaşıyor.

Aferimin sıskacık kara karısı

— Hoştun, hoş! dedi. Horozluk da ona kalsa bari, canım yanmaz. Zift yürekli herif, n'olacak! Karnı tok, sırtı pek, umurunda mı dünya onun? İsterse temelinden yıkılsın, bana ne.. diyor.

— Ya biz n'olacağız? dedi Halime kadın, bıraktığı yerden aldı. Biz n'olacağız komşular? Aç açık kaldık, namert ellerine muhtaç düştük! Hadindi buna bir çare bulsa ya koca papaz!

— Kargaya bokun merhem demişler, gitmiş denize sıçmış ayol! Bununki de o hesap. Hiç bize yordam olur mu, yolak olur mu? Anca kendini, kıcına kazık sokan Hacısını düşünsün o! Başka nesi var düşünecek ki..

Şaş Nurinin karısı yavaş Fadik bile havaya uydu, celâllendi

— Tencereler kime bakar evde? Bize bakar. Bir aş kaynadı mı evlerimizde kaç gündür?

— Günü geç bacım.. dedi Pırpırınki. Hafta de, ay de.. Nice oldu mezarlıktan turpotu, ebemgümece toplar çoluk çocuğa yedirirdim, yaz geldi, onlar da yenirlikten çıktı; kalakaldık.

— Sürüm sürüm sürünür inşallah! Bizim çektiğimizin bin katını çektirir Allah da ona.

— O Allah, Allahsa yapar bunu!.

Lapacının Huri taşan herkeye eğildiğinde Şaban reisin karısı Halime kadını elinde kulplu testi gelir gördü, durdu. Ağzındaki sözü kesti, yuttu.

Halime kadın salınarak geliyordu: başında beyaz başlığı, sırtında kara dışlığı. Huri, herkeye uzanmışken doğruldu, elini kulptan çekmedi.

Öbür kadınlar sus pus oldular. Kızıla dönük gözlerle Halime kadına baktılar. Halime kadın gülümsüyordu, ucunda kaldı ağzının. Havayı sezinledi, buz oldu. Karşılıklı pısıp durdular.

Bahtiyarın anası başını arkaya attı, öne çıktı:

— Hangi yüzle çeşmelere geldin, önümüze durdun cadı Halime? diye sordu. Arsız karı, utanmaz, bok!

Biri bir yumruk indirseydi, Halime kadını sarsamazdı bu kadar. Sallandı, ayaklarının altından toprak kayar gibi oldu; sıkı bastı, kaldı.

Şaş Nurinin yavaş karısı Fadik, yüz buldu

— Koca papazın cadalozu seni! Kocanın erkeklerimize ettiği yetmiyor mu, ha? Sürü etti onları, koyunlara, davarlara çevirdi, kendini de çoban köpeği yaptı başlarına. Ürüye ürüye heriflerimizi sürüdüğünü yetmiyor mu daha?

— Acımızdan kuruyup ölelim mi istiyor papaz kocan? dedi Aferimin sıska karısı. Bunu mu istiyor? Biz ona n'aptık?

— Biz n'aptık, eğriyi bilmez kötüyü bilmez sabî sübyanlarımız n'aptı?

— Ne suç vardı onların, ne suç vardı erkeklerimizin, ne suçumuz vardı biz karıların? Geberesi kocana ne zararımız dokundu da bize bunca kötülüğü lâıyk gördü?

— Hacıyla ne uğraşüyor, bizle ne uğraşıyor, çoluğumuz çocuğumuzla ne uğraşıyor? İnşallah bizim kadar taş düşer başınıza da altında kalırsınız. Dilerim rabbimden, inşallah!

Halime kadın dört bir yandan gelen saldırıya karşı ne diyeceğini şaşırđı, dili damağı tutuldu. Kulakları yangın gibi yanıyordu. Gözlerinin önünde al kelekler uçuştular; Kara Adanın deli akıntısı gelip fır fır döndü. Hiç bir söz edemedi. Kadınların birşeyi gördükleri yoktu. Ağzı açık, gözleri yumuktu.

Testisiyle başını kaldırmadan çeşmeye yanaştı. Yalağın ağzında Bahtiyarın Huri duruyordu. Sertçe karşıladı, bir adım attı, yolunu kesti.

— Git burdan karı! dedi. Git aşağı mahallenin çeşmesinden suyunu doldur, hadi! Sana bu mahallenin çeşmesinden su mu yok artık. İnsan olan su içen, sizin gibi ciyanlar değil! Hadi, yallah!

Halime kadın bir zorlayayım dedi, yumyumuşak iteledi Huriyi; Hurinin kan beynine sıçradı o an, yalağın taşında duran ağır bakır ibriğı kaptığı gibi kaldırdı, budur diye Halime kadının başına indirdi. Halime kadını bu vuruş mu yıktı acaba?

Yere yuvarlandı, elinden testisi savruldu, yuvarlanıp Fadikin ayakları dibine geldi. Fadik, takunyasıyla testinin karnına vurdu, kırdı çattadak.

Bu küçük patlama işaret oldu; çeşme başındaki birikmiş kadınlar, Halime kadının üzerine üşüştiler. Halime kadının ince çığlığı güç duyuldu:

— Yapmayın kızlar, kadınlar! Yapmayın, hele yapmayın!

Olayı mahallenin öbür kadınları kapılardan pencere-lerden seyre çıktılar. Biri olsun yetişmedi; donmuş durdular, yalnızca baktılar. Çocuklar diringa oynuyorlardı, aylıp oyun kestiler. Kocakafanın Faruk korkuyla koşturdu, Çakırın kahvesine geldi; Şaban reisi arandı, bulamadı. Ordan kalafat yerini buldurdu. Şaban reis kumluk-taydı.

— Şaban amca koş, koş! dedi. Halime kadın teyzemi bitirdi karılar, koş!

Şaban reis 'N'oluyor' diye sormadı, koştı.

Çeşme başına geldiğinde kadınlar dağılmış, ortalıkta kimsecikler kalmamıştı. Bütün evlerin kapıları, pencereleri sımsıkı kapalıydı. Komşular sokakta oynayan çocuklarını bile içeri almışlardı.

Şaban reis, sokağın başından karısını çeşme yalağının çamurlarına bulanmış yatar gördü; birden içinden bir yay gerildi, vın diye koptu, dalgalandı.

Yanı başına, çamurlu suya diz çöktü

— Halime!. dedi.

Yıllar yılı ilk kez karısına «Halime» diyordu; adlı adınca.

Başını çamurlardan kaldırdı. Alnı yarılmış kana bulanmıştı. Saçlarından çamurlu, ayrı bir kan sızılıyordu. Gözünün biri mosmor, çürüktü, dudakları patlak!

Kollarıyla sardı, kaldırdı. Kendi de yekini kalktı. Bağına çekti, bastırdı; dimdik yürüdü. Kapalı kapıların, pencerelerin önünden geçti. Evlerdeki, onun sokaktan gelen ayak seslerinin büyük yankısının avluya vuruşunu ürkek ürkek dinlediler. Şaban reis uzaklaştıkça yankı da dindi, geçti.

«Karılar! Gözünüz kör olsun, Allah belânızı versin namussuz, orospu karılar! Ne vardı da ne istediniz bu garibandan, bu yoksuldan? Allah topunuzu kahretsin! Azgınlık başınıza vurdu! Heriflerinizin çektiği yetmiyor da arta kalanında birbirinizi yiyorsunuz. Tüh! Kara dinli sırfıntılar! Tüh! hepinize, alçaklar!»

Evin kapısına varmadan İrazla Kara Mustafa yetiştiler. Mustafa, yengeyi alayım dedi, Şaban reis vermedi.

Dudakları gerili, uçuklamış, yüzü bembeyaz; Halime kadını kendi kucağında eve aldı, alt kattaki birinci odaya girdi, sedire yatırdı. İraz, kadının başı altına yastık koydu.

Bir tas tulumba suyu getirdi, bir de tülbent. Islattı, yüzünü gözünü sildi: kanlarını temizledi. Halime kadın boyuna titriyor, inliyordu. Şaban reis saçlarını sıvazladı, alnını açtı.

— Halime!

Kadının dişleri kenetlenmişti, yumrukları sıkık hep inliyor, tir tir titriyordu. İraz :

— Sirke getireyim de.. dedi, fırladı.

Alnını, bileklerini sirkeyle oğdular, burnuna tuttular. Neden sonra gözlerini aralayabildi. Baş ucunda Şaban reisi görünce, tutamadı, boşandı; sarsıla sarsıla ağlamaya başladı. Şaban reis omuzlarından kestirip engellemeye çalıştı

— Sus, sus! Geçti! Üzülme artık, sus!

— Adamım.. dedi Halime kadın hıçkırıklarla. Adamım... Koca adamım..

İraz dudaklarını ısırды, acıttı. Mustafa omuz başında dikiliyordu.

Halime kadın

— Seni karaladılar bana hep.. dedi. Seni karaladı körolasica karılar! Senmişsin suçlu, hep senmişsin bunca kötülüğü işleyen..

Gözlerini yumdu, boğulur gibi hıçkırdı.

— Sus! dedi Şaban reis. Sen üzülme! Sen hiç üzülme!..

Halime kadın kalkındı, gömleğinden tuttu Şaban reisi:

— Seni karaladılar bana.. dedi. Karaladılar, kötülediler, sövdüler sana.

Şaban reisin yüzüne bakamıyordu, gözleri eğikti.

Şaban reis karnının derisinin gerilip taşlaştığını, buza kestiğini duydu. Sonra gerilen deri kırıştı, kırıştı, pör-süyüverdi.

— Senmişsin kötülükleri işleyen onlara. Aç komuşsun, açık komuşsun. Kocalarını ayartmışsın. Seni biliyorlar. Hep senmişsin!.

Şaban reis kadının buruşuk derili ellerini tuttu, sıktı, kendi ellerinin soğukluğu berikine aktı.

Ayağa kalktı. Durmadı artık. Kapıya yürüdü. Mustafa seğırtti :

— Reis!

Duymadı.

— Reis!.

Kapıyı ardından açık bıraktı.

Sokakta gölgeler iki adam boyu uzamıştı.

«Yuf olsun! Bu millete herşey haram, herşey! Bir bok bile olmaz bu millet. Bir de kalktım, adam olsunlar diye önlerine düştüm. Aklıma tüküreyim. Nesine bu süngerci milletin, nesine? Kayıkları olsa n'olur, olmasa n'olur? Köpek bunlar. Alışmışlar sürünmeye, Hacı'nın ağzının kokusunu çekmeye. Bırak sen de ne halleri varsa görsünler! Sana ne? Ununu elemişsin, eleğini duvara asmışsın. Baktın çamura yuvarlanmışlar, nene gerek, vur bir tekme de sen, daha batağa yuvarlansınlar! Hayır! Olmaz. İnsanlık yapacağım ya.. İnsanlık! İnsanlık! Sıçayım içine insanlığın! Bana mı kaldı bu kadar milyon adamın içinde? Bunca adam nerde, bunca okumuş yazmış, akıllı evvel, eli kalem tutan adamlar nerde? Hangi cehen-nemin dibine gittiler? Niye bakmazlar milletlerine, niye görmezler çektiklerini, niye değıştirmezler yazılarını? Niye benim gibi fıkaraalara düşürürler baş olmayı? Ben neyim, ben kimim ki baş olacak? Benden baş mı olurmuş! Huh! Yazık benim insanlığıma, yazık o herifçilerin insanlıklarına! Hepsinin anaların, avratlarını onların. Yedi kuşak sülâlelerini, e mi! Bok gibi oturuyorlar şehirlerde. Bok gibi. Bana bırakıyorlar. Benim gibi yoksul Şabanlara. Akıllarına turp sıkayım onların. Ben kimim, ben neyim ki Hacı'nın karşısında? Ben ne dayanırım? Benim etim ne, budum ne? Bu zavallı millet kim? Üç sapı silik süngerci işte! Üç kıcı kırk herif. Ne gelir ellerinden? Hiç bir şey. Bizim elimizden hiç birşey gelmez. Bunu yazın bir yanınıza. Biz bir bok bile değiliz: Hacı dedin mi o herşey! Bin yıl süngere çıkılmasa kılına hâlel gelmez onun. O namussuz pezevenge birşey bile olmaz. O dayanır. O güçlü. Sırtı kavi. Bizim ayağıma giyecek bir amerikan donumuz bile yok. Donsuz adamın kime kafa tutması neye yarar?»

Sokağın taşlarına kör .kör basıyordu. Ayağını acıt-

mışlar, acıtmamışlar, farkında değildi. Sokak, kıvrıldı, bir ikinci sokağa vardı, dayandı. Evlerin ak badanalı duvarlarına güneş vurmış, arpımıştı. Sokağın düzlenmiş taşlarından, sıcak, titreşerek yükseliyordu.

«Olacağı buydu sonunda. Buydu. Başka n'olsundu ki? Hiç! Elde yok, avuçta yok. Odda yok, ocakta yok. Karı dediğin, ocuk dediğin sıcak aş ister. Hacı dayanır, sen dayanamazsın. Karı dayanamaz, ocuk dayanamaz. Tırnak kadar birşeyler zaten. Bir deri bir kemikler. Karının da çocuktan farkı mı var? Saçı uzun aklı kısa bir mahlk! Var mı yesin, var mı yatsın? İkisini de bulup yemedi mi, adamın tepesine biner. Haklı. Erkek kısmında nerede onu susturacak g? Elini sıkmayı bilmiyor ki, yumruk olsun! Elini bilmiyor daha. Ne işe yaradığını bilmiyor ellerinin. Allah kahretsin! Hepsini, hepsini. Karıların da, süngerci milletin de, benim de.. Allah belmızı versin! Biz hiç birşeye lyık değiliz. Ne adamlığa, ne kayığa, ne bir boka. Hiç birşeye! Hacı'nın burnunu srteceğimize kendi burnumuzu cenderelere soktuk. Bu böyle gelmiş, böyle gidecek. Dünyanın hali bu, bizim halimiz bu. Hiç yolu yordamı yok bunun. Ben bunun altından kalkamadım, ben bunu beceremedim işte!  sapı silik herife hkmedemedim. Gz eğdiler, çiğ yemiş gibi karın guruldattılar. Bir karılarına söz geçiremediler, baş kaldırttılar. İyi ama. Mstahak. Hepimize. Hacı gibileriyle dğşlmez bu memlekette. Adam gücü, paraya her zaman yenilir. Hazreti Ali gelse, para Hazreti Aliyi de yener. Hazreti Hamza gelse gryle, onu da...»

Cumhuriyet Alanı'na geldi. Hiç durmadan Cakırın kahvesine sırtını cevirdi. Cardak altında oturan Kötü Hasanla Uzun gördüler, birbirlerine baktılar. şaban reis bodoslamadan Hacı'nın yazıhanesine doğru gidiyordu.

Bıvıksızın kahvesinden bir kaç eski tanış selâm verdiler, Saban reis almadı. Görmeden geçti onları. Kaskatydı. Gözleri dolu dolu. Hiç bilmeden, duymadan yavaşacak ağlıyordu.

«Kötü oldum milletimle. Kasabama rezil rüsva oldum. İki paralık ettim kendimi. Karıların, ocukların diline düştüm. Altın adımlı pula evirttim. Oh olsun hana ama.. Oh olsun milletime! Bize müstahak! Demek Hacı-

dan iyisi, bizden kötüsü yok, öyle mi? İyi. Çok iyi! O halde dönün eski kenef halinize. Dönün, Hacı ilikçisi kemir kemir kemirsin iliğınızı, eme eme kurutsun! Geberin hepiniz. Size akıl yaramaz, size yarayan yaramaz. Sizi anca Hacı namussuzu paklar. Hacı! İşte vardım pezevenk yanına, vardım teslim olmaya, vardım ben ettim sen etme demeye; vardım bize acı demeye. Allah bellettin kendini bize pezevenk! Hadi bakalım, göstert Allahlığını, kurtar süngerci erkeklerini, karılarını, çocuklarını açlıktan, yoksulluktan! Hadi bin tepemize, hadi bizi azaplandır; neyiz kaldıysa kemiklerimizde bir güzel yala yut, iliğimizi sömür. Ne bok olursa olsun artık! Şeyimde değil. Hiç birşeyimde değil. Bana mı kaldı milletimi düşünecek? Başkaları düşünsün. Şehirli baylar düşünsün. Okumuş yazmışlar, meydanlarda nutuk atanlar, gazetelerde cart curt edenler, elleri kalemlî, boyunları kravatlî herifler düşünsün. Bu millet akı evveldir, bu millet nelerden geçer diyen altı oklu İsmet paşa düşünsün: ardındaki akıldâne yaverleri düşünsün, gözlüklü herifleri, meb'us beyleri düşünsün. Ben ne bokuma düşünecekmişim? Hiç!»

Yazıhanenin kapısı açıldı, kâtip İsmail tentenin altında oturuyordu, Şaban reisi görünce sandalyasından sıçradı, kalktı. Bir baktı, korktu reisten. Perişanlanmış, iki gözü iki çeşme, ama taş gibi sert, yamrulup yumrulmamış bir Şaban reisti. İsmail boyu iki metre olmuş gibi de geldi.

Şaban reis onu da görmedi, doğru içeri girdi. Hacı, vantilâtörünü açmış, kendine çevirmiş, kristal hokkanın karşısında oturuyordu. Nargilesinin marpuçu ağzındaydı. Şaban reisi taa karşıdan gelirken görmüştü.

Hiç bozuntuya vermedi. Dizi üstünde duran elini ağır-dan kaldırdı, masanın orta gözünü çekti, Barabellumu kılıfından sıyırdı, el altına aldı.

Şaban reis hokkan'ın tam karşısında durdu. Hacı, gözlerini kaldırıp yüzüne baktı onun. İkisinin de gözleri hiç birşey söylemiyordu. Vantilâtör, Hacı'nın yüzünü yaladı, döndü; Şaban reise çevrildi, sonra sertçe vurdu, yeniden Şaban reisten geçip Hacıya geldi.

Hacı, marpucu bıraktı elinden, koltuğuna yaslandı. Baktı. Tam Şaban reisin başına, başındaki kasketine ba-

kıyordu. Soluk, bitik, tuzdan ağarmış kasketine. Şaban reis anladı, elini kasketine götürdü, sıyırıp aldı.

Hacı o zaman rahatladı. Dudakları titredi ama gülmedi. Zorlandı. Hafifçe öne eğildi, Şaban reisin ayrık bacaklarına baktı. Şaban reis, gözlerini indirmede, Hacı'nın yerine duvara dikili kaldılar. Anladı. Bacaklarını bitiştiirdi, hazırola geçti.

Hacı, arkasına yaslandı yeniden. Kristal takımın ardındaki görüntüsü kocamanlaştı, büyüdü de büyüdü. Marpuçu aldı, başını avucunda ovuşturdu.

— Evet? dedi.

Bekledi.

Şaban reis de bekledi, sustu.

«Ülen Hacı, seni şuracıkta şimdi bir boğazlayıversen... Ümüğüne çöküp bir sıksam, bir sıksam.. Bu millet de, bu dünya da bir mikroptan kurtulurdu!»

— Birşey mi istedindi Şaban reis? diye sordu Hacı.

Oyun, uzuyormuş gibi gelmişti, nerdeyse sıkılacaktı. Sabırsızlanmıştı.

Şaban reis elinde kasketine yer değiştirtti.

— Çocuklara geldim.. dedi. Sesini kendi de tanıyamadı. Alçak, namussuz, açıktan açığa hayın bir sestı çünkü. Titremiyordu da.

Hacı :

— N'olmuş ki çocuklara? dedi.

«Domuzuna bilmezden geliyor. N'olmuş çocuklara öyle mi? Ananın örekesi olmuş!»

— Yeniden işe dönecekler.. dedi.

Hacı, hıhladı.

— Bana mı?

— Sana!.

— Hani şartınız şurtunuz vardı?

— Artık yok.

— Yani aman diyorsunuz?

— Aman diyoruz.. Evet!

Hacı koltuğundan kalktı, kehlıbar tesbihini bileğine geçirdi, masanın enini döndü.

— Onlar mı aman diyor, sen mi? dedi. Hanginiz diyor?

Şaban reis gürültüyle burnunu çekti.

— Hangisinin demesi gerek?

— Senin!

Durdu. İkisi de dimdik bakıştılar.

— Ben diyorum.. dedi Şaban reis.

— Ben ettim sen etme diyorsun..

— Ben ettim sen etme diyorum!.

— Amanı bilin mi amanı, işte aman diyorsun..

— Amanı bilin mi amanı, işte aman diyorum!

— Hazırola geçip..

— Hazırola geçip..

— Kasketini çıkarıp..

— Kasketimi çıkarıp..

Hacı masanın üzerine oturdu. Gözlerinde bir sevinç tu-
tuşmuştu.

— Eh.. dedi. Madem öyle, madem bunu dedin karşı-
ma gelip ben de eşek değilim ya; ben de tamam diyorum.
Hiç gereksiz bir çekişmeye düştük, zaten biz et tırnakız.
Ne benden size zarar gelir, ne sizden bana. Öyle değil mi?

Yazıhanenin kapısında İsmail durmuş kalmıştı, kıpır-
tırsız, soluksuz bakıyordu. Şaban reisin omuzundan Haçı-
la göz göze geldiler. İsmail güldü.

— Aldın mı çocukları geri? diye sordu Şaban reis.

Hacı :

— Aldım, evet!. dedi.

— Paşa gönlün oldu mu?

— Oldu. Söyle hemen hazırlıklarını ikmal etsinler,
tez elden sefere çıksınlar. İşte motor, işte sünger!

Şaban reis durdu. Dişleri birbirinden ayrıldılar. Sıt-
ma nöbeti gibi soğuk bir yoklama vücudunu kavradı,
sarstı. Bir kez de hıçkırdı.

— Hak tuuuh! dedi koca bir balgam karıdı, Hacı'nın
bir kol arası uzaktaki suratının ortalık yerine hınçla tü-
küdü:

— Tamam öyle mi, gönlün oldu öyle mi pezevenk?
Senin ben ağzına sıçay'm salıngaçla e mi deyyûs!

İsmail hiç beklemiyordu. Tam Şaban reis dönüp üze-
rine yürüdüğünde o da Şaban reisin üzerine yürüdü. Şaban
reis, bir tokat aşketti İsmaille, sesi Çakırın çardağından
duyuldu. İsmail savruldu, yoldan gitti.

Şaban reis geride n'oluyor diye bakmadı bile. Yazıha-

neden çıktı. Çardaktan Uzunla Kötü koştular. Şaban reis onları da görmedi. Nöbet, her yanına yürüyordu. Gözlerinden yaşlar akıyordu, ağzı salyalanmıştı. Çakırın havuzuna kadar anca, gücün gücüne yürüdü. Havuza geldiğinde dizleri kesildi, dermanı çözüldü, kulaklarında bin kulaç derinliklerin dinmeyen uğultusu vınladı. İçi, deniz dibinin serinliğine döndü. Ansızın hava borusunun kesildiğini duydu; soluğu kesildi. Elleriyle işaret ipini arandı, bulamadı.

«İp! İp! Boru kesildi, boru! İpi kopardık mı ne? İp! İp!»

Elleri ipi bulamadı. Güneş birden parladı, sular açıldılar, her yan kamaştı. Sonra birden karardı.

Düşüyorken Uzunla Kötü iki kolundan tuttular. Kucaklayıp yatırdılar yere. Uzun

— Reis! dedi. Reis!

Şaban reis duymadı.

Kötü çabuk çabuk yakasını bağrını açtı. İki avucuy-la havuzdan su aldı, yüzüne serpti.

— Bire reis! Şaban reis!

Vurgun yemiş gibi vücudu kaskatı kesilmişti. Elini ayağını açmak ne mümkündü.

Mustafa geliyorken döndürdüler.

— Koş, Hulki beyi al, yetiş! Şaban reis gidiyor!

Hulki bey çantasını almadan koştu.

Kalabalığı yardı, başına çöktü Şaban reisin. Lapacı geldi, çöktü: Pırpır geldi, çöktü: Bahtiyar geldi, çöktü: Aferim geldi, çöktü; Yaşa Gazi geldi, çöktü; Yusufçuk geldi, çöktü; Karadağlı Niyazi geldi, çöktü; Kocakafa geldi, çöktü; Giritli Halil geldi, çöktü; Çakır geldi, çöktü. Hulki beye diktiler gözlerini, beklediler.

Hulki bey, Şaban reisin gözlerinin kapaklarını kaldırıp açtı. Bıraktı. Göğsüne eğildi, dinledi. Bileğini aldı tuttu, bıraktı.

Yerinden kalkmadan kıç üstü toprağa oturdu.

— Başımız sağ olsun! dedi.

Deniz dibi cinlerinin atası, ulu, kocaman bir cindir. Kırmızı sakallı, çok saçlı, masmavi Ege gözlüdür; öyle derler. Denizlerin yedi kat derininde pırıl pırıl yanan altından bir sarayda oturur. Sözü söyleşisi çekilir, yavuz bir cindir.. derler. Rüzgârdan hızlı koşan, tunç nallı atları arabasını dalgalar üzerinden uçura uçura çekerler. Elinde, gücünün işareti üç dişli çatalı vardır. Deniz dibi cinlerinin atası bu üç dişli çatalıyla denizlerine dilediğini yaptırır, dilediğini işler. Bir işaret etti mi; fırtınalar ayaklanır, boralar delirir, kayalar parçalanır, denizin yedi kat dipleri gümbürder. Bir baksa yeter: sular yatıştır, denizler durur; fırtına, bora susar, çalkantı diner.

Deniz dibi cinleri sevgi nedir bilirler. Karalardaki cinlere benzemezler. Derler ki; deniz dibi cinleri sevgi yüzünden her bir zaman birbirleriyle çekişirler, atışırlar, sövüşürler. Deniz dibi cinlerinin atası, kendi cinlerine böyle zamanlarda pek kızar. Evcil hayvanı yunus balığı vın vın dolaşır, dedikodu toplar; sevdalıları pusular. Ata cine fitneledi mi, ata cin kızgınlığından denizlerini köpürtür, sularını çalkandırıp altını üstüne getirir.

Sırma saçlı, papatya gözlü, buğday derili iki kızından biri Akdenizde oturur, biri de Okyanuslarda. Kışın ata cin kızlarına konukluğa gider, yaz döneminde kızları sırayla ona konuk gelirler, Egeyi şenlendirirler.

Derler ki: Ata cinin karısı cin tanrıça, vakti zamanında

bir adamoğlunun kıızıydı. Ata cin onu Egenin bereketli kıyılarından birinde, bir gece, gül parmaklı şafak öncesinde, Ay tanrıça yeri göğü aydınlığına boğarken denizde yıkanır gördü. Hiç gürültü etmeden bir kaya oldu, adamoğlunun kızının soyunduğu kumlukta bitti. O sıra adamoğlunun kızı çevrede kimse yok, kimse beni görmüyor diyerek çocukça dalgalarla oynuyordu. Köpükler, adamoğlunun kızını oynaş tutmuşlardı. Adamoğlunun kızı yalandan kendini sulara atıveriyordu, köpükler çiğnesip çekişerek gül tomuru memelerinde toplaşıyorlar, dut kurusu başını sevip okşayarak uyandırıyorlardı; bir bölümü ak karnına inip çukurunu dolduruyorlardı. Apış arasının kızarıklık güz ayvası tüyleri köpüklerde dalgalanıyordu. Venüs tepesinden sular şıptırsız, tembel tembel süzülüyorlardı.

Koltuk altlarına doluşanları, dillenip gıdıklıyorlardı. Adamoğlunun kızı kısıklık, çağırğan kahkahalar atıyordu. Köpükleri kızgın kızgın kar topuklu ayaklarıyla tekmeliyor, itiyor, kurtulmaya çalışıyordu. Yalandan, mahsus-tan!

Kaya olmuş ata cinin elindeki, ayağındaki bütün tüyleri diken diken oldu, gözleri kaykıldı, ağzı köpürdü, sonra kurudu. Üç dişli çatalını havaya kaldırdı; denizlerden göğre doğru bir şimşek yalazası yükseldi: rüzgârdan hızlı koşan, tunç nallı atlarının çektiği arabası saniyesinde denizden göründü, koşturdu.

Adamoğlunun kızı neye uğradığını şaşırarak, dimdik sularlardan ayağa kalktı; bacaklarını bitıştirdi, apış arasını sıktı, iki ellerinin avuçlarıyla da gül tomuru memelerini kapadı. Ata cin yeniden ata cin oldu: kocabaşlı, kırmızı sakallı, çok saçlı, kocaman, masmavi Ege gözlü. Kumluk kıyından ağır ağır sulara yürüdü, üç dişli çatalsız elini adamoğlunun kızına uzattı. Adamoğlunun kızı büyülenmiş gibi ona bakıyordu; ata cinin eline elini verdi, gül tomuru sağ memesi o anda açığa düştü.

Ata cin, elinden tuttuğu adamoğlunun kızını rüzgârdan hızlı koşan, tunç nallı atlarının çektiği arabasına bindirdi, sırtından deniz kabuklu pelerinini ayırdı; adamoğlunun kızının omuzlarına verdi, sarındırdı.

Derler ki; Ata cin, hemen üç dişli çatalını kaldırdı, denizlerine doğru bir bakış baktı: sular kaynaştı, dipten

dibe bir gümbürtü koptu, tunç nallı atların önü sıra bir delirgin anaför açıldı; ata cinle adamoğlunun kızı, bindikleri arabayla birlikte bu delirgin anaförün içine girip gözden kayboldular.

Ata cin, sevdalandığı adamoğlunun kızını doğruca denizin yedi kat derininde, pırl pırl yanan altından sarayına götürdü; onu sarayının sultanı, deniz diplerinin tanrıçası yaptı. Denizkuşlarının südüyle besledi, pufla aktınyaya yataklarda yatırdı, deniz kızlarından halayıklar tuttu. Bir dediğini iki etmedi. Cümle balıklar sıradan gelip yeni tanrıçayı kutladılar. Denizlerin maviliği cini, tanrıçanın hiç yanından ayrılmadı; o nereye gitse, bütün denizleri onun adına maviledi; dalgaları susturdu, denizi süt liman etti.

Gece gece Ata cin denizlerin işini bitirip sarayına dönünce, tanrıça adamoğlunun kızı onu kapı önünde karşılardı: üç dişli çatalını elinden alır, ayaklarına yavru ah-tapot terliklerini verir, halayıklarına buyurup akşam yemeğini çıkartırdı. Deniz dibi cinlerinin atası, tanrıça adamoğlunun kızını hep sevdi. Tanrıça da buna karşılık olarak, iki nurtopu gibi kız doğurdu. Birini Akdenize, birini Okyanuslara tanrıça ettiler.

İki küçük tanrıça kızoğlan kız kaldılar, kimselere varmadılar. Baba ata cin onların n'apıp n'ettiklerini bir günden bir güne öğrenemedi. Yetişkin, ergen kızlardı, denizdekilerin birinin yüzüne bile bakmadılar. Anadan gelme kandaki adamoğluluk soyu onları da çekti. Yaz günlerinde baba sarayına konuk geldiklerinde hiç tek durmadılar.

Kara cinleri atasının sevgiyi bulan dişli cinin göğüs kafesinden yarıp aldığı yüreğini Velidağından Egeye fırlattığı günden bu yana, deniz dibi çiçekleri gibi açan kısıkcandırıcı süngere inen yeni adamoğullarına kanca attılar.

Derler ki; süngere inen süngerci korkacaksa en çok bundan, denizler dibi cinlerinin bu iki azgın kızıdan korksun!. Onlar hiç bir vakit erkeğe doymaz. Üstlerine çektikleri süngerci kısmıyla yer gibi oynaş tutar, delirtir, her bir daim, her bir daim canlarını çektirip kendi üstlerinde, kan getire getire öldürürler.

O iki azgın cin atası kızı, bütün doymazlıklarıyla Ma-

yıstan taa Ekim ayı sonuna kadar Egede kalırlar, nerde bir süngerci kayığı görseler; nerde bir sünger tayfası sezinleseler hemen orda karargâh kurarlar. Pusuda beklerler.

Süngerci iner: şıpır şıpır, yukardan aşağıya suları bir bıçak gibi yarar. Balıklar çasırlar, haberler. Gözlerini dört açmış iki azgın tanrıça kız, memelerini dimdik tutarlar, sulara üflerler. Solukları güneş çarkı gibi suları renklendirir; bir türkü olur, süngercinin kulağına erişir. Ellerindeki bilinmez çalgılara uzun, dal parmaklarıyla dokunurlar, tatlı, baygınsı bir ses verdirirler. Süngerci, süngeri gırtlaklar, koparmaya savaşıırken iki tanrıça kız çevresinde biterler. Süngerci milleti o kızlara benzer kızları ömrü billah düşünde bile görmemiştir: öyle akçıl, sedef gibi. Memeleri öyle tomur, yediveren tomuru gibi. Karınları yusuvarlacık, çukuru yanaklardaki gamze çukuru gibi. Boy mu? Onlarda. Bos mu, onlarda. Bir kadın fidan olurlar, dikilirler. Kollarını uzatıp «gel!. Hadi, gel bana! Göğsüme gel, koynuma gel!» diye çağırırlar. Tatlı, sevgen, aşklı bir sesle çağrı ederler.

Süngerci, süngeri bırakıp, ipi koparır gider mi? Gider. Kanar gider. Denizin azgın çağrısına uyar, gider. Gitti mi de vay haline onun, vay!

— ONSEKİZ —

Yaşa Gazi, Kara Mustafanın başlığına tık tık vurdu: beriki cama dayalı yamrulmuş burnunu büzdü, gözlerini açıp açıp kapadı: «tamam!»

Uzunla Yaşa Gazi koltuk altlarından tutarak ayağa kalkmasına yardım ettiler; Bahtiyar, hava borusunu elinde sıyıra sıyıra kenara çekildi, makinanın yanına gitti. Mustafa, Uzunla Yaşa Gazinin kollarında yüzünü onlara döndü, ağır elbisenin içinde sağ ayağını küçük merdivene attı: «bismillah.» Yavaşça, güverteden sol ayağını da çekip merdivene verdi: merdiven, ağırlık altında sulara biraz daha sarktı. Mustafa beş basamağı indi, denize koy-verdi kendini. İkinci basamakta Uzun bir kolunu bıraktı, Yaşa Gazi öbürkünü. Mustafa dakkasında ağırlıklarıyla sulara gömüldü; deniz çabuk tarafından bacaklarından beline, belinden omuzlarına yükseldi, sonra başını aldı, Mustafayı yuttu: daldığı yerden hava köpür köpür köpür-meye başladı.

Uzun hemen havaya seğırtti, kolu döndürdü, gözlerini de yılan gibi güverteden sulara kayıp giden boruya dikti; ayırmadı.

Mustafa sulara dalar dalmaz bütün dünya ile ilişkisi kesiliverdi, çevresini kulaklarında yürek gibi vuran bir koyul suskunluk aldı. Ellerini, kollarını oynattı: ağır el-bisenin içinde kollar kendiliğindenmiş gibi kalktılar, kendiliğindenmiş gibi iki yana açıldılar.

Yavaş yavaş, süzüle süzüle indi. Camın ardından gözlerini kesen kaşlarını birbirinden ayırıp bin dikkatle bakıyordu sulara; nicedir özlemiş, göresi gelmişti. İndikçe ince aydınlığı da yanı sıra götürüyordu.

Bir günün başlangıcında ışığın aydınlığı, karada başkadır, suyun içinde yine başka. Güneş doğar, doğmadan önce tan yerinin atmasına yakın o alaca karanlık döneminde sokulgan bir aydınlık belirir; ortalık yarıcı bir şavka girer.

Buna karşılık su, tam bir karanlık içindedir. Güneş karalara doğar doğmaz her yan aydınlanır, şavka boğulur ama yatay olarak denizin yüzüne vuran ışınlar, kırılıp sekerek derinlere bir türlü yolunu bulup işleyemez. Işınlardan deniz diplerini de karalar gibi aydınlatabilmesi için güneşin eni konu yükselmesi gerektir. Akşam olurken de bunun tam tersi oluşur. Suların derinliklerindeki aydınlık, derece derece solar, kaybolur. Gün kavuştuktan sonra bile dipler hâlâ aydınlıktır.

Güneş ışınları suya girerken gücünden kuvvetinden çok şey eksilir. Suyun emdiği ışın, sıcaklık gücüne dönüşür. Değişmeye uğramayan ışınlar da, denizin kendi yapısındakilerce emilir: suyun molekülleri emer, planktonlar, kumlar, çamurlar emerler. Havadaki toza benzerler. Görüşü enezler; ışınların dağılıp bir süzğüde dibe erişmelerine engel olurlar. Bütün bunlardan yoksun su, uzay boşluğu gibi zindan kesilir. Nedeni ışınların yansıyabilmeleri için hiç bir yüzle karşılaşmamasıdır.

Deniz ne kadar arı duru olsa, otuz metre derinde zifirdir. Süngerci yolunu sürdürür; dibe indiğinde az bir aydınlıkla karşılaşır. Bu, dibe vurup çarpan ışınların yansımasıdır.

Suyun saydamlık derecesi yalnızca ayrı yerlerde de-

gişiklik göstermez. Bir kattan öbürüne dikey olarak geçerken değişir. Katlar birbirinden tam bir netlikle ayrılırlar.

Mustafanın inerken yanı sıra götürdüğü yavan bulanıklık da, adamın iki kulaç ötesini görmesine izin vermiyordu. Daha sonra, sular duruldu, açıldı, arılandı. Ama bu da az sürdü. Beş metreyi geçti geçmedi, yine o yavan bulanıklık her yanını sarıverdi. Çevrede denizaneları kaynaşıyordu. Bulanıklıkta mavimtırak parlamaları yanıp yanıp sönüyordu. Saçaklı dokunaçlarını açıp kapayarak Mustafanın üzerine geldiler, çevresinde dönendiler. Arada vücutlarını kasıyorlar, o kasılmada aldıkları deniz suyunu bir güzel salıp fışkırtarak kendilerini geri itiyorlardı.

Mustafa inmesini sürdürdü. Bulanık katı ikinci kez geçti, sular yeni baştan aydınlandılar; her yan dupduru oldu. Küçük balık sürüleri sağa sola kaçıştılar, kuyruk titretişleri suyu dalgalandırdı. Başının üzerindeki üst bulanık kat, yağmurlu günlerde iyicene alçalan kalın, kara bulutlara benzedi.

Ayakları hafifçe dibe değdi, hafifçe sallandı; dengisini buldu, durdu. Dipteyim diye işareti gönderdi, sonra ilk kocaman adımını attı, sular karşı itmeyle bacaklarına sarıldılar; Mustafa direndi, suların direncini yendi, yürüdü. Ağır, yavaş, küçük küçük soluklanıyordu. Boynundan doğru taa yukarlara uzanan lastik boru suskunca fokurduyordu. Kollarını ileriye doğru uzattı, vücudunun daha da hafiflediğini duydu. Kollarının dümeninde dibi, uğultuyu, kulaklarından hiç eksilmeyen vın vın ötüşü de birlikte döndürdü: bakındı.

Yavru bir mürekkep balığı fışkırtıyla suları yardı, yandan fırladı, önüne durdu. Mustafa camın ardından balığa gülümsedi. Beriki patlak patlak Mustafaya bakıyordu. Mustafa kollarını kavuşturdu, bunu yapar yapmaz da hayvan hemen geri tepti kendini, karın boşluğundaki suyu hızla dışarı püskürttü, geri geri gitti.

Mustafa döndü, bir ayağını kaldırıp bir ayağını indirdi, yürümeye başladı. Kaşları inceden terliyordu: durmadan kaldırıyor, gözlerini açıyor, camı buğulamamaya bakıyordu.

Ardı sıra işaret ipiyle hava borusunu da sürüdü.

Az ilerledi, yeniden durdu, arandı. Denizin dibi mas-maviydi.

Kayaları gördü, elini kaldırdı, ipi buldu, işareti verdi: yukardan karşılığı geldi hemen.

Yaşa Gazi, hava veren makinanın başındaki Uzuna baktı, sırttı:

— Buldu, tamam! Gidiyor!

— Hadi hayırlısı!

Mustafa dipte kollarını indirdi, kaldırdı, vücuduna hareket verdirdi; kocaman ayakları suyu yara yara, karşı direnci iterek vücudu sürüdüler. Esmer, koyumsu kayalara sokuldu. Dört bir yanında kara yosunlar gelin telleri gibi tellenip uçuşmuştu.

Sünger gördü. Kocaman, sıvışık, yavaş sünger gördü, bıçağını çekti. Keskin, ağır bıçak avuçlarında tüy gibi hafif durdu, su ağzını çevirdi: Mustafa hemen parmaklarını sıktı, kavrattı. İki adım daha attı. Belini büktü. Hava borusu gerildi, direndi, sonra koyverdi. Yavaşça sağ dizini kırdı, süngere eğildi. Bıçaksız elini uzattı, gırtlığından yakaladı. Sünger hemen karşı koydu, parmakları arasından süzülüyordu. Mustafa yeni baştan avucunu açtı, parmakları sinirlerinin en uçlarından titreyip gerildiler. Hınçla, birikmiş, öçle süngerin üzerine atıldılar, kısı kıvrak tuttular; bıçaklı eli beklediler.

Mustafa, bir kez :

— Ya Allah! dedi içinden, dişlerini birbiri üstüne bindirdi, bastırdı, keskin bıçağı süngerin gırtlığına, gırtlığından köküne doğru daldırdı, sonra hızla yukarı çekti.

Süngercilerin sefere çıkışlarından iki gün sonra kasaba yeniden eski düzenine erişiverdi. Hacı, herkese sefer öncesinde avans dağıttı, süngerci karıların yüzleri güldü: Kocakafa kara kaplı defterindeki hesapları bir bir düşürdü, temize havale etti. On günde herşey, herşey eski minval üzere geri getirildi: Şaban reisi ulu bir törenle gömdüler, bütün kasaba yediden yetmişe cenazeye geldi. Evden camiye, camiden mezarlığa kadar sal ellerden inme-

den taşındı. Hacı, olanlarını unuttuğunu belirlemek için üç büyük kazan lokma döktürdü, Şaban reisin ruhuna fakir fukaraya dağıttırdı. Mezarlıkta da, Sakıp hocaya herkesin ortasında kırkı için yüz lira verdi; sıkı sıkıya tembihledi.

Etem reisin, Kara Mustafanın, Uzunun, Kötü Hasanın yüzleri sarktı, karardı, kimseyle konuşmaz oldular. Tayfa, başlarda Şaban reisin hatırına sefer işine pek yatmayacaktı; karıları aman verdirmediler. Hoş, onların da içi gidiyordu ya... Gönülsüzmüş gibi davrandılar, işlerine öylesi daha yatkın geldi. Hazırlıkları yavaştan aldılar, alât edavatı elden geçirdiler, şunu bunu ikmal ettiler.

Sonunda Etem reisi, Uzun, Kötü Hasanı, Kara Mustafayı da sefere çıkmaya yatırdılar; «ölenle ölümez ki.. Rahmetlik bizim için çok çalıştı, didindi ya, bizde o adamlık nerde? Biz eşeğiz, adam madam değiliz» dediler. Hepsinin gönülleri oldu; bir sabah, şafakla «Rüzgâr Gülü» önde, öbür üç kayıkla alamalar, depozitolar arkada Egeye açıldılar.

Rıhtım şenlik yerine döndü. Şaban reisin cenazesinde de de anca bu kadar kalabalık vardı.

Kayıklar gittiler.

Sonraki günlerde kasaba kendi kabuğuna çekildi; gidenlere alışkınlık, denizdekileri unutturdu. Başka uğraşlar arandılar, buldular da. Yazın ortalarında, particilik iyiden iyiye kıızıştı; kasabada bölünmeler başladı. «Demirkırat» lar bir yana geçtiler, «Altıoklu» lar bir yana. Kahveleri ayırdılar: eskiden Bıyıksızdan biri Çakıra, Çakırdan bir başkası Bıyıksıza geçer oturur, kimse de buna ses etmezdi. Sonraları «Demirkırat» ların Bıyıksızda, «Altıoklu» ların da Çakırda oturup eğleşmeleri gelenek oldu. Herkesin kahvesi ayrıydı, gazetesi de ayrıldı. Gece yarılarna kadar her iki kahvede ışıklar yandı durdu. Gazeteler okunuyor, Ankarayla yakın ilişkiler kuruluyor, ağız dolusu konuşuluyordu :

— «İsmet paşa zorlanıyormuş. Bu Bayar da çok oldu artık. Nedir istediği bilmem ki.. diyormuş.»

— «Mareşal Çakmak, 'benim tepem atmasın, ben İsmet paşa mispet paşa dinlemem, alırım ordumu, başının evini, yıkarım başına. Otursun oturduğu yerde, karışmasın

milletin demirkıratlığına..’ demiş!»

— «Bayarın Menderes ,geçende Aydın’a gelmiş: bir kalabalık karşılaşmış, bir kalabalık.. İğne atsan yere düşmez, öyle! Dayanın kardeşlerim.. demiş. Dayanın güzel vatandaşlarım! Bu İsmet paşaya kalsa biz dünden battık gitti. Milletın yularını o İsmet paşanın elinden mutlaka almamız gerek. Bir dayandık mı, bitti bu iş!. demiş. Söz almış milletten..»

— «İsmet paşa işini bilir. Onun aklında dokuz tilki döner, dokuzunun da kuyruğu birbirinin kuyruğuna değmez. O kadar yani! Vardır onun bir düşündüğü..»

— «İstiklâl harbini nasıl bitirdi? İkinci dünya harbinden nasıl sıyırdı milletini? Tereyağından kıl çeker gibi. Bayarmış, Menderesmiş, Koraltanmış, Mareşalmış vız gelir tırıs gider ona..»

— «Ordu da Mareşalin ardından gidiyordu hemen, öyle mi? O mareşalsa, İsmet paşa da orgeneral. Kılına bile dokunamazlar İsmet paşanın. Ne onun, ne partisinin. Herkes bunu böyle bilsin..»

«Bayar mecliste seçim seçim.. demiş. İsmet paşanın karşısına çıkmış, erkeksen seçim yap bakalım da bu millet seni mi istiyor, beni mi bir görelim? demiş. Sıkıysa seçime gitsin bakalım İsmet paşanız!..»

— «Sivrisinek vızıltısı bizim için. İsmet paşa Bayarı da bilir, kendini de, milletini de. Bu millet bu kadar nankör mü, bilmez mi İsmet paşanın yaptığı bunca iyiliği?»

Hacı, «Demirkırat» larda başı çeki-yordu, zahireci Apti ağa «Altıoklu» larda. Hava git gide gerginledi, elektriğe boğuldu. Kasabalı parti diye karşılıklı sövüşmeyi, sonra sonra döğüşe kadar sürdürdü. Bir gece, Apti ağanın değirmenlerinde çalışan yanaşmalardan ikisi; Öksüz Aloşla köylüsü Yamuk İbrahim, Kocakafanın meyhanesinde «Demirkırat» çılarla ağız dalaşına tutuştular; derken iş büyüdü, tekme yumruğa bindi. Kocakafa, «Demirkırat» çıları tutuyordu, kavgada kafasına ağır bir «Tariş» şişesi yedi, kan revan içinde yıkıldı. Onu gören «Altıok» çılar delirdiler, şişelerle, sandalyalarla Öksüz Aloşla Yamuk İbrahim üzerine yürüdüler. Yamuk bıçak çekti, postaneci İzzeti sağ kasığından yaraladı.

Mesele bununla kalsa yine iyiydi: gürültüyü duyan

kopup geldi, kavga büyüdü. Gelen girdi, gelen girdi, «Demirkırat» çılarla «Altıokçu» lar bir saat kadar birbirlerini yediler. Ayırmaya gelen polis Kovancıoğlu Halilin kaşı patladı, bekçi Nusret gözünün üstüne bir yumruk yedi. Komser Tevfik bey baktı, olacak gibilerden değil. Çekti tabancasını, dört el havaya sıktı. Anca öyle duruldu ortalık. Etti etmedi diye kimsenin gözünün yaşını dinlemeden hepsini de toparladı, önüne kattı, karakola getirdi; merdiven altına kilitledi.

Ertesi günü kaymakam küplere bindi dairesinde: «Gösteririm ben onlara, gösteririm ben hepsine..» diye ter ter tepindi. Topal yargıcı çağırttı, kafa kafaya verip konuştular. Öğleyin topal yargıç bütün «Demirkırat» çıları tevkif etti, cezaevine yollandırdı.

Ardından da kızılca kıyamet koptu. İlden sürüyle avukatlar geldiler, «Demirkırat» çı parti başkanları geldiler: ikinci günü, duyulduğundan olacak, Ankaradan o yakası terazi rozetli, gençten, İstanbul giyimli adam da çıkageldi. Yine doğru Hacı'nın yazıhanesine indi. Birlikte eve göçtüler. Hacı, yemek sonrasında konuğu evde bıraktı, yazıhaneye indi.

N'olduysa o zaman olmuş işte. Sen konukluğuna bakma, sen emanete hiyanet et öyle mi? «Şimdiki zamanda adamın bir gözünden öbürüne güveni olmamalı. Sağa bakarken sol, sola bakarken sağ tedirginliyor. Biri, öbüründen sürmeyi çalmaya bakıyor ki..»

Yabancıyla evde Lütfiye yapayalnız kalmışlardı. Adam, deri çantasından bir tomar kâğıt çıkarmış, masanın üzerine yaymış, çalışmaya durmuştu. Su istedi, Lütfiye getirdi. Getirdi ama gitmedi de. Adamın önünde avuç içi kadarcık bir daktilosu vardı, çat çat birşeyler yazıyordu onunla. Lütfiye gözlerini dikti, kaldı.

Adam, bir ara başını kaldırdı, Lütfiyeye baktı, güldü. Yüzü gün gibi aydınlandı. Lütfiyenin aklını çelen de bu gülüştü herhalde. Masanın yanındaki somyaya, elinde boş su kupası oturdu.

Adam bir süre daha daktilosunu çat çatladı. Sonra durdu, ansızın Lütfiyeye döndü, sordu:

— Siz Hacı beyin karısı mısınız?

— Hayır.. dedi Lütfiye.

Yanaklarını nedensiz bir kızarma kapladı.

— Kâtibinin mi?

Lütfiye :

— Onun da değil.. dedi.

Bu kez adamı bir şaşırma aldı.

— Peki, neyin nesisin sen? diye sordu.

Lütfiye omuzlarını indirdi, kaldırdı: «Hiç!»

Birinci günkü konuşmaları bu kadardı. Akşam üzerine doğru, adam önce kaymakamı, sonra Topal yargıcı, en sonra da cezaevindeki «Demirkırat» çıları gitti, gördü: her biriyle ayrı ayrı konuştu. Tuttuğunu keparır bir kişiydi ki, üçüncü günün sabahına cezaevindeki «Demirkırat» çıları salıverdiler; hepsi mahpusluktan kurtuldu.

Adam, Hacı'nın evinde iki gün daha kaldı. İşi gücü olmadığından Hacı, sabahleyin İsmaille giderken ona hiç elleşmedi, bıraktı uyusun. O günü bir ilden Hacı'nın tanımadığı bir «Demirkırat» çı altındaki özel arabasıyla Hacılar yokken evin kapısına dayandı; sokakta üç korna ötürdü. Kim n'oldu, ne bitti demeye kalmadan özel araba geldiği gibi yine ortalığı toz duman edip gitti.

Anca öğle yemeğine gelen İsmail durumun farkına vardı da Hacı beyine haberledi: Lütfiye gitmişti, Lütfiye de, o Ankaradan gelen yabancı adam da. Birlik olup kaçmışlardı.

Hacı, çevreye karşı kendini kurtarmak için «Lütfiye biraz ciğerlerinden rahatsızdı da.. Hazır bizim Recai bey de Ankaraya gidiyorken..» dedi. «..İşte, hem bakarak olur, hem de elinden geleni kıza karşı...»

Kasabalı inanmadı. Hacı, elin fıkarcasını gencecik yaşında önce kâtibine diye almış getirmiş, sonra kendine kapatma yapmıştı: «Kimin ettiği kimin yanında kalır? Sen körpe, azgın Lütfiyenin hakkından gelebilir misin herif? Sen haftada bir dersin, Lütfiye alçağı her gün.. Sen her gün desen, karı bu kez saat başına bindirir. Herkes yaşına göre karı tutmalı, yaşına göre seçmeli. Ne demişler? Deve bile dengi dengine. Yoksa...»

Deniz kıyısının şehirlisi, kasabalısı; getirip götürücü diye bir motorları, kayıkları bilirler; bir de kaptıkaçtıları, kamyonları, otobüsleri. İller arası geliş gidişlerde; ya kaptıkaçtılara binerler, ya otobüslere. Denizden, kıyı kıyı giden yük motorları yakın yerlere yolcu da alırlar. Zeytin, narenciye, onlar olmazsa mevsiminde sünger çeken motorların yolu üzerinde uğrayacakları, su alıp kumanyalanacakları yük indirip yük yükleyecekleri yerler önceden hep bellidir. Dileyen, işine geliyorsa biner, ineceği yerde iner; daha gidecek yolu varsa, araç değişir, tedbirini ona göre alır.

Ege kıyılarından taa aşağılara Akdenizin dirsek çevirip Antalya körfezine kadar sokulduğu bütün o girinti çıkıntılardaki kasabalara, azıman şehirlere, kendi halindeki küçük illere tren uğramaz. Tren yolu, çokluk, içerlerden geçer, gider. Kılcal kan damarları gibi hep iç kısımları dolandır; birini ötekine bağlar, yolunu kıyılardan ayrı düşürür.

Kıyı kasabalarının yaşayışları midyeleri andırır. Yerlerinden ancak kazınırsa, koparılsa ayrılırlar. Başka türlü hiç bir güç çekip alamaz onları. Ancak onmaz bir hastalık yakalarına yapışacak, ile öyle gidecekler: doktor, 'olmaz burda, alın bunu, ya İzmir'e, ya Ankaraya götürün..' diyecek, yollara düşecekler; kasabalarının dışında başka kasabaların, illerinin dışında başka. başka illerin de

var olduğunu gözleriyle görecekler, inanacaklar.

Aydında treni görenler, anlata anlata bitiremezler. Bindikleri jip kaptıkaçtı, ya da otobüs; onları büyük garajda bırakıverir. Sıtmalı şaşkın zağarlara dönerler. Yakınlardaki istasyondan trenin düdüğü sesi gelir. Kulak kabartırlar. Ardından da masal ejderleri gibi soluması. Büyü gibi çeker adamı. Aydına giden, «iki eli kanda dahi olsa» mutlaka istasyona da gider. Tren varsa ne âî! Yoksa oturur, saatlerce trenin gelmesini bekler.

Tren gelir. Uzakta, bataklık sazlarının görüldüğü yeşillikli kıvrımdan ilkin sesi duyulur, dumanı çıkar. Sonra ansızın, kapkara bacası dumanlı lokomotifi görünür. Asıl tren odur. Gerisi, bildiğimiz kapalı, camlı, motorlardaki, gemilerdeki kaptan kamaralarının çok daha büyüğü vagonlardır. Soluya soluya istasyondan içeri girer. Tam «Gar Şefi» yazılı kapının taşıdığı önünde orda durur. Öksürür gibi hiç durmadan solur, kocaman bir sesle yüreği atar.

Tren bu mudur? Bu koskocaman gözlü, bu inanılmaz büyüklükte karınlı demir canavar mıdır? Hep solur mu böyle? Hep yüreği güm güm vurur mu? N'apar bu tren, ne'şler?

Askerler bu trene binerler; boz kaputları, kahverengi tahta bavulları ile. Büyük şehirlere gidenler bu trene binerler. Nerde olduğu bilinmeyen, ama ağızlardan hiç düşmeyen o İstanbul şehrine, milleti düşünenlerin, düşünmeyenlerin, sevenlerin, sevmeyenlerin hep bir arada oturup kavga döğüş ettikleri, karşılıklı bağırıp çağırıştıkları meclisli Ankara şehrine bu tren gider, adamı bu tren götürür.

Sonra mektupları... Dört köşe zarf'ın üstünde yazılı kargacık burgacık yazılara bakıp hiç şaşmadan adamı oturduğu evinde, kahvede, sefere çıkmış bile olsa; seferde kış gibi uçup, gelip bulan mektupları bu tren getirir.

İki açık demirden ayak demirler, tarlalardan, bozkırlardan, dağların eteklerinden, akarsulardan, kurulu köprülerden, bulutlara yakın dağların kocagözlerinden, tozlu sosalardan barışık, hiç gocunmadan uzanır. Güneş vurur, parlar: yağmur yağar. ıslanır.

Ucu İstanbul şehrine, Ankara şehrine gidip dayanır.

Derler ki; o şehirlerde ne arasan bulursun. Göçmen Osmanın dükkânı gibi herşey karmakarışık, herşey o orda, bu burda değildir. Her dükkân birşey satar. Her dükkân da bir başka şeyi bulursun. Caddelerinde boyalı, süslü, kolları çantalı kadınlar gezinir; Cumhuriyet Alanından çok daha büyük yeşil parkları, ortalık yerinde su fışkırtan havuzları vardır.

Sinemalar vardır: kimsenin bilmediği dilde konuşan insanları karanlık kapalı bir salondan oynatır: ağlatır onları, güldürür, şarkı söyletir. Gençleyip yaşlandırır, kocatır.

Ne İstanbul şehrinde, ne Ankara şehrinde geceleyin şavk, tam saat oniki oldu mu sönmez. Orlarda her bir da im yanar. Yansın mı, sönsün mü anca insanlar karışır. Düğmeyi çevirirsin, saat kaç olursa olsun; yaniverir. İstersen sabaha karşı uyan, düğmeyi çevir, şavk yine yanar.

Derler ki, o şehirlerin evlerindeki çeşmelerden hem soğuk su akar, hem sıcak su. Kaynar kaynar sıcak sular boşanır çeşmelerden. Her evdeki çeşmenin suyu da içilir. Avlularda tulumba yoktur.

O şehirlerde Hacı da yoktur. Süngerciler de, narenciyeciler de. Caddeleri vardır; otomobiller seller gibi akarlar. Dilediğini çevirir, binersin. Kırmızılı sarılı otobüsler vardır: şehirler o kadar büyüktür ki, insanlar yayan yürüyerek bir başından öbür başına «kat'iyen» gidemezler. İlle de bir araca binmeleri şarttır. Kimse karış karış şehri bilemez. Kimse şehirde kim nerde oturuyor, kim neci, kim n'apıyor? bilemez. Kimse kimseyle ilgili değildir. Komşular birbirlerini tanımazlar bile. Dedikodu yoktur. Kadınlar kadınlarla uğraşmazlar. Kadınlar dere boylarına çamaşıra, narenciye bahçelerine tohura, güzün çapaya, tarlalarda gündöndü devşirmeye gitmezler. Çokluk evde otururlar, evin bayanı olurlar. Hizmetçileri onlara hizmet eder. Sabahleyin kör karanlıkta kalkmazlar, sıcak, kuştüyü yataklarında öğleye kadar uyurlar. Erkekler, karılarını döğmezler. Kollarına takıp gece gündüz gezmelere, sinemalara, tiyatrolara, gazinolara giderler. Saksı çiçekleri gibi üzerlerine düşerler karılarının. Ellerini sıcak sudan soğuk suya vurdurmazlar. Her bir daim

kadın berberlerine gönderirler ,saçlarını başlarını yaptırırlar.

Bu şehirlere kıyı kasabalarından insan gitse gitse trenlere binip gider. Kuş olup uça takadı yetmez çünkü. Aydın ovasına varmadan pattadak düşer kalır; kolu kanadı kırılır, yorulur.

Ama tren kuş değildir, insan değildir. Her yanı demirdir; ne yorulur, ne acıkır, ne susar, ne uyku var der. Durmadan, dinlenmeden, yorulmadan, acıkmadan, susamadan, uyku geldi demeden hep gider. Gider, sonunda büyük şehire varır, adamı kasabanın bunaltısından kurtarıp soluklandırır.

Lütfiye eflâtun çiçekli emprime entarisinin üzerine kışlık mantosunu çekmiş, elleri boş; Ankaralı Recai beyin yanında Aydın garına girdi. Biletleri önceden alınmıştı, hemen birinci mevki kompartmana geçtiler, yerlerini bulup oturdular. Lütfiyenin heyecandan içi içine sığmıyor, yüreği çır çır çırpınıyordu. Recai bey, pencereden sarktı, arabasıyla onları getiren Aydın'lı avukat arkadaşıyla vedalaştı.

O penceredeyken Lütfiye kompartmanın kırmızı kadifelerini parmaklarıyla okşadı, gözünü sırtı dönük Recai beyden ayırmadan eğildi, kadifeleri yavaşçacık öpüp, sevdi.

Recai bey pencereden ayrıldı, kompartmana girdi, kapıyı da örttü. Lütfiye ayakta durmuştu. Recai bey ellerinden tuttu onun.

— Otursana.. dedi. Nerdeyse hareke! edeceğiz..

Dediği de çıktı: tren keskin keskin öttü, sarsıldılar, sonra koca istasyon olduğu gibi onlardan ayrıldı; kopup, önce yavaştan, sonra hızlanarak uzaklaştı.

— ONDOKUZ —

Mustafa :

«... Yarın pazar!» diyordu mektubunda: «Çıktığımı-
zın yedinci haftası da doluyor. Ne kadar gün eder? Bu
gece kırkdördüncü gecemizmiş. Uzun Ömer hesap tutu-
yor, o söyledi. Hep sen varsın aklımda. Gurbetlere var-
mışım gibime geliyor. Deniz kan suyu. Gece de.»

Gözlerini açtığı anda camlar ışımamıştı. Sokaktan ses-
ler geliyordu ama. Yanına çevrildi, baktı: İraz, düzenli
soluklarla uyuyordu. Kaşları bitişikti. Ayağının birini
yorgandan dışarı çıkarmıştı. Sıyrılmış gecelikten bacağı
esmer esmer dizine iniyor, donuk bir parlamada ayakpar-
maklarına varıyordu. Uzun, ince parmaklardı, tertemizdi.
Yastığın öbür ucunda uzanan kolu yere sarkmıştı.

Alnına eğildi kızın, öptü. O öpüşten İraz uyandı. Yü-
züne eğilmiş Mustafanın yüzünü gördü. Güldü. Dudakları
sıyrıldılar, dişleri göründü. Ağzı çilekler kokuyordu.

— Vakit geldi mi?

Mustafa yeniden öptü, sıcak dudaklarına kapandı. Çekildi.

— Geldi..

Iraz, bacağına içeri aldı. Doğrulamak istedi. Mustafa bastırdı.

— Sen kalkma, uyu daha!

Iraz dayattı.

Mustafa bir kolunu saçlarının altından boynuna soktu, büküp boynu kendine çekti; Iraz da hafifçe kalkındı.

Göz göze bakıştılar. Iraz iki kolunu omuzlarına attı. Mustafanın, sarındı, sımsıkı bastırdı. Mustafanın boş eli yorganın altında arandı, bacaklarını buldu: soğuk parmaklar sıcak, buğulu, kaygan deride gezindiler. Iraz ürperdi, tüyleri ayağa kalktı; dişleri sıkık, soluklandı.

«... Geceleri seni düşünüyorum. Bir yıldız buldum gökyüzünde, parlak, aydın bir yıldız. Sana benzettim onu. Uyuyorum, uyanıyorum hep başucumda beni bekliyorsun. Arınmış yuğunmuş, tıpkı sana benziyor..»

Iraz :

— Geç kalacaksın.. dedi.

Mustafa karşılık vermedi. Boynun ince etini sıktı, acıttı. Sonra saçlardan kavradı, çeke çeke Irazın başını kendinden ayırdı: Iraz, gözleri açık, dişleri beyaz beyaz ona baktı. Solur gibi :

— Geç kalacaksın!. dedi yine.

Mustafa yüzünü yüzüne sürdü, sakallarını yanaklarında gezindirdi:

— Beklerler.. dedi.

Iraz, sağ yanağını onun yanağına daha çok bastırdı, sakalların acı batışını duydu.

«... Gündüzleri dalmaktan başka birşeyi gözüm görmüyor. Ama gece oldu mu, o yıldız başucumda görmüyor muyum, seni aklıma düşürmekten başka elimden birşey gelmiyor. Parıl parıl parılıyor, göz ediyor, el ediyor bana gökyüzünden..»

— Öp beni!. dedi Iraz.

Mustafa hiç öpmemiş gibi öptü, ağzını ezdi. Iraz acıyı duymadı.

— Sar!..

Bir an soluk alamaz oldu, sonra Mustafa kollarının

kıskacını gevşetti, İraz tuttuğu soluğunu uzun uzun bıraktı. Mustafanın eli yeniden yorganın altına indi, bacakların etini kıskaqladı, sıktı. Bıraktı, daha yukarlara çıktı. İraz kendini salıverdi.

«... Ah, ne kötü senden ayrı düşmek! Bazı geceler düşümde görüyorum seni. Evimizdeymişim, sen yanıbaşımıdaymışsın!. Yanıbaşımdaydım... Elimi uzatıyorum, seni tutuyorum, ne güzel!..»

İkisi birlikte yatağa düştüler. Mustafa abandı. Durdu, İrazın yüzünü gözledi. İraz gözlerini yummuştu. Burun delikleri kocaman birer oyuktu, kaşları yukarı çekilmişti, soludu mu, Mustafanın yüzüne alev salıyordu. Alın teri içindeydi. Önce araladı gözlerini, sonra büyük büyük açtı.

İki kocaman atkestanesiydiler sanki; sanki avdın bir suyun başına gelmişler durmuşlardı, yankılanıyorlardı. Suyun çok ötesinde, atkestanesi gözlerin ardında karları hiç erimemiş sıra dağlar uzanıyordu.

Mustafa hep öpüyordu.

«... Beni özlüyor musun? Beni özledin mi hiç?»

Mustafa öpe öpe omuzlardan kollara, kollardan bileklere iniyordu. Ne güzel öpüyordu! Öptüğü yerlerde ayaklanmış tüyler yatışıveriyorlardı. Göğüsleri pembe-beyaz, kızarıklık esmerdi. İraz, elden ayaktan oluyordu.

«... Bazı bazı düşümde denizkızlarını görüyorum. Hepsi de sen. Saçların uzamış; çözmüşsün, beline kadar sarkıttırmışsın. Suyun üstünde bağdaş kurup oturmuşsun. Başının üstünde avludaki bizim nar ağacı var. Yenile çiçek açmış. Kıpırmızı. Narçiçeği. Gökte ay! Denizden çıkıyorum, seni görüyorum. Hiç konuşmuyorsun benimle. Yanına varıyorum. Tıpkı deniz dibindeymiş gibi usul usul sana sokuluyorum. Ağlamışsın. Niye ağlamışsın? Uyandıktan sonra, niye ağladın İraz, diye sormadıgıma bin pişman oluyorum.»

Mustafa göğüslerini sıktı, acıttı. İraz ses etmedi. Dışlarının sıkıklığından tıslar gibi inledi yalnız. Mustafa göğüsleri bıraktı, kendi kaydı, ağzı tam dut kurusu kara başlarına geldi.

«... Benimle hiç konuşmuyorsun. 'İraz!' diyorum: 'İraz!'. Sende ses yok. Başın çevrik. Yüzüne geliyorum,

hemen öbür yana dönüyorsun.»

— Isırma, n'olursun! dedi Iraz.

Mustafa dişlerini çözdü, tadı damağında, terlemiş, ekşimeye gitmiş etin korusu burnunda çevrildi. O çevirilir çevrilmez, bu kez, Iraz ona geldi. Dellenmiş gibi öpüyordu. Ağzını, yüzünü, kulak memelerini, boynunu, ümüğünü, kullı göğüs tahtasını...

Başını Mustafanın koltuk altına doğru soktu, içini çekti, soludu.

«... Sonra ağırlığım beni çekiyor. Suyu, dibe. Ardından bakıyorsun. Evin penceresinden, camdan bakar gibi.»

— Oh, Mustafa! Mustafam!

«... Gelir, diyorum. Iraz gelir, ardım sıra gelir: beni bırakmaz. Suyun derinlerine iniyorum. Ayağım dibe deşiyor. Durup seni arıyorum. Seni bekliyorum.»

Bütün gücüyle Mustafaya sarıldı, sıktı sıktı. Parmakları pazuları kavrayıp arada eti boğdular, kısıtıp sıkıştırdılar.

— Mustafa!.

«... Bir de bakıyorum, bir sünger tarlasının ortasında sen.. Yine bağdaş kırup oturmuşsun, yine saçların uzun, çözüük. Bu kez bana bakıyorsun, gözlerin çevrik. Sen kollarını uzatsan, ben kollarımı uzatsam aramız bitişiverecek. Gözlerini hiç ayırmadan kollarını açıyorsun. Kollarımı uzatıyorum.»

Kızı bıraktı, doğruldu. Alnına toplanmış terleri kolunun yeniyle sildi. Iraz çözülmüştü, başı yastıktan kaymış, uykudaymış gibi yatıyordu. Soluğu uzundu.

«... Aramız ne kadar? Kısacık. Yapyakın! İki adım atsam, tamam! Kollarımı uzatıyorum, sana yürüyorum. Bir adım, iki adım... Ama bir türlü kapanmıyor, sana bir türlü erişemiyorum. Hep yürüyorum, sen duruyorsun. Ben yürüyorum, yine sana varamıyorum...»

Gusülhaneye girdi, boy aptesti aldı, yıkandı. Akşamdan kalma sıkıntılı yük üstünden kalkmıştı.

Odaya girdiğinde torbasını hazır buldu. Iraz gusülhaneye geçti. Mustafa kurulanıp giyinirken onun altkattan yıkanıp şarkı söylediğini de duydu, kendi kendine mutlu, gülümsedi.

Sabah çorbasını içti. Iraz iştahsız durdu nedense.

Pencerenin altından Kötü Hasan'ın sesini duydular:
— Hadi hey! Karaa!

Mustafa sofradan kalktı, perdeyi sıyırdı: Uzunla Kötü el salladılar.

— Hadi hey! Hadi! dedi Uzun da.

Mustafa ağzını sildi. Torbasını aldı, elinde yürüdü. Iraz da ardından geidi. Merdivenlerden avluya indiler. Taşlık sabah sabah yağınmuştı. Duvar diplerindeki kabartılmış topraktan sarmaşıklar nar ağacına yürümüşü. Şakşaka çiçekleri gömgöktü.

Kapıyı açmadan ardında durdular.

Mustafa gözleriyle «eh, işte gidiyorum...» dedi.

«Gidiyorsun, evet...» dedi Iraz da. Gözlerini indirdi.

Mustafa eğik alnından sıcacık öptü onu. Güçlü güçlü bir de sarındı. Sonra Mustafa ayrıldı: isteksiz, zorlamalı.

Sokaktan Kötü bağırdı :

— Hadi hey!

Iraz kapıyı açtı, Mustafa bakmadan çıktı.

Uzun, bir Mustafaya baktı, bir Iraza. Kötüyle de bakıştılar.

— Millet bekliyor. Bir biz kaldık hey oğlum! dedi Uzun .

Sabah olmamıştı ama bekliyordu. Tan yeri Velidağını dönmüş, kasabaya ağıyordu.

Üçü de torbalarını omuzlarına vurdular, iplerini çektiirdiler. Önce Kötü tarttı omuzunda, sonra Uzun, sonra Mustafa. Torbalar omuzlarından bellerine kadar sarktılar, tam sokumlarında yerleşip oturdular.

— Hadin! dedi Kötü.

— Hadin!

Mustafa, Iraza bakmadı. Ağladığını, ağlayacağını biliyordu da ondan. Iraz elinde su dolu maşrapayla duruyordu. Berikiler sokakta döndüler, yollarını rıhtıma çevirdiler, yürüdüler.

«... Ben geliyorum, sen gidiyorsun. Sen gidiyorsun, ben geliyorum. Formanın içinde ellerimi kollarımı çır çır cırpıyorum. Başlığımın camına ağzımı dayayıp bağııyorum: 'Iraz, Iraz!'. Beni duymuyorsun...»

Onlar köşeyi dönmeden Iraz maşrapayı arkalarından sokağın taşlarına savurdu, yavaş bir toz taşlardan doğru tozudu.

Pervaza yaslandı, kendini tutamadı, boşandı.

— Tanrım! Tanrım!

Ayaksesleri kesildiler. Karşı evin beyaz badanalı duvarı ağırverdi. Gün, Velidağının doruğundan yüzünü gösterdi.

«... Hep bağdaş kurmuş oturuyorsun, hep gülümsüyorsun. Hep kollarını açıp bana uzanıyorsun. Yürüyorum, sana varamıyorum. Bir türlü varamıyorum. Beni kim tutuyor, beni kim engelliyor? Nasıl varamıyorum sana?»

Açık kapının ağzında duran bir taze kadınla bir sümküklü bebe, üçünün ardından puslu puslu baktılar. Kadın bebenin elinden maşrabayı aldı, suyu eğilip yere döktü.

«... Aklıma geliyor. 'İraz beni duymuyor..' diyorum: 'İraz, beni duymuyor..' Başlığımı çıkarayım istiyorum. O zaman benim ne dediğimi, benim çağırdığımı duyar diye kuruyorum kafamda. Zorlanıyorum. Mümkün mü çıkarmak başlığı başımdan?..»

Etem reis, «Rüzgâr Gülü» nün köprü üstünde duruyordu. Tokaya sancak çekilmişti, yalaza yelde par par sallanıyordu.

«... İşaret ipini arıyorum. İp, kalın, kaygan hava borusu olmuş. İp yerine boruyu çekiyorum. Havam kesiliyor. Soluğum hırlanıyor. Başlığın camı buğu tutuyor. Damlalı görüyorum seni.»

Etem reis başıyla işaret verdi. Rıhtıma atılı kalası çektiler, yoma çözüldü; kocamış bir ihtiyar tuttu; kayığa doğru fırlattı, Yaşa Gazi havadayken yakaladı, ayakları dibine bıraktı.

— Viraa!

Etem reisin ağzından çıkan, iki ağız daha dolaştı:

— Viraa!

— Viraa!

Irgat, kapana düşmüş canavar gibi ağzını açtı, hır hır etti, demiri sarmaya başladı.

Etem reis puruvaya yürüdü. Tayfa, iskeleden sancağa geldiler, rıhtıma yüzlerini döndüler.

Kalabalık, ağır ağır onlardan, onlar da kalabalıktan ayrıldı. Hacı, solunda İsmail, sağında Sakıp hoca, «Rüzgâr Gülü» ne bakıyordu. Sakıp hoca ellerini göğsüne doğru tutmuş, duasına başlamıştı. Motorun pat pat

vuruşları Kaleden dönüp geri geldi.

«... Sonra tere batmış uyanıveriyorum. Gökyüzüne bakıyorum, sana benzettiğim yıldız hep başucumda. Bir yere bile gitmemiş. 'Hah.. diyorum, Iraz burda, Iraz benle beraber..' Ama o da düşümdeki sen gibi. O da uzakta. N'apsam varılmaz, ne'tsem erişilmezsin.»

Iraz, hayatlktan denizi kolluyordu. Rihtım çok aşağılardaydı, görülmüyordu. Dinledi, motorların pat patlarını duyunca sevindi; bekledi. Hayatlığın altından, Kaleye doğru, Yaşa Gazilerin eviyle bitiştği o mavili aradan «Rüzgâr Gülü» burnunu gösterdi; Iraz titredi, sarsındı.

«... Gündüzleri başımız kalabalık. Uzun, yemek pişiriyor. Her gün bir başka çeşit. Dün bize pirinçli fasulya yedirdi, yanına ahtapot haşladı. Aızığımız iyi. Denizi bir özlemişim! Hepsi özlemişler. Dağınız. Sıradan dalgınlıyor. Gündüzün de, geceleyn de seni düşünüyorum. Aklımdasın..»

Günler yavaş geçti. Iraz, sessizce Halime kadına geçiyor, yemeğine bakarak oluyordu. Şaban reisin ölümünden sonra Halime kadın bütün bütüne dilsiz kesildi. Her dakika ağlıyordu: «Adamım! Koca adamım! El nârına kendini yakacak ne vardı ey adamım? Bırak başkaları atılsınlar ateşe? Bunca er kişi vardı, sana mı kaldıydı? Sen güçsüz, yoksul bir Şabandın. Senin nene gerekti de yenilmez Hacıyı yenmeye kalktın. Hacı bu, yenilir mi? O, Allahın bir pehlivanı. Kim yenmiş onu? Kim yenmiş babasını, kim yenmiş Küçük Ali Ağayı? Hiç kimse! Senin ne üstüne vazifeydi. Kime yaranacaktın ey Şaban, kime ey akıllı evvel Şaban? Dediğin dedik çıksaydı, kim gelip yaşa diyecekti sana, kim varıp arkayı sıvazlayacaktı? Hiç kimse! Bu kasabalıya birşey bilem yaraşmaz. İyilik yaparsan adama kötülük işlerler. Kötülük işlersen, bunun eğip çekinirler, korkarlar. Hem korkarlar, hem sayarlar. Bu millet anca korktuğundan çekinir, ancak korktuğuna baş eğer. Hacı'nın gücüne inanmışlar bir kez. Hacı.. demişler, başka demezler. Ne bilsinler kayık demeyi, ne bilsinler başlarına buyruk olmayı?»

Hayır dedin, ben milletimi çekip çıkarırım, ben onları adamlık yoluna sokarım, kula kulluksuz yoluna

sokarım, ben onları Hacı itine muhtaç ettirmem! Ben bensem bunu yaparım. İşte, yapabildin mi? Çekip çıkarabildin mi milletini, adamlık yoluna soktun mu? Hacı itine muhtaçlıktan kurtardın mı? N'olduysa sana oldu. N'olduysa, sana! Çünkü bu millet kenet değil, bu millet eğriyi bilmiyor, doğruyu bilmiyor. Onu bilse bilse boynunu kıravathı şehir bayları bilir. Sen nerden bileceksin Şabanım, koca adamım? Sen nerden bilecektin? Okuman yok, yazman yok; kıravatın bile yok senin. Boynuna takacak, kıravat sokacak bir şehirli gömleğin mi olduydu?

Ah, ah! Yaktı bu millet seni, yaktı. Kendini ateşe sokmadı, seni soktu. Tayfam dedin, milletim dedin atıldın. Ne demelere? Hiç! Kendine ettin, kimselere değil. Bak, girdin kara topraklara; tayfan güle oynaya Hacıya döndü, milletin çektiğini unuttu, tazelerini çekmeye gitti. Adam olur.. dediydin, hani adam oldu mu? Olmaz. Kenet değil. Yün bile iğde iğrilirken tek katını koparır, anca iki kat ister, üç kat ister, dört kat olsun ister. Bir senlen n'olurdu da düşünmeden bu işlere kalkıştın ey adamım? Milletini ardına almadan nice yollara vurdun kendini? Gelirler, hep birlikler benlen.. dedin. İşte geldiler mi? İşte 'sensin bizim başımız. Açlık da, yokluk da, çile de, çekik de senlen beraber, bizlen beraber olsun!' dediler mi? Dedilerse ne demelere bir eksik etek karılarına sözlerini geçiremediler? Bir vuruş vurmadılar ağızlarına, kapattırmadılar?

Saklı üç kuruşun mu vardı onları tava getirecek? Ağız, ağız diye sızım sızım sızlandıklarında önlerine bir topan ekmek atabildin mi? Elim elim ibrişim, elde var bin kuruşum.. dediniz mi? Bu işler, bu Hacı gibiler, kenet olunursa 'he..' derler; dayanılırsa, kenetlenilirse baş eğerler adama. Sen önce tayfanı birlikleyecektin, omuz omuza verdirecektin, saklı paranız pulunuz olacaktı; tasaklı karıların'z olacaktı: 'Açlık mı? Peki, açlık olsun! Ölüyoruz de acımızdan, yine gıkımız çıkmayacak. Bir gün değil, iki gün değil, üç gün değil, beş gün değil, on gün değil: on yüz gün bile olsun isterse, biz dayanırız!' diyen karılara karı derim ben. Yoksa bu ver yesin, yat bindirsin karılara değil.

Ah, koca adamım, ah Şabanım! Ah benim adamım,

koca adamım, ah!»

Duvarlara konuşuyordu. Alt odada, pencerelerin tahta kepenkleri çekik o ala karanlıkta dizleri üstünde oturuyor, iki yana sallana sallana duvarlara konuşuyordu. Duvarlar susuyor, o susmuyordu.

Iraz, her gün ona geçiyordu. O gelene kadar tahta kepenkler kapalı dururdu: Iraz, avludan taşlığı geçerken onun kendi kendine duvarlara çevrik konuşmasını duyuyor, kepenkleri açıp, odayı şavklandırıyor. Yemeği de pişiriveriyor, bulaşığını yıkıyor; ortalığı silip süpürüyordu.

— Halime anam birşey gerek mi sana? Ne istersen, de, yapıvereyim.

Halime kadın hiç konuşmuyordu. Duvardan yana durmuş, ne dönüyor, ne söylenene karşılık veriyordu. Salingaçtaym'ş gibi iki yanına sallanıyor ha sallanıyordu. Ağız vardı, dil yoktu.

Ama kulakları dikili, kırışteydi. Bekliyordu. Iraz, işini bitirdi, ya da arada odadan dışarı çıktı mı, başlıyordu konuşmaya; çabuk çabuk. Ardından atlı kovalıyormuş gibi hem de.

«Kenetlenmek gerekti baştan. Sımsıkı, on katlı, iğ ağzındaki bükülü yün gibi. Kenetli misin, bak kim ayırabilirmiş seni? Kim, sıkıysa gelsin ayırsın o zaman! Bu gevşeklikte bir üfürdün mü, işiniz bitiktir. Senin de, 'milletim, milletim' dediğin milletin de. Dirlik, birlikten gelir. Bilmez misin bunu? Dirlik isteyen birlik olur. Birlik olmadı mı, elin oğlu bir yumrukta darmadağın ediverir milletini. Sen öndeysen, yumruğun altında sen kalırsın. Acıyı çeken bilir, çektiren değil...»

Iraz odaya girdi mi, hemencecik susuyordu: «Duvara konuş ses versin, Halime anaya konuş, dilini yutsun!»

Odada insan varken Halime kadın önüne konan yemeği de yemiyordu. O zaman Iraz, tokmağın üstüne siniyi koyuyor, sıcak aş bırakıyor, kendi evlerine geçiyordu. Bazı bazı ağlıyordu da: kocamış kadının eski, mutlu, güzel günlerine.. 'koca adamı' Şaban reise...

«Halime anayı görme. İçim parçalanıyor. Konu komşu aklını bozdu diyorlar. Kimseyle konuşmuyor, o alt odadan çıkmıyor: yüzünü duvara dönmüş, ne desen, ne sor-

san karşılık vermiyor. Kimse yokken de habire konuşuyor; kendi kendine konuşuyor, Şaban reise ileniyor, yazısına yanyor. Öbür komşular pek sokulamıyor. Ne Fadik uğruyor, ne Huri, ne başkaları. Bir Emine bacım uğruyor. O da kapıdan. Bazı bazı sütlaç pişirip getiriyor, kapıdan bana veriyor, Halime anaya ben götürüyorum. Elimden ne gelirse yapıyorum. Üstüne başına bakıyorum, bulaşığına, yemeğine koşuyorum; çamaşırını yuğuyorum. Ama içim götürmeye götürmeye.»

İnsan kısmı zamanla neye alışmaz? Soğuk yoktu, soğuk oldu; soğuğa alıştılar. Kötülük yoktu, kötülük oldu; iyilik yoktu, iyilik oldu; acı yoktu, acı oldu: kötülüğe alıştılar, iyiliğe alıştılar, acıya alıştılar, dayandılar. Yürekerinde bir kutu göz, alışkanlığa ayrıldı; ne olursa ona havale ettiler.

Iraz da, konu komşu da sonradan Halime kadının bu haline alıştılar. Iraz, onu çekip çevirmeyi görev bildi. Üstelik, Mustafanın yokluğunda avuntu da oluyordu ona.

Iraz bunlara alıştı, Hacı da Lütfiyenin kaçışına. Belli etmek istemiyordu ama, ilklerde olay sarsmıştı onu. Bütün kasaba kendisine «boynuzlu» gözüyle bakıyor sandı. Gerçi herkes demediğini komadı ama, sonra sonra dedikoduyu tavsattılar. Yazın ala sıcakları bastırmıştı, kasabalı evlerine çekildi, sokağa seyrek çıkar oldu.

Hacının yüreğine az daha inme inecekti. Lütfiyeyi ne bağışladı, ne unutabildi.

«Ben onu bunca zaman sultanlar gibi yaşatayım da.. O kalksın, bana bunu yapsın öyle mi?»

Günler, onun da yüreğini soğuttu, alışkanlık, kabuğunu yavaş yavaş unutmanın üzerine kapladı, kalınca örttü. İki kez ile gitti, iki kez de Onbir Osman! Damsıza gönderdi; haber saldı. Ertesi gece köyün yolunu tuttu.

Gönlünü eğleyebildi mi, doyurabildi mi? Eh!

Iraz elinde mektubu yazıhaneden içeri girdiğinde İsmail bankaya gitmişti; Hacı yalnızdı.

— Buyur bakalım, hoş geldin Iraz kız! dedi, karşıladı.

— Durmayayım.. dedi Iraz. Mustafaya mektubum var. Onu İsmail efendiye bırakmaya geldimdi..

— Dışarı gitti, gelir. Geçende gelenlerden sana da çıktı mı?

Çıktı. Yazmış. Ben de yazdım.

— Nasılmış bakalım Kara Mustafa?

— İyiymiş. Avlanıyormuş.

— Yamandır! Severim.

Bir yandan da Irazı tepeden tırnağa süzüyor, ince-liyordu: İlk kez görüyormuşcasına. «Hımm! Amma karı olmuş! Yaramış evlilik. Tabii, kim güzelleşmez? Daha gencecik, körpecik. Ama o da solar, biter öbür süngerci karıları gibi. Senenin altı ayında kim dayanır erkeksizli-ğe? Bir de çocuk gunnadı mı, vay gidi güzelce Irazın gü-zelceliğine!»

Iraz, mektubu kristal hokkanın yan'na bıraktı.

— Artık.. dedi. Siz bir zahmet..

— Tabii, tabii.. dedi Hacı. Sen hiç tasalanma. Yol-lattırırım.

Iraz başını eğdi, döndü.

«Vay!..» dedi Hacı. «Hihi! Şu Iraz kıza bakındı!»

Kapıya kadar geldi, kızın kostak kostak gidişini iz-ledi..

«Vay Iraz kız vay!..»

İsmail bankadan dönünce herşeyi unuttu, hesapları-na döndüler, rakamlara boğuldular.

İkinci hatırlama, kasabanın pazar gününde oldu. Hacı can sıkıntısından tentenin altına sandalya atmış otu-ruyordu. Sakıp hoca geçti, iki üç kelime konuştular: za-hireci Apti ağa geçti, selâmlaşmadılar bile: «Hayın Al-tioklu pezevenk! Memleket, millet düşmanı deyyûs!» dedi Hacı içinden. Apti ağa da «Gerin gerin alçak!..» dedi. «Şimdi gerin, bugün gerin. İsmet paşa bir iş işledi mi, iyi işler adama. Bayarınızın başına bir çorap örsün de görürsünüz dünyanın kaç bucak olduğunu. Hayın herif-ler! Vatan, millet düşmanı Moskof uşakları!..»

Hacı, Apti ağaya gözden kaybolana kadar baktı. Sonra kulağı dibinde bir bağırtyyla uyandı.

Bahtiyarın kaynanası delifişek Hanife karı, ova köylüklerinden biriyle çekişe çekişe pazarlık ediyorlardı.

— Ayıp, ayıp oğlum! Beş lira da neymiş? Biz parayı sokaklardan mı topluyoruz, yoksa gökten mi yağıdırıyoruz?

Köylü güldü.

— Anacığım, sen bilirsin.. dedi. Mal benim, para senin.

— Sen hele olacağını söyle bakalım..

Hacı, yanlarına vardı. Hanife kadın toparlandı, yıldı.

— Hayrola, alış veriş mi Hanife bacı? diye sordu Hacı.

— Olmaz olsun.. dedi beriki. Bir de inatçısına çat-tım ki..

İkisi birden anlatmaya başladılar, Hacı'nın kafası şişti.

— En iyisi ben alayım, her kaç kuruşsa.. Sana hediyem olsun bacım!

Parayı köylüye saydı, Hanife kadın tavuğu ayaklarından kavradı, baş aşağı aldı götürdü. Gitmeden önce de bir araba dolusu dua etti Hacıya.

— Allah ne muradın varsa versin Hacı'fendi! Allah senden gani gani razı olsun! Bu zamanda geçinmek kolay mı? Şimdi ekmek aslanın kursağında. Rabbim kimseyi benim gibi erken yaşında dul komasın. Memedimi deniz aldıktan sonra...

— Memet ağa iyi dalgıçtı, evet! Kolay kolay gelmez onun gibisi daha.

— Sanki mâlum olduydu ona sefere çıkarken. 'Hanife.. dedi. Benim bu belki de..'

— Allah onu senden çok seviyormuş ki...

— Deniz! Körolasınca deniz sebebi oldu hep..

Hanife kadın çan-çan çene atarken Hacı'nın hiç ak-lında düşünce yokken ansızın aklı uyanıverdi. Hanife ka-dınla ağır ağır yürüdü, birlikte Bıyiksızı geçtiler. Uzak-tan bakanlar, Hacı'nın Hanife kadınla ne işi olacağını bir türlü kestiremediler. Pek şaşkınladılar.

Sonra Hacı, yaz'hanesine yalnız döndü.

— Iraz a'ba! Iraz a'ba!.

Iraz sesi aldı, koptu.

— Ne var Hasan?

— Emine a'bamın sancısı gelmiş. Annem seni istiyor. Iraza söyle çabuk gelsin.. dedi.

Bunları dedi, yalınayak yine gerisin geri koşturdu. Iraz başını örttü, fırladı.

Eminenin başına ne kadar işsiz kayıtsız kasaba karısı varsa, hepsi de toplaşmıştı. Iraz yardı, içeri girdi. Emine yatakta tere batmış, kıvrır kıvrır kıvranıyordu. Komşu Durdu:

— Vakti saati geldi galiba Iraz.. dedi. Vadesi doldu. Hemen seğırt Hanife kadına, al gel onu.

Hanifeyi bahçede buldu.

— Hayrola kız, bu ne telâş? Yavaş olsana!

— Eminenin sancısı başladı Hanife teyze..

— Allah, Allah! Sabahtan birşeyciği yoktu. Ya ya-şa bastı serseri karı, ya ağır kaldırdı. Yürü!

Eve yollandılar.

Sancı geldiğinde saat on sularıydı. Bütün kasaba karıları göz kulak kesildiler. Öğle yemeğini unuttular. Sızlanan çocukların ellerine bir dilim ekmek tutuşturdular, üzerine zeytinyağı gezdirdiler, biraz da toz şeker.

N'oldüğünü öğrenmek için kapılara çıktılar, duvar diplerinde tokmaklara oturup sıralandılar. Bir yandan fısır fısır konuşuyorlar, bir yandan da yukarı mahalle-den gelecek haberi kolluyorlardı.

Eminenin bağırtısını yedi mahalle duyuyordu: «Ayyy! Amaan! Anacı'm! Anacı'm, ben öldüm! Kurtar Allahım, güzel Allahım! Kurtaar!»

Odada kadınlar «n'apsak ki?» diye birbirlerinin gözleri içine bakıyorlardı. Hanife kadın, Eminenin başı ucundaydı.

Öğle oldu, öğle geçti. Ortalığı ala sıcak kapladı.

Hanife karı, Durduyla odayı boşalttırdı; ikisi kaldılar. Hanife, Eminenin başına çöktü, alınının ıslaklığını aldı avucuyla.

— Güzel kızım, aslan Eminem! Sık dişini yavrum! Öksüzüm, garibim, sık dişini! Hele biraz daha sabır, hele! Çoğu bitti, azı kaldı.

Emine, pençe gibi açılı eliyle bileğini kavradı; sıktı sıkı. Hanifenin soluğu diniverdi. Direndi, asıldı: «Höst yabanın kahbesi, höst! Ülen orospuya bak, kolcağzımı berkecek!»

Mosmor, bileğini kurtardı.

— Gececek yavrum, Eminem, geçecek aslan kızım!

Hayatlıkta Eminenin anası karı ağlıyordu. Kornaşu-
ların kollarına düşüktü.

Hanife, geceliği sıyırdı, karnı yokladı, apış arasına indi: sıcak, kızıl bir kan yavaşçacık ağızdan sızıyordu: deri gerilmiş, yayılmış, ağız iki yumruk kadar olmuştu. Kan kokusu odada tüttü, burun kırdı.

— Vakit tamam Durdu gülüm! dedi. Hadindi, tamam oluyor!

Durdu odadan kopup hayatlığa çıktı, sabahtan beri kaynayan kaynar su herkelerini aldı, leğeni aldı: komşuların yardımıyla içeri taşıdı.

Emine yatakta iki büküm oldu, yastıklara gömdüğü ağzından bir bağırma geldi. Boğuk, yenik!

İki kadın kavrayıp Emineyi sırt üstü çevirdiler, yatırdılar.

— Geçin kollarına.. dedi Hanife. Dört kadından ikisi sağlı sollu kollara geçtiler, bileklerden tuttular.

— Siz de alın ayaklarından..

Durdu, Eminenin sıkılı taş dişlerini araladı, k'zın ağlamaktan gözleri şişmişti. Aralanan dişleri arasına demir bir para verdi.

Kolları tutanlar, bileklere dizlerini bastırdılar. Bacaklardakiler iki yana ayrıldılar, çektiler. Durdu, kızın beli altına iki saman yastık koydu. Hanife işliğinin kollarını omuzuna kadar sıvadı, ellerine Durdu, kaynar su döktü; yıkadı iyice.

Emineye yanaştı, apış arasına diz çöktü:

— Rabbim.. dedi. Sen büyüksün, rabbim! Sen bizi utandırma! Sen bu fakir fukarana acı, yüzüne bak onların!

Kadınlar, Eminenin direnen bacaklarına asıldılar.

Hanife sıcak sudan istakoza dönmüş ellerini uzattı. Eğildi.

Hayatlıkta herkes sustu. Kasabada herkes sustu.

Durup beklediler. O suskunlukta üç kez bağırması geldi Eminenin. Deliler gibi, etinden et koparılmış gibi bağırdı. Üç kez.

Sonuncu bağırma göze erdi, bir süre dolandı, söne söne kasabaya indi.

Yine susuldu sonra.

Bir sokak köpeği kapıların önüne oturmuş kadınların etekleri dibinden yerleri koklaya koklaya geçti. Kimse «hoşt!» demedi. Farkına bile varmadılar.

Sonra beklenen ses geldi: kısık, boğulgan bir viyaklama! Kadınlar kalkıştılar, ayakta dikeldiler.

— Fatma'nım, duydun mu?

— Duydum, duydum! Allah mübarek etsin!

— Allah analı babalı büyütsün!

— Oğlan mı, kız mı acap?

— İster oğlan olsun, ister kız. Ermelere ersin de...

— Sağ olsun, ermelere ersin de.. dediler.

Aşağı mahalle ayaklandı, Eminelere doğru yürüdü. Yukardan gelenlerle evin çevresi ana baba gününe döndü. Hanife karı açık pencereden pespembe oğlanı avucunda kaldırıp millete gösterdi, şap şap kışına vurdu. Oğlan hemen bağırmaı koyverdi. Kadınlar deli deli güldüler. Sinirlerinden.

Hanife karı yorgun argın kalabalıktan sıyrıldı, evine yollandı. Haberi alan koşuyordu. Yolda çoğuyula karşılaştı :

— Nesi oldu Eminenin Hanife te'ze?

— Oğlu, oğlu! dedi.

Iraz kapıdan bakıyordu.

— Oğlu oldu, nur topu gibi maşallah! dedi Hanife. Ama bende de hayır mayır kalmadı. Öldüm bittim.

Iraz :

— Buyur, bir yorgunluk al. Bir kahve yapıvereyim.. dedi.

— Aman, sevabına Iraz kızım!

Taşlığa, narın altına oturdu. Entarisinin eteklerini sallayıp yüzünü yelledi.

— Of! Bitmişim, bitmiş! Emine karısı bağ'ra bağ'ra bir hal oldu o da. İkinciler hep böyle mi olurmuş? Hiç başıma gelmediydi. Belki zorladı. Daha en azından

bir haftası vardı çünkü. Ama bir anası, bir kendi. İş iş-
lemeyip n'apacak? Kocasını olacak herif kazığını kırıp ka-
racı olsaydı n'olurdu sanki?

Fincanı aldı, yudumladı: «ooh!» çekti.

— Burda olmalıydı da görmeliydi oğlunu. Topuz gi-
bi. Koca kafalı birşey! Seferden sağ dönerse görür. Oğ-
lan da o zamana meydana çıkar.

Iraz, tepsiyle bekliyordu.

— Karı kısmının kocası bu ölüm kalım anında başı-
nı bekleyecek. Çok karı doğum dedin mi kırılmıştır. Ko-
lay mı canından can çıkması?

Irazın tam gözlerinin içini buldu.

— Aha işte ben buraya yazıyorum. Senin sonun da
Emineninki gibi. Ah, akılsız gençlik, ah deli gençlik! Bir-
şey sanıp denizci kocaya varıverirsiniz. Ölüm olur, yok.
Doğum olur, yok. Altı ayı denizde. Koca dedin mi, karı-
sının dizi dibinden bir yere gitmeyecek, ayrılmayacak.

Fincanı elinde çalkaladı, içti. Üst dudağı telveye bu-
landı :

— Ben de sizin gibiydim Memedime vardığım da:
süngercileri birşey sandıydım. Hıh! Bak şimdi n'oldum!
Memed gitti, gelmeyiverdi. Diyen iyi demiş; denizci ko-
can mı var, kendini dul bileceksin. Daha baştan dul bi-
leceksin.

Fincanı verdi, Iraz aldı.

— Akılsız gençlik! Benimki öyleydi, seninki başka
mı? Çok vurursun başını taştan taş, çok! Bak bana da
ibret al. Son pişmanlık fayda veriyor mu hiç? İşte genç
yaşımda dul kalıverdim.

Irazın yanına durdu. Ağzının içine düşecekti ner-
deyse:

— Varaydın zengin birine, fena mı olurdu? Koca
dediğin insanın dizi dibinde olmalı. Evlenip iki günlük
taze karısını koyup denizlere gitmemeli öyle!

Sırtını sıvazladı Irazın, yürüdü. Iraz kapıya geçir-
medi, durakalmıştı. Hanife ipi çekti, kapıyı açtı. Ardın-
dan kapı kendiliğinden kapandı.

Gece, Iraz nedensiz uyandı, gözlerini açtı: karanlığa
baktı durdu bir süre. Düşünde babası Tahsin usta görün-
müş, kaşları çatık, Halime kadının ilk görücüye geldiği

günkü gibi kızgın kızgın söylenmişti:

«Ben seni severim Iraz. Bu dâr-ı dünyada biricik kı-zımsın. Ama denizciye ben benken ne ettim de kız ver-dim? Denizde malın mı var, yok bil; denizci kocan mı var, kendini dul bil.»

Beyninin içinde ötüyordu: «.. denizci kocan mı var? Denizci kocan mı var?»

Etini bir ateştir basmıştı. Terini kurutınaya hayat-lığa çıktı. Yaz gecesinde yaprak kımıldamıyordu. Boz karanlıkta, Şaban reislerin yan avlusundan ağaran yase-minlerin kokusunu duydu. İçine çekti. Ellerini boynunda gezdirdi, sıktı. İndirdi, koltukaltlarının ıslaklığını aldı. Memelerini tuttu. Her biri sımsıkıydı, semsertti. Başları-na dokundu mu, hemencecik sızlıyordu: «Günüm geldi de öndan herhal..»

Ellerini çekti. Eurnunun ucu parlıyordu.

Çıplak ayakla merdivenleri indi, avluda yürüdü, mutfığa girdi. Kibriti pencere dibinden buldu, çaktı. İda-re lambasıyla gusülhaneye geçti. Kazanda su vardı. So-yundu. İlk tası boynundan göğsüne doğru döktü. Tit-redi. Suyun geçtiği yerler serinlediler. Hızlı hızlı soluyor-du. İkinci tası memeleri üzerine döktü. Kalkık başlar so-ğuk suyu yer yemez o dakika eğildiler, küçülüp içeri çe-kildiler.

Bütün kazanı kullandı, biraz rahatladı, içinin yangı-nı dindi. Geceliği elinde çırlıçıplak üst odaya geçti. Sula-rın tomur tomur süzülmesini bekledi. Sonra üzerine hiç birşey giymeden yatağa girdi. Serin vücudunu hâlâ so-ğumamış ılıcan çarşafıya bıraktı.

Aynı gece, çok uzaklarda, denizin ortasındaki «Rüz-gâr Gülü» ne bağlı depozitoda zifti erimeye yüz tutmuş tahtalara oturan Kara Mustafayı da uyku tutmamıştı, cigara içip denizi gözlüyordu.

Anca yarı geceden sonra uyuyabildi. O da tavşan uykusuyla. Erden kalktı. Yusufçuğun dalışına hazır lan-dılar. Havacı yine Uzun oldu.

Yusufçuk indi, epeyi dipte kaldı, sonra işareti ver-di, çektiler. Başlığını söker sökmez, sevinçle:

— Tam yirmibeş kulaçta bereketli bir tarla var re-is! dedi. Gördüm. Nişan koydum.

Etem reis

— Çok mu? dedi, sordu.

Kaynıyor. Kum gibi her yan.

Hepsinin gözlerine şavk indi. Mustafa kalktı:

— Ben dalıyorum öyleyse.. dedi.

Giydirdiler.

Yavaş yavaş suya salındı.

— Bereketli olsun! dediler.

İndi.

Hanife karı tam kapıya vuruyordu, pat diye İsmail açıverdi, beriki irkilip sıçradı.

— Ay ,aman! dedi. Ödümü koparttın len domuz!

İsmail anlamsızca sırıttı.

— Hacı bey ağan evde mi? dedi Hanife.

— Evde. Yukarda.

— N'apıyor ki?

— Hiç bilmem. Belki öğlen uykusuna yatacaktır.

Hayın hayın baktı kadına.

Hanife bir omuz vurdu, geçti, girdi.

— Hacı bey, Hacı bey!

Üst odadan Hacı'nın boğuk sesi sordu

— Kim'o?

— Benim ben, Hanife!

— Buyur yukarı Hanife bacı..

Hayatlıktan buyur etti.

— N'oldu? dedi aceleyle.

— Olacak! dedi Hanife. Ama bu işler öyle armut piş ağızma düşle olmaz. Adam dediğin sabırlı olacak, beklemesini bilecek.

— Senin ümidin var mı?

— Olmasa üstüne varır mıyım? Bana boşuna mı Hanife karı demişler? Adam sarrafıyımdır. Bir gözüne bakayım, yağından yüreğini anlayıveririm.

— Eh.. dedi Hacı. Bu işi bir yaptın mı, yaşadın gittin. Benden sana ölünceye kadar her ay tekaüdiye!

İkisi de güldüler.

— Sabır.. dedi Hanife karı. Her işin başı sabır. Sa-

bırla koruk bile helva olurmuş. Sen yalnız bekle..

— Bekliyoruz işte!

— Ötekini dedindi, nasıl yapıverdim, sapır sapır nasıl kucağına düşüverdiler? Biliyorsun. Bu da aynen öyle olacak. Öteki gibi.

— İnşallah!

— Görürsün de Hanife karı dediymi dersin.

Deniz dibine inenlerin her biri denizkızlarını bir başka çeşit söyler. Balıkçılar da ayrı söyler. Onlara sorarsanız, denizkızları, taş basması tasvirlerdeki denizkızlarına tıpatıp benzerler. Uzun, sarı saçlı, gömgök gözlü, kar beyaz tenli, fındık boğumu ellidirler: memeleri dimdiktir, göbek çukuru çağırğan. Kasıklarından aşağı altın pullu balık ayağı iner. Günlük, güneşlik havalarda, sudan sabah pusu kalktıktan hemen sonraki o göz kamaştıran şavkta, balıkçı teknelerinin önüne çıkıverirmiş. Ne akılda, ne haritada yeri olmayan bir yenile yalçın kayanın üstünde oturur, ayıbalığı dişlerinden tıraşıyla saçlarını tarar, bir baş sallamasıyla cins kısıraklar gibi saçlarını omuzlarına savurur, dimdik memelerini hiç utanmadan balıkçılara gösterirmiş.

Görenler, bilenler; «balık kuyruğu ayağını denizden çıkartmaz. Adama ben yalnız kadını dedirtir..» derler. Acamı tayfa motoru susturur, kayığı durdurur, ağzının suyu aka aka denizkızını seyreder. Denizkızı hem çapkındır, hem hayın! Hiç yerinden kıpırmaz. Gözlerini adamın gözlerine diker, öyle bakar. O gözlerde neler yoktur, neler!

Reis, tayfasına sahip olamaz. Durduramaz ki onları, sahiplensin! Acamıları sandala binip denizkızını kurtarmaya koşarlar. Ama ne mümkün! Denizkızı onlar oturduğu yalçınkayaya yaklaşıp bana mısın de-

mez. İki kulaç kala elinde ayıbalığı tarağı, saçlarını uçura uçura suya atılır. O zaman gidenler de, kalanlar da balık kuyruğu ayağını görürler.

Denizkızı suya atlar, az bulandırır, durulur kaybolur. Denizkızıyla birlikte üzerinde oturduğu yalçinkaya da sulara gömülür; denizin yüzü dümdüz kesilir.

Dalgıçların denizkızları, balıkçıların balık ayaklı denizkızlarına benzemez. Onlar düpedüz insandırlar, insan soyundan; deniz dibi cinleri atasının insan karısının dölyatağından gelirler. Sen ne kadar insansan onlar da o kadar insandır. Bir kusurları, hep denizlerin diplerinde oturur, sularda yaşarlar.

Dev yapılı denizatları arabalarını çekerler, kuş gibi uçururlar. Onlar geliyorlar mı? Deniz dipleri kızarır, kan rengine döner: yosunlar dikilirler, cümle balıklar sıraya dizilirler; denizağaçları dallarına üfürüp pembe çiçeklerini açtırırlar. Karanlık deniz mağaralarında kuma karınlarını vermiş uyuyan on kollu ahtapotlar ağır ağır suyun şavkına çıkarlar, kollarını oynatarak suyu dalgalandırır. Kılıçbalıkları kuyruklarına otururlar, kılıçlarını havaya dikerler, selâm dururlar. Küçük balıklar öbekleşirler, yengeçler, istakozlar, karidesler renk renk kayalara yapışırlar, çevreyi donatırlar.

Denizkızlarının biri Okyanuslardan gelir, biri Akdenizden. Akdeniz, Egeye yakındır, suları ılımandır. Akdenizde oturan denizkızını baba evine beş sıralı dev denizatlarının çektiği arabası suları köpürtüp yara yara getirir.

Okyanusların taze tanrıçası üç gün geç gelir. Onun denizlerinin yarısı soğuktur, yarısı sıcak. Geçtiği yerlerde ne Akdenizde, ne Egede rastlanmadık türlü deniz yaratıkları karşıcı çıkarlar. Çocuk kaşalotlar arabasının yanından koşarlar. Fok balıkları çığlıklaşır.

Baba evinin denizlerinde sular durulur. Ege güzelleşir; nerden baksan pırıl pırıl yanan dipleri görürsün. Akdenizden koca denizkaplumbağaları kanat vura vura sulardan gelirler, Egeye akarlar, on denizatının çektiği Okyanuslar tanrıçasının arabasına önden yol açtırırlar.

Ata cinle adamoğlundan kaçırdığı insan karısı sayayın denizkabağı merdivenlerinde dururlar, yolları göz-

lerler. Denizatlarının burunlarından şimşekler çıkar, kuyrukları deli deli suları döğer.

Ata cinin köpeği yunus balığı bağırarak önden haber getirir. Az sonra da Okyanus tanrıçası, Ata cinin dilber büyük kızı çıkar gelir.

Uzak yolun yolcusu yorgun olur. Tanrıça kızı üç gün üç gece elleşmeden uyuturlar. Üçüncü gecenin dördüncü sabahında tanrıça kız pespembe, uyumuş uyanmış çocuk güzelliğinde uykusundan kalkar. Bir güzeldir, bir tatlıdır!

Denizlerin saklı derinlerinde açan güllerden devşirme kokularla banyosunu hazırlarlar. Ata cinin sarayında herkes ona hizmet eder. Denizatlarının dişilerini sağlarlar, sütlerini banyosuna boca edip ağzına birlik doldururlar. Tanrıça denizkızı, tüllerden uyku geceliğiyle banyoya gelir. O geceliğini soyunurken hizmetkârlar ellerini çırpırlar, deniz suyunu bulandırıp tanrıçanın kar beyazı vücudunu haset gözlerden saklarlar.

Tanrıça, banyoya kendini bırakır. Süt bir yandan işler tenine, deniz dibi güllerinin kokusu bir yandan. Denizatlarının dişilerinden sağılan sütlerde kadın kısmına delirme gücü veren bir hassa vardır, derler. Tanrıça bunu bilir. Bir gün bir gece banyodan hiç çıkmaz. Yıkanır durur. Okyanusların kirini, kokusunu üstünden atar, arınır.

Sonra baba evi saraydan gezmelere çıkar. Egenin dibini karış karış bilir. İnsan avucunun içini nasıl bilir, o da öyle! Burun delikleri yaman bir kadınsılıkla açılmıştır. Her yana delirgen bakar. Kulaklarını diker, bir ufa çık k'pranma olsa, hemencecik duyuverir. Yavaş bir sesle de şarkı çağırır. Ne dediği, ne söylediği seçilmez, anlaşılmaz. Sular, dalgalanıp şarkısını diplerden daha üstlere götürür.

Mevsim, onun mevsimidir. En has gözdesi süngerleri sevip okşar. Bir dokunur; süngerler deniz dibi çiçekleri gibi açar, büyürler, albenileri geliverir. Süngerler solur, yürek gibi küt küt vururlar: suyu alıp verdikçe her yanları şişer.

Tanrıça anızın durup safi kulak kesilir. Sularda, dalgıçın yukardan aşağı inerken çıkardığı usul fısırtıyı duyar, dinler. Sular, vafın çıkardığı küçük kabarcıklarla

haberi kulağına iletirler. Tanrıça denizkızı, kızkardeşi öbür Akdeniz tanrıçası denizkızını arar. Sesi o da duymuştur. Beklerler. Sulardan birbirleriyle konuşurlar. Geleni kesişip pay ederler.

O zaman birinden biri, dalgıçın karşısında bitiverir. En güzel, en alımlı, en beğenilen, en çok istenen kadın olur, o kılıkta görünür adama. Gülümser. Kollarını uzatır, çağırır:

«Hadi gel! Hadi! Bana gel! Öyle güzelim ki! Senin için güzelim. Sen varsın diye güzelim. Gel!..»

— YİRMİ —

Süngerler depizotonun güvertesine tepeleme yığılmıştı; yalın ayak, başı kabak amele, oturmuş, malı soyuna göre ayırıyordu: bu ipsatur, bu melat, bu kaba, bu çum-buha, bu baştarda. Kaba süngerle deli süngeri usta parmakları kolaycacık birbirinden seçiyordu; kabası yırtılıyor, delisi direniyordu, melat direnen süngerdi, delisi bir tutuşta kütür kütür yırtılıveren.

Çabuk elleri, soylu süngerleri kalın sicimlere diziyo-
du, her birinin çevresinde dizili süngerler tortoptu.

Dizi bitince hepsini ayaklar altına aldılar. Ezgisiz bir havada bir don, bir gömlek başladılar çiğnemeye. Önce boyunlarının damarları şişindi, sabah çiği gibi bir ter boynun omuzlarda bittiği yerde belirdi, süzüldü; yuvarları döndü, kol başlarına, orlardan pazulara indi.

Ayakları altındaki süngerden bembeyaz bir süt ak-maya başladı. Sünger, tabanı yedikçe o baskıda ölü göz-
lerini yumuyor, ak südünü koyveriyor, taban üstünden

kalkar kalkmaz o ölü gözler yeniden açılıp sünger soluklanıyordu. Depizotoyu prina ispiertosunun kokusunu andırır koyu, çökelekli bir koku tutmuştu.

Sütü süngerden ayırdıktan sonra bir mola verdiler. İkinciye doğru güneş kaykıldı, serinlik geldi. Amele güverteye çöktü, süngerleri eline aldı, yenile ipledi.

— Kolaydınız mı? dedi Uzun, Kötülerin yanına sokuldu.

Kötü ipe verdi süngeri, çekti, uzattı.

— Eh.. dedi. Bir terbiyesi kaldı. Gece olsun da..

Geceleyin dizili süngerleri denize attılar. Gündüzün avlanan yorgun süngerciler depizotonun güvertesine uzandı, Uzun, gazocağına vurduğu güveçi indirdi. Konuşmadan pay etti, yemeklerini yediler.

Mustafa yemeğin üstüne sığ bir yer buldu, çekildi. Etem reis cigara istemeye yanına gelince toparlandı.

— Otur, otur! dedi beriki.

Cigarasını Mustafanınkinden yakındı.

— Yorgun musun?

— Değilim.. dedi Mustafa.

— İkinci aya da girdik.

— Girdik..

— Allah yüzümüze gülüyor. Bereketli deniz. Böyle giderse, iyidir.

— İyidir..

Küçücük, denizin yüzündeki mazot yağının lekeleri gibi bulutçuklar gökte birbirini izleyerek dolanıyordu. Görünmeyen karadan doğru çiçek açmış narenciye kokuları yavaş esintide şöyle bir geldi geçti.

— Yorgunsan yarın dalma.. dedi Etem reis.

Mustafa kalkındı :

— Yok. Değilim. Dalarım..

Güvertede amelenin biri gerilere geçti, kayboldu. Hemen sonra denize işeyen şırıltı sesi duyuldu.

— Evi özledin mi?

— Eh.. dedi Mustafa.

Depizotonun bağlandığı «Rüzgâr Gülü» karardı. Küçük bulutçuklar ayrıldılar, ay aradan sıyrıldı; «Rüzgâr Gülü» yeni baştan aydınlandı. Dört bir yana serpili sünger dizileri, denizle suyu emip esmerceliklerinden kopuşuyordu.

Ay çıkınca yıldızlar solundular, şavkları dindi, yalnız uçları köşe köşe göz eder oldular.

Etem reis bir süre daha oturdu, sigarası bitince kalktı.

— Varayım, yatayım.. dedi. Sen de yat, dinlen. Yarın, erden iş başı yaparız!

Mustafa kıpırdanmadı.

— İyi geceler reis!

— Sana da..

Yürüdü. Öbürlerini dolastı. Mustafa yattığı yerden her birinin :

— İyi geceler reis! dediklerini duydu.

Herşey suskunladı.

Mustafa sigarasını tazeledi. Elindekini denize doğru fırlattı. Ay, ağır ağır doluna dönüyordu. İki üç geceliği kalmıştı. Son dilimi de gölgeden kurtuluyordu.

Bacaklarını gerdi, gerindi. Öteden Uzunun uykuda konuşması geldi :

— Hayır! Şimdi, şimdi.. Yapma, gıdıklanıyorum len! Vay kaltak!

Sonra homurdandı, ağzını şapırdattı. Sustu. Bir başkası uykusunda döndü, gürültüyle yellendi.

Kötünün sesi :

— Çüüş, ayı! dedi. Delindin yine!.

Mustafa karanlıkta sesli sesli güldü.

Sabahına amele kör karanlıkta uyandı, aç karnına denizdeki sünger çektiler. Diziye ayıklayıp ayırdılar. Hırsla ele sığdırdıklarını çarpıp çarpıp sıktılar. Güvertiyi kara bir su kapladı. Deniz suyu bütün gece süngere işlemişti. Kocaman avuçlarda sıkılınca yumuşamış süngerin esmerliği deniz suyu ile birlikte süzülüp akıyordu. Bazılarında delirmiş esmercelik bir türlü kopmak nedir bilmiyordu. O zaman bıçağı yardıma çağırıyorlar, hart hart kazıyorlardı. Bir bölüğü de arınmış sünger çuvallara tıktı, güvertenin bir kıyısına yığıldı. Yanmasın diye bir yandan da üstüne kova kova deniz suyuna vurdular.

Bahtiyar kangaviyi atmıştı. Yaşa Gazi denizde sandalla yavaş yavaş çekiyor, tarama yapıyordu.

Ortalık aydınlandı, güneş vurdu. İnce, alacalı bir gün başladı. Suların yüzü güneş öncesi yeliyle karalara doğ-

ru kırıştılar. Yaşa Gazi sandaldan başını kaldırdı, güneşe baktı. Kürekleri çevirdi, sandal yumuşacık kaydı.

«Rüzgâr Gülü» yie depizoto kayığında millet kaynaşıyordu. Uçta Etem reis gözlerini kırpmadan Yaşa Gaziye dikmişti.

Yaşa Gazi taramasını sürdürdü. Söylendi:

— Yürü ülen alçak! Hadindi bakalım! Neredesiniz ya, hadindi ya!.

Depizotoda amele terbiyeden çektiği süngeri vur ha güverte tahtalarında çarpıp döğüyordu.

— Basın suyu, basın!

«Ne ki bu Uzun deyyusunun sinirliliği sabahtan daha?» dedi Yaşa Gazi içinden.

Sandalı durdurdu. Bakındı. Kara gözükmüyordu.

«Ülen, denizin ortasında kalakalmışız be! Hey gidi! Hele bir daha tarayalım şu mereti bakalım. Hadindi!»

Beşincide kangavi tarttı, durdurdu. Yaşa Gazi sıcacık güldü.

— Vay alçak! Demek ha! Sıçtık çarkına şimdi, tamamsın!

Kürekleri bıraktı, iki kolunu yukarı kaldırıp başının üzerinde salladı:

— Tamam! Bulduk!

Siya geri etti. Sonra durdurdu sandalı, ucuna taş bağlı kabakları nişan attı, kalavuri koydu.

«Rüzgâr Gülü» depizotodan ayrıldı, kalavuriye sokuldu, durdu, motorunu susturdu. El birliğiyle kangaviyi yukarı aldılar, kurtardılar.

Etem reis tam nişan yerinden iskandil attı.

Güvertede Mustafaya formayı giydirdiler. Uzun, döndüre döndüre başlığı sardı, sıkıladı. Tık tık cama vurdu: «Tamam!» Camın ardından Mustafa gözlerini yumdu, açtı: «Tamam!»

Kollarından tutup indirdiler, merdivenin sonuncu basamağından Mustafa sulara gömüldü ,ardından bir fokurdama başladı, sürdü gitti.

Suyun içinde iskandil ipini tuta tuta iniyordu. Klavuz ipi göğsüne bağlıydı. İndikçe suların içi karıştı, asıl dipteki aydınlığa indi. İşareti verdi: «tık!. Dibe vardım.»

İskandil ipini bıraktı, hemen çektiler. Dipte ağır ağır

voltaya başladı. Her yan kemiş sazları gibi eriştelere do-
luydu. Az ilerlerinde serviotları, kaçaralar, salatalar, fus-
kalar, ciğerler bitmişti.

Durdu. İki ad'm daha atsa, görmeden bir resteye gi-
riverecekti. Döndü. Soluna kaydı. İki kötü kuyu geçti.
Bangozluğa vardı. Kara kayalar suyu kesmişlerdi.

Klavuz ipiyle nişan koyma işaretini verdi; tek vurdu,
sonra salladı.

Güvertede Etem reis klavuz ipini kovalıyordu, işa-
reti aldı :

— Buldu. Kalavuri atın!

Berikiler kalavuri atarken ipe vurdu, «çık» dedi.
Parmakları arasındaki ip titredi, üç vuruş geldi: «çek
yukarı!»

Uzun, kolu çevirdi, Etem reis klavuz ipini sardı, hay-
talar denize eğildiler, Mustafanın gelişini gözlediler. Aşa-
ğıdan yukarı fokurdama geliyordu; sonra sonra çoğaldı,
köpürdü; denizi ağartıp yayıldılar. Mustafanın başlığı
sudan çıktı. Bir döndü, merdiveni buldu, ellerini uzattı;
yapıştı, kendini denizden çekti.

Aynı gün aynı saatlerde kasabanın bütün süngerci
karıları Eminenin başı ucunda toplaşmış, dernek kur-
muştu. Emine, yanında minikten oğulcuğu, yorgan döşek
yatıyordu. Kırkını çıkarıyorlardı. Anası, gelene gidene
kan kırmızı lohusa şerbeti sunmaktaydı.

Oğlan acından uyandı, daha gık demelere kalmadan
Emine kocaman, sütlü memesini çıkarıp ağzına tıkadı.
Oğlan, memenin başını etiyle birlikte dişsiz ağzına çek-
ti, somurdu; kadınlar şapırtısına kıkır kıkır güldüler.

Bahtiyarınki yerli mallar dönüşü kapıdan uğradı.
Konuklar azcık da kıskançlıkta aldığını açtırıp baktılar.
Nar çiçeği bir kırmızı üstüne mavi güller açan bir bas-
maydı. Kocamış karılardan biri :

— Yakın mı kız seninki de? diye sordu.

Bahtiyarınki kızardı, baş eğdi.

— İki ayı var herhalde.. dedi. Hesabımız yanlış de-
ğilse..

— Seninki de yetişemeyecek desene görmelere?

— Kısmet.. dedi Bahtiyarınki.

Pencerenin dibinden Hanife karı patlayıverdi

— Kısmetmiş! Öyle mi? Denizci erkeklerine bok varmış gibi varırsınız, sonra kısmet dersiniz. Benden de örnek almadınız. Genç yaşında dula çıktım. Kısmetmiş! Hiç bile değil. Ben istedim, öyle oldu. Sen istedin öyle oldu. Yalan mı?

Süngerci karıları sustular, karşılık vermediler. Eminenin anası odaya girdi, Hanifeden başladı, lohusa şerbeti dağıttı.

— İnsan gençliğine, güzelliğine acımalı.. dedi Hanife. Kafa, kafa olmalı. Bu gençlik bir daha ele geçmez. İş isten geçtikten sonra n'apsan nafiledir artık.

Bardağını dikti, buğunun ardından Irazza baktı. Eminenin küçüğü bekâr Necla uzandı, Hanife karı bardağı verirken :

— Allah ne muradın varsa versin kızım.. dedi. Allah seni denizciye varmadan korusun!

Çevresindekiler sallandılar.

— Memedim de civan gibiydi. Sağlığını bilen komşular yalandır der mi? Kandım. Karaya bağlarım dedim. Nerdee? Memed dediğin denize tutkunmuş. Sonunda denize yâr oldu.

Kocamış kadınlardan biri dudaklarını ısırıldı:

— Zor zor Hanife bacım.. dedi. Allah kimseyi denizciye düşürtmesin!

Öbür kocamış karıların her birinden ayrı ses geldi:

— Deniz bu, doymak bilmez! Her yıl kaç kocayı kurban alır da yine doymaz mübarek..

— Denizci kocan mı var, kendini dul bileceksin..

Dişleri teke inmiş bir koca karı burnunu çekti, gözleri dolu dolu :

— Deniz adamda ne mal koyar, ne koca.. dedi.

— Genç, güzel olanın akli kıt olur, derler.. dedi Hanife karı, sözünü sürdürdü. Denizciye varanın hele, büsbütün kıtır. İnsan insansa varlıklı, ayağı karada birine varır: hem gençliğinde, hem ihtiyarlamışlığında rahata erer. Bugünün yarını yok mu? Bu gençlik, güzellik kime kalmış ki, sana bana kalsın?

Iraz, şerbet bardağının soğukluğundan geçip avuçlarında ılıdığını duydu. Bir yudum alayım dedi, şerbet kan sıcağına dönmüştü.

Hanife karı odadan çıkınca fırsat bildi, o da kalktı. Hayatlıkta karşılaştılar. Hanife karı :

— Eve mi? diye sordu.

— Evet.. dedi Iraz.

Yürüdü, Hanife karı da çabuk çabuk onu izledi.

Yolun sıcağından kaçıp gölgeye geçtiler.

— Yine mi kapanacaksın eve? Yazık değil mi? Gençliğin, güzelliğin böyle böyle pencere önlerinde solup gidecek..

Iraz ses vermedi.

Hanife karı başını salladı, hıhladı :

— Hey gidi hey! Sen böyle olacak kız mıydın ki? Karaya varacağına bir başka herife varıvaraydın; şimdi bey karıları gibi konaklarda yaşıydın, bir elin sıcak suda olurdu, bir elin soğuğunda.

Iraz yan yan baktı, Hanife görmezliğine getirdi.

— Denizci bir koca. Pöh! Bir gitti mi altı ay gelmeye yiverir. Koskoca bir altı ay. İnsan sabırtası olsa, ortasından çattadak çatlayıverir alimallah. İyi sen sabrediyorsun..

— Sabretmeyim de n'apayım Hanife teyze? dedi Iraz.

Hanife kolundan tutup durdurdu. Kara sıcak, evlerin kiremitlerinde buğulanmış titriyordu. Çatı altına sinmiş bir kırlangıç, kuru çamurdan yuvasında başını çıkarmış, ağzı bir parmak açık, pörtlemiş gözlerle havayı soluyordu.

— Sen her denize gideni gelir mi sandın a kızım? Öyle sandın Alla'lem. Benim gibi. Ben de öyle belledimdi de sabrettiydim. Hıh, sabırmış! Sabretsen n'olur, sabretmesen n'olur? Deniz bu karşıdaki. Bir gün erkeğini çeker alıverir koynuna. Bunu yaptı mı yaptı, sonra sen n'olursun?

Irazın dudakları titredi, ağlamaklandı.

— Allah göstertmesin.. dedi. O nasıl bir söz ki?

— Nasıl söz ya! Bana dediklerinde o nasıl bir söz diye sormuştum ben de. Senin gibi aynen. Memedimi salıla sırt eve getirdiklerinde anladım hanyayı konyayı...

Iraz eni konu bozulmuştu. Dokunsan ağlayacaktı. Hanife karı anladı, üstüne gitmedi. Sözü çevirip :

— Gel istersen bize.. dedi. Dibekte kahve dögeceğim. Eğlenirsin..

Iraz yanaşmadı :

— Gideyim. Çamaşırım var, yarım bıraktımdı. Bitireyim bari..

Yalan söylüyordu. İlk kezdi.

Avludan geçmeden kapıyı kapadı, yaslandı, Hanife'nin uzaklaşısını dinledi. İçini çekti. Ansızın pörsümüş balon gibi boşalıvermişti. Tulumbaya gitti, suyu karıdı. Eli ni yüzünü yıkadı, serinledi, az açıldı.

Öğleden sonra güneş dikildiğinde, Mustafa, ikinciye kaldı. Dipteki tarla bitecek gibilerden görünmüyordu.

Formanın serinliğini duya duya nişanlı yere indi. Küçük balık sürüleri yerlerini daha diplerin balıklarına bıraktılar. Kayalardan tırnak vura vura süngerleri kazıdı, apoşa doldurdu; gönderdi, yeniden çalışmaya koyuldu. Denizin dibi pırl pırl aydınlıktı. Kayaların yanı başındaki ağzı açık restedden iri bir yases balığı çıktı, üzerine doğru geldi.

Mustafa doğruldu, balığa baktı. Yases de ona bakıyordu. Yamyassı, yürek biçimiydi, derisi yosunlu kayalar gibi karartılıydı; yukarıya doğru kuyruk vurdu, bembeyaz karnı Mustafanın başı üzerinden geçti. döndü, yeni baştan gözlerini Mustafaya dikti.

«Saldıracak kerata..» dedi Mustafa.

Yases onu yanıltmadı, hızla geldi; tam vuracaktı, Mustafa vafa bastı, sular horuldadı, karışıp köpürdü: yases hemen kuyruğunu kırdı kaçtı. Onu gören bir kız balığıyla anaç bir iki izpirna da kaçıştılar; ortalık duruldu.

Mustafa kayalardan kalktı. Tırnakları çekerken fuskalara takıldılar. Taşlara yapışık fuskaların topan başları ortalarından yarıldı, içinden yumurta sarısı kendi çıktı.

Ayakları dibindeki arap saçı gibi kıvrırcık kaçaraları çiğneye çiğneye çiğneye yönünü değiştirdi. İşaretini verdi, haber yukarı gitti.

Sular daha da aydınlanmıştı. Üstünde gün ilerliyordu.

Birinci tarlanın öbür yakası yine bangozluktu. Uzak-tan karartılı gözükiyordu. «Orda da olacak meretten..» diye düşündü. Apoşu dolduracak, öyle çektirecekti.

Camın ardından sular yankılı bir süzültü içindeydi. Fırmadan ince soğuk yavaş yavaş işliyordu. Suyun içinde parmaklarını açıp kapadı. Elleri baktı. Damarları büyümtü.

Bangozluğa sokuldu. Ağzında eristeler boyunlarını salladılar. Kayalık sandı ardını. Değildi.

Yürüdü.

«Burda bir yerde olacak ya, nerde?»

Kollarını uzatıp döndü, sular da onunla birlikte döndüler. Arandı. Bir pına sürüsü, önlerine düşürdükleri bir başka kemane balığı sürüsünü kovalayarak akıp gittiler.

Denizi yalnız bulan bir peygamber balığı, bir yerlerden fırlayıp çıktı. Yassı, ince, karnının altı mühürlüydü. Belkemiğinin üstündeki kara tüyleri suda dalgalanıyordu. Ağzı açık hohlandı, sonra vurdu kuyruğunu, gitti.

Mustafa o ara bir resteye rastladı. Ayağını çekme-seydi kayıp gidecekti. Korkuyla durdu. Hızlı hızlı soludu, vaftan kabarcıklar türeyip uzadılar. Kulakları oğuldadı.

Ansızın oğultu durdu. Korkuyu dindiren yaman bir suskunluk çöktü. Deniz dibinin o kendine özgü suskunluğu bir anda yok oluverdi. Başlığın içinden başını çevirdi, aranıp bakındı.

Kulaklarına bir ezgi geldi. Yavaş, tatlı, ılık, yumuşacık, adamı dinlendiren bir ezgi. Bir çok kız bir araya gelmişler, çocuklar gibi eğlenip Mustafanın hiç duymadığı, ama sanki duymuşmuş, biliyormuş gibi yadırgamadığı bir türküyü çağırıyorlardı. Kız seslerinin üstünde, zaman zaman bir başka güzel kadınsı ses, türküyü tane tane de söylüyordu. Ne dediğini anlıyordu ya, söz söz çıkaramıyordu. Şaşkınladı. Suyun içinde yeniden döndü, arandı.

Kızların sesi azaldı azaldı, yalnız türküyü bir başına çağırın kadının o ezgili sesi kaldı.

Türkü dinmek bilmedi, kesilmedi de. Mustafa ellerini iki yanına kodu, sarkıttı, öyle durdu, bekledi.

Sonunda camın ardından gördü. Bangozluğun or-
dan, o karartılıktan bir şavk doğdu, suların içi aydınlan-
dı. Bembeyaz, ayışığı gibi suların içini keskince yarıp
geçen bir şavktı.

Yüreği tıprırdadı. Gözleri büyüdü.

Şavk kesilmedi. Tam tersi yayılıp, genişledi. Baygın
bir dalgalanma oldu, durulunca, Mustafa, bangozluğun
kayalarında tepeden turnağa cırlıçıplak bir kadın gördü.
Saçları beline geliyordu, vücudu apaktı, üstünde hiç bir
şeyi yoktu.

Gözlerine inanamadı.

Kadın kayaların üstünden kumluğa indi, dipteki
kumlar, o daha ayağını değdirir değdirmez ağarıverdiler.
İki yanda adam boyunda da erişteler bitti, kamyş sazları
gibi boyunlarını kırdılar, açılıp kapandılar. Kadın, Mus-
tafanın üç dört kulaç ötesinde durdu, kollarını uzattı,
gülümsedi, çağırırdı.

— Hadi gel! Bana gel! Hadi!..

Suda, başlıktan Mustafa sesini duydu onun. Gözle-
rini kırıştırdı, elinin birini camın önünden geçirdi, kadı-
nın hayali yine gitmedi. Durmuş bakıyor, boyuna da gü-
lümseyordu.

Boynu upuzundu, memeleri dimdikti, başları karar-
mamıştı, pespembeydi. Ayıp yerini saklamıyordu hiç. Kol-
ları uzanık, Mustafayı çağırıyordu:

— Gel hadi! Hadi gel!

Mustafanın tüyleri diken diken oldu. Aklını çalıştır-
yım dedi, beceremedi. Durmuştu sanki. Hiç birşey düşün-
miyordu. Gözleri dikik kadına bakıyordu.

— Hadi gel! Gel hadi, bana gel!

Sesi kulaklarında çın çındı.

— Gelsene! Seni bekliyorum. Hadi gel!

Formanın ağır ayakkaplarında ayağının biri dav-
randı, beriki de yekindi; Mustafa yürüyüverdi.

— Gel!. dedi kulaklarındaki çingıltı. Hadi gel, kork-
ma!..

Kolları açıldı, çağırıyordu.

Mustafa kadına doğru yürüdü. Hava borusunu da
sürükledi ardından.

— Gel! Gel!

Tam yaklaştığında kadın döndü, ak kalçalarını dümdüz tutup o da yürüdü. Başı Mustafaya dönük, kolları uzanık seslene seslene çağırıyor, Mustafayı yürütüyordu.

— Gel! Hadi, hadi!.

Bangozluğu geçtiler.

Kadın durdu, döndü. Mustafaya yüzünü çevirdi.

Mustafa yaklaştı. Kollarını verdi, kadının ellerini ellerinde buldu. Buz gibi soğuktular. Kadın, onun ellerini elleri içine aldı. Sıktı. Hep gülüyordu.

Yavaşça çekti, Mustafayı da yürüttü. Omuzlarının üstünden denizin öbür yakası görünmüyordu. Dipsiz bir karanlıktaydı.

Mustafa birinci adımını attı, ayağının altındaki boşluğu duydu, resteydi. Ama geç kalmıştı, ikinci adımdan kurtulamadı. Boşluğa girdi, düştü.

Yukarda, «Rüzgâr Gülü» nden Etem reisin aklı çıktı.

— Ülen kara domuz, ülen pezevenk oğlum, çık! Çık be çocuğum, çık be koca Kara!

Vira işaret ipini çekistiriyor, haber salıyordu.

— Hey kocagözlü Tanrım! Oğlum, yavrum, aslanım, gözüm çık! Bok mu var bu kadar derinlere gidecek?

Aşağıdan hiç ses gelmiyordu. İp uzadıkça uzadı. Hava borusu dönüyor ha dönüyordu.

Amele iş güç bırakmış, aşağı sarkmış, denizi aynalıyordu. Yüzleri sapsarı kesikti. Her birinde terler tomurmuştu.

— Eyvahlarım olsun! dedi Etem reis. Gitti, elli kulaca indi. Eyvah! Ülen Ömer, pezevenk elli kulaca indi. Duydun mu ne dedim uzun gâvur? Elli kulaca indi dedim. Elli atmosferlik hava ver deyyusun oğluna..

Eli ayağı zangır zangırdı.

— Hay namussuz, hay deyyus! Elli kulaç be! Ne bok var bu kadar derinde eşşoğlusunu? Ne bokum var? Hadi çık! Hadi güzel oğlum, hadi aslanım, hadi yavuz oğlum, hadi çık! Yeter artık, yeter! Duydun mu ne dedim? Yeter dedim. Hadi çık dedim! Çık çocuğum, çık!...

Uzun, gözleri büyük büyük hava basıyordu. Hiç kimse ağzını açıp tek söz konuşmadı. Göz kulak kesilmişlerdi.

— Allah! Koca Allah! Ulu Tanrı! Çıkart şu herifi

denizlerinin dibinden. Akıl fikir ver, şu namussuz işareti duyurt ona. Sen Allahsan yap bunu.

Uzuna döndü.

— Bas ülen havaı, bas!

Uzun görmeden baktı ona. Etem reis denize doğru:

Hadi.. dedi. Duy ülen beni, duy!

Bütün gücüyle bağırdı

— Kara! Karaaa!...

İşaret ipine asıldı.

— Gitti! Yedi vurgunu namussuz! Yedi alçak, yedi deyyus, yedi eşşoğlusı! Yedi vurgunu. Bal gibi yedi. Pezevenk! Sağlam çıkmaz artık. Hay Allah, hay ülen Allah! Tüüh!

Uzunla Kötü göz göze geldiler. İkisinin de yüzleri kâğıt gibiydi.

Etem reis son bir çabayla sarktı:

— Çık be oğlum! Çık be çocuğum, çık be Kara! Hadi yiğit oğlum, hadi güzel oğlum, hadi tosunum, hadi erkek Kara! Çık! Çık geberesice, çık Allahın cezası, nemrutoğlu nemrut, çık!. Kanmasana denize, inanmasana çağrısına! Hadi bakayım, hadi oğlum benim, hadi kocum!.

Doğruldu. Perişanlamıştı. Yüzünde kır sakalları dimdikti. Haykırdı:

— Ne eşşek gibi duruyorsunuz öyle siz de? Dibe gitti işte! Yüz kulaç, bin kulaç... ne kadar atmosferlik havan'z varsa dehedin aşağıya. Yerin dibine batsın benim gibi klavuz. Allah benim belâmı versin!

Elindeki ip ölüydü.

Bahtiyar sezinledi, gözü ipte bağırdı:

— Geliyor, geliyor!.

Etem reis de atıldı.

— Geliyor! dedi boğulur gibi. Aman, geliyor! Dayanın, çekin, çabuk! Kurtardık, aman!.

Denizin yüzünde kabarcıklar git gide çoğaldılar, köpürgenlik büyüdü. Alttan doğru bir karartı belirdi. Az sonra da formalı Mustafa suda göründü. Tayfa atılır gibi çullandılar, yukarı çektiler. Yaşa Gazi çarçabuk başlığa saldırdı, çevirdi, döndürdü, koparttı.

Başlıktan kararmış bir Mustafa çıktı.

Etem reis titreyen elleriyle bir cigara yaktı, bir soluk çekti, Mustafanın ağzına dayadı.

— Şükür, kurtardık.. dedi. Yırtın kefeni Kara oğlan!...

Mustafadan hiç ses gelmedi. İçini çekti, cigarayı somurdu. Dumanı burnundan verdi.

Etem reis, yavaşça ağzından aldı cigarayı. Çevresine toplaşmış tayfa kirpiğini düşürmeden bakıyordu.

O da onlara baktı. Kimse konuşmadı. Mustafa konuşsun diye beklediler. Mustafa acısız bir iğnelenme duydu vücudunda, hafif, şeker şerbet bir kaşınma isteği uyandı.

— Sol kolumda bir kaşınma var reis..

Bir anda tayfanın yüzü karardı, indi.

— Çabukun!. dedi Etem reis. Takın başlığı başına.. Bütün vücuda yayılmadan kurtaralım. Ne kurtarırsak kârdır. Çabukun!...

Motor gibi bir hızda Yaşa Gazi başlığı başına geçirdi Mustafanın, sıkıştırdı. Berikiler kollarına girdiler, suya salıverdiler. Su yuvarlandı, dalga dalga açıldı, Mustafayı yuttu, örtündü.

— Aynı kulaça kadar salla Uzun.. dedi Etem reis.

Hava borusu indi, güverteden kayıp denize yollandı.

— Saata bakın, saata! Her kulaçta beş dakika tutacağız, ona göre...

Bahtiyar saat tutucu oldu. Etem reis işaret ipinden inişi kolladı.

— Tamam, vardı.

Uzun makinanın başındaydı, hava basıyordu.

Güneş sessizce batıya doğru yürüdü. Güvertede her şey durmuştu. Etem reis gözlerini sudan ayırmadan sor-du

— Tamam mı?

— Değil.. Daha var.. dedi Bahtiyar.

Uzunun içi erimişti. Kendi kendine ağlamaya başladı. Dudakları habire seğiriyordu da.

— Tamam.. dedi Bahtiyar. Çekin.

Çektiler. Mustafa bir kulaç yukarı çıktı.

Beşinci kulaçtaydı, gün iyice döndü; serinlik kararlardan geldi, «Rüzgâr Gülü» nü buldu.

— Tamam mı Bahtiyar?

— Tamam, çekin!

Çektiler.

Başka zaman olsa, tam paydos saatindeydiler. Depozitoya çekilir, yorgunluk verirler; Uzun, gazocağını söverek pompalar, küçük küçük ahtapotları, kalamarları kaynar suda haşlardı.

— Tamam mı?

— Tamam, çekin!

İlk kulaçtaki son beş dakika da doldu.

— Alıyoruz?

— Alın!.

Uzandılar. Mustafa sularıyla güverteye çekindi. Yaşa Gazi yine alışkın alışkın başlığı söktü.

— İç bakalım bir soluk şundan!

Mosmor dudaklar cigarayı zor tutundu. Dumanı içine çekti. Burnundan koyverdi.

— N'aber?

— Sol bacağıma sardı reis.. dedi Mustafa. Galiba vurgunu yedik.

Etem reis hışımına :

— Yel alsın ağzından ,hey! dedi. Vurgun ne demek? Gececek. Evelallah! Hadindi bir daha daldıralım. Bir gayret daha..

Mustafanın şu bu demesine kalmadan başlığı taktıkları gibi yeniden indirdiler.

Upuzun, sıkıcı, korkulu, ter dökündüren bir bekleme-ye girildi.

Başlarının üstünde apansızın soğuk akşam yıldızı belirdi. Daha öbür yıldızlar ortalıkta yoktular. Serinlik bindirmişti. Yel, karaların kokusunu getiriyordu. Motor durduğu yerde hafiften sallanmaya durmuştu.

— Daha var mı?

— Beş dakika kaldı.. dedi Bahtiyar.

Etem reis cigarasını somurdu. Ağzı zehirlemişti. Cigaranın tadı yoktu. Herkes, olduğu yerde put kesilmiş bekliyordu. Konuşan eden olmadı hiç.

— Hadin, çekelim!.

Dört elle sarıldılar, Mustafayı yukarı aldılar.

Cigaradan sonra :

— Faydası yok reis.. dedi Mustafa. Bırakın artık. Vurgunu yedik. Sol yanımız gitti gider...

Yaşa Gaziyle Uzun yardım ettiler, formayı soyundu. İçinden sıyrıldı. Sol yanı, omuz başından bacaklarına kadar harita gibi dalga dalga kızarıktı.

Etem reis :

— Yatırın, bir güzel ovalım, idman yaptırılma.. dedi.

Amelenin biri erkencecik lüksü yaktı, kaykılmış soluk gün ışığında şavkı belli belirsiz oldu.

Uzun soğan sepetini getirtti, ortaya döktü. Amele, yumruklayıp kırdı, ezdi. Eziklerini Uzun aldı, Etem reis aldı, Bahtiyar aldı, Yaşa Gazi aldı: sünger leğenine zeytinyağını bastılar, soğanı yağa bulayıp bulayıp çırpıplak soydukları Mustafayı ovkādılar, durdular. Bir süre öğdular, sonra kaldırıp yürüttüler, ellerini kollarını oynatıp idman yaptırıldılar. Yine yatırdılar, yine soğanla zeytinyağıyla ovkādılar.

Her birini sıcak ter bastı. Gün indi, denizi karanlık sardı. Lüksün şavkı büyüdü. Akşam yıldızının çevresi öbür yıldızlarla donandılar, gökyüzü ısıdı.

Mustafayı «Rüzgâr Gülü» ne aktardılar.

— Ne uyku, ne bir lokma yemek buna.. dedi Etem reis. Sen başında nöbet tut Uzun. Sonra sıradan biz tutarız.

Uzun!a Mustafayı yalnız kodular.

— Uyumak yok.. dedi Uzun. Bir uyudun mu, eh artık. Bir uyudun mu, gittin. Ona göre..

Mustafayı inadına uyku gezindiriyordu. Üstüne bir ağırlık, bir uyuşukluk çökmüştü. Günlerle yol yürümüş, hiç durmamış, hiç uyumamış gibi bir bitkinlik, bir tükenikliği vardı.

— Hem acım. hem uyku geldi.. dedi.

— Uyuma.. dedi Uzun. Bir uyursan, bittin. Uyumak yok. Yemek de yok.

— Öleyim mi len?

— Bir şey olmazsın. Adam bir gece yememekle acından ölmez. Nerde görülmüş?

Vay midem!.. dedi Mustafa. Bıçakla kazınır gibi kazınıyor ki..

— Sık dişini. Zor mu o kadar?

— Ülen, sabahki bir bardak çaylayım hâlâ..

— Öldüm desen nafile! Ne uyku, ne yemek yok sana. Bunu böyle bileceksin..

Sustular.

Depozitodan gazocağının harlayan sesi geldi. Millet akşam yemeğini hazırlıyordu.

— Bir de uykum var ki Uzun...

Esnedi. Ağzı kocaman açıldı.

— Uyumak yok.. dedi Uzun, kalkıştı. Uyumak yok! Sakın!

Kan, damarlarda uyuşmuştu. Dönmüyordu sanki. Karıncalanıyordu. «Bir uyusam..» dedi. «Bir uyusam.. Oh!..»

Kendini bıraktı. Aynı anda yakasından kavradı Uzun.

— Uyan, uyan!.

Gözlerini açmak istedi, açamadı; «hhı!..» dedi.

— Uyan oğlum. Uyumak yok!.

Başı düştü.

Uzun acımadan tokadı çaldı. Bir o yanağına, bir bu yanağına.

— Uyan, uyan!

Gözlerini açtı, acıyı duymuştu.

Uyumak yok!.. dedi Uzun. Uyumak yok, anladın mı?

Dişleri sıkık :

— Anladım.. dedi.

Ertesi sabaha Mustafa yarı ölü çıktı. Gözleri şiş şişti, her birine çanak dolusu kan oturmuştu. Rengi limon gibi sapsarıydı. Etem reis baktı, anladı.

— Nasılsın?

— Kötü.. dedi Mustafa. Solum gitmiş.

Etem reis sustu.

Dışarı çıktı. Mustafa ardından baktı, gözlerini sıkıca yumdu. Dişlerini kırarcasına kenetledi.

Az sonra «Rüzgâr Gülü» nün motoru pat patladı; yönü döndü, denizden yürüdü.

Sabaha karşı Kara Adadan doğru tavşanların acı ciyaklamaları geldi; etlerinden et koparılmış gibi bağırsıklarını bütün kasaba duydu. Ay, tam dolundu. Tes-tekerlek gökyüzünde duruyor, sabah yıldızının inadına, şavkını bastırıyordu.

Velidağından bir yel indi: kara, toprak kokulu, tozlu bir yeldi. Önüne kattığını sürüdü, köprüünün orda boru gibi havaya çekti, korulukta apansızın geriye püskürttü. Dere yatağında sular bir karıştı, şırıltısız ince bir su yaktan akıyor, sabahın tüllü alacasında gümüşlenip beyazca parlıyordu. Güneş bulutsuz bir gökte doğdu, ay çekildi. Biri suya inerken öbürü Velidağının ardından çıkıverdi, hızla koşup ortadaki yerini aldı.

Sıcak, yeli durduracağına kudurttu. Karalardan denizi aşan boğuk, kuru yel Kara Adaya aktı: bodur mercinleri, yarpuzları, dumrul makileri, mavru yaban kekiklerini birbirine kattı. Kırmızı kırlangıçlar taş gibi ağır, bir oraya bir buraya uçtular. Karıncalar toprağın yüzünde dizilerini bozdular, yuva ağızlarındaki yığınaklarının çevresinde bir iki gezindiler, sonra içeri çekildiler. Mezarlıkta kargaların gıkılamaları çoğaldı. Çok uzaklarda, Gökovadan doğru belli belirsiz bir karartılık ağıdı. Ardından da inmeli bir homurtu geldi.

Yel arttı. Gökovanın ağzında kuru bir şimşek çatırdadı, bataklığa yıldırım düştü. O yalazada her yan göz

kamaştırın bir aydınlığa kavuştu. Gökyüzü bulutları verdi. Kara Adanın arkasından boz bulutlar fırladılar, biri ötekini iterek göğü kapladılar, yayıldılar.

Bulut sıcağı, bindirdikçe bindirdi. Homurtu, kasabanın üzerinde toplandı; kuru şimşek, bulutları yarıp, denizin çok uzağında bir yere, arka arkaya ikisi birden çaktılar. Yel sokakları dolandı; tozu kaldırdı, kapıları, pencereleri yoklayıp sarstı; ağaçların bellerine bindirdi.

Yaz yağmuru döne dolana Gökovadan kalkmış geliyordu. Kuru yel, öğleyi bulmadan yaşlık yeline çevrildi, nemini üfürdü. Her şey yapış yapış oldu. Boz bulutlar kaynaştılar, yel onları itti, yerlerine yağmur yüklülerini getirip bıraktı.

Mezarlığa bir yeni yıldırım indi, gürültüsü çarş'dan duyuldu. Kıyıya inen yarın başındaki kocamış servi devriliverdi, gövdesi bir anda karardı. Kargalar yırtınarak göğe kanat açtılar, korkularını alamadan kasabanın üstüne geldiler.

Sonra yağmur başladı. Toz durdu, yel kesildi. Güz yağmuru gibi ılık, sakin, yavaş bir yağmurdur. Evlerin kiremitlerinden kirini aldı, kırmızılarını çıkardı. Sokakların tozla örtünük yamru yumru taşları ağardılar. Deniz kırıştı, sonra düzeldi; yağmur, yüzünü binlerce çiçekbozuğuna çevirdi.

Kara Adada sesler durdu. Makiler, yarpuzlar, mercinler, yabankekikleri yağmurla yıkandılar. Kızbelinin altındaki oyuk ininden şahmeran yılanı serinliğe çıktı, upuzun uzanıp gövdesini ılık yağmura verdi. Yabangüvercinleri kayalıklara daha çok sindiler, kanatlarını büzüp başlarını göğüslerine sakladılar. Yağmur hep üzerlerine yağdı; su tutmayan tüylerinden, kanatlarından süzülürdü; yalnız yumuk gözlerinin tüysüz kapakcıklarında birer damlası sabah çiği gibi birikti, akmadı.

Orfozlar, lahozlar, pınalar, kemaneler, makaslar hannoslar, kelpeler, sargozlar, fandiriler, mercanlar, istavrinler, murmuralar, dermenciler, ismirnalar deniz diplerinden daha yukarlara çıktılar, yağmuru gözlediler.

Yağmur aralanmadan yağdı. Bakan gören, denecek gibilerden demezdi. Önce hızlıydı, sertti; giderek yumuşadı. Şimşekler, Gökovadan yana döndüler, gittiler. Ova-

yı karartı sardı. Arka arkaya şimşeklerle gökyüzünde sarı donuk bir şavk saban izi izi yarılıveriyor, bir çırpıda ağıp yokoluyordu. Sarsıcı gürültüsü sonradan ardını izliyordu.

Ama yağmur dindi. Şırp diye bıçakla kesilmişçesine dindi. Bulutlar açıldılar, çizgileri belirsiz Yavruadalarına doğru çabuk çabuk kaçıştılar. Gökyüzü açıldı, tertemiz oldu. Güneş çıktı, hemen de kızdırdı. Toprakтан kokulu bir buğu tüttü. Yaşlık kurudu.

Kasabalı ürkek bekledi. Kara Adayı dinledi. Ses yoktu. Tavşan ciyaklamaları dinmişti. Kırmızı kırlangıçlar yavaşçacık, alçaktan uçarak yuvalarını arandılar.

Sakıp Hoca :

— Hayırdır inşallah! dedi. Bu yaz gününde bu âfet.. Hayırdır inşallah!..

— YİRMİBİR —

«Rüzgâr Gülü» ikinci okunurken Kaleağzından girdi, rıhtıma kalas attı. Kasabalı habersizdi, o yüzden karşı çıkmadı. Ama haberi tez yayıldı, göz açıp kapayıncaya kadar rıhtım doluverdi.

Mustafayı bir sedyede taşıyarak indirdiler. Kalabalık aralandı, sedyeyi Uzunla Kötü taşıyorlardı, milletin ortasından geçirdiler. Alanı geçip Mustafaların sokağına saptıklarında, kalabalık, arayı kapayıp toplandı.

— Elli kulaç derine dalmışmış.. dedi Koca Macit. Başını salladı.

Eskilerden Memet İmbat kaptan :

— Delirmiş besbelli.. dedi. O kadar derine dalınır mı?

— Dalmış işte.. dedi Kocakafa. Daha da gidicilerdenmiş ya, bereket, Etem reise. Klavuz ipine asılmış da uyarmış oğlanı.

Ameleden biri, burnunu çekti, ofladı:

— Yirminci kulaçta anladı Etem reis. Yaptı ihtarı-
nı. Ama dinlemedi. Aldı başını gitti.. dedi.

— Deniz çekti zahir. Bir kere çağırmaya başladı mı,
adamın babası dikilse, nafile!

— Hanifenin Memed de öyle gitmedi miydi?

— Elli kulaça inmek insan kısmısının marifeti de-
ğil. Bunu bilmedin mi yersin vurgunu ki..

— Vay fıkaram vay! Vay gidi koca Kara vay!

Evin kapısında gelenleri Iraz karşıladı. Hiç gıkı çık-
madı, rengi kül gibi oldu yalnız, kapının öbür kanadını da
eğilip açacaktı; Etem reis bırakmadı. Mustafayı Uzunla
Kötü içeri aldı, üstkattaki odaya çıkardılar. Kapının
önünde kadınlar bir çırpıda dernekleşmişlerdi. Eminenin
anası :

— Çok yazık oldu.. dedi. Gencecik bir adam. Hay
Allahım!

— Yazık ki, ne yazık! dedi bir başka karı. Kapı gi-
bi oğlancık inmeli oldu, yataklara düştü.

— Irazcığın kara talihi.. dedi Bahtiyar'ınki.

Sıska Fatma :

— Yazan öyle yazmış bir kere.. dedi. Iraz n'apsın?
Ölüm olsa bozulmaz artık!...

Hanife karı araya girdi :

— Hiç bile değil. İnsan kısmısı yazısını kendi elcağ-
zıyla yazar. Az mı denizciye varma dediler ona, az mı dil-
ler döktüler? Dinledi mi?

— Kısmet! Kısmetin önüne durulmaz.

— Denizciye varanın sonu budur. Bana bakıp ibret
alamadı. Hiç biriniz almadınız. Bugün Irazaysa yarın sa-
na deli karı! Ne sandın? Denizci kocanın karısı ya dul
kalır, ya sakat bekçisi olur; başını bekler.

Sıska Fatma karşı çıkacak oldu :

— Öyle deme Hanife teyze. Iraz ne bilsindi, Mustafa
ne bilsin?

— Bilsin! İnsan genç yaşında ilersinin n'olacağını
bilmeli ki, sonunda rahat etsin. Koca mı yoktu Iraz kıza?
Daha, elini sallasa ellisi, telini sallasa tellisi.. Konaklar-
da otururdu, elini sıcak sudan soğuk suya durdurmazdı.

— Orası öyle ya.. dedi sıska Fatma, başını indirdi.
Yazılmış bir kere..

Hanife karı içinden güldü, dışına verdirdi:

— Yazılmışmış! Öyle mi? diye sordu.

Karşılığını almadan yürüdü, geçti.

Akşamına Hacı, Etem reisi yazıhanesine çağırttı, geç vakte kadar oturdular, Etem reis anlattı; Hacı dinledi..

— ... Söz geçiremedik bir türlü.. dedi Etem reis. Boncuk boncuk ter döküyordu. Ümüğünü bir sıkıntı gelip gelip sıkıyor, soluksuz koyuyordu: Bütün çağırmalarım boşa gitti desem, yeri.. Meret deniz bir kere gözüne kesmiş. N'apsan kâr etmezdi. Delilere döndüm. Göz göre göre gidiyor ki... İnsan olan dayanmaz. İpe asıldım. Bana mısın bile demedi. Duymadı mı? Duydu. Dalgıç kısmı ip vurunca duymaz mı? Deniz çekmiş götürüyor, o da gidiyor. Çocuklar elden ayaktan oldular. Bire aman zaman! Sonunda kurtardık ama, kaç para eder!... Bir koldan bir ayaktan etti deniz. Solumu vurdu dedi, suya saldı. İnsin de aynı derinde aynı basıncı alsın dedim. Üç kere daldırıp çıkardık. Kurtulsaydı birinden birinde kurtulurdu. Başta küçük bir vurgun sandımdı. Kolum karın-calıyor dediydi çünkü. Yallah denize gönderdik. Çektik. Bacağımı sarıyor reis.. dedi. O zaman anladım. Sektirmeden dibi tutturduk. Çıkardık. Bir daha. Çabuk önünü aldık ya, tam kurtaramadık. Yarısı gitti oğlanın.

Üç gün sonra Uzun eve geldi, Mustafayı salla sırt prinalara gömmeye götürdü. Kızgın prinalar çırcıplak Mustafanın etini daladılar, yakıp kavurdular. Gözleri belterdi Mustafanın, dişlerini sıktı, ama bağırmadı.

— Dayan.. dedi Uzun. Dayanabildiğin kadar dayan.

Mustafanın gözlerinden umutsuzluk okunuyordu. Kızgın prinaların içinde, acıya karşılık, içine bir rahatlık yayıldı. Tutmaz sandığı sol yanı tutarlandı.

Uzun ağzında iki cigara yaktı, birini Mustafaya uzattı.

— Nasılsın?

— Fena değil..

— İyi gelir bu bok yiyen prina. Vurgunun en birinciye ilâcıdır. Yalnız dayanmak gerek..

— İnsan bilse..

— Bilmek olur mu? O zaman nesi kalır prinanın?

Şu kadar zaman de, oh! Gel gir, sonra elini kolunu sallaya sallaya git. Olmaz..

Derisi kavrulmaya başladığından Mustafayı çekip çıkardı, yine sırtına vurdu, eve getirdi.

Iraz, üstkattaki odada, pencere önündeki sedirde yer hazırlamıştı. Mustafa oraya yattı. Uzun, bir kahve içti, gitti. Iraz, mutfığa inmişti, yemek yapıyordu.

Mustafa perdeyi araladı, sokağa baktı. Bir dolu çocuk arada oynuyorlardı. Biri kargıdan bir ata binmiş, beline tahta bir kılıç kuşanmıştı. Ötekileri önüne kattı, sıraya dizdi, kargıdan atının üzerinde her birini teker teker teftiştten geçirdi. Kılıcını kaldırdı, tam bağıracaktı, pencereden bakan Mustafayla göz göze geldiler.

Güldü, kılıcını başndan aşırıp salladı. Mustafa da güldü, el etti. Oğlan kargıdan atının dizginlerini kavradı: — İleri! diye bağırıldı.

Arkasındaki çocuklar da bağırışarak seğirttiler. Sokağı geçip pencerenin çevresinde kayboldular. Aşı boyalı evin kapısı önünde bir küçük kız kaldı. Donsuzdu. Bacaklarını yayıp oturmuştu. Gidenlere bakıyordu. Anası kapının kanadını açtı, kızı kucakladı, içeri aldı. Sokak boşaldı.

Kadın kucağında çocukla evin hayatlığına ç'kti, girmeden Irazların evine doğru kaçamak bakındı, Mustafayı gördü o da. Yarı çekingen, yarı acımalı gözlerini kaçırdı. Mustafa perdeyi bıraktı, cam örtüldü.

Iraz geldi. Mustafa döndü. Tepsiyi yavaşça masaya bıraktı kız, kapaklı sahanlardan birinin ağzını açtı; elinde bir kaşıkla sahanı alıp getirdi.

Mustafa, kızın gözlerini arandı. Iraz hiç bakmıyordu. Dizleri üstüne peçetayı yaydı.

— Soğumadan ye.. dedi.

Mustafa yine pencereye döndü. Sokaktan geçen olmadı.

Iraz kaşığı tabağa daldırdı, elinde tuttu.

— Hadi.. dedi.

Sağ kolunu uzattı, eli Irazın eline değdi. Tuttu. İkisinin de elleri titriyordu.

Mustafa kaşığı onun elinden aldı, titreyen eliyle ağzına götürmek istedi, beceremedi. Yemek peçetanın aklı-

na döküldü, boyadı.

İkisi de konuşmadılar. Mustafa şaşkınladı. Iraz, uzandı, kaşığı aldı, yeniden sahana daldırdı, çıkardı, Mustafaya kendi verdi.

Gün bitti.

Başka günler de bittiler. Uzun, haftada iki defa Mustafayı sallasirt prinalara götürüp gömdü; ordan çıkardı, çarşı hamamına soktu, sığağa boğdu.

Evde söz tükenmişti. Ne Iraz, ne Mustafa, ne Uzun hiç konuşmuyorlardı. Uzun geliyor, Irazın daha önceden hazırladığı Mustafayı yükleniyor, gidiyordu. Üç dört saat sonrasında dönüyorlardı. Uzun yorgunluktan bitmiş, sararmış, Mustafa da haşlanmış istakoz gibi k'pkırmızı kesilmiş oluyordu. Iraz, ikisine de birer acı kahve pişiriyordu. Kahveyi içti mi içti, Uzun, sessizce gidiyordu yine.

Olayı İzmirdeki Tahsin ustaya duyurmadılar. Bu yüzden evdeki para çabuk sona erdi. Iraz, bir gün sabah-tan küçük sandık odasına geçti, kapıyı sıkıca kapattı. Kör karanlıkta elleriyle çeyiz sandığını buldu, açtı. Boşalttı içindekileri. Bir çıkını çözdü, karanlıkta beşibiryerdelere ışıldadılar. Elden kaçırır gibi koynuna doldurdu.

Kuyumcu Harun beşibiryerdeleri saydı, kasasından bir tomar kâğıt para çekti, bir bir edip, Iraza verdi. Iraz aldı, dükkândan ayrıldı.

Gece, Mustafaya duyurmadan saklı saklı ağladı. Başını kaldırdı, baktı: Mustafa, pencere dibindeki sedirde kaskatı, kıpırtısız yatıyordu. Soluğu düzenliydi.

Sonra Iraz daldı. Düşünde kötü kötü şeyler gördü: bir uçuruma düşerken yarı yolda bir ağaca oturmuş Mustafa kolundan tutup kurtardı onu. Ama hiç konuşmadı, nasıl düştün diye sormadı. Mustafa kayboldu, değirmenlerin ordan babası önünü kesti. Yaşlanmış, bitkinleşmişti. Başını iki yanına sallaya sallaya dönen değirmenlere bağırdı:

«Denizciye kız vermem. Benim sokağa atılacak kızım yok...»

Dönen kolların birine Hanife karı oturmuştu, inip inip çıkıyordu. Tahsin usta böyle bağırınca deliler gibi güldü, eteklerini yüzüne kaldırdı.

«Bir karacı herife varsaydın, böyle mi olurdu a

Iraz?» dedi. « deli karı, a cazı! Karalarda paşa karıları gibi yaşardın. Gece gece adamını üstüne çekerdin. Oh, kekâ!»

Sanki sebebi Hanife karıymış gibi Tahsin usta ona çevrildi, hışımla:

«Denizciye kız vermem ben!» diye bağırды. Sesi yankılandı.

Hanife karı kollarda çıktı, yükseldi, Irazla Tahsin ustaya tepeden baktı.

«Deniz çeker alır. Eninde sonunda kocanı alır elinden..»

«Denizciye kız vermem..» dedi Tahsin usta, üsteledi. Hanife karı çingır çingır çingırdadı :

«Denizci koca kime yâr olmuş ki, sana olsun! Onların hepsi de denizin malı. Öz be öz hem. Bugün varlarsa yarın yoklar. Deniz hiç birini karada tutmaz. Çağırır. Çeker alır bir bir..»

Uyanıverdi. Daha sabah olmamıştı.

Sedire doğru dizlerinin üzerinde gitti. Mustafa uyuyordu. İnce örtü üzerinden kaymış, ışığından göğsü çıkmıştı; tatlı bir ter kokusu erkek kokusuyla karışık burnuna çarptı. Parmaklarını göğsüne koydu, kıvrıcık kıllarda gezdirdi, elinin teri kıllara bulaştı.

Yüzünü yavaşça erkeğin göğsüne indirdi. Ateş gibi yanan yanağını yarı terli, fakat serin kıllara bıraktı.

Mustafa uyandı, gözlerini açtı. Yanlışlıkla sol yanını oynatmaya kalktı. Sonra sağ kolu uzandı, Irazın saçlarına eli pençe gibi inip kapandı.

— Mustafa.. dedi Iraz.

Soludu geniş geniş.

— Mustafa!...

Mustafa alışkanlıkla saçlarını kavrayıp çekti, canının yandığını duymadı Iraz. Beriki yavaş yavaş parmaklarını açtı, kızın saçlarını bıraktı.

Iraz tek söz etmeden yatağına döndü, yüzünü yastığa gömdü, hıçkırdı. Hıçkırıkları arasında Mustafanın dişlerini sıkıp gıcır gıcır ettirdiğini de duydu.

Sabah oldu. Iraz kalktı, yatakları topladı. Mustafanın sırtına yastık yığıdı, oturttu.

«Rüzgâr Gülü» iki gün kaldıktan sonra yine sefere

dönmüştü. Motorla gelenlerden bir Uzun kaldı, gitmedi. İçi götürmemişti. Mustafayı getirdikleri gece eski alama kalktı, denize yüzünü eğdi:

— Ülen orospu!. dedi. Edeceğini ettin yine. Bir daha çıkarsam yedi düvel ölmüş anamın üstünden biner kere geçsin. İşte sana yemin! Bir daha Uzun yerine ayvayı alırsın artık!...

Dediğini tuttu, devresine «Rüzgâr Gülü» nü yolcu etti, kendi kaldı.

O patırtı gürültüde, pazar günü de seçim yapıldı. Cumhuriyet alanına, ilkökula, aşağı mahalleye, yukarı mahalleye, acısunun başına, koruluğun oraya sandıklar kondu; her birini bayraklara sarmışlardı. Yanı başlarında askerdeki sahra helâlarına benzer portatif odacıklar da yapmışlardı. Demirkıratlarla Altıokçular yine karşı karşıya geldiler. Kaymakam bir olay çıkar korkusuyla ilden candarma takviyesi aldı. Onbeş gün öncesinden izinleri kaldırmıştı.

Hacı, erkenden kalktı. İsmaili uyandırdı. İkisi bir oldular, Cumhuriyet alanındaki sandığın başına gittiler. Kırk gündür kulakları dolmuş millet, saat ona kadar sandık başına itibar etmedi. Neyi, n'apacağını iyice kestirememişti zahir.

İlk gelen Hanife karıydı. Sandık başkanı öğretmen Cemil bey, seçmen kartı yok diye Hanife karıyı geri çevirdi, evine yolladı. O gitti, Karadağlı Niyazi geldi. En temiz urbalarını giymiş, bir güzel de traş olmuştu. Gören seyrana gidiyor sanırdı.

Terbiyeli terbiyeli yanaştı. Cemil beyi selâmladı, Hacıya yan gözle baktı, geçti.

Cemil bey seçmen kartını aldı, öğretmen Fıtnat hanım defterde yerini buldu, Karadağlıya imza ettirdi, mühürlü bir zarf verdi:

— İçeriye gireceksin.. dedi.

Karadağlı içeri girdi, az sonra çıktı. Zarfını içerde tükürükleyip kapatmıştı. Sandığa attı, üstünden de bir vurdu.

Hanife karı çabuk yetişti. İşini bitirdikten sonra Hacıya işmar etti. Hacı yerinden kalkıp yanına vardı.

— N'aber? diye sordu.

Hanife karı Hacıyı eteğinden çekip Çakırın kahveye doğru sürüdü.

— Yeni birşey var mı?

— Yok.. dedi Hanife karı. Ama olacak. Bugün değilse yarın. Mutlaka olacak. İş bildiğin gibi değil çünkü.

— Ne var ki?

— Çok şey, çok! Karı genç, tosun gibi. Herif de tıpkısı. Öyle ya, vurgunlu adam karıyla temas edebilir mi? Yandı ikisi de. Onun için..

Hacının gözleri tutuştu.

— Sen de bu işi yaparsan.. Eh, Hanife yani.. dedi.

— Yalnız acele yok. Hiç acele yok. Acele işe şeytan karışır. Benim bir başka kavlim var. Sen onu yap, yeter.

— Neymiş o?

— Öyle birşey ki... Armut piş, ağzıma düş. Kuş avcunda. Sen yalnız...

— Hiç korkma.. dedi Hacı. Ben sana başlangıçta ne dedim? Hiç birşeyden çekinmeyeceksin.

Hanife karı, sağına soluna bakındı, sesini alçalttı:

— Sen ikindine bir kapıdan uğrayıver bana.. Bak bir anlatayım, sen de şaş kal bu aklıma..

Böyle dedi, Hacıdan ayrıldı. Beriki de sandık başına attığı sandalyasına döndü, oturdu.

Seçim günü kasabada karışıklık olmadı ama, gece-sine kötü haberler geldi. Altıokçular bütün memlekette hır çıkarmışlar, sandıkları altüst etmişler, oylara oy katmışlardı. Çok yerde kan gövdeyi götürmüştü. Radyo başında geceyarısına doğru alınan sonuçları dinlediler.. Demirkıratçılar yenilmişlerdi. «Hak», «Hukuk», «Hürriyet», «Eşitlik» sözleri para etmemiştii hiç. Sandık başına giden yeni mi seçsin, eskiyi mi şaşırmıştı. Daha o bilinç kimsede uyanmamıştı. Demirkırata veren verdi, vermeyen Altıoklularınkini sandığa attı.

Bir hafta hep bu konuşuldu. Çarşıda, pazarda, Arastada, kalafat yerinde, kahvelerde..

Sonra ardı kesildi onun da. Bir oyundu, oynanmış, kazanan kazanmış, kaybeden kaybetmişti. Yapılacak birşey yoktu. Yenisi bir dört yıl sonrayaydı.

Apti Ağa dükkânının bütün kepenklerini açtırdı, fakir fukaraya yemekli sadaka dağıttı. Hacıya nisbet o

gün on kere yazıhanenin önünden geçti, Hacıyı küplere bindirdi.

Hacı, birinci geçişinde, kapıya varıp, iki çift sözle Apti ağayı yıkayım, dedi; tam ağzını açacaktı ki, sokağı dönmüş gelen Irazı gördü, yuttu. Öyle kaldı.

Iraz alış verişe çıkmıştı. Çarşıya girdi, sağına soluna bakınarak ilerledi. Abbasların vitrini önüne gelince durdu. Kırmızı, nar yarığı gibi bir çit zenne papucu camda duruyordu. Arkası açıktı, yine kırmızıdan bir atkı arkayı dönmüştü. Önde ıslıl ıslıl yanan bir sarı tokası da vardı. Büyülenmiş gibi cama sokuldu, gözleriyle sevdi papuçları. Bütün papuçlardan daha gösterişliydi, hepsinin bir tanesiydi.

Abbasların genç oğlu Irazın karartısını içerden görmüştü. Kapıya geldi.

— Buyrun içeri hele.. diye yıldı.

Iraz papuçtan ayrıldı.

— Bunlar pahallı mı? dedi, sordu.

Genç oğlan yanına sokuldu, baktı.

— İstanbul modeli.. dedi. Ben gelirken kendim getirdim. Epeyi pahallıdır.

Iraz yutkundu :

— Ya.. dedi, sonra yürüdü.

O gider gitmez Hacı kapı önünde bitti.

— Beyenmedi mi Ahmet? diye sordu oğlana.

— Beyendi ama, pahallı dedim, hemen kaçtı..

— Hangisiydi istediği?

— Şu.. dedi oğlan, kırmızı papuçları gösterdi.

— Sen sarıver onu bana. Çocukla yazıhaneye gönder. Parasını ben veririm. Garip Karanın karısına bir sevap işleyelim..

Ala sıcağın bastırıldığı, el ayak çekildiği öğle sonrasında Hanife karı elinde bir koca paketle Irazların kapısını döğdü. Iraz karşıladı, avluya buyur etti. Merdivenin altına küçük bir sedir yapmış, önüne de iki benekli yazma atmıştı. Taşlar yanıyordu. Iraz, tulumbadan su çekti, taşları suladı. Duvar dibinde akşam sefaları, gramafon çiçekleri, mor küpeler ikindi açmasına hazırlanıyorlardı.

Hanife karı sedire bağdaş kurup oturdu, ayakkapla-

rını çıkardı.

— Mustafa uyuyor mu?

— Uyuyor.. dedi Iraz.

— Nasıl?

— Biraz keyifsiz. Uzun, bugün prinalara götürdü yine.

Hanife karı Irazı tepeden tırnağa süzdü. Gözleri karşılaşınca, bakışlarını duvarda parlayan cam kırıklarına dönderdi.

— Of, aman, yaşlanmışsınız ki.. dedi, yalandan kaygılanmış göründü. İki adımlık bir yol yürümeyegöreyim, hemen soluğum tıkıyor. Sonumuz geldi gari..

— Hiç bile değil Hanife teyze.. dedi Iraz, karşıladı. Sen daha kaç Irazlar eskitirsin...

— Doğru. Bak bu lafın doğru kız. Karalı heriflerin karıların bilmem ya, denizci kocaların çok Irazlarını eskitir bu Hanife karı..

Iraz az bozuldu ya, belli etmek istemedi. Hanife karı üstüne üstüne geldi.

— Yalan mı kız? De bakalım! Ben; çok döversin dizini, taştan taşa vurursun başını demedim mi zamanında? Bak nasıl çıktı dediklerim?

Iraz tulumbanın başına gitti, kolu kaldırdı, kızgın kızgın çekti. Tulumba hırladı, su çıkmadı. Hanife karı ileri gittiğini sezinledi. Renk vermeden çevrildi; sedirde taze fasulyalar soyulmadan bekliyordu.

— Ver bana bir bıçak da soyayım şunları. Elim erisin, yardımım dokunsun.. dedi.

Iraz mutfığa yöneldi. Bıçağı aldı, elinde sıkı. Bir anlığına durdu. Dönmedi. Yüreği daralıvermişti. Ağlayayım dedi, içinden gelmedi. Katılanmıştı.

Mutfaktan döndü, elinde bıçakla merdiven altına geldi, durakodu.

Sedirin üstünde yeşil fasulyalar arasında Abbasların dükkânında görüp beyendiği kırmızı papuçlar duruyordu. Büyülenmiş gibi kaldı. Tükürüğünü yutamadı.

Hanife karı hayın hayın gülümsedi, dudakları sıyrılıp dişleri kurt dişleri gibi çıktılar.

— Bunları çarşıda görüp beyenmişsin. O da aldı sana gönderdi.

Iraz, o zaman ayıldı. Korkuyla :

— O mu? O kim? diye sordu.

Hanife karı sedirden atladı, yalın ayak gelip omuz başında durdu:

— Yavaş kız deli!. dedi. Kâinat duysun mu istiyorsun? O dediğim bizim Hacı'fendi. Süngerci ağası Hacı. Bilmezlerden gelme..

Iraz anlamamış anlamamış bakıyordu. Hanife karı sesini indirdi:

— Evvel ezel seni beyenir. Kara Mustafa olmayaydı, ben alırdım Irazı diyordu. Ben alırdım da paşa karıları gibi yaşatırdım. Ne isterse alırdım, kuş südüyle beslerdim. İsterse İzmirde ev tutar, orda yaşatırdım Iraz kızını diyor.

Irazdan karşılık gelmeyince yüklendi daha:

— Bugün gönlü bu papuçları mı çekti? Alsın, güle güle giysin diyor. Ona lâıyk değil ama, dedi.

Iraz tıkanık :

— Hanife teyze.. ben.. dedi, kekeledi.

— Bunda ayıp birşey yok.. dedi Hanife karı. Ne var da ne ayıp olacakmış? Eli eline mi değdi ki.. Korkuyorsan o başka. Hanife teyzemin gönlü çekmiş, hediye almış dersin. Kime ne demekler düşer?

Iraz'n gözlerini arandı, kız sedirden kırmızı papuçları aldı, Hanife karının burnuna uzattı. Gözleri çakmaklaşmış :

— Al bunları sahibine ver.. dedi boğulur gibi. Söyle, benim peşimi de bıraksın. Benim için varsa yoksa Mustafa'dır. Dünya bir yana, Mustafa bir yana. Rahat kosun peşimi. O kadar diyorum, öyle dersin ona da. Yoksa sakalina yapışır kasabalıya rezil ederim koca papazı..

Hanife karının eline papuçları tutuşturduktan sonra ne diyeceğine bakmadan mutfığa seğırtti, kapıya vurdu örttü.

Alnını tabaklığa dayadı, gözlerinden sıcak yaşlar döküldü. Hıçkırmadan ağladı. Nice sonra Hanife karının:

— Ben gidiyorum Iraz, hoşçakalasan!. dediğini duydu, irkildi.

Bekledi. Gittiğine kanınca mutfaktan çıktı, avluya geçti. Sedirdeki fasulyaları lengeriyle aldı, döndü; gidi-

yorken mahsustan bırakılmış papuçları gördü yine.

Fasulyaları şaşkınlığından döküverdi. Lengeri de bir yana attı. Hınçla papuçları aldı, bir savuruş savurdu; papuçlar kapının dibine uçtular. Bir teki kapıya çarpıcı, bir teki havadayken akasyanın dibinden taşmış su birikintisinin tam ortasına düştü, kaldı.

Iraz ağırca çöktü. Dizleri vücudunu taşıyamamıştı. Her yanı titriyordu.

Öyle durdu. Papuçlar tek tek ona baktılar; o tek tek papuçlara baktı. Bir sinir yeli kısıvrak yakaladı, sarstı. İçi üşüdü.

Duvarın kırık camlarına bir tepeli kuş kondu. Cık cık öttü. Irazdan bir ürkünçlük görmeyince kanat açtı, avlunun taşlarına kondu, hop hop yürüdü: akasyanın dibindeki su birikintisinden gagasını eğip üç yudum su içti.

Iraz doğruldu. Tepeli kuş pır dedi, uçup kaçtı. Önce duvara sekti, ordan akasyaya kondu.

Iraz su birikintisindeki papucun tekini eğilip aldı. Çamurlanmıştı. Entarisinin yeniyle sildi çamurları, öbür tekiyle birleştirdi. Birinin burun ucundan derisi kalkmıştı, tükürükledi, yapıştırdı.

Sonra iki büklüm, çıplak ayaklarına papuçları geçirdi. Tepeden bir bakışla, öylece kırmızı papuçları ayaklarında seyretti.

İkinci gidişlerinin birinci ayında, Kötü, bir balıkçı motoruyla çıkageldi. Alamanaya gitti doğruca, Uzun aradı, buldu.

— Hayrola? dedi Uzun. Ne demelere döndün bakalım?

— Canım çekmez olmuş süngerciliği. Sıçarım böyle işin içine dedim, yürüdüm.

— Temelli mi bıraktın yani?

— Temelli bıraktım.

— Çocuklarla bir mukuatın olmadı ya?

— Yok deve! Benim kime ne kötülüğüm dokunurmuş?

Etem reisın Hacıya yazdığı pusulayı birlikte götürdüler.

— Demek süngerciliğe paydos çektin ha Kötü? diye sordu Hacı da.

— Eh, çektik, evet! dedi Kötü.

— Şimdi bütün paranı al'p..

— Bütün paramızı alıp çekip İzmir'e gideceğim..

— İzmirde eğleşirsin artık..

— Bir topan ekmek çıkaracak bir iş bulursak, ne âlâ..

— Bulursun, bulursun.. dedi Hacı.

Kötüyle hesabı kesiştiler. Kötü, yanında Uzunla Mustafalara gitti, vedalaştı.

— Çocuklar iyiler mi? dedi Mustafa.

— Hepsi iyi. Bahtiyarın, Yaşa Gazinin, Şaş Nurinin, Lapacının ayrı ayrı selâmları var. Etem reis de selâm söyledi.

Mustafa pencere dibindeki sedirde sırtını yastıklara vermiş yatıyordu. Kötü, onu öyle görünce bir hoş oldu. Burnunu gürültüyle çekti. Kalkıştı çok oturmadan.

— Hemen mi gidiyorsun?

— İle bir makina varmış, saat beşte. Ona yetişeceğim. Bu geceyi ilde geçiririm, yarın sabah erden İzmir yoluna düşerim.

Mustafayla sarıştı. Çekilmediler. Mustafanın gözleri nemlendi.

— Bizi gönülden çıkarma.. dedi.

— Cıkarmam.

— Bir unutursan ama..

— Unutmam!.

— Birilerine arada sırada mektup yazdır ki, haberini alalım. Öldün mü, kaldın mı bilelim..

— Olur, yazdırırım.

Yumruğunu Kötünün çenesine dokundurdu.

— Hadi, git bakalım.. dedi Mustafa. Sen de git bakalım. n'olacaksa..

Kötü, ayrıldı.

Mustafa pencerenin perdesini çekip sokaktan gidişlerini izledi.

Çarşıda az eğlendiler. Garaja tam vaktinde yetişti-

ler. Küçük kaptıkaçtı üstüne yük sarıyordu. Muavin çocuk ipi sardırđı, sıktı.

— Hadi yolcular, yolcular!. diye bağırdı. Kornayı öttürdü.

Kötü, Uzunun kemikleri kuru elini kocaman avuçlarına aldı.

— Hadi eyvallah Uzun ağa!

— Kalsaydın.. dedi Uzun. Alamanada ne güzel olurdu.

— Boş ver. Gitmek iyidir.

— Arada bir Damsıza da kaçardık.

Kötü güldü. Uzun hemen yüz buldu.

— O şişman karı her gidişimde seni sordu bana. Tadı damağında kalmış. Ne zaman gelecek o arkadaşın dedi hep..

— Yine gidersen selâm söyle ona. Artık gelmez, dönmemesine İzmir'e gitti de..

— Derim, peki!

Muavin çocuk yırtındı:

— Hadi yolcular, yolculaaar!.

Uzun, Kötüyü yerine bindirdi. Pencere kenarıydı. Kötü camı açtı.

— Sıcaktan bunalmazsın, iyi.. dedi Uzun.

— İyi ya, evet! dedi Kötü de.

Kaptıkaçtının motoru çalıştı. Uzun, daha bir süre kalır sanmıştı, ama kaptıkaçtı fırlayıp garajdan çıktı, köşeyi döndü, bir toz bulutunda kayboluverdi.

Uzun, bir başına kaldı. Ayaklarını sürüye sürüye dönüp garajdan çıktı.

İkindin kalkan kaptıkaçtı, trenin Aydın'a getirdiği yolcuların ile gelişlerini bekler. Gece yarısına doğru toparladığını da kasabaya getirir, bırakır.

O saatlerde kasabalı uykudadır. Yalnız jeneratörün homurgan sesi duyulur. Tam oniki dedi mi de bütün savklar ansızın kesilir, kasaba karanlığa gömülür.

Kaptıkaçtının dönüşü de karanlığa kaldı. Yolda stepne değiştirdi, geliş saati şaşmıştı. Cumhuriyet alanına girdi, yolcuyu boşalttı. Zaten beş kişiydiler. Dördü kasabalı erkeklerdendi, biri de kadın. Gece, koyulmuş bir sıcakta kavruluyordu. Tek yaprak kıpırdamıyordu ağaçlarda.

tozdan topraktan yapraklar bulanıktı.

O sıcakta kadın mantosuna sarınmıştı, elinde küçük sarı bir çanta taşıyordu. Alandan geçti, rıhtıma inen sokaklardan birine saptı. Hemen arkasına bir köpek takıldı. Tin tin tin Hacı'nın kıyıda ki evine kadar köpeklerle birlikte geldiler.

Kadın kapıyı çalmadan önce durdu. Korkuyor muydu ne? Çevresine bakındı. Evlerin hepsi de karanlıktı. Yukarı mahalleye giden yoluşun ucundaki bir evde kısık bir idare lambası ölü gözü gibi yanıyordu.

Cantasını elinden bıraktı, üstüne yorgunca oturdu.

Denizin üstünden doğru iri bir yıldız göğü altından tozlandırarak Yavruadalarına kaydı.

Köpek kadının karşısına geçip durdu. Kadın güldü, elini uzatarak köpeğı sevmeye kalktı ama köpek kuyruğunu kısıp hemencecik kaçtı. Kadın parmağını şaklattı, köpeğı kısık bir sesle çağırdı:

— Gel, nah nah!...

Köpek boynunu büktü, baktı; gelmedi.

— Gel! Nah nah!...

Köpek yine sokulmadı, ağzını kocaman açıp esnedi, dili sarktı.

Kadın köpeğı bıraktı, umudu kesik kapıya elini attı, demir tokmağı kaldırdı, hafiften indirdi. Tokmak karanlıkta gümledi.

Denizin şırıltısı başlamıştı. Şafağı karşılayan sabah yelinin öncüsü rıhtımdan çıkıp geldi, kadının mantosunun eteklerini dalgalandırdı. Ağaçlardan tozlar kalktılar, ağır ağır yere inerken ortalığı toz kokusuna boğdular.

İkinci çalışında içerden kalın bir erkek sesi, uykulu uykulu:

— Kim'o? diye sordu.

Kadın karşılık vermedi.

— Kim'o be?

— Aç, İsmail!.. dedi kadın.

İsmail sesi aldı, kapıya yalın ayak şıp şıp geldi, kolu indirdi. Açılan kapının biri önünde, öbürü ardında kaldılar.

— Lütfiye.. dedi İsmail.

Kadın suskunca :

— Benim.. dedi.

İsmail uzandı, yerdeki küçük çantayı aldı.

— Gel içeri.. dedi. Durma sokakta hadi!..

Lütfiye girdi.

— Evde mi?

— Odasında. Uyuyor..

İsmail çantaya el değiştirtti.

— Varacak mısın yanına?

— Kızarmı ki?

— Bilmem..

Alçacıktan fısıldaşır gibi konuşuyorlardı. Lütfiye, İsmailin don gömlek haline baktı.

— Üzerine birşey almamışsın, üşüyeceksin.. dedi.

— Üşümem. Hava sıcak..

Sustular. Lütfiye dilinin ucuna kadar geleni soramadan edemedi.

— Çok kızdı mı benim gidişime?

— Eh.. dedi İsmail.

— Aradı mı?

— Biraz..

Yine sustular. Rıhtımın betonunda sokak köpekleri patır patır koşuştular. Bekçi Nusretin bağırması geldi.

— Hoştun len! Hay kerânacılar!.

Sonra keskin keskin düdüğünü öttürdü.

— Çıkayım mı ki? diye sordu Lütfiye.

— Bilmem..

İsmaili avluda bıraktı, merdivenleri çıktı. Kapının önünde durdu. İsmail aşağıdan bakıyordu. Sonra döndü, kendi odasına girdi.

Hacının horlaması kulağına kadar geldi. Pencerele-
rin ikisi de açıldı. Tutamacı çevirdi.

Oda yarı karanlıktı, dipte, Kuranın durduğu rafta kısıp idare lambası yanıyordu; karanlığı ancak bölebilm-
mişti.

Kapıya sırtını verdi, bekledi. Karyolada Hacı kıpır-
dandı, sağına döndü. Edemedi, sırt üstü çevrildi, hıhladı.

Ayaklarının ucuna basa basa masaya gitti, sandal-
yayı gürültüsüzce çekti, yığılır gibi oturdu. Bütün vücudunu ter basmıştı. Mantosunun önünü çözdü, kadınsı ek-
şi bir ter kokusu odayı doldurdu.

Hacı uyandı. Gözlerini açtı. Doğrudu. Lütfiyeyi gördü. Baştan düş sandı.

— Lütfiye!. dedi.

Lütfiye başını kaldırdı.

— Benim..

Hacı gözlerini oğuşturdu, esnerken durdu.

— Demek döndün yine ha?

— Evet.. dedi Lütfiye.

Hacı kendi kendine güldü. Sinirli, hırnçlı, bunalmış.

— Yapamadın mı da geldin?

— Evet..

— Nerdeydin?

— Ankarada..

Hacı kendi kendine güldü. Sinirli, hırnçlı, bunalmış.

— O herif mi seni kandırdı, sen mi onu kandırdıydın?

— Bilmiyorum... İşte...

Lütfiye yol boyunca Hacı hep kızacak, bağırıp çağırarak, üstüne yürüyüp dövecek diye kurmuştu. Ne olursa olsun razıydı. Tek büyük şehirden kurtulsundu da...

— O mu seni gönderdi?

— Hayır.. dedi Lütfiye. Kaçtım. Kendim geldim.

— Niye?

— Beni.. dedi, durup içini çekti, soludu. Eve her gece başka adamlar getiriyor, koynuma sahyordu. Usandım.

— Vay pezevenk! dedi Hacı. Bir de okumuş yazmış olacak. Yaptığına bakındı!...

Yataktan kalktı, Lütfiyenin yanına geldi, omuzlarından tutarak kaldırdı.

— Git şimdi.. dedi. Yorgunsundur. Yat uyu, dinlen güzelce. Yarın olsun birşeyler düşünüyoruz elbet..

Lütfiyenin gözleri doldu, hıklayacaktı. Hacı engelledi:

— Ağlama, hadi.. dedi. Ne var da ne ağlayacaksın?

Kapıya kadar geçirdi, Lütfiyenin yorgunca merdivenleri inişini dinledi. Elinde sigarası, ikinci horozlar ötene kadar uyumadı, kül tablasını tepeleme izmaritledi.

Lütfiyenin dönüşü çabucak kasabada duyuldu. Hacı'nın ses etmeden olduğu gibi Lütfiyeyi kabullenışı şaş-

kınlık yarattı. Kadınlar Lütfiyeyi «orospu» lukla, Hacıyı da «pezevenk» likle damgaladılar. Erkekler sustular.

Akşam üzerine Hacı, Tahsin ustaların icara verdiği değirmenlerinde çalışan Öksüz Aloşla köylüsü Yamuk İbramı buldurttu, yazıhaneye getirtti.

— Her birinize yüzer lira vereceğim.. dedi. Hem de peşin peşin. Ayrıca ömrünüzde görmediğiniz bir ziyafet de çekeceğim size. Yanınıza en az beş arkadaş daha alacaksınız. Kimi alırsanız alın, umurum değil. O yanını size bırakıyorum. Rakılar makılar hep benden. Sizden başka gelecek her adam başına da elli lira vereceğim. Haberiniz olsun!.

Öksüz yan yan bakıyordu.

— İyi hoş ya ağa.. dedi. Buna karşılık biz n'apacağız?

— Hiç bir şey.. dedi Hacı. Yiyip içip keyf çatacaksınız. Üstüne üstlük bir de karı vereceğim altınıza..

— Karı da mı? diye sordu Yamuk İbram.

— Hem de Ankaralar görmüş, şehir karısı olmuş bir karı.. Sabaha kadar sizin. Dilediğiniz gibi tepe tepe kullanın, duasını alın..

— Biz bunları bunları yapacağız... Sonra?

— Sonrası monrası yok. Bütün yapacağınız bu kadar.

Yamuk pek hoşnut kalmadı, yüzünü buruşturdu.

— Darılma ağa ama, bundaki gıllı gışlığı ben pek çıkaramadım. Kimi kaldıracamız, kimi oynaş tutacağız?

— Lütfiveyi.. dedi Hacı.

Yamuk İbram «çüüş» dememek için zorlandı, tutundu. Öksüzle bakıştılar.

— Şu.. dedi Öksüz. Sizin.. Lütfiyeyi mi ki ağa?

Hacı buz gibi bir sesle :

— Evet.. Onu.. dedi.

— Yaaa! Demek öyle gerekti?

— Öyle gerekti, evet!

— Pekâlâ.. dedi Öksüz. Madem öyle.. Bütün masarîf sana ait. Öyle dedin değil mi?

— Bana ait, evet!

Kasadan yirmi tane elli liralık çıkardı, uzattı.

— Yetirineye bakın. Fazlası haramdır. Her şey için-

de bu paranın..

— Yeter de artar bile..

— Artarsa yine sizin. Geri getirmeyin.

İsmail kapının önünde belirince seslerini indirdiler, fıs fıs konuştular. Sonra Öksüz önde, Yamuk İbrahim arkada gittiler.

Hava karardıktan sonra Hacı, İsmaili eve gönderdi; «ben gecikeceğim, hele şu hesabı kitabı kendim bir elden geçireyim.. Sen git eve..» dedi. Akşam on sularında kapı çalındı. Kasaban'ın veletlerinden biri, Hacı ağasının yazıhanede Lütfiye ablayı beklediğini, gelmesini istediğini söyledi.

Lütfiye, o gün Hacı öğleye eve gelir, gündüz uykusuna yatar diye sabahtan hamamı yakmış, yıkanmış, temizlenmiş, tüylerini almıştı; bekliyordu. Ama Hacı görünmedi, yemeğe de gelmedi.

Başını bağladı, sırtına bir yün ceketcik arttı, yürüdü.

Sokaklarda kimsecikler yoktu. Rıhtımda babalara üç dört küçük kayık azmanı bağlıydı. Onları geçti, yan sokağın başına vardığında karşıdan üç erkeğin çıkıp üzerine doğru geldiklerini gördü. Alınmadı. Tam karşı karşıya geldiklerinde, erkekler, yana geçerek yol vermediler; tersine kapadılar, kestiler.

Lütfiye durdu. Durmasıyla birlikte erkekler çevresini sardılar. Lütfiyenin bağırıp yardım istemek aklına bile gelmedi. Ne oluyor diye yüzlerine baktı. Sokağın öbür başından bir başka adam koptu, arkadan sokuldu, sık dokulu bir sünger torbasını başından aşağıya geçirdi Lütfiyenin.

Kıprayayım, bağırayım dedi ya, geç kalmıştı. Birileri başına bir yumruk indirdi, Lütfiye karanlık, dipsiz bir kuyuya yuvarlanıyorum sandı. Kendinden geçti.

Ayıldığında ilk duyduğu keskin, yırtıcı bir rakı kokusu oldu. Davrandı. Ellerini oynatamadı. Arkasına sıkı sıkıya bağlıydı. Bir sürü adam gördü. Ortada bir ateş yanıyordu, ateşin çevresinde adamlar toplaşmışlar, et yiyorlar, rakı içiyorlardı.

— Uvandın mı? diye sordu biri.

Tanıdı. Değirmendeki yanaşmalardan biriydi bu.

— Çözün beni! Ne bağladınız böyle?

Beriki geldi, yanına diz çöktü. Yamuk İbramdı.

— Ayakların çözüük ya.. Daha ne istiyorsun?

— Ellerimi de çöz!

— Yoo, o kadar uzun boylu değil. Ellerinle birşeyler yapmaya kalkars'n boka sardırırsın işimizi, neme lâzım! Ellerin dursun!..

Yekindi. Yamuk bastırdı.

— Otur oturduğu yerde.. dedi. Gecemizi bozma. Bak burda yedi erkeğiz. Dinine imanına doyuracağız seni. Bizden iyisini mi bulacaksın yani?

— Çöz ellerimi! diye bağırdı Lütfiye. Beynine kan saldırdı, gözleri belerdi. Sana çöz ellerimi diyorum. Hacı duyarsa topunuzun canına okur. Sürdürür hepinizi..

Ateşin başında oturan erkekler güldüler. Öksüz Aloş laf attı:

— Hacı canımıza okur ha? N'apar n'apar? Sürdürür mü bizi? Pööh! Bir bok bile yapamaz bize.

— Eh, görürsünüz! Hele bir duymaya görsün!...

Yamuk İbram :

— Neyi duyacak len orospu, şıllık! dedi. Biz kimin adamıyız? Biz kimin emrine baş eğdik? Dümbük sen de! Bu kariya Ankara herifleri yetmemiş, dayan'n da erkek neymiş görsün.. dedi bize. Biz de ne dediyse onu yapacağız sana.

Lütfiyenin başından aşağıya kaynar sular döküldü. Çökuverdi: «Demek bağırıp çağırması, tek kötü söz etmemesi, yumuşak davranmasını buna dayandıracakmış! Bağışladı sandımdı ben de. Öcünü alıyor işte. Erkek değil mi, Allah belâsını versin! Namussuz Hacı, namussuz pezevenk! Allah belânı versin senin!...»

Yedi erkek s'raya girdiler. Birinci Öksüz Aloş geldi. Ufacık tefecik manda göğüslü bir adamdı. Leş gibi kokuyordu. Lütfiyeyi bağlı ellerinden tutup kaldırdı, eğildi, geyik gibi omuzuna vurdu; değirmen sırtının altındaki kurumuş dere yatağına götürdü, yere attı.

— Amma ağır karıymışsın ha!.. dedi. Gâvur ölüsü gibisin kahbe! Ankaralı boynuzlular iyi besiyeye aldırılmışlar seni, oh oh!

Lütfive eni konu savaştı, direndi. Öksüz üzerine varmak istedikçe bacaklarıyla tepti, sokundurtmadı yanına.

Ama Öksüzün gözü dönünce işin rengi de döndü. Bir hopladı, baş ucuna geçti, yumruğunu kaldırdığı gibi kızın kafasına indirdi.

— Vay alçak karı! Gözümüzde gözlük, boynumuzda kravat olsa böyle direnmezdin ya, değil mi? Hele Arkaralı olsak, kendin açıp buyur ederdin orospu! Bak gör bakalım kim kimden yavuzmuş şimdi!...

Toprak kuruydu. Çevrede ağustos böcekleri vın vın vınıyordu. Otlar sararmışlar, sası bir koku salıyorlar, geceyi buluyorlardı. Yıkık değirmenden kör göz bir puhu kuşu huhladı. Bir yabankazı sürüsü gecede bembeyaz göğün bir başından öbür başına ağır ağır kanat vurarak uçtular. Kara Adanın ordan bağıra bağıra kuzeybatıya döndüler.

Yedi erkek hiç gürültü etmeden, tartışmasız, sırayla kurumuş dere yatağına inip inip çıktılar. Ateşleri hiç sönmeydi. Sabaha doğru birer kere daha indiler. Yorgunladılar. Sabah yeli esmeye durduğunda Öksüz üçüncü defa inip çıktı. Dizleri üzerinde güçlkle durarak ateşe kadar geldi, yıkıldı.

— Nasıl? diye sordu Yamuk.

— Ölü gibi yatıyor orospu.. dedi Öksüz. Kokmaya da başlamış. Biriniz karının memelerine kusmuşsunuz.

— Boş ver! Doymuş mudur dersin?

— Biz çatladık be! Canavar mı bu?

— Fehmiye söyleyelim, gitsin öbürküleride getirsin..

— Söyle!.

Fehmi bir koşu gitti, gün doğmadan 'öbürküler'i yetiştirdi. Bir uzatmalı ile iki er kişi geldiler. Öksüz onlara paralarını verdi, dere yatağını gösterdi. Gelenlerin üçü de dere yatağına indiler, yarım saat kalıp çıktılar.

Uzatmalı :

— Tamam! dedi. Hadin bakalım, gidiyoruz.

Lütfiyeyi yukarı taşıdılar. Dişleri kenetlenmişti, baygındı. Vücudu buz gibi soğuktu. İnliyor, arada bir sıtmahılar gibi zangırdayıp titriyordu.

Uzatmalı :

— Bir güzel yıkayalım karıyı ya'u.. dedi. Her bir

yanı batmış fıkaranın. Yıkansın da insana dönsün bari..

Soğuk suyla kova kova döküp üstünkörü yıkadılar. Lütfiye ayıldı. Çevresindeki erkek kalabalığını görünce fırlayıp kalkmak istedi. Oturtular. Uluya uluya ağlamaya başladı. Bir türlü dinmek bilmedi ağlaması.

— Sinir!. dedi Yamuk.

— Sus, sus!. dediler ama Lütfiye susacaklardan değildi. Uzatmalı ağır eliyle sağlı sollu iki tokat çaktı, kız susuverdi. Donmuş gözlerle baktı, hiç sesini çıkarmadı.

Sabahla kasabaya indiler. Hepsi birdendi. Sorgu sual kısa sürdü. «Ankaradan dönen Lütfiye Karabeyli kaçak olarak fuhşa başlayıp, bir gece öncesi kasabadan yedi erkeğe para mukabili kendini sattığı bizzat tesbit edildiğinden vesika verilmesi ve muayenesi için il merkezine sevki» istendi.

Tanıklar imzalarını bastılar. Hacı hiç görünmedi. Onbir Osmanın kiralanmış jibi Lütfiyeyi ile götürmeye razı oldu. Yangından mal kaçırır gibi jibe bindirdikleri gibi kadını kasabadan ile kaçırdılar.

Bir ay geçmeden Lütfiyenin İzmirde Tepecikteki genelevlerde çalışmaya başladığı haberi kasabaya kadar geldi, duyuldu.

Gökovada gözün alabildiğine bir' bataklık uzanır: deniz, toprağı yenip içerlere girmiştir. Gel-gitten sonra gecenin sabaha dönüştüğü sıralarda karadan uzaklaşır, yerini tuzlu, toprakla bulanmış çekici bir çamurluğa bırakır. Gel-git yüzünden bataklık hiç kurumaz. Yaz günlerinde güneş kızıştırır; birikinti su uçar, yer yer kamaştırıcı bir tuz aklığı kalır. Arsız sazlar bütün bataklığı örterler. Kökleri çamurun suyunu emer, tuzu kaçıırır. Suyu doymazlıklarından dolayı yavaş yavaş, sessizce çürürler. Kuruyan ovaya yaygın yaz otlarının kokusunu bu çürümüş bataklık sazlarının tiksindirici kokusu çöker.

Ortalık yerde yüzlerce okalıptüs ağacı denizin karalara girdiğı kıyılardan başlayarak kendi kendilerine büyümüşlerdir. Yaşlanmışlar, çürüyüp tozlanarak ufalanmaya başlamışlardır. Geceleyin kokmazlar. Gündüzün öğle sıcağında taze sulfata kokusu çıkarırlar. Yaprakları hışırda'kça sulfata kokusu çevreye siner.

Saran Beli ovayı döne dolana indirir. Bu bel ile maddencilerin kendi başlarına açtıkları kötü kara yolundan başka ovaya geçit yoktur. Üçüncü bağlantı denizledir. Ovanın batağı dönük ağzından iki yanlar çamlıktır. Akçaağaçlar, sarıçamlar, ağular, lâdinler, yaban kestanele-ri yukarlara doğru çıkarlar, denize tepeden bakarlar. Ovayı dört bir yandan saran dağlar, yaz ortasına kadar yeşerik giderler. Sonra bodur azaleler, sepetçi söğütleri,

manisa lâleleri, altıntoplar, mavi kantaronlar çiçek dökerler, sararıp solarlar. O zaman dağlar denize doğru sapsarı kesilir; denizin mavisini vurdukça benzi hasta adam benzine döner.

Otlar da sararır. Upuzun daladikenlerinin sarıgözlü mavi dikenli çiçekleri yozlaşır, kurur; bir ufak esintide toz gibi uçuşurlar, şeytan arabalarına benzerler. Esinti çevrede dolandı mı, ıssız ovada kurumuş yaz otları kıtır kıtır ses verirler. Karayılanlar beceriksizce saklanarak av avlarlar. Kır kırlangıçları otlara sürtünerek uçar, şimşek gibi bir hızda göğe dikilirler.

Ovanın sonunda tek başına Velidağı yol keser. Be-line kadar orman iner, daha sonra meşelik, mazılık başlar. Yaban fındıkları kararır; taş ayvaları yumruk kadar olurlar, sarı salkımların gözleri söner; kurtbağrıları kara kara pırtırlar, kartopları yumuşar, kıpkırmızı kesilir: domuzsoğanları kokuşup çürür, yaban mersinlerinin yemişleri mürekkeplenir.

İlk çağrı yeşilbaşlardan gelir. Üç gün üç gece dişiler bağırarak gök yüzünde kaçar, erkekleri onları kovalarlar. Yaygın kanatlarının kahverengisi uçlara doğru deniz mavisine çalar; gagaları sapsarı, boyun altları erguvandır, yeşilbaşları ak bir çizgiyle erguvandan ayrılır.

Üçüncü günün sonunda, sabah erden Velidağının başında küme küme toplaşırlar; bir süre beklerler. Öğle oldu mu oldu, bağırtıları dünyayı tutar. Sonra göğü karartan bir çoklukta, sürülerle ovaya doğru yollanırlar. Ovayı geçip denize ulaşırlar, Egenin uçsuz bucaksızlığında kaybolurlar.

Yeşilbaşların ardından büyük kervan çullukları geçer. Alın akıtmalı atlara benzeyen karalı aklı su tavukları onları izler. Velidağından çıkarlar, ovayı baştan başa geçip yollarını doğrulturlar.

Sonra balıkçıl kuşları geçer: kır kırlangıçları, ak karınlı sağanlar, ardıç bülbülleri, bıldırcınlar, telli turnalar geçer. Geceleri boynu hilâlli kaz sürüleri bağırarak ovada dönerler.

En arkaya yağmur kuşları kalır. Dik bacaklı, boncuk gözlü kuşlardır. Cık cık öterler. Kolay kolay gitmezler de. İle yağmuru yağdıracaklar, öyle gideceklerdir.

Başka başka yerlerden gelip Velidağının dolaylarında birikirler. Çır çır çırpınıp yağmuru beklerler.

Deniz köpüklenir. Yavaş sesi büyüyüp çoğalır. Geceleyin kızgınlıkla kıyılara vurur. Bir yel çıkar, denizden kopup karalara yürür. Hızı durmaz. Velidağını sarar, dolarır, ovaya iner. Yavruadalarından küçük lekeler gün düzden yola düşerler, gecesine anca varırlar. Yağmur kuşlarının vıcırtıları artar. Çabuk çabuk, sürülerle uçuşurlar.

Sabahına ilk yağmur düşer. Toprak çatlamış, yarılmıştır. Suyu oburca içer, doymaz Bekler.

Yağmurla birlikte küçük, boncuk gözlü yağmur kuşları da sessizce, bağırsız göçe çıkarlar. Bulut gibi uçarak geçtikleri yerden bir anlığına yağmuru keserler, sonra yine yağdırırlar.

Devresi günü dağı taşı bir ot, bir toprak kokusu doldurur. Sararıp solmuş otları yağmur döker. Topraktan eski otların köklerinden yeni otlar fışkırır, çarçabuk da sürüverir. Zeytinler dallarda yıkanmıştır. Sımsıkı yeşertili, kararmaya dönüşe hazırlanırlar.

Serçeler palazlanır, önceden sürümü yapılmış tarlalara inerler, yem ararlar. Saban keseneklerinde ıslak solucanlar dolaşır. Yıldızlar geç doğmaya başlarlar.

Güz dediğin, artık eli kulağındadır.

— YIRMİİKİ —

Iraz, Hanife karının sesini duyunca ürktü, ama, çaresiz gitti, kapıyı açtı. Beriki eli kolu dolu yan dönüp öyle girdi avluya. Bir elinde de baş aşağıya sarkıttığı kınalı bir tavuk tutuyordu.

— Nasılsın kız? Bir hoş geldin demek yok mu, böyle mi olduk şimdi?

Iraz, zorlama gülümsedi.

— Buyur, hoş geldin Hanife teyze!. dedi. Çarşıdan mı?

— Nerden olur? Baksana şu halime..

Merdiven altındaki sedire yollandı, kendini dar attı.

— Amann, kollarım kopmuş!

Getirdiklerini yanına yığdı.

Iraz, suskun bakıyordu.

Hanife karı boynunu uzattı, yavaş bir sesle :

— Bunları hep o aldı, gönderdi. Güle güle yiye ga-ri.. dedi.

Iraz yine irkildi, bir adım geriye çekildi. Elini göğsüne bastırarak:

— Hanife teyze... dedi.

Hanife karının kaşları yıkıldı, bitiştiler.

— Tek lâf istemem.. dedi sert sert. O da öyle söyledi. Alacaksın, o kadar... Kara Mustafa benim gözbebeğimdi, en usta dalgıcımı diyor. Şimdi o çalışıyor mu? Çalışmıyor. Neden? Vurgunlu da ondan. Kimin yüzünden? Benim yüzümden. Ben onun sırtından az mı para kazandım? Şimdi o oturacak, Allah gecinden versin, ölümüne dek ben onu besleyeceğim.. dedi.

Uzandı, Irazın ince, esmer bileğinden kavradı, kendine yakınlaştırdı kızı.

— Evin yiyeceğinden başka, Irazın bir isteği varsa çekinmesin hiç, söylesin, ne dilerse alırım.. diyor.

Irazın gözleri büyüdü, çekilip bileğini kurtarmaya baktı. Hanife karının eli el değil, kartal pençesiydi; kavradı mı bırakmıyordu.

— Tepinme kısrak gibi, hööst! dedi. Yavaş bakalım! Duydun mu ne dedim? Herifçi sana yangın. Sana yangınlığından görmedin mi Lütfiye kıza neler etti? Adamlar tuttu, dağlara kaldırttı, sonunda baskın verdirip kızcağızı İzmir kerânalarına sürdürttü. Neden? Sana yangınlığından. Kuş südü de, bulacak. Gök atlas de, aldıracak.

Irazın bileğini bıraktı. Kız iki adım geri kaçtı, başını yana yatırdı, kızarmış bileğini ovkamaya başladı.

— Yatalak adama bekçilik çağın geçti Iraz.. dedi Hanife karı. Unutma hem, gün geçer gençliğin güzelliğin de solar. Ona göre...

— Hanife teyze...

Koca karı hemen celâllendi, lâfını kestirdi:

— Sus, konuşma art'k! Mustafaya da aynen dersin dediklerimi. N'aptın kırmızı papuçları?

Iraz karşılık vermedi, sustu.

Hanife karı içten içe güldü :

— Susarsın şimdi de değil mi? Hınzır! Şu kadar liralık İstanbul papucunu... Ben olsam, ben de susarım..

«Rüzgâr Gülü» ardında üç kayık, onların ardında da depozitoları sürüyüp geldi. Telefât yoktu. Sıradan rıhtıma bağlandılar. Gelecek ilkyazın sonuna kadar öyle bağlı, öyle uslu ev köpekleri gibi kalacaklardı.

Tayfa dağıldı. Yakın adalarda kurutulmuş temiz süngerler limon gibi sarartılmış tıklı çuvallarla Hacı'nın deposuna taşındı, yığıldı. Etem reis, bir hafta Hacıyla hesap görüştü, hesap kesişti. Aldığı paraları tayfasına pay etti, herkesin parasını verdi.

Bütün bir güz, bütün bir kış boyunca gidecek çoluk çocuğun nafakası bakkallara teslim edildi. O kadar süre denizde kalmanın diyeti ancak bu kadardı.

Çakırın kahvede bu konuşulurken Uzun dayanamayıp patladı:

— Çok bile sizin gibi eşeklere.. dedi. Ne sandınızdı? Hacı, binlerle lirayı aman ne iyi ettiniz, alın ben yiyemiyorum siz yeyin diye kucağınıza mı boca edecekti? Yağma vardı değil mi?

Yaşa Gazi :

— Ülen Uzun gâvur, senin şeyin şeyine denk trampete çalıyor. Tabii böyle düşünürsün.. dedi.

— Öyle. Benim şeyim şeyime denk. Rahmetli Şaban reisinki de denkti. Ama o benim gibi yapmadı, hepinizin ki birbirine denk olsun istedi. Hıhh! Kaç para etti istedi de?

Bahtiyar :

— İyi bir iş yapacaktı ya.. dedi. Ömrü vefa etmedi. Yıkıldı gitti koca reis..

— Siz yıktınız onu, siz.. dedi Uzun. Yemyeşil kesilmişti. Sizin adamsızlığınız, sizin kademsizliğiniz yıktı herifi. Ne dedi size? Gelin dedi, bunca yıl ecirlik, azaplık ettiniz Hacı deyyusuna. Bundan böyle birleşelim, birbirimize omuz verelim, sımsıkı olalım: Hacıdan kurtulalım. Çünkü bu Hacı ilikçinin biridir, adamı bir tuttu mu neyi var, neyi yok somurur, dedi..

— Biz de onun yanında olduktum ya.. dedi Lapacı.

— Olduktu. Olduktu öyle mi? Ne kadar olduktu? Kaç vade olduktu? Kıcınız sıkı, hemen höngürdemeye başladsınız. İki delikli karıllarınıza sahip çıkamadınız, torba edip ağızlarını büzemedi biriniz. Kafa etlerinizi yedir-

diniz karı milletine. Sizlerden yüz bulmasalardı, dın diyebilirler miydi, baş kaldırabilirler miydi? Yılan gibi adamı sokarlar mıydı?

Şaş Nuri küskünce :

— Sen ne diyorsun Uzun ağa? dedi. Çoluk çocuk evde aç kaldı, açık kaldı o kadar gün. Yine de gılları çıkmadı.

— Şimdi çıkmayacak mı sanıyorsun? Şaşarım aklına. Bu ald'ğın pay ne ki, ne kadar geçindirecek ki seni? Yine muhtaç olmayacak mısın Hacıya? Avuç açmayacak mısın? Gelen mevsimden borcuna istemeyecek misin?

— Ne yani, ne yapaydık yani? dedi Bahtiyar. Olmuş bitmiş bir mesele. Kurcalayıp durma şimdi.

Uzun ayağa kalktı, yere tükürdü:

— Sizden hiç birşey olmazmış.. dedi. Şaban reisin hakkı var. Siz adam değilsiniz bir kere. Kendinizi bilmiyorsunuz. Ne olduğunuzu bilmiyorsunuz. Bilseydiniz, farkına varsaydınız böyle konuşmazdınız. Bey olmak, kendi başınıza buyruk kazanmak size vergi değil. Azap gelmişsiniz, azap gideceksiniz. Bu dünyada akıllanmayana, gücünü bilmeyene öbür dünyada da rahatlık yok. Anca ne varsa şimdi var. Ben ben'im diyeceksin. Azaplık da neymiş diyeceksin ki... Bunu demedin mi, tepene binecekler, ensende boza içecekler. Ama size müstahaktır. Lây'ktır da. Çözülmeden birlik olmayı öğrenene kadar cümleinin Hacıları binecekler sırtınıza, yedi bayram sulu götürüp susuz getirecekler.

Bunları dedi, güm güm yürüdü, kahveden ayrıldı.

O gittikten sonra ortalığı bir suskunluk aldı.

— Bok! dedi Yaşa Gazi. Kendini Şaban reis belliyor Allahın delisi!

Şaş Nuri :

— Sapıtmış herhal.. dedi. Şaban reisin ölümünden sonra eler tutarlığı mı kalmıştı zavall'nın?

— İyi severdi Şaban reisi.. dedi Lapacı. Sonra Karanın vurgunluğu da aklına dokundu. Memedden sonra Kara onu daha da bozdu.

Yaşa Gazi :

— Kargadan korkan darı ekmez.. dedi. Biz sünger-ciyiz. Bizim milletimiz kın kenettir. Denize çıkarız, for-

mayı giyeriz, dalarız. Ne avlarsak o kârdır bizim için. Gerisi süngerciği alâkadar etmez. O kadar gocunuyorsa kendi yapsın, kendi başını kurtarsın. Daha düne kadar bizimle «Rüzgâr Gülü» ndeydi. Hava basıyordu. Madem öyleydi de.. Değil mi?

Kahvedekiler başlarını salladılar. Şaş Nuri hepsi adına :

— Doğru ama.. dedi. Uzun da bir laf etti ki. Külâhlarımızı önümüze koysak da düşünsek bir... Düşünsek, evet düşünsek!...

Hacı, yazıhanesinden çıktı, Çakırın kahvesi önünden geçti, yukarı mahalleye sapan yola vurdu. Sıcak dinmiş, serinlik başlamıştı; ikindinle sürüyor, sabahleyin çiğ düşüyordu. Denizin yüzü pus pusttu.

Mustafa Hacı'nın gelişini pencereden gördü: «Hayırdır! Bize mi gelişi bu herifin?»

Kapı döğüldü. Iraz yan odada sandık yerleştiriyordu. Bir gün öncesi yıkanan çamaşırların sabunlu çivit kokusu Mustafaya kadar uzanıktı.

— Kapiya bakıver Iraz!

— Şimdi.. dedi Iraz.

Merdivenleri sekerck indi.

Kapı açıldı. Kısa bir duralamanın ardından Mustafa önce Irazın :

— Buyrun Hacı'fendi!. dediğini; arkasından da Hacı'nın yüksek sesle:

— Rahatsız ettim. Bir yoklayayım dedim Mustafayı.. diyerek merdivenlere doğru yürüdüğünü duydu.

Irazın sesi

— Ç'karmayın, çıkarmayın.. dedi.

Hacı ayakkaplarıyla geldi.

Mustafa kapiya bakıyordu. Iraz açtı, önden girdi, yol verdi. Hacı da girdi. Bileğinde sarı kehlibar tesbihi sallanıyordu.

— Nasılsın bakalım koca Mustafa? diye sordu gülererek.

Mustafanın dudakları kıvrıldılar.

— Kusura bakma.. dedi Hacı; sedire oturdu, Mustafayla yüz yüze oldular. Hep geleceğim, geleceğim, bir türlü işlerden baş kaldırıp da..

Mustafa :

— Sefa geldin.. dedi. Zahmetler oldu. Yorulmayaydın...

— Amma söz! Öyle şey mi olurmuş? Aslında her gün gelip hal hatır sormak boyun borcu ya, işte işler.. Bırakmıyor ki...

Iraz duvar dibinde durdu. Ne Hacıya, ne Mustafaya bakmıyordu.

— İyisin maşallah.. dedi Hacı, uzandı, Mustafanın dizini tutup sıvazladı. Av mevsimi gelsin bir, sen de çıkarsın öbürkülerle birlikte. Denizde birşeyin bile kalmaz, kaygılanma..

Mustafa güldü :

— Öyle!. Denize indim mi, sanki bu kol, bu bacak yeni baştan benim oluyor.

Hacı kehlibar tesbihini bileğinden avucuna indirdi, parmakları arasından şak şak geçirmeye başladı.

— Bu meretin en büyük marifeti de bu ya.. Karada inmelenen el kol, denizde büyüğü gibi açılır. Denizin bir hikmeti işte. Değil mi?

Mustafa sıkıntıyla tesbihin tanelerini gözledi.

— Evet, öyle!

Hacı da sustu. Mustafa pencereden yana çevrildi. İkinci alacası sokağı kaplıyordu. Yoğurtçu göçmen Akkuş ağa dönemeçten göründü: «Yoğurtçu!» diye bağırdı. Durdu. Askının iki yanında ağır tablalar sallanarak omuzunu tartıyorlardı.

— Iraz, bak Hacı bey kahveyi nasıl içer? dedi Mustafa.

Hacı gözlerini Iraza dikti. Tedirginlikle :

— Yok, istemez. Zahmet etmeyin hiç.. dedi. Benimkisi bu kadar. İsmail de gitti. Çok kalmayayım. Bir başka zamana..

Iraz gözlerini yarım kaldırdı :

— Bir acı kahvemizi içeydiniz Hacı'fendi..

Hacının içinde bir rüzgâr dolaştı

— Bir başka sefere, inşallah!.

Mustafaya döndü.

— Artık gideyim. Bana müsaade.. dedi.

Mustafa doğrulmaya çalıştı

— Hiç olmadı bu böyle ya!...

— Zararı yok. Sen kusura kalma.. dedi Hacı.

Oda kapısını açmış bekleyen İraza doğru yürüdü, geçti. İraz da çıktı, kapıyı Mustafaya örttü.

Hayatlıkta yalnız kaldılar. Avluya inceden bir loşluk inmişti, hayatlığın tahta parmaklıklarına baygın kokulu yaseminler sarmış yürümüşlerdi.

İraz yol gösterdi. Hacı geçip gidecekken durdu. İraza sokuldu. İraz kuş gibi ürkünçledi, yüreği güme vurdu, gözlerini büyük büyük açtı.

Hacı dişlerini gösterip güldü. Kısık bir sesle:

— Sana İzmirden altın bilezikli saat ısmarladım. Gelince Hanifeyle yollarım.. diye fısıldadı.

İraz duvara daha çok yapıştı, soğukluğunu sırtında duydu.

Hacı çekildi, merdivenleri indi. İraz hayatlığa kadar geldi, durdu kaldı. Hacı avluyu geçti, sokak kapısını açtı, tam çıkıyordu yeniden döndü; İrazdan yana baktı.

İraz hemen içeri çekildi. Hayatlıkta duvar dibine sindi. Hacı kapıyı çekti, çıkıp gitti.

Hamamın göbek taşında yalnız iki kişiydiler. Uzunun burnundan sular ter olmuş şarıl şarıl akıyordu. Mustafa soluna yatarak etini kızdırmaya savaşıyordu.

Uzun da yanına uzandı.

— Dün Hacı deyyusu size gelmiş ha? diye sordu.

— Geldi, evet!

— Zoru neymiş?

— Nasılım diye yoklayasıymış..

— Şimdi mi aklına düşmüş? Kaç zamandır nerdeymiş, sormadın mı?

— İş güç dedi.

— Öyle demek düşer tabii. Sen senlikten çıktıktan sonra.. Gelse n'olur, gelmese n'olur?

Mustafa :

— Ne bok yerse yesin, ben onu düşünmüyorum şimdi.. dedi.

Uzun dirsekleri üstünde doğruldu.

— Neymiş senin düşündüğün?

Mustafa söyleyecekti, caydı. Caydığını da saklayamadı.

— Boş ver!. dedi. Unut!.

— Neyi?

— Dediğimi.. Vazgeçtim..

Uzun, solunu saran peştamalı sıyırdı, gitti, kaynar sular döktü: dumanı tüte tüte getirdi, Mustafanın soluna sarındırdı. Sonra bağdaş kurup yanına oturdu.

— Ben dün çocuklarla dalaştım.. dedi.

— Bizimkilerle mi?

— Evet! Ağzıma geleni söyledim, bir güzel sıçıp sıvadım hepsine..

— Nerden bulaştınız?

— Hacı yüzünden. Pay dağıtmış Etem reis. Almışlar, Çakıra geldiler. Ben de oturuyordum. Başladılar yine ık'nıp sıkınmaya, ah vah edip sızlanmaya. Ayıptır len, dedim. Bu derde kendiniz kendinizi attınız, şimdi ne demelere sızlanıyorsunuz? Adam olaydınız da Şaban reis gibi bir başın ardından iz süreydiniz. Herifi madem yarı yolda bıraktınız, size lâyıktır, müstahaktır, dedim.

— Onlar ne dediler?

— Hık mık ettiler. Ne diyecekler? Ne demeleri gerekti?

— Arada Şaban reisi gümbürdettiler. Bileydi girer miydi adam böyle bir boka?

Uzun, burnunun ucuna toplanan terleri avucuyla sil-di, savurdu.

— Girerdi. Şaban reisti o. Sürüsünü, milletini seven bir baştı. Geç gördü ama, iyi gördü ezildiğimizi.

— Gördü de n'oldu? Sonunda kendi başını yedi.

— Öyle deme! Şaban reis bir kişiydi de ondan. Bir başna kaldıydı Hacıya karşı. Ondan öyle oldu o..

— Biz de ardındaydık ya..

— Hep ardındayız sandık. O da milletim ardımda sandı, ama yanıldı. Biz onu daha yolun başında bırakıverdikti.

Mustafa bir yandan öbür yanına dönderdi kendini, başını çekti.

— Doğrusu bu.. dedi Uzun. Yola çıktık çıkmadık koca reisi yapayalnız bırakıverdik. Bir adam bin adama

n'apabilirse, Şaban reis de anca onu yapabildi. Biz omuz verseydik bak n'olurdu!

— N'olurdu ki?

— Hacı'nın karanfili patlardı bir, dediğimize gelip kayığı bize verirdi iki..

— Olmadı ama..

— Neden olmadı, düşündün mü? Şundan; bir kere birlik değildik, paramız pulumuz, dayanacak gücümüz yoktu. Hacı bilmem nerelerden adam getirtti ya, niye yarardı? Sığın süngercisi derinlerin süngerini nerden bil-sin? Bu da silâhtı bizim için. Kullanamadık. Kın kenet olsaydık, birbirimizden kopmasaydık, Hacı pes diyecekti bal gibi. Yazık!

— Ama dur sen.. dedi Uzun. Niye yaz'kmış? Şaban reis ölsün, ne zararı var? Şaban reis öldü ya, benim içi-me olur kurdunu düşürdü bir kere. Her gece kemir kemir kemiriyor. Yalnız benim mi? Senin de belki. Lapacının da, Bahtiyarın da, Yaşa Gazinin de, Nurinin de, belki Etem reisin de. Hepimize kurt düşürttü Şaban reis. 'Ni-ye len?' dedi. 'Niye len?' diyorum ben de. 'Yalnız Hacıya mı?' dedi. 'Yalnız Hacıya mı?' diyorum ben de. Kimsenin yumurtası babasının sülbünden bey yumurtasıdır diye anasının tarlasına düşmemiştir. Allah enayi mi o kadar? Öyle olsa Muhammedine fakir fukarayı sevin, yetim hak-kı yemeyin, mal'nızın, paranızın fazlasını sizden noksan olanlara dağıtın. Asıl sevap budur dedirtir mi?

— Sen aklını bunlarla mı bozdun? diye sordu Mustafa.

Uzun, pırl pırl aydınlık güldü, dedi:

— Bunlarla bozdun. Geçende Sakıp hocayı Arasta-da çevirip sordum: böyle böyle mi hoca? dedim. He, de-di. Bizim kitabımız yazar.. dedi. Allah herkesi bir yaratır, ayrılığı gayr'lığı çıkaran kötü kullardır.. dedi.

Mustafanın sıcaktan yüreği daraldı, bunaldı.

— Hadi gidelim.. dedi. Seni dinlersek akşamı ha-mamda ederiz gari..

Uzun, koltuk altlarından girdi Mustafanın; giyin-dirdi.

Kapı ağzında:

-- Ben yürüyeceğim.. dedi Mustafa.

Bakıştılar. Uzun, burnunu çekti, gözleri doldu.

— Yapabilecek misin?

— Bir deneyeceğim..

Mustafayı duvara dayandırdı. Beriki ağırlığını sağ yanına yıktı, bekledi. Uzun, hamamcı Neşetten kalın bir kızılçık sopası bulmuş geldi.

— Hadindi! dedi.

Mustafa sopayı aldı, ağırlığını sağ'ndan topladı, soluna böldü. Yere bastı. Sopa, dengeyi verdi.

— Şimdi bir adımcık..

Alnını ter kapladı. O adımı atabilir miydi? Kırar gibi sıkı sopayı elinde. Dirençledi.

— Bismillah de!.

Sol ayağını çekti. Göbektaşın'n sığağı solunu pelteye çevirmişti. Bıçak sızısı gibi bir yangınlık omuzundan ayak parmaklarına iniyordu.

Adımını attı; ayağa kalktı, kendi kendine gibi bir karış yükseldi, sonra havada kaldı.

Uzun yırtındı :

— Bas onu, bas!

Şaşırdı. Havadaki sol ayağına hükmetmek ne mümkündü. İtti, bütün beyniyle, gözleriyle, sağ yanının bütün gücüyle itti. Ayak havadayken pat diye aynı yerine düşüverdi.

Mustafa sopaya sarıldı, sağ elini sopayı tutan sol elinin üstüne kapadı. Döndü. Duvara sırtını verdi. Duramadı orda da. kireçleri sıyıra sıyıra yere doğru kaydı, yıkıldı.

Uzun atıldı. O da çöktü.

Mustafa, dişlerini kenetledi :

— Bırak.. dedi. Bırak beni!

Ağlamaklı kesilmiş Uzun :

— Erkendi.. dedi. Daha vakti var. Erken kalkıştın!

Mustafa alnını duvara dayadı.

— Of Allah, off!.

Hırsından titriyordu.

Uzun kollarına girdi, kaldırdı, önünde eğildi; Mustafayı sırtına, kızılçık sopasını eline aldı. Evin yoluna düştü.

O oldu, Mustafa bir daha yürümeye kalkışmadı. Uzun

da teklif etmedi zaten. O günkü yenilgiyi unutmuş göründüler.

Kahvede olay görüşüldü, hepsi de umutsuzdular. Kadınlar eşme başına getirdiler; onlara da olacak gibilerden gelmiyordu hiç.

Irazla Hanife karı görününce sustular, sözü çevirdiler. Acıyan bakışları Irazla iğne gibi batıyordu. Her gz iğneydi.

O yüzden eşme başında eğlenmeden uzaklaştılar. Sokakta ayaklanmış Emine ile karşılaştılar, Emine sordu, berikiler :

— arşıya kadar.. dediler. Alış verişe biraz..

Cumhuriyet alanını belediye, itfaiyenin arazzne sulatmıştı. O ıslaklığın üstünde dallardan dkl incir yaprakları kocaman kocaman sarı dağ otları gibi aıyordu. Yavaş yavaş dağılan pazarın bir başından çöpçü elinde al! süpürgesiyle giriniş, spre spre Çakırın havuzuna doğru geliyordu.

Hacının yazıhanesine yaklaştıklarında Hanife karı, Irazın koluna girdi, yapıştı. Iraz dayattı.

— Kapıdan, canım.. dedi Hanife karı. Bir beş dakika. Ufak bir işim var, onu görüp.. Sonra çarşıya geçeriz.. Hacı ikisini de kapının başında karşıladı. Eğriti, batan bir sıcaklıkla buyur etti. Koltuk ekti.

— Hoş geldiniz, safalar getirdiniz. Hangi rüzgâr attı böyle? diye sordu.

Hanife karı hemen oturdu, dizlerini bitiştirdi:

— Geiyorduk. Bir uğrayayım dedim. O bizim...

Hacı sözünü kesti:

— İyi ettiniz. Ne güzel!

Hanife dikilen Irazı eteğinden çekti:

— Otursana Iraz!...

Hacı. Hanife karıya baktı. Hanife karı cabuk cabuk:

— Hele bir otur canım, dinlen.. dedi Irazla.

Iraz kıpkırmızı, gözleri hep yerde Hanife karının yanındaki sandalyaya ilişti. O oturur oturmaz öteki kalkıştı:

— Ben Sasızadelere kadar bir koşu gidip gelevim.. dedi. İki metrelik bir pazen ayırtmıştım. Sen oturakoy. Yabancı'mız mı Hacı'fendi?

Karşılık beklemeden fırladı gitti. Iraz öyle kaldı. Başını Hanife karının ardından Hacıya çevirip baktı, hemen indirdi de.

Hacıyı bir titreme almıştı. «Vay anasını..» dedi içinden. «Yirmi yaşındaki delikanlıya döndertti bu karı bizi. Hay Allah!..»

Ellerini masanın camına koydu, parmaklarını kavuşturdu, iç içe geçirdi. Duramadı, çözdü yine. Masanın altına, dizleri üzerine bindirdi.

Iraz hep başı eğik yere bakıyordu.

Pazar yerini süpüren çöpçü tozuta tozuta yazıhanenin önüne geldi, kapı yanlarını aldı:

— Selâmünaleyküm Hacı'fendi ağa! dedi.

Hacı sıkıntıyla selâmı aldı:

— Aleykümselâm Şakir!

Çöpçü durmadı, süpürgesini teneke kovanın ağzına vurdu, silkti, geçti.

Hacı onun gidişini kolladı. Geçince çekmeceyi açtı, elinde bir küçük kutuyla doğruldu. Masayı dönüp Irazın yanına geldi, durdu. O yaklaşırken Iraz da korkuyla ayağa kalkmıştı. Karşı karşıya durdular. Hacı, küçük kutuyu çevrilip açtı, döndü: Iraz baktı, kol saatını gördü.

Hacı, kaçmasına ara vermeden bileğinden yakaladı. İncecik bilek, Hacı'nın kocaman parmakları arasında kayboluverdi. Öbür elini getirdi, saati bileğe geçirdi, kayışını sıktı.

Iraz cırpındı, silkelendi, yine kurtulamadı. Hacı anınsızın bileğini bıraktı. Iraz, o an gevşeyiverdi. Elini saatli bileğine attı.

— Bankadan istiyorlar ağa!.

İsmaildi.

Iraz saatli bileğini örttü. Döndü, İsmaille bakmadan uzun adımlarla yazıhaneden çıktı, çarşıya giden ana yola girdi, koşturdu.

İki hafta boyunca ne zaman çarşıya inse, ne zaman cesme başına varsa, herkes ona bakıyor, herkes böyle bövle oldu diye biliyor sandı. Alanı tersten dönüyor, çarşıya arkadan geçiyor, Hacı'nın yazıhanesine yolunu düştürmemevi kolluyordu.

O günden sonra esnafın da durumunda gözle görü-

lür bir değişme oldu. İraz geçerken kapılara çıkıyorlar, ardından uzaklaşana kadar bakıyorlardı. İraz sonradan farkına vardı bunun. Hiç bilmiyordu. «Belki değil.» dedi. «Belki eskiden de bunu yaparlar, kapı önlerinde dikelirlerdi.»

Gerçekte değildi. Alış veriş ettiği yerlerde de, hava, başka havaydı. Satıcılar yılışkın, sırnaşıktı. Sanki dillerinin ucunda birşey vardı da, çekindiklerinden, ya da korktuklarından söyleyemiyorlardı. Ama o geçip gitti mi, bir kaynaşmadır başlayıveriyordu. İraz, görmeden biliyordu bunu. Sezinliyordu.

eşme başındaki kadınlar da değişkendiler. Dedikoduyu İraz varken yapmıyorlardı. İraz geldi mi geldi, hemen sıradaki sırasını İraza veriyor;

— Ben beklerim, sen doldur bacım. Benim işim acele değil.. diyordu.

Adam gibi söylese İrazın yüreği yanmayacaktı. Kinayeli kinayeliydi. Apaıktı da hem. Her kelimesini sivriltilip dokunduruyordu.

Kapıların önünden geçerken bir garip bakıyorlardı. Yalan bir gülümseme yi dudaklarına konduruyorlar, gözlerinin eğikliğinden süzüyorlardı.

İraz, içinde ılık bir kesikliğin yüreğine doğru aşağıdan yukarı kıpır kıpır, kırkayak gibi yürüdüğünü duyuyordu.

Bir ala kuştı, kanatları ikişer kulaçtan uzundu; ağzından alev fışkırıyordu; Kara Adanın üzerinden kalkmıştı, döne dolana evlerin kırmızı kiremitlerine sürtünerekten, önce soluksuz, sonraları yırtınan bir sesle akıyor, kaşla göz arasında yine denizin mavi aklığına kaçyordu.

Sesi kasabanın bir ucundan öbür ucuna erişiyordu. Acı, insanın tüylerini ayağa kaldıran, yürek kalkınlığı veren bir bağırtıydı. Hiç durmuyordu; bir denize iniyor, bir denizden dönüp evlerin üzerinde kanat vuruyor, çarşıdan doğru, alçacıktan geçip Kara Adaya yöneliyordu. Denizden yağsı, tuzsu dünyayı tutan bir koku ayaklanmış yürümüştü: adamın ciğer dalına biniyordu. İçerde oturakoyuyor, can kafesinde delirgin oğul arısı gibi vızvız dolanıyor, yüreğinden, zehir iğnesiyle boğazına boğazına tırmanıyordu.

Kara Adanın bodur mersinlerinden, acı yarpuzlarından, dumrul makilerinden öbek öbek birikmiş yaşlık yelinin sürüyüp getirdiği o deniz kokusu, ayak altında biten mavru yabankekiklerinin kokularını bastırıyordu. Bastırıyor, yaşlık yelinin yaşını emiyor, bir bölüğü harınlarda, bir bölüğü yalabuk erguvanlarda pörçük pörçük kalıyor, kuruyup bildik bilmedik yüz bin çeşit çiçek kokulu yağmur gibi kasabaya yağıyordu.

Öğleye doğru ala kuşun sesi soluğu dindi: kasabanın üzerinde dolanmayı bıraktı, ağırdan kanat vurup Kara

Adaya çevrildi gitti. Evlerin kapılarına çıkan kadınlar konuşmadan birbirlerinin yüzlerine baktılar. Gözbebeklerinin tam ortalık yerine buruk, yeşil bir korku çöreklenmişti. Sus pustular. Çocuklar ağlamıyorlardı, ala kuşun sesini duyan başı boş sokak köpeklerinin her biri bir kovuğa sinmişti.

Rıhtıma sıralanmış asma çardaklı kahvelerde oturan erkekier sıkıntılıydılar. İçleri uçarı bir kuş gibi göğüs altında duramıyordu.

Çarşı içinden hiç ses gelmiyordu. Kavaflar Arastada çekiçlerini örsten uzak tutmuşlardı. Bıçkının vınlaması durmuştu, ala kuş çıkmış çıkmamış, tersanenin büyük zift kazanının yeri göğü tutan dumanı da tütmez olmuştu.

Kasaba, sağır dilsiz bekledi.

Ama, ilktir, hiç birşey olmadı. Kayıklar seferde değildi, denizden gelecek yoktu. Bir alacak verecek kalmamıştı.

Öyleyken de ala kuş yine kopup gelmiş, kasabaya kötü kanatlarını germişti. Ala kuştı; iyilik getirmezdi. Kasabalı, kasabasını bildi bileli bu, hep böyleydi; böyle sürüyordu.

— YIRMİÜÇ —

— Babamgile yazmayalım mı daha?

Iraz lambanın şişesini elindeki çubuklu bezle siliyordu; sırtı dönüktü, Mustafa ne diyecek diye bekledi.

— İstemez!. Vakti var daha. Yazıp da şaşkınlatmayalım onları da..

Iraz içini çekti. Bakır siniyi getirdi, tokmağı Mustafanın dizlerine verdi, siniyi oturttu.

— Tavuk yaptım sana..

Mustafa ayıldı.

— Tavuk mu? Nerden buldun ki?

Irazın gülümsemesi dondu dudaklarında. Rengi bir uçu, bir geldi.

— Şey.. dedi. Hanife teyze..

Mustafa kaşlarını yıktı.

• — N'olmuş ki Hanife karıya? dedi, sordu.

• — O getirdiydi..

• — Nerden getirdi?

— Çarşıdan alıvermiş..

— Kim demiş ona alıversin diye?..

— Hacı'fendi..

Böyle dedi, sarsıldı, pencerenin şavkından hemen aldı kendini.

— Hacı mı? dedi Mustafa. Hacı niye bize tavuk gönderiyormuş?

Iraz toparlandı:

— Senin içinmiş. Ben Mustafayı severim. Benim en iyi dalgıcımdı, böyle olduysa benim yüzümden oldu. Ona yardım etmem gerek demiş de almış bazı öteberiyi, Hanife teyzeyle göndermiş.

Mustafa inanmadı. İnanmak istemedi.

— Hacı mı demiş bu dediklerini?

— O demiş. Mustafa benim en iyi dalgıcımdı, ben onun sırtından ne paralar kazandım. Şimdi bu hallere geldiyse yarından çok sebebi benim. Ölüsüne dirisine yardım boynumun borcu.. demiş.

— Hele.. dedi Mustafa, sahanın kapağını aldı, buğuyu taşırdı.

Öğleyi geçirince bir tozkoparan yeli esti, ortalığı birbirine kattı. Ağaçlar sarsıldılar, dallarındaki ölü yaprakları bir çırpıda ayrıldı, çoğu avluya döküldüler. Yase-minler beyaz beyaz havada uçuşup duvardan sokağa aktı. Iraz aşağıda mutfağa girmiş uğraşıyordu. Deli yeli duyduğu yoktu. Mustafa kaygısızca söylediği türküye kulak verip dinledi. Bir süre geçince bıktı, uykusu indi.

— Ben geldim.. dedi bir ses.

Uzundu.

Gözlerini kırptırdı. Toplandı.

— Gel bakalım Uzun ağa, buyur!

Uzunda garip bir isteksizlik, bir bıkkınlık vardı. Mustafa hemen anladı. Ama üstelemedi. Bekledi.

— İyi misin?

— İyiyim. Sen?

— Eh...

Uzunun sıkıntısı Mustafaya da bulaştı. Deli yel camlara yüklendi, sonra h'zını alamadan geri çekildi.

— Pöh! Amma esiyor ha!.

— Güz geldi.. dedi Mustafa. Güz güzlüğüünü, kış kış-

lığını yapacak.

— Dışarda deniz sabahtan kabarmıştı.

— Sen alamanada mıydın?

— Erken kalktım.

Ellerini kavuşturdu; iki başparmağını arandı, bir-biri üstünden döndürdü.

Senin canın sıkkın bugün ha?

— Eh.. dedi Uzun, içini çekti.

— N'oldu, birşeye mi kızdın yine?

— Mühim değil. Yok birşeyim..

Mustafaya kaçışlı bir bakışla baktı, hemen döndü.

— Neyin var be?

Kilimin uçlarını basa basa düzeltti.

— Mustafa.. dedi. Kasabada.. Herkes...

Arkasını getirmedi.

— N'olmuş kasabada herkese? diye sordu Mustafa.

Uzun omuzlarını indirip kaldırdı, için için güldü. Acı, buruk, kavrulu bir gülüştü. Mustafaya baktı, zorla gözlerini şavklandırarak:

— Yok birşey.. dedi. Yok birşey! Hiç birşey olduğu yok. Kimseye birşey olmadı.

Mustafa yetişip kolundan tuttu:

— Ne ağzında gezdiriyorsun sen? Neyi demelere getiriyorsun?

Uzun, yavaşca kolunu çekti, ayrıldı. Ayağa da kalktı. Yukardan baktı Mustafaya.

— Hiç, hiç! Yok birşey. Yok birşey dedim.

Mustafa huylandı. Yorganı sıyırdı üzerinden, kışın kışın döndü, sağ ayağını yere uzattı. Uzun, geri geri gitti.

— Valla'a.. dedi. Mustafa...

— Senin dilinin altında birşey var Uzun gâvur! Mutlaka var..

— Yok dedim ya, valla'a yok birşey..

Kapıyı açtı, çıktı.

Mustafa seslendi:

— Uzun! Uzun! Dur!...

Uzun durmadı ama, pat küt merdivenleri indi, Mustafa duvar boyunca tutuna tutuna hayatlığa çıktığında avluyu geçip sokağa çıkmıştı bile.

— Uzunnnn!.

Deli yel açık kalan kapıyı gürültüyle çarptı.

Merdiven altından İraz göründü.

— Ne var, n'oldu? diye sordu.

Yine duvarlara tutuna tutuna sağ yanıyla indi merdivenleri. Avluya erişmesi yıl kadar uzun geldi ona. İraz, sıcaklıkla sokuldu, koluna girdi.

— Kavgı mı ettiniz yoksa?

Mustafa, merdivenin trabzanına sırtını yasladı, soludu.

— Hayır!.

— Niye öyle çarçabuk gitti peki Ömer?

Mustafa sinirlendi.

— Yok birşey dedim ya..

İraz, koltuk altına yanaştı, bir kolunu aldı, omuzuna attı.

— Hadi içeri gir sen..

Mustafa kızgın kızgın :

— Dokunma bana.. dedi. Bırak, elleşme!.

İrazın kolu kanadı kırılıverdi. Yavaş bir sesle:

— Mustafa!.. dedi.

Mustafa gözlerini kıstı, baktı:

— Bana hep acıyorsun değil mi? Hep acıyorsun!
Eski Mustafa yok çünkü..

— Mustafa!.

— Mustafaymış! Mustafa.. Hıhh! Kolsuz, bacaksız bir Mustafa.. Yarım bir Mustafa.. Bir işe yaramayan bir Mustafa!..

İraz korkuyla gözlerini gözlerine dikmişti. Göğsü inip inip kalkıyordu. Mustafa dişlerini sıktı, gıcırdattı.

— Tek kollu, seni bile saramayan bir yarım Mustafa! İnmeli Mustafa! Mustafalıktan çıkmış bir Mustafa!

İrazın içinden bir yay geriliyordu. Koptu kopacaktı nerdeyse. Vınlaması kulaklarında oğulduyordu.

— Gençliğini çürütecek bir Mustafa.. Artık sevmediğin, hiç kimsenin sevmediği, senin de, herkesin de başının belâsı bir Mustafa..

Yay koptu, vınladı. İrazın gözlerinde ak benekçikler uçuştular, toz gibi sağa sola dağıldılar. Bağırdı:

— Sus, sus susss!.

Mustafanın yakasına sarıldı, kavrayıp sarstı, sarstı. Mustafanın gözleri çizgi çizgiydi. Kıpırmızı kesilmişti. Yarım yarım gülmeye savaştı, onu da beceremedi.

— Belâyım ben.. dedi. Yüküm ben. Herkesin sırtına yüküm. Koca bile olamayan bir yük..

Iraz avazı çıktığı kadar :

— Sus, sus, suuuusss!. diye bağırdı. İki elini yumruk yaptı, Mustafanın yüzüne gözüne vurmaya başladı Sus, sus, sus!

Mustafa da delirmiş gibi bağırdı:

— Yüküm ben, yüküm, yüküm! Evine bakamayan bir yüküm. Yarım bir herifim!.

Iraz katıla katıla ağlıyordu.

Yumruğunu yeni baştan kaldırıp indireceği anda, Mustafanın gözlerini gördü. Eli havada kaldı, indiremedi. Ağzının bir yanını delimsi bir seyirme aldı. Hızla döndü. Boğulur gibi ağlaya ağlaya avluyu koşarak geçti, kapıyı açtı, fırladı. Ardından betonda küçük ayaklarının terlikleri kalakaldılar.

Mustafa trabzandan kaydı, merdivene indi, oturdu.

Herşey susuvermişti. Deli yel açık kalan kapının kanadını çarpmaya başladı. Her vuruş güm güm ötüyordu. Gözlerini kapıdan ayırmadı. Görmeden bakıyordu. Dışarda deli yel sokağın tozunu devşirdi, boru gibi somurdu, havaya çekti.

Ayağa kalktı, ellerinin yardımıyla duvardan duvardan mutfığa kadar yürüdü. İçeri girdi. Gözünü alıştırarak çevresini arandı. Köşedeki tahta bakır sandığına gitti ,diz çöktü önünde. Açtı. Sağ eliyle arandı, buldu.

Kalktı yavaşçacık. Nasıl bir ağlamak istiyordu, doya doya, kana kana. Bir türlü yapamıyordu da. Boğazına kaskatı bir şey gelip oturmuştu, bırakmıyordu. Yüreğinde yangınlar geziniyordu. Tutuştu.

— Iraz! Iraz!.

Hanife karının sesini duyunca elindeki kırmızı yeni papuçları arkasına sakladı. Bekledi.

Açık kapıdan Hanife karı girdi. Eli kolu doluydu.

Mustafa ortaya çıktı, duvardan sürünerek merdiven başına kadar geldi. Yüzü bembeyazdı. Acıdan duyularını kaybetmişti. Sağ yanı ağırlığından zangır zangır titriyordu.

Hanife karı Mustafayı o halde görünce şaşırđı. Bozumsu bir gülümsemeyle:

— İraza baktım da.. dedi. Yok mu evde?

Mustafa :

— Yok.. dedi, kısa kestirdi.

Hanife karı soğukluğunu, kızgınlığını görmezliğe getirdi. Sözü çevirerek:

— Ya.. Şey.. dedi. Ben de.. Neyse, bunları bırakayım bari de..

Mustafa trabzanın topuzunu sıktı sıktı:

— Ne bunlar, kimin?

— Yiyecek içecek.. Hacı'fendi gönderdi..

— Hacı'fendi ha!

Merdiven başından ayrıldı, dura dinlene, seke seke Hanife karının yanına geldi, tam karşısında durdu. Gözlerini de gözlerine dikti. Hanife karı ezildi, ufaldı, minicikleşti. Yalandan güldü:

— Hacı'fendi.. Allah razı olsun, çok iyi adam! Mustafa benim oğlum diyor. Onun bu hallere düşmesine ben sebep oldum sayılır dedi kaç kere. Sonra dedi ki.. Ona iyilik etmek..

Hanife karının kucağındaki paketlere sağ eliyle bir vuruş vurdu; ne var, ne yok elinde, hepsi bir yana savruldu. Üzüm paketi patladı, taneler akasyanın dibine doğru yuvarlandı.

— Benim yüzümdenmiş ha? diye bağırdı. Benim yüzümden öyle mi? İyilik etmekmiş, öyle mi? İstemiyorum.

Bütün gücüyle bağırdı:

İstemiyorummm!.

Sesi deli yeli bastırdı, yankılandı.

— İstemiyorum, anladın mı? Al götür hepsini. Götür, başına çalsın deyyus!.

Hanife karı geriledi, Mustafa yürüdü yürüdü; yıkılmamak için akasyanın beline sarıldı. Hanife karı kapıyı tuttu, aşağılayıcı bir bakışla süzdü Mustafayı.

— Al götür hepsini de.. dedi Mustafa; yere, üzümle-
rin üstüne tükürdü. İstemez. Daha aç açık değiliz. Anladın mı?

Yorgun yorgun soludu.

— Benden hiç bir iyilik görmedi o. Hiç bir iyilik

görmedi. Bana ne demelere iyilik yapmaya kalkıyormuş?

Akasyanın belinden bir hamle yapayım dedi, Hanife karı korkuyla kapıyı kendine siper etti. Ama Mustafa yetiemedi. Gücünü tüketiyordu. Azar azardı, bitiyordu.

— Hastirgit sen de.. Bas, hastirgit!.

Hanife karı gitmedi. Kapının kanadını yüzünden çekti, ayırdı. Dimdik ortaya çıkardı kendini. Çatal sesiyle o da bağırды:

— Tuuh, gözüne dizine dursun senin, nankör! Gözüne dizine dursun bunca ettiklerim. Kendini birşeyden sayıp nimet tepiyorsun öyle mi? Vah vah vah! Hele şu yabana bakın! Nimet tepiyormuş! Ama dur sen, dur! Hacı'nın bütün bu gönderdiklerini ne sanıyordun? Kara gözlerinin hatırı için miydi?

Sinirli sinirli güldü. Kahkahası kesik kesikti.

— Güleyim bari! Güleyim de yabana gitmesin, e mi! Aptal!. Sana değil bunlar, sana değil.. Hepsi Iraz... Hacı'nın muradı asl Iraz. Irazın muradı da Hacı. Elin tap-taze kızı bütün ömrünce senin gibi bir inmeliye mi bakıcılık edecekti, ha? Nerde o yoğurdun bolluğu? Kızın başını yaktığın yetmedi mi? Sana lâıyk değil Iraz. Senin gibilere lâıyk değil. Ama n'apsın, namus belâsına çekiyor işte. Sen olmasan, şuracıkta ölüversen, bir gün bile durmayacak. Hacıya varıvaracak. Kara çal! gibi dikiliyorsun orta yerde.. Sen olmasan...

Akasyayı bıraktı, mosmor Hanife karının üzerine geldi, kocakarı durmadı; hemen seğırtti, kapıyı da üzerine çekti, kaçtı sonra da.

Mustafa dengesini bozdurdu, dizleri üstüne çöktü. Yumruklarından yalnız birini sıktı. Sağ yumruğunu. Ağzına götürdü, dişlerini geçirip ısırды. Kan çıktı, elini bo-yadı.

İndirdi. Dişlerini kenetledi. Açtı.

Hanife karının dedikleri ala kuşun çağrısı gibi bey-ninin içinde ötüyordu: «Şuracıkta ölüversen, bir gün bile durmayacak, Hacıya varacak. Orta yerde kara çalışın sen. Kara çalışın. Kara çalışın!»

Ellerini duvarlara geçirdi. sünger sıyrır gibi kireçleri tırnaklarıyla kazıya kazıya alt odaya kadar gitti; girdi. Duvarda asılı Tahsin ustanın av çiftesini kayışına asılıp

aldı. Dolu destesini de kopardı. Diz üstünde kurşunları sürdü, ağzına verdi.

— Demek öyle? dedi. Demek öyle ha, namussuz? Demek öyle ha?

Kalkmak istedi. Beceremedi. Düştü. Duvardan çok uzaktı da ondan. Kendini yere attı, süründü. Solunu bıraktı, sağ yanını çekti. Alt odadan avluya kadar öyle geldi. Yüreği zonkluyordu.

Kapının kanadına tutunarak doğruldu. Çifteyi sopa yaptı, desteklendi. Deli yel sokakta kimseleri bırakmamıştı.

Köşeye gidene kadar bütün vücudu su içinde kaldı. Bitkinledi. Ter kaşlarından alnına iniyor, gözlerini dolduruyordu. Lambanın direğine yaslandı. Gözlerini yumdu.

— Allahım!. Bana gücümü ver. Son bir kerecik daha! Beni namerde maskara etme. Bana yardım et!...

Geniş geniş soludu. Evlerin duvarlarına sırtını, vücudunu bastıra bastıra yürüdü. Cumhuriyet alanındayken deli yel üç yol ağzından çıkıp saldırdı, tozunu toprağını üzerine bindirdi.

Sokağın öbür başı alandı. Kimseler yoktu. İn cin top oynuyordu. Kahvelerin, dükkânların kapıları, pencereleri deli yelin korkusundan sıkı sıkıya kapalıydı. Yel, kızgınlıkla saldırıyor, camları zangır zangır sarsıyordu. Bir toz yağmuruydu, gökten yağıyordu.

Çifteyi dipçeğinden yere bastırarak güç aldı, bir hamle daha yaptı. Sokakla alanın arası boştu, hiç duvar yoktu. Yalnız bir sıralıklı dükkânların önünde kısa aralarla ağaçlar vardı. Seke seke, gücün gücüne ilk ağaca kadar gitti. Gören; sek sek oynayan kocaman bir çocuk sanırdı. Ağaca tutundu. Sağ yanıyla bıraktı, düşer gibi Apti ağasının dükkânının tahta kepenklerine sarıldı, sallandı.

— Allahım! Allahım!...

Yüreğine bir diken batıktı, sıcak sıcak kanıyordu. Kanın tuzlu, kokulu tadı ağzındaydı. Gözleri kararıyordu.

Kahveden gördüler. Yaşa Gazi :

— Bizim Kara değil mi o ya'u? dedi. Ne arıyor bu havada sokakta?

Apti ağasının kepenklerini geçiyordu. Elinde bir de çifte vardı.

— Delirmiş.. dedi Yusufçuk. Elinde çiftte var oğlunun..

Çakırdan fırladılar. Yaşa Gazi bir koşuda havuzun geçti, bağırdı:

— Mustafa! Mustafa!.

Mustafa duydu, durdu. Ama hemencecik dönüverdi, sırtını yasladı, çiftesini doğrulttu Yaşa Gaziye. Boğulur gibi bir sesle, korkunç korkunç bağırdı o da:

— Sokulma! Sokulma! Vururum!...

Yaşa Gazi zingadak duruverdi. Yusufçuk da öyle kaldı.

— Biriniz gelirse üstüme, vururum.. dedi Mustafa. Ona göre...

Çifteyi onlara doğru çevirmişti. Sağ koltuğunun altında tutuyordu.

Durdular, baktılar.

Mustafa üç dükkânı da geçti. Hacı'nın yazhanesinin önünde ansızın beliriverdi.

Hacı, camlarda belireni gördü, şaşırdı.

Mustafa, kapıyı açmadan zorlanıp yüklendi. Kapı sarsıldı ana açılmadı. Mustafa vücudunu çekti, arada tuttu, birden bıraktı, kapı camlarıyla indi. Açıldı.

Girdi. Hemen de sırtını kanada verdi.

Hacı ayağa kalktı. Rengi kül rengiydi.

— Mustafa! Oğlum!. dedi titrek bir sesle.

— Sus pezevenk! dedi Mustafa. Sus! Oğluna tüküreyim senin!

Öksürdü. Ağzı acıdı. Kan doldu sandı. Yüreğinden diken sıyrılmış, daha da kanatmıştı sanki. Kan, şimdi saldıracak ağzına ağzına geliyordu. Tükürdü.

— Bittin gari!. dedi. Bittin namussuz oğlu namussuz! Bittin pezevenk! Tamamsın artık. Bitirdim seni!

Çifteyi kaldırdı elinde, sağ koltuğunda tutmak istedi, olmadı: kaydı. Soluna hükmedemiyordu. Solu yoktu ki.

Hırsından, korkusundan, kızgınlığından, ağzına saldıran acı kandan bir anlığına yüreği durdu, atmadı. Bumbuz oldu eli ayağı.

Yeni baştan kendini topladı, çiftteyi tuttu. Ah! Çifte; alçak, namussuz, kalles çiftte elinden hep kayıyordu. Dipçik ağıra çekiyor, bastırıldığı yeninden kurtuluyor, par-

mağı tetiğe bir türlü erişemiyordu.

Hacı gördü, anladı, hemen rengi değişti.

— Sen aklını bozmuşsun Mustafa.. Hastalanmışsın oğlum. Bırak elinden onu, bırak! Gel söyle bir otur hele.. Hadi gel, hadi oğlum! Dinlen biraz da!.

Mustafanın gözlerinden yaş fışkırdı. Bıçağı yiyen boğa gibi bağırdı:

— Sus.. Sus, konuşma!...

Hacı, onun hiç birşey yapamayacağını anlamıştı. İçi serinledi. Ellerini aşağıya sarkıttı, yavaşça çekmeyi çekti, içindeki tabancayı açığa aldı. Bir zorlukta çekip kullanabilirdi hemen.

— Hastalığın başına vurmuş senin. Yorgunsun. Hadi gel söyle.. Otur biraz, dinlen. Gel!

Mustafa zorlandı. Çifteyi kaldırmaya savaştı.

— Allaaaah!. dedi Allaaaah! Sen şu herifi vurdurt bana Allahsan! Vurdurt bana, vurdurt!.

Çifteyi kavradı, bastırdı, koltuk altından sıktı, parmağını gücüngücüne tetiğe geçirdi, çekti. Bir gümleme oldu, yazıhane kara barut dumanına boğulup acı acı koktu.

Hacı yana çekildi, sıyrıldı. Az korkmamış değildi. Ama yine bozmadı.

— Bir kaza çıkacak elinden hey oğlum!. dedi. Mustafa, yavrum, dinle beni.. Mustafa!.

Mustafan'ın elinden çifte kaydı. Dizleri de kesilmişti, titriyordu. Gözlerine ince perde indi, buğulandı. Sonra herşey daha parlamış, daha aydınlanmış ortaya çıktı.

— Ver o çifteyi bana, hadi.. dedi Hacı. Belli... Sen hastasın..

Mustafa biraz daha yana kaydırды kendini, vücudunu gerdi. Kaskatı kesildi. Çiftenin ağzını Hacıya çevirdi.

Ağlıyordu artık. Eni konu ağlıyordu.

Çifteyi yeni baştan koltuk altında kısıtırmaya çalıştı. Çifte kayıverdi. Titredi. Dişleri gıcır gıcır gıcırdadı.

Sırtını aldı, ortaya çevrildi. Hacıyla karşı karşıya geldi. Hacı masanın öbür başından bir adım kıpramamıştı.

Mustafaya bakıp güldü. Gözleri küçümseyen, aşağılayıcı bir ateşle tutuştu.

— Bırak çocukluğu oğlum.. dedi. Yeter artık!

Mustafa duymadı onu. Akı fikri çiftedeydi. Bir doğrulttu mu, bir koltuğunda kısırdı mı, gerisi kolaydı. Gerisi bir tetiği çekmeye kalıyordu. Ama çifte yine durmadı. Mustafa delirdi :

— Allah ülen! diye bağırdı. Sesi, yazıhaneden koca alana taşı. Allah ülen, Allaaah! Koca Allaaahhh!

Ama çifteyi tutuverdi, ama koltuğu altında sıkıp kısırtıverdi, bu defa düşürüp kaydırmadı; tam Hacı'nın göğüs tahtasına doğrultuverdi. Tetiği çekti.

İkinci patlama duyuldu, ses daha yakından geldi. Yazıhanenin camları şangır şangır öttüler.

Mustafa öksürdü. O deminden beri tadını duyduğunu sandığı kan, sahiden ağzının içine saldırdı, doldurup taşırdı, fışkırdı; ağzından burnundan dışarı uğradı.

— Allah! diyecekti, ağzında kaldı ,bitmedi; bitiremedi.

Dizleri büküldü, eğildi. Tutmaz sol dizi kıvrıldı, ağırlığı taşıyamayınca sağ dizi imdada çağırdı. İkisi birden yine dengeyi tutturamadılar. O zaman devrildi.

Kapı eşiğinde, İsmail, büyümiş fincan gözlerle elindeki dumanı tütük küçük tabancasına bakıyordu.

Hacı masadan kurtuldu, o hızla ceketinin etekleri kristal hokka takımına takıldı, gelirken de sürüdü; güzelim kristal takımı, Mustafanın ayakları dibine düştü; kırılıp tuzla buz oldu.

— b i t t i —

1958 Bodrum -
1965 İstanbul

DENİZİN KANI

Bu roman, Ege Denizi kıyılarındaki bir küçük kasabayı, o kasaba insanlarının tutkularını, aşklarını ve sünger emekçileri ile sömürücü 'Deniz Ağası' arasında geçen korkulu fakat dirençli çatışmayı anlatır.

Romandaki bütün olaylar, 1946'ların o yeni yeni başlayan bilinçsiz halk uyanışı döneminde geçer.

Bu hazırlıksızlık ve bilinçsizlik yüzünden, sömürücü 'Deniz Ağası'na karşı çıkan sünger emekçileri; dayanışmasızlık, desteksizlik, emeğin gerçek değeri ni bilememek, birlik yoksunluğu ve sendika dışı kâhşları ile acı ve unutulmaz bir yenilgiye uğrarlar.

Fakat bu yenilgiye karşılık, umutları nı asla kaybetmeyeceklerdir.

"DENİZİN KANI" bütünü ile, çağdaş Türk romanına yeni bir biçim, çarpıcı ve etkileyici bir şiirli anlatımla, doğal bir gerçekçiliği de beraberinde getirmektedir.

1950'den sonraki kuşak içinde küçük hikâyeleri ile ilgiyi üzerine çeken Tarık Dursun K.'nin, çağdaş Türk edebiyatında toplumsal gerçeklerimizi çarpıcı ve bir o kadar da duygulu bir dille veren hikâye ve romanları: Almanca, İngilizce, İtalyanca, İbranice, Rusça, Sırpça, Fransızca ve Bulgarca'ya da çevrilmiş; 1961 yılında Gazeteciler Cemiyeti "Seri Röportaj Armağanı"nı, 1962 yılında "Güzel Avrat Otu" adlı hikâyeler kitabı ile Türk Dil Kurumu'nun "Hikâye Ödülü"nü ve 1967 yılında da "Yabancı Adamları" adlı hikâyeler kitabı ile "Sait Faik Hikâye Armağanı"nı kazanmıştır.